

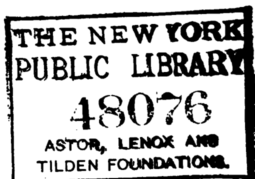

BIBLIOGRAPHISCHE

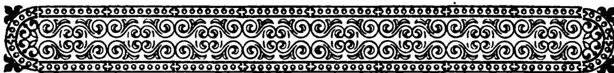
ADVERSARIA.

TWEEDE DEEL.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1874-75.

INHOUD.

HET „GROOTE LIEDE-BOECK",

VAN

L(ENAERT) C(LOCK).

De schrijver der voorrede geplaatst voor het 1e deel van het bekende werk: *Chants et chansons populaires de la France* zegt ten aanzien der liederen: „Les chansons regardées sous un certain rapport, sont des bagatelles; mais ces bagatelles ont des points de contact avec la littérature, avec les moeurs, avec l'histoire" en drukt aldus in weinige doch juiste woorden eene opmerking uit, die reeds meermalen, ook door vaderlandsche letterkundigen is gemaakt. Ook zijn reeds meermalen pogingen aangewend, om door het uitgeven van Bloemlezingen den smaak voor de studie onzer liederen eenigermate op te wekken, welke pogingen evenwel nog steeds zonder eenig merkbaar gevolg zijn gebleven. Immers, wanneer men de verdienstelijke werken van Dr. J. van Vloten [1] en een paar kleinere uitzondert, is er ten onzent nog niets gedaan om den inhoud onzer zoo rijke liederen-verzamelingen aan het licht te stellen. Het schijnt dat onze letterkundigen die liederen *te veel* als beuzelingen beschouwen, en het niet der moeite waardig achten zich daarmede bezig te houden.

---

[1] Nederlandsche geschiedzangen, naar tijdsorde gerangschikt (863—1609). Amst. 1852. 2 dln. kl. 8°., en: Nederlandsche baker- en *kinderrijmen, 3e verm.* dr. Met melodien, bijeengebr. door Mr A. *Brandts Buys. Leid.* 1874. post-8°.

En toch zouden, door eene gezette studie, uit deze schijnbare beuzelingen vele belangrijke bijzonderheden aan het licht komen, vooral met betrekking tot de geschiedenis, zoowel kerkelijke als wereldlijke, de zeden en gebruiken, als inzonderheid aangaande het huiselijk, gezellig en maatschappelijk leven onzer vaderen; gezwegen nog van de omstandigheid dat daardoor waarschijnlijk vele juweeltjes van dichtkunst zouden aan den dag komen, die thans onder allerlei vuilnis bedolven liggen.

Zoo kwam mij b. v., het is reeds eenige jaren geleden, een liederenbundel in handen, waaraan men bij eene oppervlakkige beschouwing niet zou bemerken dat die iets anders bevatte dan stichtelijke liederen, maar die bij eene meer nauwkeurige bezichtiging, hoogst belangrijk is voor de statistiek van het Doopsgezind kerkgenootschap, aan het einde der 16e en in het begin der 17e eeuw. Dit tamelijk zeldzaam geworden bundeltje is getiteld:

> Veelderhande Schriftuerlijcke Nieuwe Liedekens, Vermaningen, Leeringen, Gebeden ende Lofsanghen, Die sommighe eertijts by partijen in Druck wtgegaen, ende nv wederom t'samen by een vergadert met noch vele die noyt gedruckt en waren, nv op die Letteren vanden A b c, ende in een ordentlick Register by malcanderen vergadert. Door L. K. (*Hieronder de spreuk des dichters:* Volherdende overwindt men, *en twee bijbelspreuken*). Gedruct t' Vtrecht, by my Reynder Wylicks. Anno MDXCIII. 12o.

Dit werkje verscheen ook later nog meermalen, hetzij *onder denzelfden* titel, hetzij onder dien van „Groot

Liedeboeck", met of zonder vermeerderingen [1]. Dat zich achter de letters L. K. of L. C. de doopsgezinde leeraar Lenaert, Lenart, Leendert of Leonard Klock of Clock verschuilt is vrij algemeen bekend, en dankt deze bekendheid waarschijnlijk aan de in het oog vallende wijze waarop die naam een paar malen in het boekje is uitgedrukt. Aangaande den persoon van dezen leeraar is evenwel slechts zeer weinig bekend, en dit weinige wordt het best geresumeerd door Blaupot ten Cate [2] en A. J. van der Aa [3]. Naar het schijnt was hij Duitscher, en leeraar in Keulsland. Het eerst wordt melding van hem gemaakt in de twisten die de toenmalige Doopsgezinden verdeelden in Vlamingen, Friesen, Waterlanders en Hoogduitschers. Deze laatsten vergaderden in 1591 te Keulen onder zijne leiding, en stelden daar eenige artikelen, op als eene soort van geloofsbelijdenis, later bekend geworden onder den naam van „Concept van Keulen". Nadat eenige toenadering tusschen deze verschillende afdeelingen was tot stand gekomen, vinden we onzen Lenaert in 1613 te Amsterdam terug, waar hij zich met Hans Matthysz, Jan Schellingwouw en Anne Annes weder afscheidde, voornamelijk wegens den „ban van buitentrouw", of den

---

[1] De laatste, veel vermeerderde en meest kompleete uitgave verscheen in 1625 bij Dirck Albertsz te Leeuwarden, onder den titel: *Het groote Liede-Boeck van L. C. Inhoudende veelderhande Schriftuyrlijcke Liedekens, Vermaningen, Leeringen, Ghebeden ende Lofsangen, totter eeren Gods, sijns selves opbouwinge, ende tot stichtinge des naestens te ghebruycken. Midtgaders het tweede Liedeboecxken ... ghenaemt: Een Hell Cymbaelken des Juychens. Waer by nu nieuws ghecomen is het derde Liedeboecxken ... ghenoemt het nieuwe Hell Cymbaelken des Juychens. Mitsgaders, Noch ses uyt het cleyn Liedt-Boeck van L. C. Item, veerthien van andere verscheydene personen enz.*

[2] *Geschiedenis der Doopsgezinden in Holland, Zeeland, Utrecht en Gelderland enz.* Amst. 1847, dl. I, blz. 321 en 323.

[3] *Biographisch woordenboek*, dl. III, blz. 476.

ban als straf voor een huwelijk buiten het kerkgenootschap gesloten, waarin de Hoogduitschen strenger wilden zijn dan de Vlamingen.

Doch ter zake. Bij het doorbladeren van dit bundeltje trok het mijne aandacht dat daarin eenige woorden, die op zich zelf geene bijzondere waarde schenen te hebben, in kapitale letters zijn gedrukt, en eene nadere beschouwing deed mij bemerken dat door het bijeen voegen dezer woorden geheele volzinnen werden gevormd. Aangemoedigd door deze ontdekking, begon ik alle liederen in dezen bundel voorkomende, op dezelfde wijze te onderzoeken, en het gevolg van dit onderzoek was dat ik bemerkte, dat in nagenoeg alle liederen den naam besloten lag van den persoon of der personen waaraan deze liederen oorspronkelijk tot opwekking of ter vermaning, waarschijnlijk in HS., waren gezonden.

Inderdaad, men vindt in de 435 liederen, die de meest kompleete en door mij gebruikte uitgave van 1625 bevat, 398 namen van personen of gemeenten waaraan deze liederen oorspronkelijk zijn gericht geweest, en aangezien de namen dezer personen, waarvan velen destijds waarschijnlijk bedektelijk tot het Doopsgezind kerkgenootschap behoorden, misschien voor de geschiedenis van dat genootschap niet onbelangrijk zijn, zal ik die hieronder laten volgen. Het zal wel overbodig zijn hierbij aan te merken dat er, zoo als in alle boeken uit dien tijd, ook hier in de verschillende drukken, voor zoo ver ik die heb gezien, verschil bestaat in het gebruik der C en K, der I, J en Y en der U en V, voor het overige komen die drukken overeen. Het zij nog aangemerkt dat in verreweg de meeste liederen de naam in de aanvangletters van de verschillende koupletten die een lied uitmaken besloten is, maar dat men soms ook de tweede en derde of meerdere letters van hetzelfde woord te zamen moet nemen, welke letters

dan evenwel steeds kapitaal zijn gedrukt, en dat ook wel de geheel in kapitale letters gedrukte woorden in het lied voorkomend in aanmerking moeten genomen worden.

Overigens hebben deze liederen, die steeds bij de Hoogduitsch Doopsgezinde gemeenten in gebruik zijn gebleven, noch uit een dichterlijk, noch uit een historisch oogpunt eenige waarde, tenzij men daarvan misschien de volgende wil uitzonderen:

Het 8e, 58e en 87e „Op den vrede". Waarschijnlijk vervaardigd op het twaalfjarig bestand);

het 245e „Een history-liedeken van twee vrome christenen vrouwe personen, welcke om 't getuygenisse haers geloofs in Christo Jesu ... binnen der stadt van Luyck in de Mase verdroncken zijn. Anno 1595 den 29 Julij. Dit liedje bevat de geschiedenis van den marteldood van Aelke Baten en Maeyken Wolters.

Bovendien vindt men in de 4e afdeeling: Liederen door verschillende personen gemaakt: „Een nieuw Liedt van eenen water-vloet, door het inbreken van de Leck by Vyanen" in 1624.

In deze 4e afdeeling, bevattende 14 liederen, komen er slechts drie voor die onderteekend zijn, namelijk twee respectivelijk I. Mackesz en I. Meckesz, en een ander onderteekend met de initialen I. S. en de spreuk „Hierna beter". Dit laatste liedje schijnt vervaardigd te zijn door iemand in Dockum geboren of aldaar woonachtig. Men ziet daarin althans het wapen dier stad in houtsnede, geplaatst voor het 6e kouplet, luidende:

So sal daer zijn van stonden,
Het Wapen van mijn Stadt
Waer in dat wort bevonden
Een halve Maen die plat
Om legen hanght en dat
Daer onder zijn besloten
Drie Sterren onverdroten,
In een blau velde nat.

Overigens doen de initialen I. S. wel denken aan den hierboven genoemden Jan Schellingwouw.

De liederen in dit bundeltje zijn òf op psalmwijzen, òf en dit voor een groot gedeelte op de melodien van aangegeven wereldsche liederen gesteld. Als eene curiositeit moet ik hier nog vermelden dat het 349e lied: „Ghebedt-liedeken, vergadert zijnde om het Avontmael te houden" nog in 1625 moest gezongen worden op de melodie van het bekende R. K. kerkgezang: „Tantum ergo Sacramentum" etc.; en tot aanvulling van het weinige wat aangaande het leven van Lenaert Clock bekend is, kan nog dienen, dat hij naar het schijnt in 1616 te Schoonhoven woonde [1]. Aan meer bevoegden laat ik over te onderzoeken wat de reden kan zijn dat de meeste namen op de bovengenoemde wijze in dit Liedboek voorkomend namen van vrouwen zijn.

Den Haag,
Maart 1874.

TH. J. I. ARNOLD.

---

[1] Vergel. de brief aan het einde der 3e afdeeling, of achter het 421e lied.

NAMEN VOORKOMENDE IN «HET GROOTE LIEDE-BOECK» VAN L(ENAERT) C(LOCK).

2 Anna Verscuer.
3 Alidthien van Hassent.
4 Ariaen Dovwes.
5 Arjaengen Bartelmevs.
6 Angneesken Rvtgers.
7 Arnoldt Bochovt.
8 Alle lieve vrienden int Waterlant tot vriendelicken groetenis.
9 Aan die vrienden van Haerlem te samen wt liefden gesonden van L. C. (Lenaert Clock).
10 Ariaengen Hvberts.
11 Aen die beminde lieve bruyt Christi wtvercoren, Binnen die stadt van Delft niev geboren.
12 Anneken Mol.
13 Aen die beminde lieve susters A. en E. Mol van L. Clock gesonden wt der liefden.
14 Avck Aelefz.
15 Aertgen Gosenz.
16 Anna Dreez, neemt doch wel waer v verkies (verkiezing?).
17 Anna ende Fey van Corten.
18 Aelken Iacobs.
19 Aelcen Ianz.
20 Anke Petersz.
21 Att Adeljng.
22 Aelidt Comjz.
23 Aerdtgen Rejers dochter.
24 Anneken Tonjs.
25 Anneken de Greve.
26 Angneesken Rvissen.
27 Angneesken Lenarts.
28 Anneken Lenarts dochter Klock.
29 Anna Mertens.
30 Aecht Benediktvs.
31 Abigajl Tonis dochter.
32 Aefke Werners.
33 Aeltgen ende Gryetge Cornelis.
34 Anneken Dickmvlders.
35 Aelthie Reiners.
36 Bely Ians dochter.
37 Bets Ians dochter.
38 Berbgen Campen.
39 Bastjaen Jaco(b?)s.
40 Bartholomevs Hvygenssoon.
41 Cornelivs Petri Boom.
42 Claesken Tonjs.
43 Cleefzche. lieve vrienden dits v ghesonden.
44 Cristina van Hejst.
45 Claes Wolters.
46 Cornelis Corneliszoon.
47 Claerken Rvtgers dochter.
48 Diever Diercks dochter.
49 Diver Ians dochter.
50 De wedvwen die dien Heer van herten vreesen wt liefden gesonden L. C. (Lenaert Clock).
51 Denys Mjchielz.
53 De Amsters djt's v ghesonden.
54 Drvicken Bertrams.
55 Djnge Nvmielis (?).
56 Dierick Pieterss.
57 Derriskie Aelberechts.
58 Derrick Pieters.
59 Eite Reiners.
60 Elsken Mol woerde (worde) des Heylgen Geests vol.
61 Ermgen ende Andreysgen Andreas dochter.
62 Erasmus Ieljs.
63 Fokel Stoffels.
64 Fobbe Liewes.
65 Feysie Alberts.
66 Feytgen Pieters.
67 Folkert Jansoon.

68 Ghysbert ende Gysberts dochter.
69 Giertgen Pieters.
70 Gertge Dardelings.
71 Gyssel Djericks.
72 Grjete Berens.
73 Grjethie Nvresen.
74 Gennipse medegenoten wy doen v vrindlick hier met groeten.
75 Geertjen Pieters.
76 Gvertgen Gerrits.
77 Gerdrvwt Nots.
78 Gelabeck (?) Kirlant dit is v gesonden.
83 Gvert Clock.
84 Gelis Claeszoen.
85 Gertrwt van Welpendorp, L. Clock.
86 Grjetken van Maesejck.
87 Grjetgen Ariaens.
88 Grjethien van Loon God geef v die croon.
89 Geerthien Hejsterbecks.
90 Grietgen Jans dochter.
91 Godael (?), Lysbet en Grjethen Tomas dochters van L. K. (Lenaert Klock).
92 Geerthjen Claes L. K. (Lenaert Klock).
93 Geertgen Jans dochter.
94 Geerdrvy ende Beelhyen Byspjnck.
95 Geerthyen Cornelis.
96 Geiske Iacobs.
97 Grietgen Iansdochter.
98 Gryetgen Crjnen.
99 Gerdrudis van der Linden.
100 Grjet Rejers.
101 Grietgen Pietersg.
102 Gwillaem (Guillaume) de Stoppelaer.
103 Gerrit Jans.
104 Henricksoon.
105 Hadewich van Olde.
106 Hjllegont Paulus dochter.
107 Hellenberch van Franckeshoven volhert ghy in deucht dat sal men Loven.
108 Hans Mattys.
109 Henricksken Hvberts.
110 Heilken Mjchielz.
111 Henrjc Mewjs.
112 Heesken Hejztermans.
113 Hanna Rejnolts.
114 Hemme Johannes.
116 Hilleken Leevwen.
117 Hemme Janssoon.
118 Henrick Rommerts en Neelgen Lenaerts met hare seven dochteren ende eenen soon. (In de acht volgende kouPletten de aanvangletters der naam van elk dier kinderen als: Ge, Le, Ja, Cl, Sy, Ma, Fr. en Ro).
119 Jannegen Dominicus.
120 Ioeztgen Mjchils dochter.
121 Iannegen Corneljs.
122 Idtgen Snoecks.
123 Joan en Mercen Gjelken.
124 Iannegen Cornelis.
125 Iadem (?).
126 .... Anna ende Katrine. (De voorafgaande letters schijnen niets aan te duiden).
127 Jangen Geritz.
128 Ian Weeskenberch.
129 Ida Scomaekers.
130 Ian Gerets.
131 Ioest Ianssoen.
132 Jemingers (de regel moet hier waarschijnlijk doorgelezen worden, zoodat er dan komt te staan: „Jemingers al te saem", want uit de volgende aanvangletters is niets op te maken).
133 Ida Ians dochter.
134 Jan Florjssoen.
135 Jejmke Dovwess.
136 Ian Vresen.
137 Ieske Geers.
138 Ian Henricks.
139 Iovck Everts.
140 Iannegen Gerrits.
141 Iannegen Tonis.

142 Iacob Tonis.
143 Iacobgen Criinen.
144 Lienthjen Iacobs dochter.
145 Lenart Emensz.
146 Ljsbet Siges.
147 Lenart Emensg.
148 Lientgen Pieten.
149 Lenaert Kleckg (zoo staat er in de aanvangletters, doch waarschijnlijk moet men uit het eerste woord van het 7e kouplet: „*Cloeckelijck*" Clock lezen, en dan een paar letters laten wegvallen).
150 Lenart Gisberts.
151 Leisbet Tonis.
152 Leysbet Lammerts.
153 Lenart Klocc.
154 Lenart Klockg.
155 Lisken Stratmans.
156 Lvcia Willems.
157 Lisbet Pavlvs dochter.
158 Lisbet Melis.
159 Liclef Rasnsen.
161 Maria Gizberts dochter.
162 Maria Ioesten dochter van Ilen.
163 Mattevs Rvissen.
164 Mercken Henrjcks.
165 Mariken Klocken.
166 Marjgen Ian Geritz.
167 Maria Iohannes.
168 Mechelt Jans dochter.
169 Marigen Iaus dochter.
170 Min lieve medegenoten in Christo tot Dockom vergadert wt liefde gedicht.
171 Margreta van Dvlleken.
172 Mari Gerkes dochter.
174 Mari Surtsdochter.
175 Merigen Rolofz.
176 Marigen Jans dochter.
177 Maejken Bos. Geloof, Hope, Liefde. (De aanvangletters der drie laatste kouplettten schijnen niets te beteekenen).
178 Maria Claes dochter. (In het lied nog de woorden: Geloove, liefde, hoepe).
179 Mechelthjen van Heist.
180 Mechelthjen van Hejst.
181 Mechelthien van Hejst.
182 Minsch Gerrets.
183 Matthevs Tyssen.
184. Meinschie Hermens.
185 Merigen Arens.
186 Meiken Sjbrants.
187 Maeiken Claes.
188 Neesken Stecken.
189 Neilthjen Corneljs dochter.
190 Neelthin Sjbranz.
193 Neesge Tonis.
194 Neesgen Lenaerts.
195 Neesge Pieters.
199 Pieter Stens.
200 Peter Jans dochter.
201 Rotterdamsche lieve vrienden wilt dit doorgronden. Het is v van L. K. (Lenaert Klock) wt reinder liefde gesonden.
202 Rinke Ians.
203 Rippert Eenkes.
204 Riickqve Jans dochter.
205 Swaenken Bernarts.
206 Swanken, Janeke ende Trjnke Dierycs.
207 Susanna Iacobs dochter.
208 Steintiis dochter.
209 Sophia van Jldt.
210 Sarken Rvtgers.
211 Saerken Ians.
212 Stiinge Pieters.
213 Siits Reyners.
214 Sijts Hettes dochter.
215 Stiin Tomas.
216 Soetgen Derriks.
217 Sara van der Linden.
218 Trjn Arjans.
219 Trjn Pieters.
220 Trjncgen Reinerts.
221. Tryntgen, Styntgen, Saerken, Jacobs dochters.
222 Trjneken van Stenvorde.
223 Trjn Gerrits.
224 Trineken Velbereiderz.
225 Triin Henrjcks.

[illegible]

[illegible] Sommelsers.

[illegible]

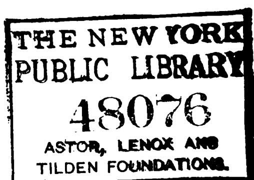
54. [illegible]
55. Geertruyen Cornelis.
56. [illegible]
57. [illegible]
58. [illegible]
59. [illegible] van der Linden.
60. [illegible]
61. [illegible]
62. [illegible]
63. [illegible]
64. [illegible]
65. [illegible]

1111 [illegible]

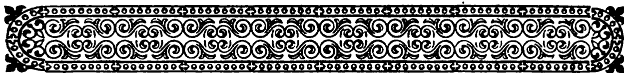
1112 [illegible]

142 Iacob Tonis.
143 Iacobgen Criinen.
144 Lienthjen Iacobs dochter.
145 Lenart Emensz.
146 Ljsbet Siges.
147 Lenart Emensg.
148 Lientgen Pieten.
149 Lenaert Kleckg (zoo staat er in de aanvangletters, doch waarschijnlijk moet men uit het eerste woord van het 7e kouplet: »*Cloeckelijck*" Clock lezen, en dan een paar letters laten wegvallen).
150 Lenart Gisberts.
151 Leisbet Tonis.
152 Leysbet Lammerts.
153 Lenart Klocc.
154 Lenart Klockg.
155 Lisken Stratmans.
156 Lvcia Willems.
157 Lisbet Pavlvs dochter.
158 Lisbet Melis.
159 Lielef Rasnsen.
161 Maria Gizberts dochter.
162 Maria Ioesten dochter van Ilen.
163 Mattevs Rvissen.
164 Mercken Henrjcks.
165 Mariken Klocken.
166 Marjgen Ian Geritz.
167 Maria Iohannes.
168 Mechelt Jans dochter.
169 Marigen Ians dochter.
170 Min lieve medegenoten in Christo tot Dockum vergadert wt liefde g[illegible]
171 Margret[illegible]
172 Mar[illegible]
174 Mar[illegible]
175 M[illegible]
176 [illegible]
177 [illegible]

liefde, hoepe).
179 Mechelthjen van Heist.
180 Mechelthjen van Hejst.
181 Mechelthien van Hejst.
182 Minsch Gerrets.
183 Matthevs Tyssen.
184 Meinschie Hermens.
185 Merigen Arens.
186 Meiken Sjbrants.
187 Maeiken Claes.
188 Neesken Stecken.
189 Neilthjen Corneljs dochter.
190 Neelthin Sjbranz.
193 Neesge Tonis.
194 Neesgen Lenaerts.
195 Neesge Pieters.
199 Pieter Stens.
200 Peter Jans dochter.
201 Rotterdamsche lieve vrienden wilt dit doorgronden. Het is v van L. K. (Lenaert Klock) wt reinder liefde gesonden.
202 Rinke Ians.
203 Rippert Eenkes.
204 Riickqve Jans dochter.
205 Swaenken Bernarts.
206 Swanken, Janeke ende Trjnke Dierycs.
207 Susanna Iacobs dochter.
208 Steintiis dochter.
209 Sophia van Jldt.
210 Sarken Rvtgers.
211 Saerken Ians.
212 Stiinge Pieters.
213 Siits Reyners.
214 Sijts Hettes dochter.
215 Stiin Tomas.
216 Soetgen Derriks.
217 Sara van d[illegible] Linden.
Trju Ar[illegible]
Trju [illegible]
Trjnc[illegible]
Try[illegible] Saerken, Jac[illegible]
[illegible] Tr[illegible] vorde.
[illegible] T[illegible]
[illegible] T[illegible] ierz.
[illegible]

INHOUD.

HET „GROOTE LIEDE-BOECK",

VAN

L(ENAERT) C(LOCK).

De schrijver der voorrede geplaatst voor het 1e deel van het bekende werk: *Chants et chansons populaires de la France* zegt ten aanzien der liederen: „Les chansons regardées sous un certain rapport, sont des bagatelles; mais ces bagatelles ont des points de contact avec la littérature, avec les moeurs, avec l'histoire" en drukt aldus in weinige doch juiste woorden eene opmerking uit, die reeds meermalen, ook door vaderlandsche letterkundigen is gemaakt. Ook zijn reeds meermalen pogingen aangewend, om door het uitgeven van Bloemlezingen den smaak voor de studie onzer liederen eenigermate op te wekken, welke pogingen evenwel nog steeds zonder eenig merkbaar gevolg zijn gebleven. Immers, wanneer men de verdienstelijke werken van Dr. J. van Vloten [1] en een paar kleinere uitzondert, is er ten onzent nog niets gedaan om den inhoud onzer zoo rijke liederen-verzamelingen aan het licht te stellen. Het schijnt dat onze letterkundigen die liederen *te veel* als beuzelingen beschouwen, en het niet der moeite waardig achten zich daarmede bezig te houden.

---

[1] Nederlandsche geschiedzangen, naar tijdsorde gerangschikt (863—1609). Amst. 1852. 2 dln. kl. 8°., en: Nederlandsche baker- en kinderrijmen, 3e verm. dr. Met melodien, bijeengebr. door M. A. Brandts Buys. Leid. 1874. post-8°.

En toch zouden, door eene gezette studie, uit deze schijnbare beuzelingen vele belangrijke bijzonderheden aan het licht komen, vooral met betrekking tot de geschiedenis, zoowel kerkelijke als wereldlijke, de zeden en gebruiken, als inzonderheid aangaande het huiselijk, gezellig en maatschappelijk leven onzer vaderen; gezwegen nog van de omstandigheid dat daardoor waarschijnlijk vele juweeltjes van dichtkunst zouden aan den dag komen, die thans onder allerlei vuilnis bedolven liggen.

Zoo kwam mij b. v., het is reeds eenige jaren geleden, een liederenbundel in handen, waaraan men bij eene oppervlakkige beschouwing niet zou bemerken dat die iets anders bevatte dan stichtelijke liederen, maar die bij eene meer nauwkeurige bezichtiging, hoogst belangrijk is voor de statistiek van het Doopsgezind kerkgenootschap, aan het einde der 16e en in het begin der 17e eeuw. Dit tamelijk zeldzaam geworden bundeltje is getiteld:

Veelderhande Schriftuerlijcke Nieuwe Liedekens, Vermaningen, Leeringen, Gebeden ende Lofsanghen, Die sommighe eertijts by partijen in Druck wtgegaen, ende nv wederom t'samen by een vergadert met noch vele die noyt gedruckt en waren, nv op die Letteren vanden A b c, ende in een ordentlick Register by malcanderen vergadert. Door L. K. (*Hieronder de spreuk des dichters:* Volherdende overwindt men, *en twee bijbelspreuken*). Gedruct t' Vtrecht, by my Reynder Wylicks. Anno MDXCIII. 12o.

Dit werkje verscheen ook later nog meermalen, hetzij *onder denzelfden* titel, hetzij onder dien van „Groot

Liedeboeck", met of zonder vermeerderingen [1]. Dat zich achter de letters L. K. of L. C. de doopsgezinde leeraar Lenaert, Lenart, Leendert of Leonard Klock of Clock verschuilt is vrij algemeen bekend, en dankt deze bekendheid waarschijnlijk aan de in het oog vallende wijze waarop die naam een paar malen in het boekje is uitgedrukt. Aangaande den persoon van dezen leeraar is evenwel slechts zeer weinig bekend, en dit weinige wordt het best geresumeerd door Blaupot ten Cate [2] en A. J. van der Aa [3]. Naar het schijnt was hij Duitscher, en leeraar in Keulsland. Het eerst wordt melding van hem gemaakt in de twisten die de toenmalige Doopsgezinden verdeelden in Vlamingen, Friesen, Waterlanders en Hoogduitschers. Deze laatsten vergaderden in 1591 te Keulen onder zijne leiding, en stelden daar eenige artikelen, op als eene soort van geloofsbelijdenis, later bekend geworden onder den naam van „Concept van Keulen". Nadat eenige toenadering tusschen deze verschillende afdeelingen was tot stand gekomen, vinden we onzen Lenaert in 1613 te Amsterdam terug, waar hij zich met Hans Matthysz, Jan Schellingwouw en Anne Annes weder afscheidde, voornamelijk wegens den „ban van buitentrouw", of den

---

[1] De laatste, veel vermeerderde en meest kompleete uitgave verscheen in 1625 bij Dirck Albertsz te Leeuwarden, onder den titel: *Het groote Liede-Boeck van L. C. Inhoudende veelderhande Schriftuyrlijcke Liedekens, Vermaningen, Leeringen, Ghebeden ende Lofsangen, totter eeren Gods, sijns selves opbouwinge, ende tot stichtinge des naestens te ghebruycken. Midtgaders het tweede Liedeboecxken ... ghenaemt: Een Hell Cymbaelken des Juychens. Waer by nu nieuws ghecomen is het derde Liedeboecxken ... ghenoemt het nieuwe Hell Cymbaelken des Juychens. Mitsgaders, Noch ses uyt het cleyn Liedt-Boeck van L. C. Item, veerthien van andere verscheydene personen enz.*

[2] Geschiedenis der Doopsgezinden in Holland, Zeeland, Utrecht en Gelderland enz. Amst. 1847, dl. I, blz. 321 en 323.

[3] Biographisch *woordenboek*, dl. III, blz. 476.

ban als straf voor een huwelijk buiten het kerkgenootschap gesloten, waarin de Hoogduitschen strenger willen zijn dan de Vlamingen.

Doch ter zake. Bij het doorbladeren van dit bundeltje trok het mijne aandacht dat daarin eenige woorden, die op zich zelf geene bijzondere waarde schenen te hebben, in kapitale letters zijn gedrukt, en eene nadere beschouwing deed mij bemerken dat door het bijeen voegen dezer woorden geheele volzinnen werden gevormd. Aangemoedigd door deze ontdekking, begon ik alle liederen in dezen bundel voorkomende, op dezelfde wijze te onderzoeken, en het gevolg van dit onderzoek was dat ik bemerkte, dat in nagenoeg alle liederen den naam besloten lag van den persoon of der personen waaraan deze liederen oorspronkelijk tot opwekking of ter vermaning, waarschijnlijk in HS., waren gezonden.

Inderdaad, men vindt in de 435 liederen, die de meest kompleete en door mij gebruikte uitgave van 1625 bevat, 398 namen van personen of gemeenten waaraan deze liederen oorspronkelijk zijn gericht geweest, en aangezien de namen dezer personen, waarvan velen destijds waarschijnlijk bedektelijk tot het Doopsgezind kerkgenootschap behoorden, misschien voor de geschiedenis van dat genootschap niet onbelangrijk zijn, zal ik die hieronder laten volgen. Het zal wel overbodig zijn hierbij aan te merken dat er, zoo als in alle boeken uit dien tijd, ook hier in de verschillende drukken, voor zoo ver ik die heb gezien, verschil bestaat in het gebruik der C en K, der I, J en Y en der U en V, voor het overige komen die drukken overeen. Het zij nog aangemerkt dat in verreweg de meeste liederen de naam in de aanvangletters van de verschillende kou-pletten die een lied uitmaken besloten is, maar dat men soms ook de tweede en derde of meerdere letters van *hetzelfde woord* te zamen moet nemen, welke letters

dan evenwel steeds kapitaal zijn gedrukt, en dat ook wel de geheel in kapitale letters gedrukte woorden in het lied voorkomend in aanmerking moeten genomen worden.

Overigens hebben deze liederen, die steeds bij de Hoogduitsch Doopsgezinde gemeenten in gebruik zijn gebleven, noch uit een dichterlijk, noch uit een historisch oogpunt eenige waarde, tenzij men daarvan misschien de volgende wil uitzonderen:

Het 8e, 58e en 87e „Op den vrede". Waarschijnlijk vervaardigd op het twaalfjarig bestand);

het 245e „Een history-liedeken van twee vrome christenen vrouwe personen, welcke om 't getuygenisse haers geloofs in Christo Jesu ... binnen der stadt van Luyck in de Mase verdroncken zijn. Anno 1595 den 29 Julij. Dit liedje bevat de geschiedenis van den marteldood van Aelke Baten en Maeyken Wolters.

Bovendien vindt men in de 4e afdeeling: Liederen door verschillende personen gemaakt: „Een nieuw Liedt van eenen water-vloet, door het inbreken van de Leck by Vyanen" in 1624.

In deze 4e afdeeling, bevattende 14 liederen, komen er slechts drie voor die onderteekend zijn, namelijk twee respectivelijk I. Mackesz en I. Meckesz, en een ander onderteekend met de initialen I. S. en de spreuk „Hierna beter". Dit laatste liedje schijnt vervaardigd te zijn door iemand in Dockum geboren of aldaar woonachtig. Men ziet daarin althans het wapen dier stad in houtsnede, geplaatst voor het 6e kouplet, luidende:

So sal daer zijn van stonden,
Het Wapen van mijn Stadt
Waer in dat wort bevonden
Een halve Maen die plat
Om legen hanght en dat
Daer onder zijn besloten
Drie Sterren onverdroten,
In een blau velde nat.

Overigens doen de initialen I. S. wel denken aan den hierboven genoemden Jan Schellingwouw.

De liederen in dit bundeltje zijn òf op psalmwijzen, òf en dit voor een groot gedeelte op de melodien van aangegeven wereldsche liederen gesteld. Als eene curiositeit moet ik hier nog vermelden dat het 349e lied: „Ghebedt-liedeken, vergadert zijnde om het Avontmael te houden" nog in 1625 moest gezongen worden op de melodie van het bekende R. K. kerkgezang: „Tantum ergo Sacramentum" etc.; en tot aanvulling van het weinige wat aangaande het leven van Lenaert Clock bekend is, kan nog dienen, dat hij naar het schijnt in 1616 te Schoonhoven woonde [1]. Aan meer bevoegden laat ik over te onderzoeken wat de reden kan zijn dat de meeste namen op de bovengenoemde wijze in dit Liedboek voorkomend namen van vrouwen zijn.

Den Haag, Maart 1874. — Th. J. I. Arnold.

[1] Vergel. de brief aan het einde der 3e afdeeling, of achter het 421e lied.

NAMEN VOORKOMENDE IN «HET GROOTE LIEDE-BOECK» VAN L(ENAERT) C(LOCK).

---

2 Anna Verscuer.
3 Alidthien van Hassent.
4 Ariaen Dovwes.
5 Arjaengen Bartelmevs.
6 Angneesken Rvtgers.
7 Arnoldt Bochovt.
8 Alle lieve vrienden int Waterlant tot vriendelicken groetenis.
9 Aan die vrienden van Haerlem te samen wt liefden gesonden van L. C. (Lenaert Clock).
10 Ariaengen Hvberts.
11 Aen die beminde lieve bruyt Christi wtvercoren, Binnen die stadt van Delft niev geboren.
12 Anneken Mol.
13 Aen die beminde lieve susters A. en E. Mol van L. Clock gesonden wt der liefden.
14 Avck Aelefz.
15 Aertgen Gosenz.
16 Anna Dreez, neemt doch wel waer v verkies (verkiezing?).
17 Anna ende Fey van Corten.
18 Aelken Iacobs.
19 Aelcen Ianz.
20 Anke Petersz.
21 Att Adeljng.
22 Aelidt Comjz.
23 Aerdtgen Rejers dochter.
24 Anneken Tonjs.
25 Anneken de Greve.
26 Angneesken Rvissen.
27 Angneesken Lenarts.
28 AnnekenLenarts dochterKlock.
29 Anna Mertens.
30 Aecht Benediktvs.
31 Abigajl Tonis dochter.
32 Aefke Werners.
33 Aeltgen ende Gryetge Cornelis.
34 Anneken Dickmvlders.
35 Aelthie Reiners.
36 Bely Ians dochter.
37 Bets Ians dochter.
38 Berbgen Campen.
39 Bastjaen Jaco(b?)s.
40 Bartholomevs Hvygenssoon.
41 Cornelivs Petri Boom.
42 Claesken Tonjs.
43 Cleefzche. lieve vrienden dits v ghesonden.
44 Cristina van Hejst.
45 Claes Wolters.
46 Cornelis Corneliszoon.
47 Claerken Rvtgers dochter.
48 Diever Diercks dochter.
49 Diver Ians dochter.
50 De wedvwen die dien Heer van herten vreesen wt liefden gesonden L. C. (Lenaert Clock).
51 Denys Mjchielz.
53 De Amsters djt's v ghesonden.
54 Drvicken Bertrams.
55 Djnge Nvmielis (?).
56 Dierick Pieterss.
57 Derriskie Aelberechts.
58 Derrick Pieters.
59 Eite Reiners.
60 Elsken Mol woerde (worde) des Heylgen Geests vol.
61 Ermgen ende Andreysgen Andreas dochter.
62 Erasmus Ieljs.
63 Fokel Stoffels.
64 Fobbe Liewes.
65 Feysie Alberts.
66 Feytgen Pieters.
67 Folkert Jansoon.

68 Ghysbert ende Gysberts dochter.
69 Giertgen Pieters.
70 Gertge Dardelings.
71 Gyssel Djericks.
72 Grjete Berens.
73 Grjethie Nvresen.
74 Gennipse medegenoten wy doen v vrindlick hier met groeten.
75 Geertjen Pieters.
76 Gvertgen Gerrits.
77 Gerdrvwt Nots.
78 Gelabeck (?) Kirlant dit is v gesonden.
83 Gvert Clock.
84 Gelis Claeszoen.
85 Gertrwt van Welpendorp, L. Clock.
86 Grjetken van Maesejck.
87 Grjetgen Ariaens.
88 Grjethien van Loon God geef v die croon.
89 Geerthien Hejsterbecks.
90 Grietgen Jans dochter.
91 Godael (?), Lysbet en Grjethen Tomas dochters van L. K. (Lenaert Klock).
92 Geerthjen Claes L. K. (Lenaert Klock).
93 Geertgen Jans dochter.
94 Geerdrvy ende Beelhyen Byspjnck.
95 Geerthyen Cornelis.
96 Geiske Iacobs.
97 Grietgen Iansdochter.
98 Gryetgen Crjnen.
99 Gerdrudis van der Linden.
100 Grjet Rejers.
101 Grietgen Pietersg.
102 Gwillaem (Guillaume) de Stoppelaer.
103 Gerrit Jans.
104 Henricksoon.
105 Hadewich van Olde.
106 Hjllegont Paulus dochter.
107 Hellenberch van Franckeshoven volhert ghy in deucht dat sal men Loven.
108 Hans Mattys.
109 Henricksken Hvberts.
110 Heilken Mjchielz.
111 Henrjc Mewjs.
112 Heesken Hejztermans.
113 Hanna Rejnolts.
114 Hemme Johannes.
116 Hilleken Leevwen.
117 Hemme Janssoon.
118 Henrick Rommerts en Neelgen Lenaerts met hare seven dochteren ende eenen soon. (In de acht volgende koupletten de aanvangletters der naam van elk dier kinderen als: Ge, Le, Ja, Cl, Sy, Ma, Fr. en Ro).
119 Jannegen Dominicus.
120 Ioeztgen Mjchils dochter.
121 Iannegen Corneljs.
122 Idtgen Snoecks.
123 Joan en Mercen Gjelken.
124 Iannegen Cornelis.
125 Iadem (?).
126 .... Anna ende Katrine. (De voorafgaande letters schijnen niets aan te duiden).
127 Jangen Geritz.
128 Ian Weeskenberch.
129 Ida Scomaekers.
130 Ian Gerets.
131 Ioest Ianssoen.
132 Jemingers (de regel moet hier waarschijnlijk doorgelezen worden, zoodat er dan komt te staan: „Jemingers al te saem", want uit de volgende aanvangletters is niets op te maken).
133 Ida Ians dochter.
134 Jan Florjssoen.
135 Jejmke Dovwess.
136 Ian Vresen.
137 Ieske Geers.
138 Ian Henricks.
139 Iovck Everts.
140 Iannegen Gerrits.
141 Iannegen Tonis.

142 Iacob Tonis.
143 Iacobgen Criinen.
144 Lienthjen Iacobs dochter.
145 Lenart Emensz.
146 Ljsbet Siges.
147 Lenart Emensg.
148 Lientgen Pieten.
149 Lenaert Kleckg (zoo staat er in de aanvangletters, doch waarschijnlijk moet men uit het eerste woord van het 7e kouplet: „*Cloeckelijck*" Clock lezen, en dan een paar letters laten wegvallen).
150 Lenart Gisberts.
151 Leisbet Tonis.
152 Leysbet Lammerts.
153 Lenart Klocc.
154 Lenart Klockg.
155 Lisken Stratmans.
156 Lvcia Willems.
157 Lisbet Pavlvs dochter.
158 Lisbet Melis.
159 Liclef Rasnsen.
161 Maria Gizberts dochter.
162 Maria Ioesten dochter van Ilen.
163 Mattevs Rvissen.
164 Mercken Henrjcks.
165 Mariken Klocken.
166 Marjgen Ian Geritz.
167 Maria Iohannes.
168 Mechelt Jans dochter.
169 Marigen Ians dochter.
170 Min lieve medegenoten in Christo tot Dockom vergadert wt liefde gedicht.
171 Margreta van Dvlleken.
172 Mari Gerkes dochter.
174 Mari Surtsdochter.
175 Merigen Rolofz.
176 Marigen Jans dochter.
177 Maejken Bos. Geloof, Hope, Liefde. (De aanvangletters der drie laatste kouppletten schijnen niets te beteekenen).
178 Maria Claes dochter. (In het lied nog de woorden: Geloove, liefde, hoepe).
179 Mechelthjen van Heist.
180 Mechelthjen van Hejst.
181 Mechelthien van Hejst.
182 Minsch Gerrets.
183 Matthevs Tyssen.
184. Meinschie Hermens.
185 Merigen Arens.
186 Meiken Sjbrants.
187 Maeiken Claes.
188 Neesken Stecken.
189 Neilthjen Corneljs dochter.
190 Neelthin Sjbranz.
193 Neesge Tonis.
194 Neesgen Lenaerts.
195 Neesge Pieters.
199 Pieter Stens.
200 Peter Jans dochter.
201 Rotterdamsche lieve vrienden wilt dit doorgronden. Het is v van L. K. (Lenaert Klock) wt reinder liefde gesonden.
202 Rinke Ians.
203 Rippert Eenkes.
204 Riickqve Jans dochter.
205 Swaenken Bernarts.
206 Swanken, Janeke ende Trjnke Dierycs.
207 Susanna Iacobs dochter.
208 Steintiis dochter.
209 Sophia van Jldt.
210 Sarken Rvtgers.
211 Saerken Ians.
212 Stiinge Pieters.
213 Siits Reyners.
214 Sijts Hettes dochter.
215 Stiin Tomas.
216 Soetgen Derriks.
217 Sara van der Linden.
218 Trjn Arjans.
219 Trjn Pieters.
220 Trjncgen Reinerts.
221 Tryntgen, Styntgen, Saerken, Jacobs dochters.
222 Trjneken van Stenvorde.
223 Trjn Gerrits.
224 Trineken Velbereiderz.
225 Triin Henrjcks.

van my Lenart Clock, Vaet doch het verstant, Wast soo aent wesen Christi.
303 Grietge Barens van Swinderen.
304 Ghy vriendekens int Weerder wilt dit in danck ontfaen.
305 Ghy vrienden die in Godt op Marcushof versamen
Neemt dit ter herten alle met namen.
God geve ons t' samen
Siin ghenade, Amen.
306 Grjetgen Ovlants.
307 Henrycka Lewiins.
308 Hiske Ians.
309 Hvjch Lenaerts.
310 Harke Pieters.
311 Hujch Lenarts.
312 Henderick Jans ende Jannegen Arents dochter.
313 Hester Cornelis.
314 Ioest Pieters Hejpan.
315 Ian Pieterss.
316 Ian Mennes.
317 Iacob Tomas van den Dael.
318 Ian Wavterssoon.
319 Ian Mjchjls.
320 Iacob Jansoon Melcknap.
321 Ioris Sjjen.
322 Iannege Ians.
323 Iacob Sjmens.
324 Iohan Bavckensoon.
325 Ioan Tonis.
326 Iannege Pjeters.
327 Wt liefden soet,
Die overvloet,
Ginck ick dit dichten;
V door 't verstant,
Int gansche lant,
Noch wat te stichten.
Lenaert Clock.
328 Leentge Brandts.
329 Liisbet Mattiis.
330 Liisbet Ians.
331 Lysbetge Thisens.
332 Lovwerens Hendriicks.
333 Lvts *Hertes.*
334 Marja Mejiers.
335 Magdelena Simens.
336 Margryete Rvtgers.
337 Metteken van den Dael.
338 Marjken van Swinderen.
339 Marige Gisberts.
340 Mariken, Susanna, Janneken van Swinderen.
341 Metthien van Niemegen.
342 Marige Jans Moeie.
343 Marige Wavtersdochter.
344 Mattis Kitzgens.
345 Neesken Lammerts.
346 Neeltgen Gerrits.
347 Neesgen Wjngerts.
351 Oetgen van Haeren.
352 Pieterge Hanses.
353 Reinier Wybrants.
354 Reinaert Akens.
355 Reymburch Gerrits.
356 Riem Hotses.
357 Roelof Ianssoon.
358 Sara van Swinderen.
359 Sjvert Henricks.
360 Swaenke Claes.
361 Svsanna Ian Ampens dochter.
362 Sara van Swynderen.
363 Sibrant Takens.
364 Styntge Ians dochter.
365 Tanneken Block.
366 Trjnge Jacobs.
367 Tonis Ianssoon.
368 Toonis Pieters en Anke siin wyf.
369 Tjal Ians.
370 Triincke Pjeters.
371 Trjn Cornelis.
372 Voor die vrienden op der Mondov ende Libbyn,
Sal dit van Lenaert Clock een vermaning sijn.
Neemt doch in danck vrienden dit liet,
'Tis wt reynder liefde ghe-schiet.
373 Voor die vrienden jnt Goeylant.
374 Vrienden tot Staveren, ghy jevchdeliicke schare

Wilt neerstelic arbeyden, den tiidt neemt waer,
Opdat als het werck sal siin gedaen,
Ghy mevcht goeden loon van den arbeit ontfaen.
Lenaert Clock.

375 Voor alle benavde die in dees tiiden
Berovinge en vervolginge liiden.

376 Wjlhem van den Blocke.

379 In de „Nota" achter dit liedje, het einde van het 2e deel, „Leonardus Campanae" (Lenaert Clock).

380 Ida (en?) Susanna Rutgers.

381 Sara Rvtgers.

382 Gryet Alberts dochter.

384 Feyke Goyes.

385 Aelge Ewovts.

386 Iem en Marige Meynders dochters.

387 Helena Abrahams.

388 Fokel Dovwes dochter.

389 Philips Minnen.

390 Henrjick van Haren.

391 Anne Bernerts.

392 Trjntgen Kjtskens.

393 Marige Claes Stans.

394 Barbel Hendricks.

395 Marige Jacobs.

396 Sophia Co(r?)neli.

397 Aelge Djericks peyns.

398 Tryn Avts.

399 Peter Peterssoon Schoonck die Jonge.

400 Aelke Rolofs.

401 Grietge Friesen.

402 Grietge Covrten.

403 Ibel Heiien dochter.

404 Hette Hantes.

405 Ian Lammerts.

406 Ljsbet Alvwiins dochter.

407 Dieryckge Dierycks dochter van Bommel.

408 Gercoen Tvenis.

409 Heuryck Thienaerdts dochter.

410 Neesgen Goverts.

411 Henrjcge Tvenis.

412 Grietgen Abrahams.

413 Annegen Iaspars.

414 Divergen Ians Neck.

415 Mattys Kitskens.

416 Riwaerd Ritskens en Imme.

417 Claes Hermens.

418 Henryck Jans Schvl.

419 Derryck Everts.

421 Ian Lammerts.

Dit laatste liedje is geteekend met de spreuk des schrijvers: Volherdende verwintmen. Hierop volgt een brief aan genoemden Ian Lammerts: „My lieve Broeder ende mede-Dienaer in den Heere Jan Lammerts. Dit Liedeken heb ick voor u op die letteren uws naems ghedicht enz. Datum Schoonhoven 1616, den 5 Julij. By my uwen Broeder ende alder menschen zielen liefhebber

Lenaert Clock.

In de 14 liederen door verschillende personen gemaakt treft men de navolgende namen aan:

1 Pieter Scytsesz.

8 Anneken Pieters dochter.

9 Aevke Gerbens.

10 Aefke Gerbes dochter.

11 Aefken Gerbes dochter.

12 Scybe (en) Afken man ende wijf.

14 Aefke Sjbes huysvrov.

BIJVOEGSELS TOT DE BEKKERIANA.[1]

1. Vertaeling uit seker Arabisch schrijver, Hamets Sidach Effendi, voornaem Turks Leeraer, verhaelt in sijne wederlegginge van 't gevoelen der Saduceen, een parabel of gelijkenisse, die, hoewel Mahometaens, echter in dese tijden met vrucht onder de Christenen kan gelesen werden. (Aan 't slot, p. 3 :) t'Amsterdam, Bij Jan Riewertsz, Boekverkooper in de Beurs-straet. 1691. 4to.

2. Hetzelfde geschrift, andere uitgaaf met kleiner letter, p. 4: Redeneering over de nuttigheid der Fabelen. (Slot:) t'Amsterdam bij Pieter Rotterdam op de Vijgendam (all damn'd places !). 1692. 4to.

3. De Geharpoende Muijs. Of Staatkundige Consideratien, over zeekere Arabische vertaalinge, uyt een Turkse Leeraer Hamets Sidach Effendi. Raakende het gewoel, over Dr. Balthasar Bekkers B. W. Beneffens Minerva, en Mercurius; aan de betooverde Schriftgeleerden. Parturiunt Montes, sed nascitur ridiculus Mus! 1691. 4to. 12 pp. Gedicht.

4. Ad Virum Clariss. D. Balthasarem Beckerum, SS. Theol. Doct. Epanortheosis Gratulatoria. Occasione Articulorum, quos Venerand. Classi Amstelodamensi exhibuit, die XXII Jan. cIↄIↄcxcii. Exarata à Petro van Mastricht, SS. Theol. Doct. & Prof. in Acad. Vltrajectinâ. Trajecti ad Rhenum, Apud Anthonium Schouten, Anno 1692. 4to. 76 pp. + 4 pp. (Contentorum syllabus), sign. A2—K3.

5. De gebannen Duijvel weder In-Geroepen, Ofte Het Vonnis van Doctor Bekker over den Duyvel gevelt, in Revisie gebracht. Den tweede Druk, vermeerdert met

---

[1] *Verg. Balthasar* Bekker. Bibliografie, door Dr. A. van der Linde. *'s Hage, 18 . . . 8°.*

twee Gedigten. Tot Hoorn, gedruckt by Stoffel Jansz. Kortingh, en Jan Jansz. Beets, Boeck-verkoopers 1691. 4to. 42 pp. sign. A2—F. (Vgl. Bibliografie N°. 87).

6. Kort Begrip van de twee boeken der B. W., in 't ligt gebragt ... Zeer dienstig tot het recht verstaan ... van dat vermaarde werk, opgesteld door Een Redenlievenden hater van bygeloof. *Μήτε διδοτε τόπον τῷ διαβολῷ.* Dat is En geeft den duivel (of lasteraar) geen plaats. Eph. 4, vers 27. Te Rotterdam, By Izaak van Ruynen, Boekverkooper op den hoek van Vissersdijk op de Vismarct. 1691. 2 bll. + 39 pp. sign. A—E3. (Vgl. Bibliografie N°. 69).

7. Kort Beright ... De tweede Druk, met enige stukken vermeerderd. Tot Amsterdam, Bij Daniel vanden Dalen, Boekverkoper ter sijden de Beurs. 4to. 80 pp. + 8 pp. Vermeerdering, sign. A2—K3, A—A3 (Vgl. Bibliografie N°. 76).

8. Aan Den t'Onrecht gedoemden Balthasar Bekker, S. T. D. Predikant tot Amsterdam. Hic murus ... esto. 4to. 2 bll. sign. A.

9. Op het boek De B. W., van de beroemde Heer B. B. (Slot:) Amsterdam, den 23sten van Wijnmaand. 1691. t'Amsterdam, by Aard Wolsgrijn, Boekverkooper op de hoek van de Blommarkt, achter 't Meysjens Weeshuys. 1691. 4to. 2 bll.

10. Aen den Heere B. B... Amsterdam 1691. 4to. 1 blad.

11. Aen de tegensprekers van den grooten Godtgeleerde Den Heere B. B. Klinkdicht, dat. Rotterdam den 18 aug. 1691. 4to. 1 blad.

12. Op de XIII Articulen Door de E. Kerken-Raad van Amsterdam, Aan Doctor B. Bekker voorgesteld. 4to. 1 blad.

13. Op de Langwijlige Arbeid van D° B. Bekkers *B. W. Obl. 4to.* 1 pag. met 6 verzen.

14. Aan den Heere B. B... Amsteldam. Klink-Gedicht. *Den 1 Augusti* 1691. fol. 1 bl.

15. Op het Aanstaande Vonnis der Sinode van Amsterdam Over de Persoon van Dr. B. B. obl. fol. 1 bl.

16. De B. W: van den Hooggeleerden Heer Dr B. B. Door de Geestelijkheit bevogten. Mos est hominum, ut nolint eundum pluribus rebus excellere. fol. 1 bl.

17. Discours of Samenspraek voorgevallen in de Jaegschuyt van Amsterdam na Haerlem, tusschen een Predicant, advocaet, militair, en koopman, over de toestand van Dr. Bekker. kl. fol. 1 bl.

18. Op de Samensprekers in de Jaegschuyt... kl. fol. 1 bl.

19. Die warhafftig vom Teufel erduldete Versuchung CHristi; ausz Matthaei Cap. IV, v. 1/19. Wider *Balthasar Beckern;* Doct. Theol. und gewesenem Prediger in der Reformirten Kirchen zu Amsterdam, Erwisen der Gemeine Gottes zu St. Michaelis in Hamburg, am 1 Sonntag in den Fasten, Anno 1694 vorgetragen, und auf Begehren, vermehret zum Druck gegeben. Vom *Johann Wincklern*, Pastor daselbst. Bey Gottfried Lieberrickel, Buchhändler im Dohm 1694. Druckts Peter Ziegler. 12mo. 192 pp. sign. A2—H6.

20. Bescheidene und Gründliche Antwort auff Herrn Johann Wincklers, Pastoren zu St. Michaëli in Hamburg predigt von der Versuchung Christi und unserer ersten Eltern Verführung durch den Teuffel, wieder das XX. und XXI. Hauptstück aus des Hrn. D. Balthasar Beckers 2. Buche Der Bezauberten Welt. Von *Zacharia Webber*, Z. T. mitglied von St. Michael. Amsterdam, zu finden bey Johann Wolters, 1695. 12mo. 4 bll. + 335 pp. sign. (a) 2—P4.

Vgl. Zeitschrift des Vereines für Hamb. Geschichte (Hamburg, J. A. Meinner, 1847) II. pp. 425 en vv.: Balthasar Bekker in Amsterdam und Johann Winckler *in Hamburg, von Dr.* J. Geffcken. Webber verstond *Duitsch, schreef echter* Hollandsch, wat dan door een

ander vertaald werd. Van de nommers mijner Bibliografie B. B., die ik toen noch niet uit autopsie kende, hebben 67 : 8 pp. sign. A2—A3; 77 : 64 pp. sign. A2—H3; 131 : 5 bll. + 104 pp.; 146 (1691!): 3 bll. + 88 pp. sign. A2—A3, a—L3; 150: 4 bll. + 136 pp.; 97 begint: *Een* Brief; 187 is géen gedicht, maar eerlijk proza.

21. Dichtstukjes op en van Balthasar Bekker, c. s. Door Dr. A. de Jager. (Overgedrukt uit Het Leeskabinet). 8vo. 10 pp. Zonder jaartal.

Bevat XIV dichtstukjes en 7 nommers ter aanvulling mijner Bibliografie. Tevens blijkt dat mijn N°. 24 niet in 1736 maar in 1739 verschenen is.

Berlijn, 12 Maart 1874. v. d. Linde.

„HET PATER NOSTER DER IESWITEN".

Van dit hoogstzeldzame geschrift, in het Fransch voorkomend in Muller's Bibl. v. Pamfl. N°. 983, vermeldt Meulman op N°. 1286 eene Hollandsche uitgave; zijn exemplaar was echter onvolledig, daar de titel en de beide laatste bladzijden ontbreken. De titel is: *Het Pater Noster der Ieswiten. Ghegheven aen Philippvs III. Coninck van Spaignien, als een ghesschenck in dit tegenvvoordich nieuvve Iaer. Met het Ave Maria der goede Catholycken van Vranckrijck aen de Coninginne Regente. In s' Graven-haghe, By Hillebrant Iacobssz. Anno* 1611. De signatuur is zooals Meulman ze opgeeft. De keerzijde van den titel is onbedrukt; op blz. 3 begint het Pater Noster, op blz. 7 het Ave Maria.

v. Doorninck.

TABAK-BIBLIOGRAPHIE.

De heer William Bragge te Sheffield, bekend door zijne unieke verzameling pijpen en andere rookwerktuigen, heeft zich, als wetenschappelijk verzamelaar, sedert eenige jaren er op toegelegd de litteratuur van dit onderwerp te verzamelen, en heeft thans een catalogus daarvan opgesteld en in weinige exemplaren doen drukken. Deze catalogus, *privately printed* (niet in den handel) draagt den volgenden titel:

Bibliotheca Nicotiana; A first catalogue of books about Tobacco. Collected by William Bragge, F. S. A. Shirle Hill, Sheffield. 1874. kl. 8⁰. 46 blz.

Het typographisch smaakvol uitgevoerde boekje bevat de uitvoerig beschreven titels van 169 werken over den tabak en het rooken, in alle talen van Europa. Daaronder bevinden zich 28 werken in Nederland uitgegeven, en van deze 17 in de Hollandsche taal. Wij achten het niet onbelangrijk die 28 titels hier verkort te laten volgen, te meer omdat het den heer Bragge door deze uitgave ook te doen is, zijne verzameling bekend te maken en de lacunen zoo mogelijk aan te vullen. Mogt een der lezers onzer Adversaria dus nog eenig geschrift over het onderwerp kennen of bezitten, dat in de lijst niet voorkomt, dan zal hij door mededeeling of aanbieding aan den uitgever der Adversaria, den heer Bragge zeer verpligten.

Een korte beschryvinge van het wonderlijcke kruyt Tabacco. Uyt 't Engels. Rott. 1623. 18⁰.

Thorius, R., Hymnus Tabaci. L. B. 1625. 4⁰.

Neander, *J., Tabacologia.* L. B. 1626. 4⁰.

—— *Hetz. L. B. 1722.* 4⁰.

Scriverii, P., Saturnalia, vervatende het gebruyk ende misbruyk vanden Taback, vert. d. S. Ampzing. Haerl. 1630. 4°.

—— Hetz. Leyd. 1631. 18°. obl.

v. d. Venne, A., Sinnevonck op den Hollandschen Turf ... Mitzgaders de vindinge der Tabacks Wondersmoock. 's Hage, 1634. 18°. obl.

Everart, A., De herba panacea quam alii Tobaccum vocant. Ultr. 1644. 24°.

Magnenus, J. C., De Tabaco exercitatt. H. C. 1658. 18°.

—— Hetz. Amst. 1669. 12°.

Schoock, M., De sternutatione tract. Amst. 1664. 18°.

Negotianum satyricum. Door Jean Pleyn de Courage. Maarsdamme, 1676. kl. 8°.

Bontekoe, C., Gebruik en misbruik van de thee, mitsg. verh. van de Tabak. 's Hage, 1686. kl. 8°.

Beintema v. Peima, I. I. W., Tabacologia, ofte korte verh. over de Tabak. 's Hage, 1690. kl. 8°.

Schoon, T., Waare oeffening der planten, waarbij de Tabaksverhandeling van à Peima. 's Hage, 1692. kl. 8°.

Vries, B. C. de, Nuttelyke consideratien over het heedendaags Tabak-suigen. Amst. 1692. kl. 8°.

De buitenspoorige Toebaksnuiver. Kluchtspel. Amst. 1697. kl. 8°.

Cohausen, J. H., Dissertatio satyr. de Pica nasi s. Tabaci sternutatorii abusu et nosoa. Amst. 1716. 12°.

—— Neo-Thea, ofte wel eene naaukeurige beschryving van de krachten der in- en uitlantsche kruiden, enz. Amst. 1719. 12°.

—— Raptus ecstaticus ... in modernum Tabaci sternutatorii abusum. Amst. 1726. 12°.

Apollo's Marsdrager, (waarin:) t'Samenspraak over de Tabak. (Amst.) 1728—31. 12°.

Reglement op de Pijpen-fabrieken en den Pijpen-handel binnen Gouda. Gouda, 1815. kl. 8°.

Meditatio seria super Tabacatione pipali, cet. Ultraj. v. d. Post. S. a. 8⁰.
Verhagen, P. J., Tentamen medicum de Herba nicotiana. L. B. 1837. kl. 8⁰.
Schotel, G. D. J., Letterkundige bijdragen tot de geschiedenis van den Tabak, enz. 's Hage, 1848. 8⁰.
Enklaar, E. C., Volledige handleiding voor de teelt van den Tabak, enz. Amst. 1858. kl. 8⁰.
Westerhoff, R., Oudheidkundige verhandeling betr. de kleine Rookpijpjes, enz. Gron. 1860. 8⁰.
Frijlink, T. C., De inlandsche Tabaksplanter. Amst. 1864. 12⁰.

Reeds nu zijn wij in de gelegenheid de volgende titels over het onderwerp hierbij te voegen:

Everart, A., De herba panacea etc. Antv. 1587. 12⁰.
Neander, J., Tabacologia. L. B. Elz. 1622. 4⁰.
—— Hetz. Hag. Com. 1644. 4⁰.
Thorius, R., Hymnus Tabaci. L. B. 1628. 4⁰.
Starter, J. J., Friesche Lusthof. Amst. 1634. 4⁰.-obl.
Hierin: De oorsprong van Toback-drincken. Met eene plaat.
Mundy, H., Opera omnia. C. appendice de parergis in victu et chocolatu, thea, coffea, Tabaco. Lugd. Bat. 1685. 8⁰.
Wittichius, C., De usu et abusu Tabaci. Ultraj. 1694. 4⁰.
R. v. N., Natuurk. verhandeling van de theé, koffeé, Tabak, enz. Amst. 1701. 8⁰.
Nieuwe en naauwkeurige verhandeling van den tabak enz. 2e dr. Amst. 1785. 8⁰.
De Tabak in desz. oorsprong, aart, teelt, enz. . . . alsmede van alles betreffende de Segaaren. Door een oud' Hollandsch' tabaks-handelaar. 3e dr. Amst. 1808. 12⁰.

De Tabakskenner. Handb. voor rookers, enz. Utr. 1847. kl. 8⁰.
Frezy, J., De Tabaksplanterij te Nijkerk. Dichtstuk. Nijk. 1849. 8⁰.
Vlaanderen, C. L., Over den Tabak, bijz. over zijne onbewerktuigde bestanddeelen. Utr. 1854. 8⁰.
Swieten, J. H. v., De Tabaksteelt te Elst en omstreken. Z. pl. 1857. 8⁰.
Hartog, H. M. en B., en J. H. Bisschop, Handleiding voor de Tabaksteelt. Haarl. 1859. 8⁰.
Maatschappij ter bevord. der Tabakskultuur te Amerongen. Utr. 1864. 8⁰.
Cultuur en bewerking van de Tabak op Java. Eene handleiding, enz. Samarang, 1867. 8⁰.
De Tabaks-kultuur op Java. Handleiding, enz. Soerabaya, 1869. 8⁰.
Janssen, G. J., Dissertatio medica de Nicotiana Tabaco. Ultraj. 1836. 8⁰.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

1. **Ampzing, S.,** Bibels-Tresoor, vervatende de orden der Kanonyke boeken d. O.- ende N.-Testam.; als mede der ... Apokryphen. Haerl. 1631. kl 8vo. h. bd. f 2,50

   Hierbij gebonden: S. Ampzing, De christen-hoog-tiiden. Ald. 1631. Eenige liederen met de muziek.

2. **Amsterdam. — Punition** de Dieu sur les Hollandois, en leur ville capitalle d'Amsterdam, par vn gouffre de feu, lequel a consommé et bruslé le Nouveau Temple et vingt deux maisons. Ensemble la quantité d'hérétiques, lesq. se sont retirez souz la puissance d'Albert archiduc d'Austriche en sa ville de Bruxelles. Par. 1618. pet. in-8vo. cart. f 15,—

   Hoogst zeldzaam en curieus geschrift, behelzende het verhaal van het losbarsten van Gods toorn over Amsterdam den 2 febr. 1618, ten gevolge van de prediking der kettersche leer, enz.

3. **Andreas u. Elene.** Herausgeg. (mit Erläuter.) von J. Grimm. Cass. 1840. Av. facsim. 8vo. br. (f 2,50). f 1,50

4. **Art** de vérifier les dates des faits historiques, des chartes, des chroniques et autres anciens monuments ... par des Réligieux Benedictins de la Congrégation de S.-Maur. Par. 1750. 2 vol. 4to. veau écaillé, doré. f 15,—

5. **Bacon, F.,** Works. Lond. 1824. 10 tom. 8vo. d. v. f 12,—

   Uitmuntend exemplaar eener zeer fraaie uitgave, met portret.

6. **Baecker, L. de,** Des Nibelungen, saga mérovingienne de la Néerlande. Par. 1853. Av. facsim. 8vo. br. f 2,50

7. **Baius, M.,** Epistola ... de statuum Inferioris Germaniae vnione cum iis, qui praeter omnium hactenus haereticorum morem, se desertores *Romanae Catholicae* religionis vocant. Et de iuramento, *quod eorum iussu à clero* et monachis exigitur. Ed. 2a. Lov. 1579. *pet. in-8vo. d. veau.* f 5,—

8. **Balen, M.,** Beschryvinge der stad Dordrecht. Begin, opkomst enz. Als mede eenige geslachtsboomen der adelijke, aal-oude, en aanzienlijke heeren-geslachten van en in Dordrecht. Dordr. 1677. M. pl. en wapens. 4to. ribbe bd. f 12,—

Zeer fraai exemplaar.

9. **Bayer, Th. S.,** Historia regni Graecorum Bactriani, in qua simul Graecarum in India coloniarum vetus memoria explicat. Acc. C. T. Waltherus, Doctrina tempor. Indica c. Paralipomenis. Petrop. 1738. 4to. br. f 1,50

10. **Beer, A.,** Friedrich II und van Swieten. Berichte üb. die zwischen Oesterreich u. Preussen geführten Verhandlungen die erste Theilung Polens betreffend. Leipz. 1874. 8vo. br. f 2,60

11. **Bekantnuss** christliches Glaubens der Niderlendischen Kirchen; so in Flandern vnd Brabant, das Euangelium ... einhelliglich angenomen. Auss jrer Sprach trewlich verteutscht. Heidlb., J. Mayer, 1566. pet. in-8vo. cart. f 6,—

12. **Bleyswijck, D. van,** Beschryvinge der stadt Delft. Situatie, oorsprong ... opkomst en voortgangh ... kercken, kapellen, kloosteren enz. Delft, 1667. M. pl. 4to. fr. bd. f 4,50

Zeer fraai exemplaar, met uitmuntende afdrukken der platen.

13. **Bloem-hofken, 't Geestelijck,** beplant met veel lieflijcke bloemkens, van verscheyden coleuren, tot dienst van alle liefhebbers der cantijcken soetgeurigheydt. — Vertoon, ofte klare spieghel om te verstaen wat gierigheyt zy. Haerl. 1637. 2 stn. 12mo. obl. 1 h. bd. f 5,—

Titel opgeplakt, overigens zeer fraai exemplaar van een zeldzaam voorkomend liedeboekje.

14. **(Bon, A.,)** Delfs Cupidoos schighje. Betreff. veele geestige minne-lietjes, als mede veele van verscheyde soet-vloeyende poëten. Noyt voor desen in druck geweest. Delf, 1652—56. 2 dln. M. pl. en houtsn. 12mo. obl. éen h. bd. f 7,50

15. **Box, John,** Chronicles of the castle of Amelroy, or Ammerzode; with some notices of the ancient barons. Lond. 1870. gr. in-4to. toile, doré s. tr. (f 28,—). f 18,—

Met 24 photographiën, waarbij van oude portretten, autographen van Prins Maurits en and.

16. **Brandt, Cornielle,** Himne oft' lofsanck van Hollandt in dvytsch ende franchoys. Leyd. Th. Basson. 1595. 4to. h. bd. f 10,—

Zeer fraai exemplaar van een hoogst zeldzaam voorkomend werkje in het Fransch en in het Hollandsch. Volgens eene aanteekening op het schutblad is de schrijver, waarvan nog een

ander soortgelijk werkje bestaat, getiteld: Himne en l'honneur de la ville de Leyde, waarschijnlijk de overgrootvader van den dichter en geschiedschrijver Gerard Brandt.

17. **Briefwechsel** zwischen Schiller u. Goethe in den Jahren 1794—1805 (herausgeg. v. J. W. Goethe). Stuttg. 1828. 6 vol. pet. in-8vo. br. (f 22,—). f 6,—

Deze briefwisseling is niet alleen hoogst belangrijk uit een letterkundig oogpunt, maar is ook eene der beste bronnen voor de kennis van het karakter en de persoonlijke aangelegenheden der beide mannen.

18. **Brissgawer, M.,** Vraghe ende antwoorde op alle saken die ter salicheyt van noode zijn ... Noch eenen seyndbrief ... aen ... Ernsten marckgraef te Baden, enz. S. l. et n. d'impr. 1518. kl. 8vo. h. h. bd. f 5,—

19. **Bruyloft Dichten, Verscheyden,** ende Liedekens, ghedicht ende ghecomponeert by verscheyden gheesten, enz. Leyd. 1611. 4to. obl. h. bd. f 7,50

Hoogst zeldzame liederenbundel, waarin gedichten van J. J. Orlers, D. Heinsius (Theocritus à Ganda), P. Paedts e. a. leidsche dichters.

20. **Cabala** s. Scrinia sacra: Mysteries of state and government in letters of illustrious persons, a. Great Ministers of State, as wel foreign as domestick in the reigns of King Henry VIII, Elizabeth, James a. Charles. 3d ed. to which is added ... original letters a. negociations. Lond. 1691. fol. veau. f 15,—

Deze belangrijke verzameling bevat o. a. een aantal brieven van D. Carleton tijdens zijn verblijf te 's Hage, 1616—1625, en andere stukken betreffende de Nederl. geschiedenis.

21. **Caesar, C. J.,** Commentarios (en langue romanche). Impr. enla universid. de Alcala, en casa de M. de Eguia. 1529. fol. vél. f 10,—

De titel in een rand in houtsnede, voorstellende de heldendaden van Hercules. Een weinig bevlekt en een stukje van het laatste blad van den inhoud afgescheurd.

22. **Cartularium.** Recueil des chartes du prieuré de St.-Bertin, à Poperinghe et de ses dépendances, à Bas-Warneton et à Couckelaere, dépos. aux Archives de l'État, à Gand. Ed. F. H. d'Hoop. Brug. 1870. Av. facsim. gr. in-4to. br. f 6,—

23. **Ceremonie-boek, Het groot,** der beschaafde zeeden, welleevendheid, ceremonieel en welvoegende hoffelykheden ... d. C. V. L. J. C. Amst. B. Mourik. Z. j. 4to. h. bd. f 1,75

24. **Chants** historiques de la Flandre 400—1650. Recueillis p. Louis de Baecker. Lille, 1855. 8vo. br. f 2,—

Hierin vele geschiedzangen die ook op de Noordelijke Nederlanden betrekking hebben.

25. **Chronik, Oberrheinische,** älteste bis jetzt bekannte, in deutscher Prosa. (M. Einleit.). Herausgeg. v. F. K. Grieshaber. Rost. 1850. 8vo. br. (f 1,25). f 0,80

26. **Compte-rendu** du Congrès des sciences géographiques, cosmographiques et commerciales tenu à Anvers, 14—22 août 1871. Anv. 1872. 2 vol. 8vo. br. f 10,—

27. **Coornhert, D. Vz.,** Wercken. Amst. 1630. 3 dln. fol. ribbe bdn. f 12,—

Zeer fraai ex. van des schrijvers kompleete werken.

28. —— Gedichten, verzamelt uit zijn theologische werken. Amst. J. A. Colom. 1630. fol. h. bd. f 6,—

Exemplaar afkomstig uit de bibliotheek van Robidé van der Aa, van wiens hand eenige aanteekeningen aangaande dezen bundel op het schutblad, die hier *uniek* genoemd wordt. Ofschoon het geplaatdrukte titelblad van het 3e deel der *Theologische werken* van C. hier als titel is gebruikt, eene papierruit dragende den hierboven vermelden titel over den eersten titel is geplakt, en vier bladzijden aan het einde bestaan uit strookjes, uit de voornoemde uitgave van C.'s werken geknipt en daarna opgeplakt, schijnt het toch dat er meerdere soortgelijke exemplaren bestaan, hetzij die door den uitgever zóo in den handel zijn gebracht, of dat meerdere liefhebbers aldus een bundel hebben gevormd van C.'s dichtwerken.

29. **Corpus** scriptorum historiae Byzantinae. Ed. B. G. Niebuhr. Bonn, 1830. 46 vol. 8vo. br. f 75,—

30. **Correspondance** du duc d'Albe sur l'invasion du comte Louis de Nassau en Frise, en 1568, et les batailles de Heyligerlée et de Gemmingen, publ. p. Gachard. Brux. 1850. 8vo. br. f 2,50

Uitverkocht.

31. **(Daus, J. van,)** Darodilace ofte Kus-hemel van Ledee. Arnh. 1637. 12mo.-obl. h. bd. f 5,—

Zeer fraai exemplaar van eene zeldzaam voorkomende verzameling van anacreontische liederen.

32. **Declaration** of the cavses mooving the qveene of England to giue aide to the defence of the people afflicted a. oppressed in the Lowe Countries. Lond. Ch. Barker, 1585. 4to. veau. Quelq. annotat. en MS. f 14,—

Fraai exemplaar van de oorspronkelijke en hoogst zeldzaam voorkomende engelsche druk. Eene hollandsche vertaling hiervan verscheen in hetzelfde jaar te Delft, bij A. Hendrickz; ook deze komt zeer zeldzaam voor.

33. **Deventer. — Ordonnantie** vāder macht by burgemeysterē *schepen vnd* raedt der stadt van Deuenter opghericht, tot be-

waerunghe der seluer stadt. 15 Febr. 1579. Deuent. S. Steenberghen. (1579). 4to. f 4,—

Hoogst zeldzaam stukje. Op den titel een gezicht op de stad Deventer in houtsnede. De randen van een paar bladen een weinig met worm.

34. **Discours** véritable sur ce qui est aduenu touchant l'alborote et esmotion des Espaignolz mvtinez es isles de Zelande, incontinent après la prinse de Ziericzee, 2 juil. 1576. Brux. 1576. 4to. br. f 2,50

35. **Driesen, L.,** Leben des Fürsten Johann Moritz von Nassau-Siegen. Berl. 1849. Av. fac-sim. 8vo. br. (f 4,50). f 2,50

36. **Düntzer, H.,** Frauenbilder aus Goethe's Jugendzeit. Studien zum Leben des Dichters. Stuttg. 1852. 8vo. br. (f 4,—). f 1,50

37. —— Schiller u. Goethe. Uebersicht u. Erläuter. zum Briefwechsel zwischen Schiller u. Goethe. Stuttg. 1859. 8vo. br. (f 2,50). f 1,50

38. **Duval, A.,** Mirover (Miroir) des Calvinistes et armvre des Chrestiens, pour rembarrer les Lutheriens et nouueaux Euangelistes de Genéue. Renouuellé et augmenté de la plus grand part, à tel signe *. Par. N. Chesneau, 1562. pet. in-8vo. cart. f 10,—

Brunet, Manuel II blz. 926 van dit werkje sprekende zegt dat de verschillende uitgaven daarvan zeldzaam voorkomen. Hij haalt daarbij aan de uitgaven van Antw. 1566 en van Parijs 1559 en 1561, doch schijnt de bovenstaande niet te kennen.

39. **(Egmond Jz., J. van,)** Nieuw-jaars-gifte, aan de jonge jeugt ofte 36 ambachten, verbeeld in 36 figuuren, met veersjens. Amst. (c. 1750). M. houtsn. 4to.-obl. h. bd. f 6,—

De dichter was een zoon van den amsterdamschen boekdrukker J. v. Egmont, en zijn boek eene navolging van Luyken's Ambachten.

40. **Esquiros, A.,** La Néerlande et la vie Hollandaise. Par. 1859. 2 tom. 8vo. br. f 6,—

Geheel uitverkocht, zeer zeldzaam.

41. **Ettmüller, L.,** Herbstabende u. Winternächte. Gespräche über Deutsche Dichtungen und Dichter. Stuttg. 1865—67. 3 vol. 8vo. br. (f 14,—). f 5,—

I. 8.—12. Jahrh. II. Erzählende Dichtungen d. 13.—16. Jahrh. III. Die höfische Minnesinger u. Meister d. 13. Jahrh., das Volkslied u. d. Schauspiel d. 14.—16. Jahrh.

42. **Evangelium** sec. Matthaeum vers. Francica saec. IX, nec non Gothica saec. IV quoad superest. Zusamm. gestellt und herausgeg. v. J. A. Schmeller. Stuttg. 1827. 8vo. br. (f 1,30). f 0,80

43. **Ewald, A. Ch.,** Our public records. A brief handbook to the national archives. Lond. 1873. 8vo. toile. f 5,80

44. **Eynden, van, en van der Willigen,** Geschiedenis der vaderlandsche schilderkunst, sedert de tweede helft der 18e eeuw. Haarl. 1816. 3 dln. en Aanhangsel. M. portr. 8vo. f 6,—

45. **Galluccius, A.,** De bello Belgico, ab A° Chr. 1593 ad indvcias annor. XII an. MDCIX pactas. Rom. 1671. 2 tom. 1 vol. fol. veau. f 20,—

Dit werk sluit zich aan aan dat van F. Strada. Zeer fraai exemplaar van een boek dat men in nederlandsche bibliotheken hoogst zeldzaam aantreft. Beste uitgave.

46. **Gangler, J. F.,** Lexicon der Luxemburger Umgangssprache ... mit hochdeutscher u. franz. Uebers. Lux. 1847. 8vo. br. f 2,50

47. **Gérard, P. A. F.,** Étude sur les origines féodales. Brux. 1873. 8vo. br. f 0,60

48. **Gerardi** Magni Epistolae XIV, e codice Regio Hagano nunc primum ed. et perp. aunotatione instructae, ed. J. G. R. Acquoy. Amst. 1857. 8vo. br. f 1,50

49. **Geschiedzangen, Nederlandsche,** naar tijdsorde gerangschikt en toegelicht (door J. v. Vloten). Amst. 1852. 2 dln. kl. 8vo. (f 4,90). f 2,50

Hierin vindt men behalve bijna alle liederen uit het Geuzeliedboek, nog zeer vele weinig bekende nederlandsche historieliederen van de jaren 863—1609.

50. **Geyn, J. de,** Wapenhandelinghe, van roers, musquetten ende spiessen: achtervolghende de ordre van ... Maurits prince van Orangie enz. figuirlyck afghebeelt. Met schriftelijcke onderrechtinghe, enz. Amst. 1608. 3 stn. fol. éen h. bd. f 50,—

Zeer gezocht en zeldzaam kompleet voorkomend werk, met 42, 43 en 32 platen. Zeer fraai exemplaar, maar de randen van een paar platen een weinig gerestaureerd.

51. **Ghistele, C. van. — Terentius** Comedien nv eerst wt den latine, in onser duytscher talen, door Corn. van Ghistele, rethorikelijck ouer gesedt: vol goeder leeringhen ende playsant om lesen. Antw. H. Verdussen. 1596. kl. 8vo. fr. bd. f 15,—

Fraai exemplaar met 17 ingevoegde platen, behoorende bij de werken van Terentius door B. Picart.

52. **Gillray. — The works** of James Gillray from the original plates with addition of many subjects not before collected. Lond. for Henry G. Bohn, by Ch. Whiting. S. d. (c. 1850). 2 vol. gr. in-fol. demi mar. du Levant, coins, dor. s. tr. f 125,—

Dit prachtige werk bevat in het 1e deel eene verzameling van 582 allergeestigste spotprenten, door Gillray zelf geteekend

en gegraveerd, tusschen de jaren 1779 en 1810, vooral op de regering van George I en Frankrijk, en waarbij ook eenigen op de Bataafsche republiek en Willem V. Het 2e deel (Suppressed plates) bevat 45 soortgelijke spotprenten op de zeden van dien tijd, waaronder zeer pikante. Hierbij: Wright a. Evans, An historical and descriptive account of the caricatures of J. Gillray. Lond. H. G. Bohn. 1851. 8vo. linn. Zeer fraai ex. in nette half rood mar. bdn. met groote hoeken en verguld op snede.

53. **Gottis, Aug.,** Francois I et Mme de Chateaubriand. 2e éd. revue et corrig. Par. 1816. 2 vol. pet. in-8vo. veau. f 1,—

54. **Gramineus, Ph.,** Ruremundanus, Uberior enarratio eorum quae a J. Sacro Bosco (in tract. de sphaera) proponuntur. Col. 1567. Av. grav. s. bois. pet. in-8vo. vél. f 1,50

55. **Grimm, J.,** Weisthümer. Mitherausgeg. von E. Dronke u. H. Beyer. Gött. 1840. 3 vol. 8vo. cart. (f 22,50). f 12,—
Hoogst belangrijk voor de geschiedenis van de rechtspraak in de 15e—17e eeuw.

56. **Guevara, A. de,** Vrvndtlicke ghemeene sendtbrieuen ... vol van mercklicke saken ... Wten spaenschen ... in Nederl. sprake ouergheset d. C. v. Beresteyn. Delft, 1583. kl. 8vo. h. bd. f 3,—
Vooral merkwaardig voor de kennis der zeden aan de hoven van Europa, ten tijde van Karel V. De vertaler was gedurende vele jaren hofmeester van den markies d'Astorges.

57. **Guicciardini, L.,** Commentarii delle cose più memorabili seguiti in Europa: specialmente in questi Paesi Bassi; dalla pace di Cambrai, del 1529 insino à tutto l'anno 1560. Ven. 1565. 4to. vél. f 5,—

58. **Guillaume,** Histoire de l'organisation militaire sous les ducs de Bourgogne. Brux. 1847. Av. pl. 4to. br. f 2,25

59. —— Histoire des bandes d'ordonnance des Pays-Bas. Brux. 1873. 4to. br. f 3,75
Dit werk bevat de geschiedenis der Vlaamsche gendarmerie (Bandes d'ordonnance), sedert hare oprichting (1471) tot 1691.

60. **Haestens, H. v.,** La nouvelle Troye, ou Mémorable histoire du Siége d'Ostende, le plus signalé qu'on ait veu (*sic*) en l'Europe (1601—1604), en laquelle sont descript et naïfvement représentés en diverses figures les assauts, deffences, inventions de guerre ... et autr. choses remarquables, etc. Leyde, L. Elzevier, 1615. Av. pl. 4to. vél. f 10,—
De fransche uitgave komt hoogst zeldzaam voor.

61. **Halbertsma, J. H.,** Het geslacht der van Haren's. Fragmenten. Dev. 1829. Met facsim. 8vo. h. bd. f 1,50

62. **Haren, O. Z. v.,** Leeven van J. Camphuis, haarlemmer. Zwolle, 1772. 8vo. h. mar. bd. f 1,75

J. Camphuys (1634 † 1695) was eerst geheimschrijver van den gouverneur-generaal Maatsuyker, later Opperhoofd van Japan, Raad van Indië, Gouverneur-Generaal, enz. Bovenstaande levensbeschrijving komt niet dikwijls voor.

63. **Harleian Miscellany, The,** or, a Collection of scarce, curious, a. entertaining pamphlets and tracts, as well in MS. as in print, found in the late Earl of Oxford's library, interspers. w. historical, political and critical notes. Lond. 1808--11. 12 vol. 8vo. d. v. f 55,—

Hoogst belangrijke verzameling, waarin niet minder dan 600 à 700 tractaatjes en andere historische geschriften, meerendeels betreffende de geschiedenis van Europa gedurende de 16e—18e eeuw, maar voornamelijk die van Engeland en Nederland, en hunne Overzeesche bezittingen, hier voor de eerste maal uitgegeven, of zóo zeldzaam geworden dat daarvan bijna geen exemplaar meer te vinden is. In deze uitgave zijn al de stukken chronologisch gerangschikt.

64. **Hoghendorp, G. van,** Trver-spel van de moordt begaen aen Wilhem ... Prince van Oraengien. Amst. 1617. 4to. cart. f 4,—

Eerste druk van dit treurspel, waarmede in 1617 Coster's Academie te Amsterdam werd ingewijd. De schrijver was lid der delftsche rederijkerskamer, en diende in de garde van prins Maurits. Hierbij gebonden: G. v. Hoogendorp, Spel der intrede van „Wy rapen geneught" ... te Vlaerdingen. Amst. 1617.

65. **Hüllmann, K. D.,** Geschichte des Ursprungs der Stände in Deutschland. 2e Ausg. Berl. 1830. 8vo. br. f 2,—

66. **Iconomos, C.,** Étude sur Smyrne, trad. du Grec et av. notes p. B. F. Slaars. Smyrne, 1868. roy. 8vo. f 2,50

De vertaler van dit werk is een Nederlander te Smyrna gevestigd.

67. **Jonker, J.,** De vrolyke bruidlofs gast. Bestaande in boertige bruidlofs levertjes en vermaakelyke minne-digten ... Mitsgad. een Toegifte van eenige raadselen, kus-, drink- en blaas-levertjes. Amst. 1697. kl. 8vo. h. bd. f 1,50

68. **Junghuhn, F.,** Die Battaländer auf Sumatra. Berl. 1847. 2 vol. 8vo. Met 19 kaarten. Uitverkocht. f 7,50

69. **Jvstification** dv Prince d'Oranges, contre les faulx blasmes, que ses calumniateurs taschent à luy imposer à tort. Imprimé au moys d'apuril A°. 1568. pet. in-8vo. veau. f 20,—

Zeer fraai exemplaar van een zeldzaam voorkomend werkje, toegeschreven aan de pen van H. Languet, op ingeving van den prins. De prins wederlegt hierin met juistheid en kracht de vele beschuldigingen ingebracht tegen zijn gedrag, na het vertrek van Filips.

70. **Kusjes** aen de minnaers en liefhebbers van het edele kus-werckje. Midd. 1669. kl. 8vo. h. bd. f 3,50

De eerste helft van dit zeldzame werkje bevat hollandsche, de tweede helft fransche gedichtjes.

71. **Lagemans, E. G.,** Recueil des traités et conventions conclus par le royaume des Pays-Bas, avec les puissances étrangères depuis 1813 jusqu'à nos jours. La Haye, 1858—73. 6 vol. 8vo. br. (f 38,75). f 20,—

72. **Laspeyres, E.,** Geschichte der Volkswirthschaftlichen Anschauungen der Niederländer, u. ihrer Litteratur zur Zeit der Republik. Leipz. 1863. 8vo. br. (f 5,40). f 3,50

Inzonderheid belangrijk voor de geschiedenis van den handel, het financiewezen, de nijverheid en de belastingen in de Nederlanden, ten tijde der Republiek.

73. **Lelong, J.,** Bibliothèque historique de la France, contenant le catalogue des ouvrages imprimés et manuscrits, qui traitent de l'histoire de ce royaume, nouvelle édition, augmentée p. Fevret de Fontette (Barbeau de la Bruyère, L. Th. Hérissant, Rondet etc.). Par. 1768—78. 5 vol. fol. veau. f 80,—

Brunet zegt van dit werk: ... cet ouvrage est un des travaux les plus essentiels qu'ait produits la science bibliographique, et il doit se trouver dans toutes les grandes bibliothèques.

74. **Lettres** et épitres amoureuses d'Héloïse et d'Abeilard. Londr. (Cazin). 1780. 2 vol. Av. portr. veau écaill. dor. s. tr. f 2,50

75. **Levantsche Handel. — Uitgebreide verzameling** stukken betreffende den Levantschen handel en de Navigatie in de Middellandsche Zee sedert de oprigting der Kamer in Amsterdam in 1625, tot aan het jaar 1731. Te zamen in één h. bd. fol. f 12,50

Hierin o. a. de oorspronkelijke drukken van de Placaten der Staten-Gen., de tractaten met den Sultan, instructiën voor de Residenten, enz. Eenige stukken in handschrift.

76. **Lomenius, L. H., (Comte de Brienne,)** Itinerarium. Ed. alt. auct. et emend. Cur. C. Patin. Par. 1662. pet. in-8vo. veau. f 1,50

77. **Luiken, J.,** Afbeelding der menschelijke ... bezigheden. Amst. Ottens. Z. j. (1720). 4to. ld. bd. f 6,—

Met 100 fraaie gravures d. Luiken, zeer belangrijk voor de kennis der zeden en gewoonten op het einde der 17e en in het begin der 18e eeuw.

78. **Marchand, P.,** Dictionnaire historique, ou mémoires critiques *et littéraires conc. la* vie et les ouvrages de divers personnages dans *la république des lettres*. La Haye, 1758. 2 tom. 1 vol. fol. veau. f 5,—

79. **Mariana, J.,** Historiae de rebus Hispaniae ll. XXX. Acc. J. E. Minianae Continuationis nov. ll. X. H. C. 1733. 4 vol. Av. pl. fol. d. rel. non rogn. f 12,—

80. **(Martin,)** Explication de divers monumens singuliers, qui ont rapport à la réligion des plus anciens peuples. Par. 1739. Av. pl. 4to. veau. f 3,—

81. **Mercuri, P.,** Costumes des 13e, 14e et 15e siècles, extraits des monuments les plus authentiques. Avec texte par C. Bonnard. Par. 1830. 2 tom. gr. in-4to. Av. 200 planches. toile. f 60,—
Oorspronkelijke uitgave. Zeer zeldzaam.

82. **Messen, Lateinische u. Griechische,** aus dem 2n bis 6n Jahrhund. Herausgeg. v. F. J. Mone. Frft. 1850. Av. fac-sim. 4to. br. (f 4,75). f 3,50

83. **Meijer, J. D.,** Pleidooi in zake Lodewijk Bonaparte Graaf van St. Leu, tegen den Heer Officier van justitie te Haarlem (over den eigendom van het Paviljoen). Haarl. 1820. 8vo. cart. 185 blz. f 5,—
Dit merkwaardig pleidooi werd op slechts zeer weinige (men meent 30) exx. gedrukt, en nooit in den handel gebracht. De voorrede is eigenhandig door den schrijver geteekend.

84. **Minne-kund** ofte Philosophie der liefden, uyt frans vertaalt door J. H(eemskerk?). Mitgad. S. de Brays Minne-zughjes. Amst. 1627, 28. 2 stn. kl. 8vo. obl. 1 fr. bd. f 10,—
S. de Bray is de verdienstelijke historieschilder en bouwmeester te Haarlem (1597 † 1664), schrijver van het hoogst zeldzame werkje: Bedenckingen over het uitleggen enz. van Haerlem. 1667. fol.

85. **Montanus, A.,** Kerkelijke historie van Nederland. Amst. C. en J. Zwol. (c. 1675). 12mo. h. bd. f 1,50

86. **Museum, Belgisch,** voor de Nederduitsche tael- en letterkunde en de geschiedenis des vaderlands, uitgeg. d. J. F. Willems. Gent, 1837—46. 10 dln. Met pl. 8vo. cart. f 25,—

87. **Netherland historian, The.** Containing a relation of what hath passed in the late warrs against te States Generall of the Un. Provinces; 1671—74. Amst. 1675. Av. 60 pl. pet. in-8vo. veau. f 10,—

88. **Nicolas, N. H.,** Life of W. Davison, secretary of state a. privy counsellor to Queen Elizabeth. Lond. 1823. 8vo. d. mar. f 4,50
Hierin belangrijke bijzonderheden over de zending van Leycester naar Nederland.

89. **Nieuwjaars-gift, Hollandszen Praatvaars,** aan het *bevalligen Stichtsze* jufferschap. Z. j. kl. 8vo. h. l. bd. f 2,—

)0. **Noordewier, M. J.,** Nederduitsche regtsoudheden. Utr. 1853. 8vo. (f 5,—). f 3,75

Vormen, Formules, Maat, Symbolen, Getallen. — Stand. — Huis.— Eigendom.— Verbindtenissen.— Misdrijven.— Gerigt enz.

)1. **Olipodrigo** ofte Dordrechts vermakelyckheydt, bestaende in soet-vloeyende liedekens. 8e dr., vermeerd. Dordr. 1676. 12mo. obl. h. bd. f 6,—

Pag. 53 en volgg.: Een nieuw droevig liedeken, van Christoffel Fabritius, hoe dien vromen Martelaer om de religie binnen Antwerpen verbrandt is.

2. **Olozaga, S. de,** Filips II in Spanje. M. aanteeken. enz. van F. Martinez de la Rosa. U. h. Spaansch d. P. A. S. v. Limburg Brouwer. Amst. 1853. 8vo. br. f 0,75

3. **Opiz, M.,** Teutsche Gedichte ... übersehn ... ausgebessert ... mit Anmerckungen von D. W. Triller. Frft. 1746. 4 vol. 8vo. br. f 5,50

4. **Pacificatores. — Novae** et ad vivum expressae icones Belgi Pacificatorum, quib. adjuncta est historia de occasione et progressu inducianū ... ed. a D. Baudio. Amst. 1618. fol. vél. f 20,—

Zeer fraai exemplaar van een zeldzaam kompleet voorkomend werk, met zeer fraaie afdrukken der 20 portretten door H. Hondius.

5. **Pallas, P. S.,** Voyages en différentes provinces de l'empire de Russie et dans l'Asie septentrionale. Par. 1788. 5 tom. 4to. veau, et Atlas de pl. in-fol. d. veau. f 10,—

6. **Parthenopeus van Bloys,** Ouddietsche fragmenten, kritisch uitgegeven met inleiding en glossarium door J. H. Bormans. Bruss. 1871. roy. 8vo. f 5,—

'7. **Paulus, P.,** Verklaring der Unie van Utrecht. Utr. 1775. 4 dln. 8vo. 3 h. e. bd. f 3,—

In de voorrede een belangrijk overzicht van de schrijvers over nederlandsche geschiedenis en nederlandsch staatsrecht, tot op den tijd van den schrijver.

8. **Pestel, F. W.,** Commentarii de republica Batava. Ed. nova, recogn. et auct. L. B. 1795. 3 vol. 8vo. br. f 6,—

Beste uitgave.

9. **Pfeiffer, F.,** Freie Forschung. Kleine Schriften zur Geschichte d. deutschen Litteratur u. Sprache. Wien, 1867. 8vo. br. (f 3,80). f 2,—

)00. **Pitaval, Der neue.** Eine Sammlung d. interessantesten Criminalgeschichten aller Länder aus älter. u. neuerer Zeit. Herausgeg. v. J. E. Hitzig u. W. Häring (W. Alexis). 2e Aufl. Leipz. 1857—59. 12 vol. pet. in-8vo. br. (f 43,50). f 12,—

101. **Publicatien** en andere verordeningen betrekk. de kolonie Suriname *antérieur* aan het jaar 1816. Verzameld door W. E. H. Winkels. Paramaribo. Z. j. 8vo. f 5,—

Deze verzameling, die slechts in zeer gering aantal exx. gedrukt is, vangt aan met de benoeming van J. J. Mauricius tot Gouverneur, 12 Mei 1742.

102. **Quintyn, G. J.,** Oraeniens Grols-gewin: Syn vorstlicke doorluchtigheydt, ter eeren, en de ingeseteuen der landen ten besten. Haerl. 1627. — Id., Oraniens overwinning v. 's Hertogenbos, enz. 's Hage, 1629. 8vo. obl. één h. l. bd. Een weinig met water en een wormsteek. f 5,50

103. **Rei agrariae** auctores legesque variae, ed. W. Goesius cum N. Rigaltii notis et Glossario. Amst. 1674. Av. figg. 4to. veau. f 2,50

104. **Renkwerk** van Venus, zijnde een verzameling van koddige snakerytjes, zeldzame voorvallen en uitmuntende puntdichten. Met aardige plaaten. Gedrukt op het eiland der verliefde, 1750—52. 2 dln. M. pl. kl. 8vo. f 7,50

Hoogst zeldzame verzameling van zeer vrije erotische gedichten.

105. **Schiller, F.,** Sämmtliche Werke. Stuttg. 1835. 12 vol. Av. pl. 8vo. d. veau. f 12,—

Zeer fraaie uitgave in gr. 8vo.

106. **Schüren, G. van der,** Chronik v. Cleve u. Mark. Herausgeg. u. m. Anmerk. v. L. Tross. Hamm, 1824. 8vo. br. f 1,50

107. **Shakspere's** Werke. Herausgeg. u. erklärt v. N. Delius. 3e revid. Ausgabe. Elberf. 1872. 2 vol. Av. portr. d. mar. rouge, plats toile. f 13,50

108. **Sickesz, C. J.,** De schutterijen in Nederland. Utr. 1864. 8vo. f 1,50

109. **Soet, J.,** Maagden-baak, voorgestelt in minnelijke leer-beeltjes vast gemaakt door verscheyden historien, en vreemde gheschiedenissen. Alsmede eenighe soete sangvaersjes. Amst. 1641. M. pl. 12mo. obl. h. bd. f 8,50

Zeer fraai exemplaar, met uitmuntende afdrukken der talrijke zeer fraaie plaatjes en van 's dichters portret.

110. **Spangenberg, J.,** Den spiegel ende Reghel des houwelicken ordens ... Wt den hoochduytschen, enz. Weesel, H. de Braecker. 1563. kl. 8vo. hr. bd. f 5,—

111. **Speelwagen, Nieuwe Domburgsche,** bevragt met veelderhande gezangen. 5e dr. Amst. S. en W. Koene. 12mo. br. f 0,70

NOG EEN BOEKLIEFHEBBER;
ONNO ZWIER VAN HAREN.

Mijnheer de Redacteur,

De beroemde, de beruchte Onno Zwier van Haren behoorde tot de bibliofilen, tot de boekverzamelaars en kenners. Bij al de ongelukken welke hem zijn overkomen heeft het hem voorzeker bijzonder leed gedaan tot tweemalen toe zijne boekerij, door brand, te moeten verliezen. De rijkdom dier verzamelingen is eenigermate op te maken uit den brief welken hij in December 1776 schreef aan R. M. van Goens, den oud-hoogleeraar toenmaals lid van de vroedschap te Utrecht. Zie hier een afschrift van dien brief:

Monsieur,

Je serai certainement tres charmé de voir le Manuscrit si curieux dont vous me faites l'honneur de m'écrire, et si mon fils n'est pas déjà parti, il pourra s'en charger: j'ose croire qu'il en aura grand soin, et vous assure de toute mon attention pour la conservation de cette Pièce: car quoique j'aie vu deux fois en ma vie ma Bibliothèque consumée par les flammes, il est permis d'espérer que je pourrai conserver le peu qui me reste, et le peu que je pourrais acquérir dans le court espace que le cours de la Nature me *présage. La dernière* que j'ai perdu étoit peut-*être plus nombreuse* mais elle n'approchoit pas en

valeur à la première: au jugement de feu Mr. Fagel un seul Manuscrit de cette Bibliothèque valait toute sa prétieuse collection. C'étoit un manuscrit en trente volumes in Folio, contenant le journal de la prise de la Brille, fait par Daam de Haren qui y étoit, et les Verbaux Publicqs, avec l'Histoire secrette et Anecdotes des douze Ambassades et des quarante et quatre commissions extraordinaires, gerées par mon Grand Père Adoptif Guillaume de Haren, mort presque nonagénaire.

C'est la vie de ce fameux et respectable Fagel, de ce vieillard sage et vertueux, que j'avois taché d'écrire, c'est ce monument de ma reconnaissance pour le Mentor qui pendant douze ans ne dedaigna pas de guider l'instruction Politique de ma jeunesse, c'est ce manuscript fruit de douze années de travail, que je regrette amèrement, car pour la Vie de Blois de Treslong, la Dissertation sur les causes de la perte du Brésil, tout cela peut se reparer.

Ce que je regrette encore sont les particularités sur la vie du Prince Maurice dont j'avois fait une collection dans l'idée d'écrire cette vie si célèbre et si ignorée: non par ses succès mais par les motifs qui ont reglés ses actions. Qui le croiroit, Monsieur, que peu d'Hommes se sont ressemblés dans leur vie plus que ce Maurice et Fagel? Cependant il est de fait que l'un et l'autre ont tâché, pendant toute leur vie à cacher, ce que chacun d'eux vouloit. De là des Prêtres furieux ont dépeint, les uns, Maurice comme un Tiran ignorant, et les autres comme un Prince très religieux: de là Fagel passoit chez un parti dans

la République pour un bon homme, et chez les autres comme un homme qui sous une feinte simplicité cachoit une ambition démésurée. Et je n'oublirai pas aisément que dinant l'an 1741 à l'Abbaie de St. Bernard avec l'Archiprêtre Hoynck de Papendrecht, celui-ci après m'avoir demandé cent choses sur la vie privée de Mr. Fagel dont il savoit que j'étois connu, me dit: *Ah Monsieur c'est le plus grand Ministre d'Etat qui aie jamais vécu. Mais Monsieur*, lui dis-je *Oxistiern*, *Richelieu*, *Jan de Wit! Ils n'ont pas su* me répliqua-t-il, *cacher comme Fagel pendant cinquante ans ce qu'ils étoient.*

Pardonnez Monsieur à un Vieillard ce bavardage, mais vous me paroissez aimer les anecdotes, et vous êtes digne par là que l'on vous les raconte.

Une petite traduction d'un ouvrage Anglois que j'avois commencé cet été en faveur de ce Fils qu'est à présent à Utrecht, et qui aimant l'étude est le compagnon ordinaire des miennes, avec son frère cadet, cette traduction a échappé à l'incendie, s'imprime et vous sera envoiée quand elle sortira de la Presse.

Croyez en attendant que j'ai l'honneur d'être plus que personne.

Monsieur

Wolvega,
ce 17 Décembre 1776.

Votre tres-humble et
obeissant serviteur
HAREN.

Ce 21. Mon Fils Andrée arrivé dans ce moment me rapporte cette lettre, qu'il a reçu après son départ à Amsterdam, où il s'est arrêté une couple de jours.

Ainsi Monsieur, ce sera s'il vous plaît pour la première vacance, qu'il reviendra ici.

Deze brief is onlangs, benevens eenige duizenden andere van Duitschers, Zwitsers, Nederlanders, Engelschen, Schotten, Franschen, Italianen, Spanjaarden en Portugeezen, het eigendom der Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage geworden met de overige handschriftelijke nalatenschap van den bekenden Ryklof Michael van Goens, die bij zijn vertrek naar het buitenland in Juni 1786 den naam zijner moeder (Cuninghame) aannam en van dien tijd af tot aan zijn dood 25 Juni 1810, eerst in de nabijheid van Bazel, later te Dresden en eindelijk op het graaflijk slot te Wernigerode zijn verblijf heeft gehouden.

In afwachting dat ik van het geheel dezer nalatenschap (met navolgenswaardige onbekrompenheid aan de rijksboekerij geschonken door Jhr. Mr. D. F. van Alphen te 's Gravenhage) een volledig overzicht geve in mijn jaarverslag aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, meen ik nu reeds mijn leedwezen te moeten uitdrukken, dat de inhoud der beide kisten, waarin van Goens zijne geschriften bijeenverzameld heeft, te vaak is onderzocht door geleerden die tevens liefhebbers van autografen waren, nog onverbasterd behoorende tot het ras waarvan de brieven van Dominée Fludd van Giffen aan de lezers uwer Adversaria een zoo welgelijkend portret leveren.

M. F. A. G. Campbell.

's Gravenhage, den 1 Juni 1874.

BIBLIOTHECA CARLSONIANA.

In Von Uffenbach's Merkwürdige Reise durch Nieder-Sachsen, Holland, u. s. w. Ulm, 1753, wordt in dl. II blz. 320 melding gemaakt van eene belangrijke en uitgebreide bibliotheek die zich te Beetgum, tusschen Leeuwarden en Franeker, bevond en nagelaten was door Graaf Carlson. Reeds vroeger had ook de bekende G. Stolle, die in 1703 Friesland bezocht, van deze bibliotheek gesproken in zijn reisjournaal, dat in het Allg. Zeitschrift für Geschichte, Berl. 1847, Bd. VII. 6 is opgenomen. Ook Pierre Yvon, de opvolger van J. de Labadie te Wieuwerd, bespreekt in een zijner geschriften deze bibliotheek, hij schat haar op 12000 banden, en voegt er bij dat vele vreemdelingen aan Graaf Carlson om zijne bibliotheek een bezoek bragten. Door de nasporingen van den heer W. Eekhoff, archivaris-bibliothekaris van Leeuwarden blijkt het, dat de eigenaar dezer bibliotheek was Gustaaf Carlson, Graaf toe Borringe, Heer van Lindholm. Hij was de natuurlijke zoon van Carel Gustaaf, Koning van Zweden bij Brigitta Albers, en in 1685 kolonel in Nederlandschen dienst. Hij huwde omstreeks dien tijd met Isabella Suzanna Baronnes thoe Schwartzenberg, die een aanzienlijk vermogen ten huwelijk bragt. Graaf Carlson overleed in 1708 op 58*jarigen leeftijd* en de Bibliotheek werd den 19 Oct. *en volg. dagen* van het jaar 1711 te 's Gravenhage

door den boekverkooper P. Husson verkocht. Aangezien de weduwe nog tot 1723 leefde, blijkt het niet waarom reeds in 1711 de bibliotheek verkocht werd.

De catalogus der bibliotheek, die voor ons ligt, is getiteld: Bibliotheca Carlsoniana regum et principum oculis digna, multo studio, judicio et labore collecta, ad diem 19 Oct. et seqq. 1711 distrahenda Hagae Comitis per Petrum Husson, bibliopolam. Het is een zwaar boekdeel van 738 blz. gr. 8°. [1]

Verplaatst men zich naar het einde der 17e en in het begin der 18e eeuw, dan mag deze bibliotheek met regt onder de uitgebreide en belangrijke van dien aard gerekend worden. Zij bevat weinig of geene zeldzame en kostbare werken, zooals in de bibliotheken van de Thou, Hohendorf, van der Marck en anderen vooral op het laatst der 18e eeuw, voorkomen, maar daarentegen de beste werken op historisch en genealogisch gebied van de 16e en 17e eeuw, terwijl de andere wetenschappen geenszins verwaarloosd zijn. De fransche en italiaansche litteratuur is er zeker het best in vertegenwoordigd; de nederlandsche zeer weinig. Het is de bibliotheek van een aanzienlijk en bemiddeld man, die genoeg belang stelde in wetenschap en letteren om het beste en nieuwste wat daarvan in ieder vak verschenen was, te verzamelen ten nutte van hem zelven en zijne vrienden. Dergelijke bibliotheken werden nog tot in het begin onzer eeuw hier te lande in grooten getale

[1] Een ex. van dezen catalogus berust op het Gemeente-Archief te Leeuwarden, van waar het mij door de welwillendheid van den heer Eekhoff ter inzage is gezonden.

gevormd; zij wedijverden met die in het buitenland om het bezit van menig belangrijk, zeldzaam of kostbaar werk; — sedert wordt aan eenige openbare inrigtingen de zorg daarvoor overgelaten, die door de bekrompenheid harer middelen niet in staat zijn aller wenschen en behoeften te bevredigen.

De catalogus is, zooals het meerendeel der catalogussen van dien tijd, met niet veel zorg geredigeerd; de titels der boeken zijn zeer kort opgeschreven, de formaten afzonderlijk; van naauwkeurige systematisering maakte men, zelfs bij belangrijke boekerijen, toen weinig werk.

HAARLEMSCHE BIBLIOGRAPHIE.

Met een enkel woord is reeds in een vorig N°. dezer Adversaria de verschijning medegedeeld van Dr. Ekama's Catalogus van boeken, pamfletten, enz. over de geschiedenis van Haarlem, 1e stuk: 1100—1800. Haarlem, Loosjes, 1874. gr. 4to. De heer Ekama vat hier het woord geschiedenis in den ruimsten zin op. In de korte voorrede deelt hij mede dat hij getracht heeft alles te geven wat geschreven is over de geschiedenis (en zeker ook topographie) van Haarlem zelve en hare omstreken, en over enkele personen die op de eene of andere wijze in deze stad eenigen naam hebben verworven. Daaronder begrijpt hij een aantal Haarlemsche drukken van de 16e eeuw, en later om de uitgevers te constateren, tevens de wer-

ken van Teyler's genootschap, geboorte- en huwelijksgedichten, jaarzangen der rederijkerskamers, catalogussen van boekverkoopingen, enz. De Catalogus is in chronologische orde gerangschikt; het 1e, thans verschenen gedeelte loopt tot 1800, en bevat 705 Nrs. Het meerendeel der beschreven geschriften berust in de verzameling van Dr. Ekama; die welke niet daartoe behooren zijn met een * gemerkt, en daarbij is gewoonlijk de plaats aangewezen waar zij zich bevinden.

Het werk is zonder twijfel eene hoogst belangrijke bijdrage tot de lokale bibliographie, de ijver van den verzamelaar spreekt uit iedere bladzijde en niet alleen de Haarlemsche, maar alle bibliographen moeten hem dankbaar zijn voor den geleverden arbeid.

Het zou ons te ver afleiden indien wij eene vergelijking wilden maken met de bekende „Bibliografie van Haarlem" van Dr. A. van der Linde, in 1867 verschenen. De catalogus van den heer Ekama is ontegenzeggelijk vollediger, aangezien de Bibliografie van Dr. v. d. L. in het geheel slechts 700 Nrs. telt. Intusschen was de heer E. in de gelegenheid van deze Bibliografie bij zijn werk gebruik te maken, en de talrijke aanteekeningen onder de titels, uit v. d. L.'s Bibliografie *woordelijk* overgenomen, bewijzen dat hij dit ook niet verzuimd heeft. Daar de schrijver ons bij het 2e stuk een zaak- en naamregister belooft, is het nog moeijelijk de methode der bewerking te beoordeelen. Zal dit zaakregister naar de onderwerpen gerangschikt zijn, zoodat het een duidelijk overzigt geeft, b. v. van de literatuur van het beleg, van de Costerlegende, enz., dan zal zeker zijn methode

boven die van v. d. L. te verkiezen zijn, waaraan de chronologische en naamregisters ontbreken. Die chronologische rangschikking kunnen wij anders voor lokale bibliographieën niet aanbevelen. Is zij het meest geschikt voor groote verzamelingen van pamfletten over algemeene vaderlandsche geschiedenis, bij lokale bibliographie kan zij niet zoo goed aan haar doel beantwoorden, daar deze een aantal niet contemporaine geschriften moet opnemen, welke in chronologische orde naar het jaar der uitgave zeer misplaatst zijn. De heer E. heeft dit ook reeds gevoeld, waar hij, bij wijze van „aanloop", het Eerdicht op het beleg van Damiate op 1188 plaatst, terwijl N°. 49 over hetzelfde onderwerp dáár even goed had kunnen opgenomen worden. In dezen catalogus waar de chronologische orde naar de jaren der uitgave gevolgd is, had eigenlijk het eerste boek met datum te Haarlem gedrukt, als merkwaardigheid de lijst moeten openen. De lijst der Haarlemsche drukkers, die nu niet zeer gemotiveerd, op het jaartal 1561 wordt vermeld, had dan eigenaardig kunnen volgen. [1]

De schrijver vermeldt in den catalogus ook een aantal handschriften op de geschiedenis van Haarlem betrekkelijk. Dit vermeerdert ongetwijfeld de waarde van zijn werk, maar het komt ons voor, dat het wenschelijker ware geweest, indien hij zich hierbij bepaald had tot de handschriften in zijn bezit, daar

---

[1] Op deze lijst vinden we nog den naam van Laurens Koster. Nu het wetenschappelijk uitgemaakt is, dat een boekdrukker van *dien naam niet bestaan* heeft, moest hij in een wetenschappelijk *werk niet meer als zoo*danig voorkomen.

de vermelding van eenige handschriften in het stedelijk archief, of in de stadsbibliotheek berustende tot de vraag aanleiding geeft, waarom deze en niet alle handschriften daar berustende vermeld?

Voor zoover de schr. de boeken zelve heeft kunnen zien zijn de titels allen met veel naauwkeurigheid weêrgegeven; de aanteekeningen bevatten een schat van merkwaardige bijzonderheden zoowel over de boeken zelve als de gebeurtenissen daarin vermeld. [1]

Wij kunnen deze aankondiging niet eindigen zonder een woord van lof over de typographische uitvoering van het werk, dat met elzevier-letter op fraai hollandsch papier is gedrukt, en waaraan geen kosten zijn gespaard. Van harte wenschen wij den schrijver moed en krachten toe het werk spoedig te voltooijen, dat als blijvende vraagbaak voor Haarlems geschiedenis en topographie steeds zal gewaardeerd worden.

M. N.

---

[1] In de aanteekening bij N°. 113 gevoegd, wordt als 1e druk van J. H. van Linschoten's Itinerarium, de uitgave van 1614 bij Cloppenburch genoemd, dit zal wel een drukfout zijn voor 1596 bij Corn. Claesz.

De collectie van Ampzing's Beschr. van Haarlem is genomen naar hetzelfde ex., zoo het schijnt, door Dr. v. d. Linde gebruikt. In het meerendeel der exx. echter is het Taelbericht vóór den tekst geplaatst, zooals ook in de bedoeling des schrijvers lag.

EEN AUTOGRAFEN-VERZAMELAAR DER 17e EEUW.

(*Vervolg van Dl.* I. *blz.* 290.)

Bijlagen. — N°. 11.

Mijn Heer, en Seer geagte Vriendt,

Gister avont hebbe ick UEd. laesten van den 22 deser ontvangen. De Heer Neuremberg hadde mij hope gegeven, datwe UEd. deese weeck selfs in persoon hier zouden hebben gesien. Het is mij oock wel leed, dat bij mijne te rug-reise uit Noort-Hollandt, d'eer niet hebbe konnen genieten, om UEd. te zien. Moeste spoed maken, en haesten t'huis te zijn. Ben van oordeel, indienwe den anderen eenige uuren met vrugt over onse liefhebberij zullen spreken, het voor af diende bestemt te worden; wanneer het best, UEd. tijdt en de mijne toeliet. Op mijne gemelte reijse hebbe niets opgedaen. Dien ouden Heer tot Alkmaer overleden zijnde, hebbe mij aen sijn huis vervoegd, om sijn soon aen te spreken, dog dien niet gevonden, overmits buiten de stadt was. 'T zoude, nae men mij zeijde met dien boedel heel slegt staen! Vertrouwe hier en daer wel wat te vinden is, wistenwe maer waer; *of haddenwe het geluk om een haeselaerstoksken te hebben*, *dat ons die schatten aenwees.* Tot Oudewater berusten de papieren van P. Scriverius, onder een descendent van hem, dien selven naem dragende, en (soo ick meene) aldaer Secretaris, dog, nae men hem mij beschreven heeft, superstitieus vast houdende, en vies aen die papieren. 'T zou wat groots

zijn, indien UEd. middel vond, omse hem van sijn herte te binden. Mij schiet te binnen, doen laestmael d'eer hadde, om de brieven van de Heer le Fort, ten sijnen huise te sien, een in handen gehad te hebben van Carolus Niëllius, in 't Frans geschreven, die de Hr. le Fort mij beleefdelik aenboodt, dog van mij wederom met beleeftheit wierde afgeslagen, waer van sedert berouw hebbe gehadt; niet alleen om dat de handt van Niëllius niet en hebbe, nemaer oock om dat dien Helt seer hoog bij mij te boeck staet. Indien UEd. gelegenheit vond, om de Hr. le Fort te ontmoeten, bidde, nae opoffering van mijn bereyt-willigen dienst, uit mijn naem dien brief voor mij te versoeken; zullende denselven met dankbaerheit ontfangen, en bij voorval dubbel vergelden. Sie wel, dat van de heer van de Kethel niets niets te bemagten is. Patience par force. Blijve naer hertelike groet.

Mijn Heere, UEd. ootmoedigen en
opregten dienaer,
D. Flud van Giffen.

Dordregt den 25 Octob. 1697.

Bijlagen. — N°. 12.

Mijn Heer, en hoogwaerde Vriendt,

Ben beschaamd over UEd. beleeftheit, en mildadigheit. 'T gesonden is mij seer aengenaem. Vinde die brief van C. Niëllius gedrukt te zijn. Nu om de handt is hij mij aengenaem. Versoeke mijne danksegginge en vriendelike groetenisse aen de Hr. le Fort. Hiernevens een kleine presentie voor UEd. de eene is van de Card. *Granvelle (Bisschop* van Arras) aen Viglius den *President, de andere* van de groote Poëet Joh. Secundus aen

sijn Broeder, doenmaels Raetsheer in de Groote Raedt van Mecgelen. Wat is het smertelik, niet meer overig te zijn, van sulken grooten letter-schat, als buyten twijffel D. Naeranus heeft beseten. Dit kan immers onder geen schijn ter werelt werden goet gemaekt. Dit stut onse verwondering; om datwe niets meer in de werelt vinden van oude dingen. Is het wonder, dat het weg-raekt, daermen der soo mede handelt?

De Heer van de Kethel zal 'er evenwel, 't zij vroeger of later, eens aenmoeten; al zoude ick daer toe de weg soeken te banen, door de Heer Burgemr. Muys, sijnen Neve, mijnen grooten Patroon.

Uit den Hage schrijft mij, dat daer is een geschreven Cronijk van de Heeren van Heusden, die tot mijnen dienst is, als ickse selfs wil komen halen. 'T zou mij van herten verblijden; als die tot UEd. oogemerk mogte dienen; soo schenck ickse UEd. al van nu af aen. Daer is een vent in 't Cleefse landt, die een schoone schat besit van mijn speculatie: geschriften en brieven van de Reformateurs, alle autentijq: hy weet er niet mede uitte rigten. Nu hij 'er om wert aengesproken, beelt hij sig in, datter Craesus schatten aen vast zijn. Ben besig om uit te cijfferen, hoe yemant te vinden die se door hooger autoriteit uit sijn handen krijge. Door ernstig soeken, zullen we bij stukken en brokken nog wel wat vinden metter tijdt. Onder D. Brandt moet een schat zijn. Eergister verhaelde mij nog onsen secretaris de Hr. Johan de Witt, dat al de stukken en papieren van P. C. Hooft in de handen van D. Gerardt Brandt salg. gekomen sijn, en geene van die oijt weergegeven aen de Erfgenamen. Oock moet de Prof. Limborg rijkelik versien zijn. Want wete, wat nestje zijn overleden Broeder in den Hage eens heeft opgeraept en gevonden. *'T voornaemste uit* het Cabinet van de Hr. J. van *Oldenbarnevelt,* was er onder. Nu, als fraeije dingen in

handen van brave mannen sijn, die er weg meê weten, verheugt het mij, al hebbe ick het niet. Blijve naer gedienstige en eerbiedige dienst-opoffering.

Mijn Heer, UEd.
seer verpligte en dienst-vaerdige dienaer, en hertgenegen Vriendt
D. FLUD VAN GIFFEN.

Dordregt den 28 Octob. 1697.

Bijlagen. — N°. 13.

Mijn Heer, en Seer waerde Vriendt,

Siet hier een Nieuw-jaers gift van uwen vriendt, maer van OUDE Bullen en Fragmenten; de eenigste die ick nae veel snuffelens hebbe konnen magtig werden. Indiense het geluk mogten hebben van UEd. te behagen, of te stade te komen, 't zou veel vreugde voor mij zijn, als die mijnen vriendt, ijets, dat hem vergenoegen gaf, hadde toegebragt. Zoo niet, dit plaisier hebbe ick 'er bij mij selven af; getragt te hebben mijn best daer toe te doen; verblijd zijnde wat beters en gewigtigers nog overig te hebben, dat is, een hertgrondige segenwensch in dit aengevangen jaer, over UE. persoon, Familie en Standt-plaetse in dese werelt; dat het den grooten albeheerscher van Hemel en aerde, nae sijn onbegrensde goetheit behagen mag UE. met alle bedenkelike, jae onbedenkelike weldaden nae ziel en lighaem, voor dit en een beter leven, rijkelik te overstorten.

Ten opsigt van onse liefhebberij is het voor mij nu winter, gelijck het saisoen is; hoewel onlangs mij een *klein deurtie van hope* is geopent, dat ergens nog een *klein hoopje spaenderen* (brieven van geleerde) voor mij

opgeschommelt zijn, dog al wederom, onder die harde voorwaerde, van se selfs te moeten komen afhalen; daer ick seer node toe kome, als die nergens meer wensche te wesen, of noodig ben, als TE HVYS. Set me boven aen op de lijste van UE. beste vrienden; en gelooft met eenen, dat ick waerlik ben, Mijn Heer, UE.

ootmoedigen, en bereitwilligsten
dienaer
D. FLUD VAN GIFFEN.

Dordr. den 4 jan. 1698.

P.S. zijnde (*sic*) de handen en 't herte van den Heer van de Kethel nog toegevrosen?

Bijlagen. — N°. 14.

Dordregt den 13 Jan. 1698.

Mijn Heer, en hoog waerde Vriendt,

UEd. hadde geen redens genoeg, om voor die toegesondene parkementen, soo veel dank te betuygen. Hadde ick meer, ick sond meer. Dog men weet niet, wat bij verloop van tijdt in mijne handen van diergelike slag zoude konnen geraken. Ick zal getrouw waken, en alles zal voor UEd. zijn. Hebbe nae den Hage, geschreven over die Cronijk van de H. van Heusden; dog tot nog toe geen antwoort bekomen; soo ras 't boek in handen krijge, zal 't UEd. toegesonden werden. Soude dien arminiaen, daer UEd. van meldt, niet te bewegen zijn, door ijets dat bij mij is, in recompense? Brieven van groote en geleerde is van mijn gad(inge.) Alles wat *maer van Viglius is*, of meldt, soeke ick. Wenste te *weten wat UEd.* oordeelt; of een briefje van mij aen

UEd. buurman, om die papieren, eenig nut soude konnen doen; en of het voordeel sou toebrengen, indien de Heer Burgemr. Muys, daer een letter bijvoegde; dan of een visite, bij occasie tot Rotterdam, van dien Heer en mij, en soo een mondeling versoek, hem souden konnen bewegen.

Doen ick laesmael den Heer Advt en Fiscael de Hertoge sprak, en vroeg nae de papieren in de Rekenkamer, antwoorde sijn Ed. mij, daer niets overig te wesen van belang, maer dat alles voor desen door P. Merula was geligt, en nae sijn doot, niets te regte geraekt, jae dat dit een groote reden was geweest, waerom het Fiscaelsampt hadde aengenomen, op hope van sijn groote begeerte tot 's landts oudheden, nu voldaen te krijgen. Wete de weg nog de spraek tot dien doctor van Zijl tot Amsteldam. Misschien zal tot Oudewater nog een nestje schuilen. Hoe vlamme ick op Scaliger, Casaubonus etc. en diergelike helden; dog 't zijn witte ravens. Nu men weet niet, wat de tijdt nog kan baren.

Bidde UEd. doe mij deese vrientschap, en legge volgens het ingesloten cedultie 7 loten, in de loterij van UEd. stadt, indien UEd. oordeelt, dat die nu sijn voortgang zal hebben. Mijn suster en ick hebben een knaep als geadopteert, die uit sijn spaerspot dit zal wagen. Sal UEd. soo ras een goet vriendt van mij naer Rotterdam gaet, het gelt te dank weer doen geven. Blijve in haest naer hertgrondige groetenis.

Mijn Heer, UEds. verpligte en
bereitwillige dienaer

D. FLUD VAN GIFFEN.

Bijlagen. — N°. 15.

Mijn Heer, en Seer geagte Vriendt,

Wanneer verleden maendag mijnen laesten aen UEd. door de post hadde afgevaerdigt, ontving ick eenige uuren daer nae, door onse markt-schuijt, die seer laet aenquā het toegesondene pacquet papieren en brieven, die UEd. de goetheit heeft voor mij op te schommelen, en te senden. Waervoor ick UEd. met al mijn herte danksegge; en hoewel de beste brieven die daer onder zijn, al door den druk in aller handen zijn, soo ben ick evenwel met de handen op mijn schik, en is 'er nog al hier en daer ijets onder, dat seer hoog agte. Gelove dat de room al door andere eerst is afgestreken, en dat onder den Heer C. Hartsoeker salg. ged. een man van groote geleertheit en curieusheit, al vrij wat fraeijs bij sijn leven heeft gescholen. Dog het verheugt mij altijdt seer, als maer hoore, dat het onder goede handen is. Dog UEd. maekt mij verlegen door sijn groote moeijte, vriendschap en voorsorge; en moet mij seer beklagen, dat mij soo weinig gelegenheit ontmoet, om ergens in UEd. curieusheit met nadruk te voldoen. Waer toe, UEd. zij des ten vollen versekert, geen moeite sparen zal. Soo ras wederom eens in den Hage mogte komen zal ick niet naerlaten, den Heere Hartoge te bidden, om de papieren van de Rekenkamer te doorsnuffelen.

UEd. heeft mij mede seer verpligt door het laten aentekenen van die looten; zal volgens UEd. ordre het gelt in de toekomende maendt (gelijk UEd. ordonneert) aen den Hr. Noremburg geven.

Soo veel ick tot nog toe het laestgesondene hebbe doorsnuffelt, vinde ick niets, waer over men bekommert mag zijn, en al vond ick ijets, 't zal met en bij mij sterven; daer af UEd. eenige bekommerde sielties volkomen gerust mag stellen.

Bij de voogden van 't sacraments-gasthuis alhier zal ick vernemen, of 'er ijets is, die altemael mijne goede vrienden zijnde, mij niets zullen weigeren. IJets vindende, *zal UEd. het* aenstonts weten en hebben.

De 2 oorsaken die UEd. verhinderen naer meerder *om te sien*, daer af verblijdt mij d'eene, want het is

met de vaert en koopmanschap al te lang vacantie geweest, dog d'andere bedroeft mij van herten; de Heere Godt zij Mejuffr. UEd. beminde genadig; Hij versterke haeren inwendige mensch, daer haere uitterlike swakker wert, en vervulle aen haer het welbehagen van sijn goedigheit, en geve UEd. wijsheit van boven, om in een stille onderwerpinge alles te dragen, 't geen sijne handt UEd. believe toe te senden.

De Heer Burgemr. Muys die te huis gaet, en wien 't scherp begint te begeven, schrijft selfs selden of noit brieven, maer onderteekentse gemeenlik. Maer zal hem ligt bewegen, om soo ras hij tot Rotterdam komt in de vergadering der Westindise Compagnie, een visite te geven aen sijnen Neue UEd. buurman, en in mijn faveur mondeling die sake te recommenderen. Bij provisie gaet hier, volgens UEd. raedt een briefje voor af, hoope het van effect mag zijn.

De handen van Laelius en Faustus Socini, hebbe ick noit gesien; gelove die bij UEd. raer zijn. Voor handen zijnde beletselen gebieden mij dese af te breken, dog kunnen evenwel niet verhinderen, dat ick mij met veel herte teekene

Mijn Heer, UEd. seer verpligten
en onderdanigen dienaer
D. Flud van Giffen.

Dordr. den 17 Jan. 1698.

(P.S.) De brief uit den Hage, door de ordinaris gecommitteerde wegens dese stadt ter dagvaert gisteren door den President op 't stadthuis in 't geregt gelesen werdende, waer in onder andere influeerde dat het werk van de mariniers niet voort wilde, en dat hij (de schrijver des briefs) noit de Leden met soo veel vijer hadde hooren adviseren; seyde daer op onse secretaris de Wit met een stemmig bakkus: Haere Ed. Grootmogende sien hoe de Leden van 't Parlament haer voorgaen, waer op alle goede luiden braef lachen.

Indien de wint bij den Hr. van de Kethel in onze zeilen mogte waeijen, soo soekt alles maer aen te halen, wat 'er voorkomt, als hij open Hof geeft. Hebbe meer als eens gehoort, daer ook sou schuylen een journael bij Hugo Muis, geschreven gedurende de Raetpleging over den *Oldenbarnevelt*, dat sou wat moijs zijn. Dog dit secreet.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

112. **Almeloveen, Th. Janss. ab,** Amoenitates theologico-philologicae. Acc. Plagiariorum syllabus. Amst. 1694. pet. in-8vo. vél. f 2,50

Hierin eenige onuitgegeven brieven van Erasmus, Bochart, Baudius, Scriverius, J. de Laet en and., vele bijzonderheden over Goudsche geleerden, enz.

113. **Altgelt, H.,** Geschichte der Grafen u. Herren von Moers. Düsseld. 1845. Av. portr. et cart. 8vo. f 1,50

114. **Annales Belgiques** des sciences, arts et de la littérature. Gand, 1817—23. 14 vol. Av. pl. 8vo. d. veau. f 16,—

Hoogst zeldzaam zoo volledig voorkomend ex. van dezen voorlooper van den *Messager des sciences et des arts.*

115. **Arago, F.,** Oeuvres publiées par J. A. Barral. Paris, 1854—62. 17 vol. Av. pl. et cartes. br. (f 75,—). f 40,—

Astronomie populaire. 4 vol. — Notices biographiqnes. 3 v. — Notices scientifiques, 5 v. — Voyages scientifiques. 1 v. — Mémoires scientifiques, 2 v. — Mélanges, 1 v. — Tables analytiques et documents importants. 1 v.

116. **Arneth, A. von,** Joseph II und Leopold von Toscana. Ihr Briefwechsel von 1781 bis 1790. Wien, 1872. 2 vol. 8vo. f 9,50

Een groot aantal der brieven van Joseph II bevatten belangrijke bijzonderheden over den toestand van Zuid- en Noord-Nederland, gedurende dit tijdvak.

117. **Barbeyrac,** Histoire des anciens Traitez ou Recueil historique et chronol. des traitez répandus dans les auteurs Grecs et Latins, et autres monumens de l'antiquité. Amst. 1739. 2 tom. 1 vol. fol. d. rel. f 3,—

118. **Barrios, M. de,** Historia real de la Gran Bretana ... desde el principio del mundo, hasta el ano de 1689. Amst. (1689). 8vo. veau. Une légère piqûre, et le titre doublé. f 3,50

Aan het begin een acrostiche op den naam van Willem III.

119. **Baudartius, G.,** Viva deliniatio, ac descriptio omnium proeliorum, obsidionum, aliarumq. rerum memoratu dignarum, quae durante bello advers. Hispaniarum regum in Belgij provincijs, sub ductu ac moderamine Guilelmi et Mauritij ... Auraic. princ. auspic. ... Ordin. Gen. gestae sunt. Amst. 1622. 2 tom. 4to-obl. 1 vol. vél. f 25,—

Uitmuntend exemplaar, met zeer fraaie afdrukken van de platen (meer dan 200); verkleinde kopiën van die van Hoghenberg.

120. **Becker, W. A.,** Handbuch d. Römischen Alterthümer, fortgesetzt von J. Marquardt. Leipz. 1843—53. 3 tom. 6 vol. Av. pl. 8vo. f 12,—

121. **Bendsen, B.,** Die Nordfriesische Sprache nach d. Moringer Mundart. Herausg. von M. de Vries. Leid. 1860. 8vo. br. (f 6,—). f 3,50

122. **Béranger, P. J. de,** Oeuvres complètes. Nouv. éd. revue par l'auteur. Paris, Perrotin, 1856. 2 vol. 8vo. d. mar. rouge. f 10,—

Met portret, facsimile en 53 uitnemend fraaie staalgravuren. Prachtuitgave.

123. **Bertelius, J.,** Historia Luxemburgensis. Ed. recogn. et aucta a J. P. Brimmeyr et M. Michel. Luxemb. 1856. 8vo. br. f 2,—

124. **Bible** in duytsche (Vetus Testam. sine psalmis). Delf, J. Jacobszoon (v. d. Meer) ende Maur. Yemantsz v. Middelborch. 1477. fol. Oude bd. f 140,—

Eerste druk van den Hollandschen Bijbel. Holtrop, Catalogus N°. 425. Het einde van het 1e is gebonden aan het slot van het 2e deel. Aan het einde van het werk in HS. van dien tijd: „Dit deel bibels is verlicht jnt jáer ons hēn mcccclxiv oūmits b. jan van scoenhouē, bidt voor hem om gods wille"; dit is dus hoogst waarschijnlijk den naam van den teekenaar der versierde aanvangletters en kapitalen.

125. **Bolhuis, J. H. van,** De Noormannen in Nederland. Geschiedenis hunner invallen gedurende de negende, tiende en elfde eeuwen, met opgave van derzelver gevolgen, uit echte bronnen geput. Met bijlagen. Utr. 1834, 36. 8vo. (f 4,25). f 1,50

126. **Boilloud-Mermet,)** De la Bibliomanie. La Haye, 1761. *8vo. br.* f 1,50

127. **Bossemius**, De clericorvm cvm foeminis cohabitatione, licitane ea sit an non etc. Duac. J. Bogardus, 1586. pet. in-8vo. vél. f 5,—

Hierbij: De idolatria contra Calvinum; De speciali Dei auxilio etc.

128. **Brantôme, P. de Bourdeille abbé de**, Oeuvres complètes. Avec notices littéraires par J. A. C. Buchon. Par. 1838. 2 tom. d. mar. gr. in-8vo. f 7,50

129. **Breda.** — **Artikelen** de welcke door den gouverneur en 't garnisoen van Breda versocht ende met Spinola veraccordeert zijn, enz. Dordr. 1625. 4to. f 1,50

130. —— **Conditien** ende Articulen vau 't overgaen der stadt Breda. Rott. 1625. 4to. f 1,—

131. —— **Extract** vvt eenen brief gesonden van Breda den 6 Juny 1625, tracterende alles 't gene daer gheschiet is gedueren de belegeringhe. 's Hertogenbossche, by Antonio Scheffer, (1625). 4to. f 5,—

Zeer zeldzaam.

132. —— **De wachter** brengende tijdinge van de nacht, d. i. van het overgaen van Breda. 's Hage, 1625. 4to. f 1,50

133. —— **F. van der Mye**, De morbis et symptomatibus popularibus Bredanis tempore obsidionis tract. duo. Acc. ej. dissertatt. de contagio et cornu monocerotis quondam in aquis circa Bredam reperto. Antverp. Plantin. 1627. 4to. vél. f 4,50

134. **Brougham, Henry Lord**, Works. Lond. 1872. 11 vol. toile. 8vo. f 28,—

I. Lives of philosophers of the time of George III. — II. Men of letters. — III—V. Statesmen of the time of George III and IV. — VI. Natural theology. — VII. Rhetorical and literary dissertations. — VIII. Historical and political dissertations. — IX, X. Speeches. — XI. History of the British constitution. — Index.

135. **Bruyn, A. de**, Costumes civils et militaires du 16e siècle. Reproduction fac-simile de l'édition de 1581. Brux. 1872. gr. in-4to. f 15,—

Hierin 33 fraaie platen in photo-lithographie, waarop omstreeks 150 afbeeldingen van kleederdrachten uit de 16e eeuw.

136. **Carnero, A.**, Historia de las guerras civiles que ha avido en los estados de Flandes, des del año 1559 hasta el de 1609, y las causas de la rebelion de dichos estados. Brusel. 1625. fol. veau. f 15,—

De schrijver was tresorier van het spaansche leger, en ooggetuige der gebeurtenissen welke hij beschrijft.

137. **Cassiodorus Senator,** Opera omnia. Acc. Jordani Chronica de orig. ac vocabulis Gothorum. C. ind. ed. P. Brosseus. Gen. 1650. 4to. vél. f 1,50

138. **Catechismi, Der kleyne,** für die gemeyne Pfarrhern und Prediger, gebessert durch M. Luther, vermehrt mit vil schönen Gebetten u. Psalmen. Strassburg, S. Æmmel, 1560. Avec gravures en bois, anciennement coloriées. pet. in-8vo. veau. f 7,50

139. **de Claussin,** Catalogue raisonné de toutes les estampes qui forment l'oeuvre de Rembrandt. Par. 1824. 2 tom. Av. eau-forte. 8vo. veau. Bel ex. f 7,50

140. **Coornhert, D. Vz.,** Officia Ciceronis, leerende wat yeghelijck in allen staten behoort te doen ... Nv eerst in nederlantscher spraken. Haerl. J. v. Zuren. 1561. kl. 8vo. led. bd. f 6,—

141. —— Lucius Anneus Seneca, vanden weldaden. Leerende den rechten aert van broederlycke liefde enz. Nyeu wten Lat. in Nederl. d. D. C. Haerl. J. v. Zuren, 1562. kl. 8vo. h. bd. f 3,—

142. **Cronyk. — Dye Cronijcke** van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, met dye Cronijcke van den Bisschoppen van Wtrecht totten jare 1543. Antw. Wed. Jacob van Liesveldt. 1554. kl. 8vo. hr. bd. f 10,—

Met houtsnede op den titel. Zeer zeldzaam.

143. **Dechazelle, P. P.,** Études sur l'histoire des arts: Grèce, Italie. Par. 1834. 2 tom. 8vo. f 2,50

144. **Durer, A.,** Beschryvinghe van de menschelijcke proportion. Arnh. 1622. M. pl. in houtsn. fol. h. bd. Fraai exemplaar. f 6,—

145. **Érasme,** l'Éloge de la folie. Avec notes de Listrius et les fig. de Holbein sur les originaux de Bâle. Trad. par Gueudeville. Leide, 1715. Av. figg. en taille douce. pet. in-8vo. veau. f 3,25

146. **Evangelie** van Mattheus, vertaald in het land-friesch d. J. H. Halbertsma. Lond. 1858. 4to. f 10,—

Slechts 250 exemplaren gedrukt, op kosten van den Prins Louis Lucien Bonaparte.

147. **Feltman, G. et T.,** Opera juridica, in quibus multa ex Romano vet. nec non aliarum gentium praes. Cliviorum ut et Gelrorum Trans Isalanorum imo totius Belgii jure publico et privato, moribus ac institutis. Ed. J. J. van Hasselt. Arnh. 1764—69. 7 vol. fol. br. f 7,—

148. **Franken Dz., D.,** l'Oeuvre de Willem Jacobszoon Delff. Amst. 1872. Av. portr. roy. in-8vo. f 3,50

149. **Freher, P.,** Theatrum virorum eruditione claror. in quo vitae et scripta theologor., jureconsult., medicor. et philosophor. Norib. 1688. 2 vol. fol. perk. Zeer fraai ex. f 10,—

Met duizenden portretten.

150. **Galesloot, L.,** Het Knikkerspel. Épisode inédit de l'histoire communale d'Anvers. Brux. 1872. 8vo. f 1,—

151. **Gérard, P. A. F.,** Histoire des Francs d'Austrasie. 2e éd. Brux. 1865. 2 vol. 8vo. br. (f 7,50). f 3,30

152. **Gossen, H. H.,** Entwickelung der Gesetze d. menschlichen Verkehrs. Braunschw. 1854. 8vo. (f 3,—). f 1,30

153 **Heinsius, N.,** De vermakelijke avanturier of levens-loop van Mirandor. 6e dr. Amst. 1727. 2 dln. Met pl. kl. 8vo. 1 hr. bd. Zeldzaam. f 3,30

„Het verhaal munt uit door levendigheid van voorstelling; altijd wordt er geschilderd, niet geredeneerd. Daarbij is de trant van den schrijver geestig en schalkachtig, zijn stijl ongedwongen, los en natuurlijk . . . . ."

Jonckbloet, Gesch. d. Ned. letterkunde, 2e dr. dl. II. bl. 350.

154. **Hennin,** Les monuments de l'histoire de France. Catalogue des productions de la sculpture, de la peinture et de la gravure relat. à l'histoire de la France et des Français. Paris, 1856—63. 10 vol. 8vo. br. (f 55,—). f 35,—

155. **'s Hertogenbosch. — A Jornall** of certaine principall passages in and before the towne of 's Hertogenbosh, from the 18. of August till the 1. of Sept. Whereunto is added a sermon made by the Bishop of 's Hertogenbosh in S. John's church to appease the burgers, which were in an uprore. London, N. Bourne. 1629. 4to. f 10,—

Hoogst zeldzaam; niet vermeld in de Pamfletten-verzamelingen van Muller en Meulman.

156. **Historie** van B. Cornelis Adriaensen van Dordrecht, minnebroeder binnen die stadt van Brugghe. Inde welcke ... de discipline eñ secrete penitentie oft geesselinghe, die hy gebruyckte met zijn devotarigē ... Inhoud. ooc twee vermaen brieven v. S. Lindius, aenden selven ... met noch sommige pasquillen. Amst. C. Claesz. 1596. kl. 8vo. h. bd. f 5,—

Eerste, zeer zeldzame druk van dit in der tijd zeer veel gerucht gemaakt hebbend werk.

157. **Historie** van den Kon. propheet David. Van zijn leven en wonderlijke werken. Amst. Erv. G. v. d. Putte en B. Bookhout. (c. 1790). M. houtsn. 4to. h. h. bd. f 1,25

158. **Holland, Het ontroerd,** of kort verhaal van de onlusten, oproeren, enz. in deze laatste jaren (1747, 48). Tusschen beide is ingevoegt een beknopte historie van de opschuddingen aan Cabo de Goede Hoop, te Batavia en op Curaçao. Hard. Z. j. (1750). 3 dln. Met pl. hr. bd. f 3,—

159. **Jovius, P.,** Vitae illustrium virorum. Acc. ej. Descriptiones Britanniae, Scotiae, cet. it. Moscoviae et Larii lacus. Basil. P. Perna. 1578. 3 dln. fol. 1 rb. bd. f 10,—

Met een aantal fraaie portretten in houtsnede, van bijna de grootte der bladzijden, waaronder ook dat van paus Adriaan.

160. **Junghuhn, F.,** Die Battaländer auf Sumatra. Berl. 1847. 2 tom. Av. 10 pl. 8vo. br. (f 11,—). Uitverkocht. f 7,50

161. **Kaempfer, E.,** Amoenitates exoticae politico-physico-medicae, quibus variae relationes et descriptt. rerum Persicarum et ult. Asiae. Lemg. 1712. Av. pl. 4to. vél. cordé. f 3,50

162. **Kemp, A.,** Leven der doorluchtige Heeren van Arkel en beschrijving van Gorinchem. Met lijst der regeerders van G. tot 1655. Uitg. door H. Kemp. Gor. 1656. 4to. rb. bd. f 2,50

Hierbij zijn gevoegd: Keuren van Gorinchem van 1652 en 1662. Gor. 1702.

163. **Kervyn de Lettenhove,** Histoire de Flandre. Brux. 1847—55. 6 tom. et Tabl. 8vo. br. f 12,—

Meest volledige en gezochte uitgave, geheel uitverkocht.

164. **Landtbrief** des circuls van der Ooy, met dess. ampliatie nevens een deductie over het dyckregt des circuls, met authentique stukken, door J. M. Roukens. Nijm. 1750. 4to. hr. Zeer zeldzaam. f 2,50

165. **Le Vacher de Charnois, J. C.,** Recherches sur les costumes et sur les théatres de toutes les nations, tant anciennes que modernes. Paris, 1790. 2 tom. Avec planches en couleur et au lavis, dess. par Chéry. 4to. cart. f 16,—

166. **Löher, Fr. von,** Jakobäa von Bayern und ihre Zeit. Acht Bücher Niederländischer Geschichte. Nördl. 1869. 2 vol. 8vo. br. (f 9,50). f 3,50

167. **Maurice, J. B.,** Le blason des armoiries de tous les chevaliers de l'Ordre de la Toison d'or, depuis la première institution jusques à présent. La Haye, 1667. Avec armoiries. fol. veau. f 35,—

Zeer fraai exemplaar, met fraaie afdrukken der tallooze wapens.

168. **(Mayerberg, A. de,)** Voyage en Moscovie d'un ambassade ... (de) l'empereur Leopold au czar Alexis Mihalowics. Leyde, 1688. 12mo. veau fauve, fil. f 5,—

169. **Mémoires** de la roine Margverite (publ. par Auger de Moleon Sr. de Granier). Paris, Chappellain. 1628. 8vo. vél. Oorspronkelijke uitgave. f 5,—

170. **Mémoires** de Frédéric Henri Prince d'Orange, qui contiennent ses expéditions militaires, 1621—1646. Amst. 1733. Av. portr. et pl. 4to. veau. f 3,50

Zie over dit belangrijke werk de Mémoires de Constantin Huygens, publ. p. Th. Jorissen, het hoofdstuk: Préface de ma façon sur les Mémoires de S. A. le Pr. Henry lorsque Mad. la Princesse Douairière avait résolu de les faire imprimer qui ne fut pas exécuté pour considérations, l'an 1649.

171. **Merula, P.**, Kort ende getrou verhael van alle 't gene den tijdt van vier jaren ende meer, bitterlick deur de ketter-meesters gehandelt is tegens Angelum Merulam ... (Uit het) Latyn ... in onse nederlandsche sprake overgeset deur des selfs sone G. Merulam. Leyd. 1604. kl. 8vo. h. bd. f 7,50

Komt de oorspronkelijke latijnsche uitgave van dit hoogst belangrijke werkje niet veel voor, deze hollandsche vertaling is zóo zeldzaam dat Prof. W. Moll in zijn werk: *Merula de hervormer en martelaar des geloofs* zegt, daarvan slechts éen exemplaar te hebben gezien, namelijk dat behoorende aan de Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage.

172. **Mieris, F. v.**, Charterboek der graaven v. Holland, van Zeeland en Heeren v. Vriesland, beginn. m. de eerste brieven ... en eindigende m. de dood v. Jacoba v. Beyere. Leyd. 1753. 4 dln. fol. fr. bdn. f 12,—

173. —— **G. Beelaerts v. Blokland**, Ad privilegium Joann. Bavari Hansae teuton. indult. ap. v. Mieris Chartularii tom. IV pag. 722. T. a. R. 1794. 4to. cart. f 1,25

174. —— **W. A. Schimmelpenninck v. d. Oye**, Animadversiones ad consultat. veter. quam edid. F. v. Mieris in Codice diplomatico comit. Holland. tom. III p. 407. Harderov. 1769. 4to. cart. f 1,—

175. **Mirabeau, de**, l'Ami des hommes, ou traité de la population. 6 tom. et Suite, cont. la Théorie de l'impôt. La Haye, 1758—61. 7 vol. pet. in-8vo. f 3,50

176. **Museum, Belgisch**, voor de nederduitsche taal- en letterkunde en de geschiedenis des vaderlands. Gent, 1837—46. 10 dln. M. pl. 8vo. cart. (f 60,—). f 25,—

Uitverkocht. Hoogst belangrijke verzameling van oude documenten en teksten, verhandelingen de nederlandsche taal- en letterkunde betreffende, over de rederijkers, de letterkundige genootschappen, enz. enz.

177. **Mythologiae** Septentrionalis monumenta epigraphica Latina. Ed. var. lect. et adnotatione instr. J. de Wal. Ultraj. 1847. 8vo. (f 3,20). f 2,50

178. **Naudé, G.,** Bibliographia politica. Acc. H. Grotii Epist. de studio politico. L. B. 1642. 24mo. veau. f 1,50

179. **Nicolai, Ph.,** Verantwortung der Evangelischen Kirchen in Hollandt, wider die Lästerung P. Plancii u. seiner Consorten. Hamburg, 1603. pet. in-8vo. vél. f 2,50

Ph. Nicolai was predikant te Hamburg; het werk is opgedragen aan de Staten-Generaal der Vereen. Nederlanden.

180. **Nouvelles** of brieven van staat van de Gezanten der Republiek der Vereen. Nederlanden aan vreemde hoven. Van de jaren 1683 tot 1726, gebonden in 14 hf. ld. bdn. fol. f 50,—

Van deze Nouvelles werden slechts zeer weinige exx. gedrukt, voor de leden der Staten-Generaal; van daar dat zij hoogst zelden voorkomen, en nooit in zulk eene belangrijke hoeveelheid. Hoogst belangrijke bron voor de geschiedenis van Europa over die jaren.

181. —— Hetz. over de jaren Mei 1795—Febr. 1796. 1 bd. fol. f 5,—

Zeer belangrijk voor de geschiedenis der fransche omwenteling en de betrekkingen der Fransche republiek met Nederland.

182. **Oorkondenboek** van Holland en Zeeland. Uitgeg. v. wege de Kon. Akad. v. wetenschappen. Eerste afdeel., tot het einde v. h. Hollandsche huis, bewerkt door Mr. L. Ph. C. v. d. Bergh. 's Hage, 1870—73. 2 dln. gr. 4to. f 26,—

183. —— Hetz. werk op zwaar Holl. pap. f 36,—

184. —— Boergoensche Charters, 1428—1482. Verzameld door P. A. S. v. Limburg Brouwer. 's Hage, 1869. 8vo. f 2,25

185. **Particularités** curieuses sur Jacqueline de Bavière, comtesse de Henaut (publ. p. A(rthur) D(inaux). (Avec glossaire). Mons, 1838. Av. 3 facsim. 8vo. f 4,—

Slechts 100 exemplaren gedrukt.

186. **Peil, J.,** Tafel vertonende de voortganck ofte ordre van het laetste godlijcke strenghe oordeel. In Nederd. overgheset door P. Deylium, predicant tot Abcau. Utr. S. de Roy. 1632. 4to. hr. bd. f 3,50

Met 11 fraaie etsen door J. Peil.

187. **Perret, J. J.,** La pogonotomie, ou l'art d'apprendre à se raser soi-même. Yverdon, 1770. Avec pl. pet. in-8vo. veau. f 2,50

188. **Portemont, A. de,** Recherches historiques sur la ville de Grammont en Flandre. Gand, 1870. 2 vol. Av. pl., figg. de sceaux etc. 8vo. f 6,50

189. **Reizen, Nederlandsche,** tot bevordering van den koophandel na de meest afgelegen gewesten. Amst. 1784. 14 dln. 7 h. l. bdn. M. pl. 8vo. f 3,50

190. **Religion, La,** des Kouakres en Angleterre. La Haye, M. Roguet. 1720. pet. in-8vo. veau. f 2,50

191. **Rendella, P.,** Tract. de pascuis, defensis, forestis, et aquis regum, baronum, communitatum, cet. Neap. 1726. fol. veau. f 2,—

192. **Responce** ou solution, sur vne Lettre des Estatz de Hollande, le vij de Juin en cest an 1602, escripte au Estatz des Provinces fidèles du Pays-bas. Par certain amateur de la patrie. S. l. Imprimé en l'an 1602, pet. in-8vo. veau. f 6,—

Dit zeldzame werkje bevat een hoogst belangrijk antwoord op de brief *»Aende ... Heeren, goede vrunden ... representerende de Staten der Nederlanden onder de Spaensche regieringhe*, enz. 7 Junij 1602. Deze brief bevatte eene opwekking aan de Spaansche Nederlanden, om de aartshertogen te verdrijven en zich met de noordelijke Nederlanden te vereenigen.

193. **Rietstap, J. B.,** Armorial général, contenant la description des armoiries des familles nobles et patriciennes de l'Europe; précédé d'un Dictionnaire des termes du blason. Gouda, 1861. 8vo. (f 22,50). f 18,—

194. **Robson, Th.,** The British Herald, or cabinet of armorial bearings of the Nobility and Gentry of Gr. Britain and Ireland, from the earliest to the present time. With a glossary of heraldic terms. Sunderland, 1830. 3 vol. Avec 48 planches d'armoiries. toile. 4to. (f 120,—). f 25,—

195. **Roy, J. le,** Théâtre sacré de Brabant, contenant la description ... des églises cathédrales, collégiales et paroissiales, des abbayes, prévotez, prieurez et couvents ... dans l'archevêché de Malines, les évêchez d'Anvers et de Bois-le-Duc. Comme aussi ceux du Wallon-Brabant ... Avec les tombes, cabinetz d'armes, épitaphes, etc. ... des archevêques ... ducs ... princes, comtes, barons etc. La Haye, 1734. 4 vol. Av. pl. fol. veau. f 110,—

Zeer fraai exemplaar, op groot papier en in zeer fraaie oude, kalfslederen band.

196. **Rusting, S. van,** Het schouw-tooneel des doods. 3e dr. Amst. 1735. Met pl. kl. 8vo. hr. bd. f 2,50

Met 30 fraaie plaatjes den Doodendans voorstellende.

197. **Salva, V.,** Nuevo Diccionario dela lengua Castellana. 5a ed. con un Suplemento. Paris, 1857. 4to. veau. f 6,—

198. **Schimmelpenninck, R. J.,** De imperio populari caute temperato. L. B. 1784. 4to. cart. f 1,—

199. **Schultes, J. A.,** Diplomatische Geschichte des gräflichen Hauses Henneberg, mit 255 Urkunden. Hildburgh. 1788. Vol. I. (Seul vol. publié). Avec 9 pl. 4to. br. f 3,—

200. **Souter. — Die Souter** wel verduytscht wt die heylige oft hebreeusche sprake, enz. (d. Bugenhage en Bucerus). Bas: A. Anonymus, 1526. 4to. h. bd. f 20,—

Eerste en beste uitgave door de schrijvers zelven uitgegeven. (Zie Le Long, Boekzaal, blz. 584 en 585). Zooals men weet is deze Souter een der eerste geschriften die de hervorming hier te lande hebben bevorderd. De drukker, die zich verschuilt achter den naam Adam Anonymus is Adam Petri van Langendorff. Vooral fraaie exemplaren zooals dit komen hoogst zeldzaam voor, aangezien de meeste vernietigd werden. Eenige aanteekeningen in HS. van de 16e eeuw.

201. —— Hetzelfde werk. Geneue, P. Stephanus van Gendt. Z. j. (c. 1550). fol. h. led. bd. f 20,—

202. —— Hetzelfde werk. Antw. M. Anxt. 1548. kl. 8vo. oude bd. f 3,—

Voor deze druk een kalender, hier evenwel niet kompleet. Ook de titel ontbreekt.

203. —— **Die Psalter** des Coen. Propheten Dauids. Nae die hebreeusche waerheyt ouergheseтt, yerst int latijn doer ... Joan. Campensem ... ende voorts ... in duytsche gheprent. Hier is by gheset S. Athanasius Boexken, van J. Reuchlin wt den Griecksche int Latijn ... Item t Boeck Ecclesiastes vanden voerschreuen Campen̄ wtghelecht. Campen, P. Warnerssoen. 1566. kl. 8vo. h. bd. f 5,—

De eerste druk van dit werkje verscheen in 1534 te Delft, en werd met graagte ontvangen. J. Campensis, te Kampen geboren studeerde te Deventer en Leuven, werd hoogleeraar aan de hoogeschool te Leuven en later te Venetië. Op zijne terugreis van Venetië stierf hij te Freiburg aan de pest, in 1538.

204. **Spelen, Zeven,** van die wercken der bermherticheyd. In rijm ghemaeckt, en nu tot Aemstelredam opentlijck ghespeelt, A° 1591. Amst. H. J. Muller. 1591. kl. 8vo. h. bd. f 15,—

Zeer fraai ex. van eene zeldzaam voorkomende verzameling rederijkersspelen te Amsterdam vertoond, ten voordeele van het krankzinnigeugesticht aldaar.

205. **Sperling, J.,** Letters of an officier of the corps of Royal Engineers from the British army in Holland, Belgium and France, 1813—1816. Lond. 1872. 8vo. linn. (f 1,75). f 1,25

206. **Spieghel, H. L.,** Hertspiegel, en andere zedeschriften, met aanteek. door P. Vlaming. Amst. 1723. Met fraaie pl. en vign. 8vo. ld. bd. f 1,50

207. **Sprachdenkmale, Aeltere nach ungedruckte deutsche,** religiösen Inhalts, herausgeg. v. F. K. Grieshaber. Rast. 1842. 8vo. br. f 1,—

208. **Springh-ader, Der reden-rycken,** vervaet in verscheyd. andt-woorden, op de caerte der *Wijngaertrancxkens* ... binn. ... Haerlem, 1613. Haerl. 1614. 4to. l. bd. Titel opgeplakt. f 5,—

209. **Stam-Buch** der Hochgebornen vnd Beruhmten Grafen vnd Durchleuchtigen Hertzogen von Cleve. Arnh. J. v. Biesen. 1677. Av. portr. et armoir. fol. d. veau. f 12,—

Hierin 40 (44) portretten voorstellende de graven en hertogen van Kleef ten voeten uit, met hunne wapens, en biographische aanteekeningen. De 38 eerste in houtsnede oudtijds gekleurd, de 6 laatste op koper gegraveerd.

210. **Stark, F.,** Die Kosenamen der Germanen. Mit 3 Excursen: über Zunamen, üb. d. Ursprung d. zusammengesetzten Namen u. über besondere friesische Namensformen u. Verkürzungen. Wien, 1868. 8vo. br. (f 3,90). f 2,—

Vooral zeer belangrijk voor de kennis der friesche naamvormingen.

211. **Staten-Generaal. — Extracten** uit de Registers en Resolutien der Staten-Generaal der Vereen. Nederlanden, 1577—1699. 7 dln. hr. bd. fol. f 12,—

Fraai, duidelijk en nauwkeurig bewerkt Handschrift; nooit gedrukt.

212. —— **Acten** en Resolutien van de Staten-Gen. der Vereen. Nederl. 1 Jan.—8 Mei 1649, 1 Jan.—31 July 1652. 2 zware dln. hr. bd. fol. f 5,—

Fraai gelijktijdig Handschrift; nooit gedrukt.

213. —— Hetz. over het jaar 1753. 1 dl. h. l. bd. fol. f 3,50

Fraai Handschrift.

214. **Stern, D. (Mad. Agoult),** Histoire des commencements de la république aux Pays-Bas. 1581—1625. Par. 1872. 8vo. br. (f 3,—). f 1,75

215. **Stoke, Melis,** Rijmkronyk, met historie-, oudheid- en taalkund. aanmerk. d. B. Huydecoper. Leyd. 1772. 3 dln. 8vo. h. l. bdn. f 3,50

216. **Tabula** Itineraria Peutingerana, prim. aeri inc. et ed. a F. C. de Scheyb, denuo cum cod. Vindob. coll., emend. et nova C. Mannerti introd. instr. ed. F. Thiersch. Lips. 1824. fol. br. f 10,—

217. **Taffin, J.,** l'Estat de l'église, avec le discours des temps depvis les apôtres iusques au présent ... Item vn traité de la religion et république d. juifs, dep. le retour de l'exil de Babylone, iusques au dernier saccagement de Jérusalem. Bergues sur le Zoom, 1605. 4to. vél. f 12,—

218. **Tapper, R.** — Clar. theol. D. Ruardi Tappert ... hereticae pravitatis primarii et generalis inquisitoris ... Apotheosis. S. l. (1558). 4to. dos de vélin. Les marges supérieures des 5 premiers feuillets un peu restaurées. f 6,—

Hoogst belangrijk en zeldzaam voorkomend werkje, waarin vele weinig bekende bijzonderheden aangaande de inquisitie in de Nederlanden.

219. **Tegner, Esaias,** Samlade Skrifter. Stockholm, 1854. 7 dln. 8vo. (f 30,—). f 12,—

Frithiofs saga. — Axel. — Srnärre Dikter. — Skrifter pa prosa. — Brefe. — Tal. vid Prestvigningar, etc.

220. **Temple, W.,** Works. With the life of the author. New edit. Lond. 1814. 4 vol. 8vo. toile. f 7,50

Observations upon the United Provinces, Letters 1665—72, Memoirs, 1665—79. Letters to the Prince of Orange, 1672—79. Essays. Index.

221. **Theologia, Die Deutsche,** und Nachfolge Christi durch Th. à Kempis, u. J. Staupits von der Liebe Gottes, durch J. Arnd publicieret. Amst. Meyer. 1631. 24mo. veau. f 1,50

Zeer fraaie typographische uitvoering.

222. **Thomas, H.,** De Tungris et Eburonibus, aliisqve inferioris Germaniae populis comment., utilis omnibus, qui Caesaris de bello Gallico historiam recte intelligere cupiunt. Argent. ap. V. Rihelium. 1541. pet. in-8vo. cart. f 4,—

223. **Torres Villaroel, D. de,** Libros en que estan reatados diferentes quadernos physicos, medicos, astrologicos, poeticos, y mysticos. Salamanca, 1752. 2 tom. 1 vol. 4to. vél. f 3,—

224. **Ulloa, A.,** Vita del capitano Don Ferrante Gonzaga, principe di Molfetta, nella quali si descriuono le guerre d'Italia e d'altri paesi 1525—1557. Venet. 1563. 4to. vél. cordé. f 3,50

Hierin ook vele bijzonderheden over de gebeurtenissen in *Nederland* gedurende die jaren.

225. **Urkundenbuch, Wirtembergisches.** Herausgegeb. v. d. königl. Staatsarchiv in Stuttgart (v. Kausler). Stuttg. 1849—71. 3 vol. gr. in-4to. d. mar. f 27,50

226. **Valturius, R.,** De re militari ll. XII. Par. 1534. Avec figg. en bois. Cl. Coteraeus, De jure et privilegiis militum ll. III. Lugd. 1539. 1 vol. fol. vél. cordé. f 4,50

227. **Venus, Griekseche,** vertoonende de vryagien van Klitophon en Leucippe, Ismenias en Ismene, Leander en Hero. U. h. Grieksch d. A. v. Nispen. Dordr. 1652. 12mo. h. e. bd. f 1,50

228. **Verclaringhe, Breeder,** van Don Diego de Piementel ... van weghen de C. M. v. Spainghen, becracht. d. amirael P. vander Does, nu ghevanckelijck inden Hage. Ghedr. na de copie, ghedaen inden Haech. (1588). 4to. cart. f 2,—

229. **Verhaal** van 't leven en de voorvallen van Henriette Sylvie de Molière. U. h. Fr. d. J. H. Glazemaker. Amst. 1672. M. pl. 12mo. Onafgesneden. f 1,50

230. **Visscher, A. Roemers,** Honderd christelijke zinnebeelden, naar Georgette de Montenay. Uitgeg. n. h. oorspronkel. HS. d. A. D. Schinkel. 's Hage, 1854. M. facsim. gr. in-16. cart. f 1,75

Slechts 125 exemplaren gedrukt, en niet in den handel.

231. **Viverius, J.,** Wintersche avonden of Nederlandsche vertellingen ... verbet. en vermeerd. m. e. by-voeging v. 't geluk en ongeluk d. houwelikx, d. J. Zoet. Utr. 1650. 12mo. h. bd. f 1,50

Hierin „Van de vreemdigheden en ziekten d. menschel. lichamen, van gaven en gebreken des gemoeds ... van oorloog, dierte en pest, van wonderlikke verlossingen en van den dood."

232. **Vloten, J. van,** Montigny's leven en dood in Spanje. (1566—1570). Deels naar onuitgegeven brieven. Amst. 1853. 8vo. br. f 0,75

233. **Volkssagen, Schwäbische,** Geschichten u. Mährchen. Gesamm. u. neu erzählt von W. Binder. Stuttg. 1845. 2 vol. Av. frontisp. pet. in-8vo. br. (f 5,60). f 2,50

234. **Voltaire,** Oeuvres complètes avec des remarques et des notes historiques, scientifiques et littéraires. Paris, Baudouin. 1827. 75 vol. 8vo. d. veau. f 30,—

235. **Wailly, N. de,** Éléments de paléographie. Par. 1838. 2 forts vol. Av. pl. paléograph., sceaux etc. gr. in-4to. plein veau. f 80,—

Pracht-exemplaar op groot papier van een zeer gezocht en uitverkocht werk.

236. **Walhuysen, J. J. v.,** Krychs-konst te voet, waer in ...

de hant-grepen van 't musquet ende de spiesse, d'exercitie ... schoone nieuwe batalien, enz. Arnh. 1617. M. pl. fol. h. bd. f 7,—

Voorin een Ontwerp (Afschrift eener ordonnantie van (1521) "hoe men 't lant van Hollant ende Vrieslant sal mogen beschermen ... mit haer selfs ingesetenen (met 2000 man) sonder ... eenige knechten van buyten 's lants aen te nemen, ende mit eenen cleynen cost."

237. **Wersebe, A. von,** Ueber die Niederländischen Colonien welche im Nördlichen Teutschlande im 12n Jahrh. gestiftet worden ... mit Bemerkungen zur gleichzeitigen Geschichte. Hann. 1815. 2 vol. 8vo. d. veau. f 3,50

238. **Westerbaen, J.,** Gedichten, van nieuws by den auteur oversien, vermeerdert en verbetert. Leyd. 1644. 12mo. obl. h. bd. f 3,50

239. **Whitelocke, B.,** Journal of the Swedish embassy in the years 1653 a. 1654. Publish. from the origin. MS. by Ch. Morton. New edit. revis. by H. Reeve. Lond. 1855. 2 vol. 8vo. toile. f 6,—

240. **Williams, Roger,** The actions of the Lowe Countries. (ed. by J. Haywarde). London, 1618. 4to. cart. Le titre un peu endommagé. f 5,—

Hoogst zeldzame oorspronkelijke uitgave.

241. **Woordenboek, Nederlandsch Placaat- en rechtskundig,** behelz. (in alphab. orde) de placaaten en resolutiën der Staten-Gen. en der Staten v. Holland, Zeeland en W. Vriesland, alsm. de oude wetten, privilegiën en costumen van deze landen en van derz. steden, dorpen en heerlijkheden. Amst. 1791. 5 dln. 4to. f 10,—

242. **Woordenboek, Uitlegkundig,** op de werken van P. Kzn. Hooft, uitgeg. door het Kon.-Nederl. Instituut. Amst. 1825. 4 dln. 8vo. f 3,50

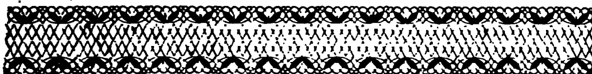
243. **Wormstall, J.,** Ueber die Wanderung der Batаver nach den Niederlanden. Münst. 1872. 8vo. br. f 0,60

244. **Wraxall, N. W.,** History of France ... 1574. to ... 1610 etc. 2d ed. Lond. 1814. 6 vol. 8vo. cart. f 4,—

245. **Xylander, J. v.,** Das Sprachgeschlecht der Titanen. Darstellung d. Verwandtschaft d. tatarischen Sprachen unter sich, und mit der Sprache der Hellenen etc. Frft. 1837. 8vo. br. f 2,50

246. **Ypey, A.,** Geschiedenis van de kristlijke kerk in de 18e eeuw (voornamelijk in Nederland). Utr. 1797—1811. 12 dln. 8vo. h. e. bd. f 5,—

Exemplaar op groot papier.

DE EERSTE BOEKDRUKKERS TE BATAVIA.

In het tweede deel van den bundel „Begin ende Voortgang der Oost-Indische Compagnie" komt o. a. voor de „Generale Beschrijvinghe van Indien" van Johan van Twist. Op den titel van dit stuk leest men: Naer de Copije ghedruckt tot Batavia, in de Druckerye vande Gansen Pen. ·Anno 1638." De *drukkerij van de ganzenpen* zal wel een verholen uitdrukking zijn voor de *geschreven kopy*. Ook is van eene vroegere uitgave van het werkje van Van Twist dan die van Commelin (1645) geen spoor overgebleven.

Volgens Valentijn (IV 1e stuk bl. 413) was Kornelis Pijl de eerste die in 1659 te Batavia een boek drukte. Daarop, zegt hij, kwam er eene drukkerij in 1667. En vervolgens vermeldt hij de namen: Henrik Brants en Jan Bruining beiden met het jaartal 1669.

Uit de Resolutien van Gouverneur-Generaal en Raden van Indië, medegedeeld in den Navorscher, vernemen wij dat den 23 April 1664 Johannes van Eede hun zijne diensten als boekdrukker aanbood, maar niet of die diensten toen werden aangenomen. Waarschijnlijk is dit jaartal een drukfout voor 1674 want in dat jaar zullen wij straks Van Eede als drukker der Compagnie aantreffen.

Het was den 14 Augustus 1668, dat aan Hendrick Brants voor drie jaren het privilegie van

de hant-grepen van 't musquet ende de spiesse, d'exercitie ... schoone nieuwe batalien, enz. Arnh. 1617. M. pl. fol. h. bd. f 7,—

Voorin een Ontwerp (Afschrift eener ordonnantie van (1521) „hoe men 't lant van Hollant ende Vrieslant sal mogen beschermen ... mit haer selfs ingesetenen (met 2000 man) sonder ... eenige knechten van buyten 's lants aen te nemen, ende mit eenen cleynen cost."

237. **Wersebe, A. von**, Ueber die Niederländischen Colonien welche im Nördlichen Teutschlande im 12n Jahrh. gestiftet worden ... mit Bemerkungen zur gleichzeitigen Geschichte. Hann. 1815. 2 vol. 8vo. d. veau. f 3,50

238. **Westerbaen, J.**, Gedichten, van nieuws by den auteur oversien, vermeerdert en verbetert. Leyd. 1644. 12mo. obl. h. bd. f 3,50

239. **Whitelocke, B.**, Journal of the Swedish embassy in the years 1653 a. 1654. Publish. from the origin. MS. by Ch. Morton. New edit. revis. by H. Reeve. Lond. 1855. 2 vol. 8vo. toile. f 6,—

240. **Williams, Roger**, The actions of the Lowe Countries. (ed. by J. Haywarde). London, 1618. 4to. cart. Le titre un peu endommagé. f 5,—

Hoogst zeldzame oorspronkelijke uitgave.

241. **Woordenboek, Nederlandsch Placaat- en rechtskundig**, behelz. (in alphab. orde) de placaaten en resolutiën der Staten-Gen. en der Staten v. Holland, Zeeland en W. Vriesland, alsm. de oude wetten, privilegiën en costumen van deze landen en van derz. steden, dorpen en heerlijkheden. Amst. 1791. 5 dln. 4to. f 10,—

242. **Woordenboek, Uitlegkundig**, op de werken van P. Kzn. Hooft, uitgeg. door het Kon.-Nederl. Instituut. Amst. 1825. 4 dln. 8vo. f 3,50

243. **Wormstall, J.**, Ueber die Wanderung der Bataver nach den Niederlanden. Münst. 1872. 8vo. br. f 0,60

244. **Wraxall, N. W.**, History of France ... 1574. to ... 1610 etc. 2d ed. Lond. 1814. 6 vol. 8vo. cart. f 4,—

245. **Xylander, J. v.**, Das Sprachgeschlecht der Titanen. Darstellung d. Verwandtschaft d. tatarischen Sprachen unter sich, und mit der Sprache der Hellenen etc. Frft. 1837. 8vo. br. f 2,50

246. **Ypey, A.**, Geschiedenis van de kristlijke kerk in de 18e eeuw (voornamelijk in Nederland). Utr. 1797—1811. 12 dln. 8vo. h. e. bd. f 5,—

Exemplaar op groot papier.

DE EERSTE BOEKDRUKKERS TE BATAVIA.

In het tweede deel van den bundel „Begin ende Voortgang der Oost-Indische Compagnie" komt o. a. voor de „Generale Beschrijvinghe van Indien" van Johan van Twist. Op den titel van dit stuk leest men: Naer de Copije ghedruckt tot Batavia, in de Druckerye vande Gansen Pen. Anno 1638." De *drukkerij van de ganzenpen* zal wel een verholen uitdrukking zijn voor de *geschreven kopy*. Ook is van eene vroegere uitgave van het werkje van Van Twist dan die van Commelin (1645) geen spoor overgebleven.

Volgens Valentijn (IV 1e stuk bl. 413) was Kornelis Pijl de eerste die in 1659 te Batavia een boek drukte. Daarop, zegt hij, kwam er eene drukkerij in 1667. En vervolgens vermeldt hij de namen: Henrik Brants en Jan Bruining beiden met het jaartal 1669.

Uit de Resolutien van Gouverneur-Generaal en Raden van Indië, medegedeeld in den Navorscher, vernemen wij dat den 23 April 1664 Johannes van Eede hun zijne diensten als boekdrukker aanbood, maar niet of die diensten toen werden aangenomen. Waarschijnlijk is dit jaartal een drukfout voor 1674 want in dat jaar zullen wij straks Van Eede als drukker der Compagnie aantreffen.

Het was den 14 Augustus 1668, dat aan Hendrick Brants voor drie jaren het privilegie van

boekdrukker verleend werd. Twee maanden te voren (den 17 Juni) was Mr. Pieter Pauw, de water-fiskaal, tot censor der drukkerij aangesteld.

Hendrick Brants schijnt als deelgenoot in zijne zaak te hebben opgenomen Jan Bruyning. Van hunne gezamenlijke drukkerij kwamen in 1669 de Contracten met de vorsten van Makassar en Goa, die men o. a. vermeld vindt in den Catalogus van boeken gedrukt in de Nederl. O.-I. bezittingen voorhanden bij den uitgever dezes, n°. 10, 69, en waarschijnlijk ook 11.

In de Bibliotheek der Leidsche Hoogeschool bevindt zich echter een bundeltje in 4to, dat vroegere uitgaven van deze drukkers behelst. Ziehier den inhoud.

1. Lyste van 't Salaris vande respective Secretarissen vande Collegien van Justitie soo hier op Batavia, als in de afgheleghen buyten Quartieren. Tot Batavia gedruckt by Hendrick Brants Boeckverkoper, en Jan Bruyning in de Prince-straet. 1668. 12 blz.

Zonder dagteekening, even als de drie volgenden. Het heeft, even als alle volgende drukken in 4to van Brants, tot titelvignet een salamander in de vlammen, met het onderschrift: Al Brandende.

2. Lijste van 't Salaris der Notarissen. Tot Batavia enz. (als 't voorgaande) 1668. 4 blz.
3. Taxatie van 't Salaris vande Procureurs. Tot Batavia enz. (als 't voorgaande) 1668. 8 blz.
4. Lijste van 't Salaris vande Deurwaerder En Stadsbode Van Citatien, Insinuatien, Sommatien en Renovatien. Tot Batavia enz. (als 't voorgaande) 1668. 8 blz.

5. Ordonnantie voor Keur-meesters Van 't Gout en Silver, getrocken uyt het Originele Resolutie-Boeck des Casteels Batavia, van dato 22 Novemb. 1667 en 24 July 1668. Tot Batavia enz. (als 't voorg.) 1668. 12 blz.

Aan 't slot: „Onder stont gecollationeert: accordeert Batavia int Casteel den 6 Aug. 1668 en was getekent Joan Camphuys Eerste Klerck."

6. Placcaet (van Gouv. Generaal en Raden tegen den particulieren handel, in dato 1 Juni 1668). 2 blz. in fol., tegenover elkaar gedrukt, zonder naam van drukker, maar blijkbaar van dezelfde drukkerij als 't voorgaande.

7. Placcaet behelsende eenighe Ordren, raeckende de Boom, 't koopen van Amphioen, 't vaeren aenboort der Schepen op de Reede legghende enz. (in d. 7 Juli 1667, gecollationeerd den 17 Sept. 1668.) Tot Batavia enz. (als 1—5). 1668. 12 blz.

8. Crygs Ordre voor de Forten ende Waghten tot Batavia als andere vaste Guarnisoenen vande Compagnie in India (in dato 28 Oct. 1668). Op een blad in plano. Onderaan: Tot Batavia enz. (als 't voorgaande.) 1668.

9. Ordonnantie voor de Chirurgijns (in d. 9 Jan. 1669). Tot Batavia enz. (als 't voorg.) 1669. 16 blz.

10. Ordonnantie voor alle des Compagnies Basen, Meester-knechts en vordere Ambachts-gasten, mitsg. voor het volck op de Scheeps-timmerwerf ende in 't Prauwenhuijs enz. (in d. 30 Mrt. 1669). Batavia enz. (als 't voorg.) 1669. 8 blz.

11. Ordre waar naar die van 't Eylant Onrust waar onder 't Eylant de Kuijper mede begrepen wordt enz. . . . . hun sullen hebben te Reguleren (in d. 1 Juli 1669). Tot Batavia enz. (als 't voorg.) 1669. 4 blz.

Op de beide volgende stukken wordt Hendrick Brants, „Drucker en Boeckvercooper, wonende inde Prince-straet" zonder bijvoeging van Jan Bruyning op den titel vermeld.

12. Waarschouwinghe van de goederen die in Japan niet gevoert mogen werden (in d. 18 April 1670). Tot Batavia bij Hendrick Brants enz. . . . . 1670. 8 blz.

13. Waerschouwinghe voor de Schippers en vordere Scheeps Officieren (in d. 23 Mei 1670). Tot Batavia enz. (als 't voorg.) 1670. 8 blz.

Van het jaar 1671 behelst dezelfde bundel het volgende stukje, met een beter letter gedrukt dan de voorgaande doch zonder naam van drukker.

14. Placcaten aengaende de Begrâffenissen, Doodtkisten, Nooders etc. (in d. 27 April 1671). Item, Wegen 't verbodt der verkoopinge van Schepen aen Vreemde Natien (van denz. d.). Batavia, Gedruckt in 't jaar 1671. 8 blz.

Van den drukker van het volgende stukje wordt bij Valentijn geen gewag gemaakt.

15. Ordonnantie voor de Wijck-meesters der Stede Batavia. In Batavia, bij Abraham Gerardzoon Kayser, Boeckdrucker der E. Oost-Indische Compagnie, woonende in de Prince-straet *in de* Batavische Mercurius, 1673. 8 blz.

Deze Ordonnantie is niet gedagteekend, maar er is onderaan bijgeschreven: 5 *October* 1655. Hoewel Brants en Bruyning blijkbaar voor de Compagnie hebben gedrukt, geven zij zich niet de qualificatie van „boekdrukker der O. I. Compagnie." Maar even als Kayser in 1673 vinden wij in 1674 als zoodanig Johannes van den Eede, dezelfde die zoo als wij boven zagen den 23 April van dit jaar (?) aan de Regeering zijne diensten aanbood.

16. Placcaat wegens de betalinge der 20e Penninck der Schepen. Batavia, Gedruckt by Johannes van den Eede, Boekverkooper en Boekdrukker der Ed. Compagnie, in de Prince-straet, 1674. 8 blz.

Het stuk is zonder gedrukte dagteekening, maar die van 9 Januari 1674 is er bijgeschreven.

Wij voegen hier ten slotte bij dat Valentijn nog als boekdrukkers vermeldt:

Abraham van den Eden (sic) . . 1685—
Johannes de Vries. . . . . . 1695—1701.
Andreas Lamb. Loderus V. D. M. 1701—1719.

In 1712 zou de Regering in Neerlandsch Indie volgens het meegedeelde in De Navorscher (X 128) „het oprigten van een druckery voor de Compagnie op Batavia niet dienstig geacht" hebben. Gold dit alleen een drukkerij *voor de Compagnie* of een drukkerij in 't algemeen? Ik vermoed het eerste, maar bij de wantrouwende politiek van de Indische Regeering in dien tijd zou men zich niet te zeer moeten verbazen, indien het drukken te Batavia een tijd lang geheel was verboden geweest. Een nader onderzoek zal dit moeten uitmaken.

P. A. T.

GEDRUKTE WERKEN VAN HENDRIK RIEMSNIJDER.

Aangaande Riemsnijder vindt men een (zeer weinig beteekenend) bericht in het Woordenboek van Witsen Geysbeek en een (veel beter) van de hand van 's Mans vriend, den predikant Paulus Hendrik Marron, in den Konst- en Letterbode van 8 April 1825. Zijn naam heeft als dichter in den laatsten tijd bekendheid gekregen door het geschil, gevoerd over het auteurschap van de *Galante Dichtluimen.* Ik meen dat geschil elders voor goed te hebben uitgemaakt; een getuigenis van des Dichters eigen hand bevestigde wat ik steeds had beweerd, dat niet Bilderdijk, zooals Tollens en Dr. van Vloten meenden, maar Riemsnijder de auteur van het genoemde dichtbundeltje is. Dan, op die zaak wilde ik hier ter plaatse niet terugkomen. Mijne bedoeling op dit oogenblik is, het document publiek te maken, waaraan het zoo straks vermelde getuigenis is ontleend, en dat niet zonder litterarische en bibliographische waarde is.

Onder eene kleine verzameling van autographen van Riemsnijder, die in mijn bezit is, komt voor eene *Lijst van mijne uitgegeevene Werkjes, in Dicht en Prose.* Misschien met de meeste, zeker met eenige, der op de Lijst voorkomende artikels heeft hetzelfde plaats als met de Galante Dichtluimen: zij verschenen zonder den naam des Auteurs. Uit dien hoofde vooral dunkt mij, dat de mededeeling van het stukje belang heeft. De lijst volgt hier letterlijk.

GEDICHTEN.

De in rijm gebragte Lijkvaerzen op GELLERT in *het*

Leven en de nagelaatene brieven, uitgegeeven te Utrecht bij Schoonhoven & C°.
Eenige der Vaersjes in de beide deelen van dat zelve werk voorkomende.
Vaersjes in den *Opmerker*, N°. 112, 114, 115 enz.
Hel en Hemel voor Frederik. (Een dichtstukje uit het Hoogduitsch).
Fabelen en Vertelsels (naar de beste en nieuwste Hoogduitsche Dichters). [Met 's Dichters naam, uitgeg. In 's Graavenhage, bij J. H. Munnikhuizen en C. Plaat in Comp. 1779].
Dichtlievende Rhapsodien. [In 's Graavenhaage, 1779].
Galante Dichtluimen. [Zonder plaats, 1780).
Dichtlievende Kleinigheden, tot uitspanning van den Geest. ['s Graavenhaage, 1780].
Mijne Kleeding; of Oeconomisch Plan ter verkrijging van een rijkelijk inkomen. (Een schertsend Dichtstukje).
Liedjes voor kinderen. (Eene naarvolging naar WEISZE).
Ode, aan mijne welmeenende Landgenooten.
Ter bevorderinge van Mr. H. H. van den Heuvel tot Secretaris van de Staaten 's Lands van Utrecht.
Ter Echtvieringe van den Heer I. van Cleef en Mejuffr. M. Heynsius.

PROSE.

Deensche Anecdote, in den *Opmerker*.
Lucina sine Concubitu, in 't Nederduitsch vertaald, met eene bijgevoegde schertsende Voorrede.
Voorrede voor den tweeden druk van dat stukje.
Brief van Sibyla Utopia, over dat stukje.
De Vrymetselaary der Vrouwen. (Uit het hoogduitsch).
Krijgsmans L'hombrespel.
Lofrede op Voltaire. (Naar de fransche *Éloge sur Voltaire*, van den Koning van Pruissen).

Ode sur la guerre. (Vertaald).
Memorie ten betoog enz. (Een stukje uit de *Lettres Hollandoises*).
Humphry Klinkers Reizen. (Naar het Engelsch van Smollet). 3 deelen met plaaten.
Droomen van eenen menschenvriend. (Uit het Hoogduitsch van Iselin), 2 deelen in een band, met aanmerkingen voorzien; en opgedragen aan Mr. H. H. van den Heuvel, Griffier van 't Hof van Justitie te Utrecht).
Verhandeling over de gemeene Industrie. (Uit het Spaansch van Don Rodriguez Campomanes, naar de Hoogduitsche vertaaling gevolgt). Met eene bijgevoegde verhandeling over dat onderwerp, met betrekking tot ons Land, door Mr. H. H. van den Heuvel.
Verhandeling over de Rotkoortsen, enz. door J. T. Ellerbeck; naar het hoogduitsch manuscribt des Auteurs, met verschikkingen gevolgt.
Vrije aanmerkingen, op het Stukje N°. 1 van de *Nederlandsche Dicht- en Tooneelkundige Bibliotheek.*
Nathan de Wijze, Tooneelspel (naar het hoogduitsch van G. E. Lessing).
Eene vertaaling *in het hoogduitsch* van uitgekoozene prijsvraagen van den Oeconomischen Tak, ter plaatsing in de Duitsche Journaalen.
Het Groot Concert der Vorsten, 1781.
Catechismus van den Oeconomischen Tak.

Dr. A. DE JAGER.

EEN AUTOGRAFEN-VERZAMELAAR DER 17e EEUW.

(*Vervolg van blz.* 38.)

Bijlagen. — N°. 16.

Mijn Heer, en hoog-geagte Vriendt,

Uwe vriendelike groet is mij getrouwelik overgebragt, en heeft mij die brenger niet weinig verheugt met te seggen uit UEd. name, dat UEd. een schat hoopt te vinden, en mij daer af ten eersten kennisse te geven; dat met veel verlangen (als UEd. kan denken) in 't gemoet sie. Sedert d'eer hebbe gehadt, om aen den Heer van de Kethel te schrijven, ben ick ontwaer geworden uit onse genealogie, dat we malkander nog in bloede bestaen, wegens vrouwe Margareta van Loo (uit Vrieslant) aen den Heere President George Rattaller getrout; welkers dogter, aen den Heere Hugo Muys van Holy ten tweede houwelik besteedt, voortbragte de eigen Moeder van den Heere van de Kethel. De reden, waerom UEd. hier af de weet doe, is een ingevalle gedagte, of bij Sijn Wel-Ed. behalve de papieren van Heer Hugo Muys nog oock niet die van den Heere Rattaller mogten schuilen, een man van soo veel waerdigheit, agting, en Employ in de allerbedroefste tijden van ons landt. Hebbe verscheidene brieven van sijn handt, in voortijden aen den Hr. President Adriaen vander Mijle geschreven. Godt sterke UEd. beminde, wiens aenhoudende swakheit mede hebbe verstaen. Het eynde zij vrede en heyl voor haer ter eeren des allerhoogsten. Hij geve UEd. wijsheit en een stille geest, die swijge

op sijne handelingen. De saturdag en koude zijn mijne heeren, en geven mij bevel om desen te eindigen; se konnen mij evenwel niet beletten dat ick nog dese woorden hier aenhegte, met goeder herten mij teykenende

Mijn Heer, UEd. opregte, en allerbe-
reytwilligste dienaer,
D. FLUD VAN GIFFEN.

Dordr. den 25 jan. 1698.

Wat dunkt U van de brandt van Withal? een beginsel van rampen! Veelligt komt de groote Favorijt niet levend wederom uit Vrankrijk. Hij is van weelde, eer en staetsugt dronken, gemeenlik voorboden van een aenstaende verderf.

Bijlagen. — N°. 17.

Mijn Heer, en hoog-geagte Vriendt,

De vrugten van uwe vrientschap ondervind ick dageliks; en 't maekt mij beschaemt en verlegen, om dat soo weinig tot UEd. genoegen kan op doen. Hoewel overal snuffele, daer meene wat te schuilen; dog vinde de nesten ledig, en gepluckt door den ouden Balen in sijn leven, die 't weergeven heeft vergeten; en nae sijn doot is niets te vinden, maer alles in handen van seker advocaet alhier (soo sekerlik gegist wert, en mij door de soon van M. Balen meer als eens gesegt) dog die houdt sig seer dighjes, en als jaghers om door de eygenaers, en die van 't Stadthuis, niet tot overgave gevordert te werden. Bedanke UEd. hertelik, voor 't laest gesondene, dat gisteren met de post hebbe ontfangen. De bijgevoegde brieven aen UEd. (die hier wederom te rug gaen) geven eenig ligt, waer wat schuilt; maer hoe raek aen, de druiven zijn suur. Wat den domine aengaet; 't geen hij opgeeft is een regt

rommelsootje. Medailles hebbe ick niet; wete oock niet hoedanige hij soekt, en of hij een kenner is. Gelt wil ick 'er wel voorgeven, maer hoe met hèm te handelen? De waerdij der brieven en geschriften, moet uit den den (*sic*) inhoudt der selven blijkken. Oock zijn de menschen ongelijk, met welke men te doen heeft. Van den inhoudt kan men niet weten als nae voorgaende ondersoek. Hier is niet aen te komen, of men most een reyse doen, ter plaetse, daer het wildt schuilt: Ten ware de besitters konden werden bewogen, om op 't besien eens over te senden.

Dog meerder swarigheit doet sig, nae mijn oordeel, op omtrent den Heer van Wellandt. Bij dien is met gelt immers niet te doen. Ick en weet daer geen mouwen aen te naeijen. Mij is het humeur van dien Heer onbekent; en wie voor mij de weg zou banen. Hij is niet gansch onkundig van mijn soeken en snuffelen. Seker Predikant van Sijn WEd. en mijne kennis, heeft voor desen mijnen't daer af kennis gegeven, en ten antwoort optima et humanissima verba gekregen; wenschte het effect daer af sag. Dien Predikant is nu verre van de handt, en staet in Frieslant. Indien de Heer Professor van Eck tot Uittregt, of de Heer Noodt tot Leyden, yets op hem vermogten, dan wiste ick 'er nog eenige raedt toe; dat zijn mijne speciale vrienden. Konde UEd. door eenig middel, hier eens agter komen, zou seer wel zijn. Indien ick ijets van Politijken hadde, dat van dien Heer sijn speculatie was, soo konde men malkander overhandts helpen. Immers alle redelike menschen moeten oordelen, dat brieven van Reformateurs besonder mij passen, als men sijn oogen op mijn professie en functie slaet. UEd. kan oordelen, of door dien domine ijets kan worden uitgevoert of naegespeurt. Denke oock bij mij selven, of het wel ondienstig ware, dat ick dien Heer selfs een beleefden brief schreeff; dog

dan komt me weer te binnen, datter ijemant van aensien en ingang bij sijn WelEd. nodig is, die het evenwel secondere. Vreese dat van uwen Buur-heer niet zal komen. Wilde hij, 't kon haest gedaen werden.

Kreeg laest tot antwoort van den Heere Fiscael de Hartoge, ten reguarde van 't geen ick SijnEd. over UEd. persoon, en voorneemen schreeff, en lust, om eens de papieren van de Reekenkamer te doorsien, in deese termen: *Belangende den wensch van den Heer Corn. van Alkemade, voor wien, of schoon mij onbekent, ick al lange grote agtinge gehadt hebbe, sal ick UWEd. best mondeling t' onser bijeenkomste onderhouden.* De gelegenheit heeft niet toegelaten, om den Heer Neurembergh eerder het gelt te geven, omdat dien Heer juist daer op geset was, om een visite van mij te ontfangen, dat nu de eerstemael van mij geschiet is; sende hier de quitancie van sijn handt. Voorvallende beletselen, dwingen mij wederom desen schielik af te breken, mij noemende in alle opregtigheit,

Mijn Heer, UEd. seer verpligten
en ootmoedigen dienaer
D. Flud van Giffen.

Dordregt den 28 Febr. 1698.

DE OPENBARE BOEKERIJ TE GOUDA.

De Gemeenteraad van Gouda heeft het goede voorbeeld van enkele andere gemeenten gevolgd door het uitgeven van den Catalogus der openbare stadsbibliotheek, en daardoor niet alleen de inwoners van Gouda maar ook de geheele letterkundige wereld verplicht, door ieder in de gelegenheid te stellen met haar belangrijken inhoud kennis te maken. De voorrede geeft

een kort overzicht van de geschiedenis en den inhoud der bibliotheek; wij laten haar hier volgen.

„De oorsprong der Stedelijke Boekerij te Gouda dagteekent van het begin der 16e eeuw. Het was de onderpastoor der St. Janskerk, Roelof Jansz. van Monnikendam, die bij zijn overlijden in 1516, zijne boeken aan de kerk vermaakte. [1] Dit voorbeeld werd door anderen weldra nagevolgd tot, omstreeks het jaar 1647, de behoefte gevoeld werd aan een afzonderlijk lokaal. Door de zorg der toenmalige „Libryemeesters" werd het lokaal, waarin zij zich thans nog bevindt, tot bibliotheek ingericht. Het is gelegen ter zuidzijde van het koor der St. Janskerk boven de consistoriekamer, sierlijk met fraai gewelf gebouwd, en met marmeren en blauwe steenen bevloerd. Aan de linkerzijde bevinden zich gesloten kasten en lessenaars voor de meer kostbare boeken. Het geheel levert een pittoresk gezicht op en is ten volle waardig bezichtigd te worden door de bezoekers der aloud vermaarde kerk. Sedert de boekerij van eene kerkelijke eene openbare gemeentelijke inrichting is geworden, is de ingang van buiten aangebracht tegenover de tegenwoordige kosterswoning.

Belangrijke bijzonderheden schijnen aan de latere lotgevallen der Bibliotheek niet verbonden te zijn. Eene „Ordonnantie op het stuck van de Librye" van 2 Jan. 1685 verleent het sleutelrecht aan ieder die twintig gulden of de waarde daarvan in boeken aan Librye-

---

[1] Zie: Walvis, Beschrijving van der Goude, blz. 217—229. Zijne mededeelingen betreffende de Bibliotheek bevatten evenwel zoo vele tegenstrijdigheden, dat het niet wel mogelijk is daaruit eene geschiedenis der Bibliotheek zamen te stellen. Men mag de hoop koesteren, dat de Commissie belast met het inventariseren van het oude Stadsarchief daarin de noodige bouwstoffen zal vinden, die zoowel over de Bibliotheek als over de eerste Goudsche boekdrukkerijen meer licht kunnen *verschaffen.*

meesters voldoet. Hiervan is nog al gebruik gemaakt, zooals blijkt uit de inschriften in vele boeken in de bibliotheek aanwezig. In 1766 werd voor het eerst de Catalogus der boekerij gedrukt, en een nieuwe uitgave daarvan verscheen in 1798.

De geheele bibliotheek draagt nog het kenmerk van den tijd toen zij in het gebouw werd opgesteld. De boeken van de 16e en 17e eeuw vormen verreweg de meerderheid. Daaronder bekleeden de godgeleerde, kerkhistorische, natuur- en geneeskundige werken de voornaamste plaats. Daartoe behooren ook de enkele handschriften, die zoowel uit kerkhistorisch als letterkundig oogpunt alle aandacht verdienen. Sedert is men er op bedacht geweest de voortbrengselen der Goudsche drukpers van de 15e eeuw te verzamelen, benevens de geschriften over Gouda zelve, hare instellingen, gebouwen, beroemde mannen, enz., terwijl in den laatsten tijd daarenboven gelet is op de aanschaffing van werken van algemeen nut, vooral op het gebied van Nederlandsch staatsrecht, Nederlandsche geschiedenis en Fraaie letteren. Het geheel vormt thans eene uitmuntende kern voor eene groote stadsbibliotheek, die onder goed bestier, met eene niet al te karige jaarlijksche toelage, in alle opzichten aan haar doel zal kunnen beantwoorden, en te gelijk tot sieraad der gemeente zal strekken.

De inrichting van den tegenwoordigen catalogus zal voldoende blijken uit de Inhoudsopgave. Het Alphabetisch Register zal het gebruik gemakkelijk maken. Op den naam *Gouda* wordt daarin verwezen naar de geschriften op Gouda betrekking hebbende, die in den Catalogus voorkomen. Bij de werken der 15e en 16e eeuw zijn de namen der uitgevers of drukkers gevoegd, terwijl deze ook vermeld worden bij alle boeken te Gouda gedrukt."

De Catalogus (*VI* en 115 blz.) samengesteld door den

boekhandelaar Martinus Nijhoff te 's Gravenhage, is gedrukt bij G. B. van Goor Zonen te Gouda, en wordt door hen afgeleverd voor ƒ 0,50.

DE PERIODIEKE LITERATUUR DER VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

Op de tentoonstelling te Weenen in 1873 heeft de bijzondere aandacht getrokken eene verzameling van omstreeks 6000 dagbladen en tijdschriften allen in de Vereen. Staten van N.-Amerika verschijnende, in 119 gr. folio banden vereenigd. Het was eene inzending van den boekhandelaar E. Steiger te New-York, die door zijn uitgebreiden handel en de zamenstelling van vele bibliographische werken sedert jaren zich ook eene Europesche vermaardheid heeft verworven. De ongeloofelijk groote moeite en zorgen aan deze verzameling besteed kan alleen gewaardeerd worden door hen die ooit zelf een dergelijk werk ondernamen; eenig denkbeeld daarvan krijgt men thans door de uitgave van „The Periodical Literature of the United States of America. With index and appendice. By E. Steiger. N. Y. E. Steiger, 1873." 8, 140, 6, 14 blz. Imp. 8vo. In dit belangrijke werk geeft de S. eene lijst der verschillende dagbladen, enz. met opgaven van den tijd der verschij-

[1] Op de doorloopende internationale tentoonstelling te Londen in 1872, werd door de zorgen van de Vereeniging ter bevordering van de belangen des boekhandels in Nederland eene volledige verzameling der Nederlandsche dagbladen en tijdschriften ingezonden. Deze verzameling bedroeg Nrs. zamen gebonden in 12 fol. banden en is na afloop der tentoonstelling aan het British Museum ten geschenke gegeven. Ook van deze verzameling is op kosten der genoemde Vereeniging een vrij goed bewerkte Lijst gedrukt. — De Duitsche boekhandel heeft getracht voor de Weener Tentoonstelling eene dergelijke verzameling van Duitsche bladen zamen te stellen, maar heeft door geringe medewerking het plan moeten laten varen.

ning, de grootte, den hoofdzakelijken inhoud en den prijs. Al de bladen zijn gerangschikt in alphabetische orde naar de 27 verschillende Staten der Unie, en in deze naar de plaatsen waar ze verschijnen. Aldus zijn 8081 titels gecatalogiseerd. Hierop volgt een „Index of subject-matters." Het is een lijst van 417 onderwerpen in 6 talen (Engelsch, Duitsch, Nederlandsch, Fransch, Italiaansch en Spaansch), waarover de speciale bladen of tijdschriften handelen, met verwijzing naar de titels van den eersten Catalogus. Met een oogopslag wordt men daardoor bekend met de periodieke literatuur van ieder onderwerp van wetenschap, letterkunde, handel, nijverheid, enz. Aan het einde bevindt zich een overzicht van de bladen, enz. geheel of gedeeltelijk in eene andere dan de Engelsche taal uitgegeven. Het blijkt hieruit dat in de Vereen. Staten bladen en tijdschriften verschijnen in het Cherokeesch, Chineesch, Boheemsch, Deensch, Fransch, Hoogduitsch, Hollandsch, Italiaansch, Pennsylvaansch Duitsch, Poolsch, Portugeesch, Russisch, Spaansch, Zweedsch en Deensch.—De Hollandsche bladen zijn de volgende:

in Jowa, te Pella: Pella's Weekblad.
in Michigan, te Grand Rapids: Vrijheidsbanier. Weekbl.
te Holland: De Grondwet. Weekblad.
De Hollander. „
De Hope. „
De Wachter. 2 maal 's m.
de beide laatsten meer van kerkelijk-godsdienstigen inhoud.
in New-Jersey, te Paterson: De Nederlander. Weekbl.

De technische uitvoering van het werk van den heer Steiger is buitengewoon fraai; de druk is zuiver, correct, smaakvol; het papier aangenaam van kleur en deugdelijk; de band eenvoudig, smaakvol en stevig.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

247. **Angillis Az., A.,** Daniel Heins, hoogleeraar en dichter. Amst. 1864. gr. 8vo. f 0,60

248. **Antwerpsch Archievenblad,** uitgeg. op last v. h. gemeentebestuur d. Pr Géuard. Antw. 1869—74. 6 dln. roy. 8vo. f 36,—

249. **Archiv** für die zeichnende Künste mit besonderer Beziehung auf Kupferstecher- u. Holzschneidekunst, herausg. v. R. Naumann, unter Mitwirkung v. R. Weigel u. A. Andresen. Leipz. 1855—70. 16 tom. Av. pl. gr. in-8vo. dont 15 en 9 vol. d. rel. Pr. f. 96,— f 40,—

250. **Barentsz, Jan,** Klucht van Buchelioen 't kaboutermannetje. Amst. 1655. 4to. cart. f 1,25

251. **Beaucourt, P.,** Beschrijving van den opgank, voortgank en ondergank der Brugschen koophandel. Brugge, 1775. gr. 8vo. f 2,50

Belangrijk voor de Nederl. geschiedenis in het algemeen; o. a. zijn er meer dan 50 blz. gewijd aan den aanslag op, en aan den moord aan Prins Willem I gepleegd, met processtukken, enz.

252. **Bekker, Balthasar,** Die bezauberte Welt: oder eine gründl. Untersuchung d. allgem. Aberglaubens. Aus dem Holländ. Amst. 1693. 4 tom. Av. pl. 4to. 1 vol. veau. Fraai exemplaar. f 2,50

253. **Beverland, H.,** De peccato originali dissert. S. l. 1679. kl. 8vo. hr. bd. f 2,50

Dit boekje bragt bij de verschijning het geheele land in beweging. Het werd bij vonnis te Leiden verboden, en de schrijver met eene boete gestraft. Zie: Burman, Syll. Epist. IV, p. 624; Vogt, Catalogus, p. 85; Clement, Bibl. curieuse, V, p. 273, enz.

254. **Botereus, R., (Raoul Bouthrays),** De rebus in Gallia, et pene toto orbe gestis, (1594—1601) commentariorum ll. XVI. Par. 1610. pet. in-8vo. vél. f 4,—

255. **Bibliothèque bleue.** Liége, 1787. 2 vol. pet. in-8vo. d. v. f 3,—
Hierin: Histoire de Pierre de Provence et de la belle Maguelonne; Hist. de Robert le diable; Hist. de Rich.-sans-Peur; Hist. de Fortunatus; Hist. de Jean de Calais.

256. **Bloem-hofken, 't Geestelijck,** beplant met veel lieflijcke bloemkens, van verscheyden coleuren, tot dienst van alle liefhebbers der cantycke soetgeurigheydt. Haerl. 1637. Vertoon, ofte Klare spieghel om te verstaen wat gierigheyt zy. Haerl. 1637. 2 dln. 12mo. 1 h. bd. f 7,50
Fraaie verzameling van geestelijke gedichten. De titel van het eerstgenoemde werkje opgeplakt.

257. **Branca, G.,** Bibliografia storica ossia collezione delle migliori e più recenti opere di ogni nazione intorno alla storia universale. Mil. 1862. 8vo. br. f 1,75
Catalogus van 4000 hist. boeken. Aan het einde: Dizionario biografico dei maggiori storici contemporanei di ogni nazione.

258. **Brandt, Cornielie,** Himne oft' lofsanck van Hollandt, in Duytsch ende Franchoys. Leyd. 1595. 4to. hrn. bd. f 6,—
Zeer fraai exemplaar van een hoogst zeldzaam werkje. Hoogst waarschijnlijk was de schrijver de overgrootvader van den bekenden schrijver G. Brandt.

259. **Bredenbach, M.,** De dissidiis, quae nostra hac tempestate tanto cum terrore jactant ecclesiae navem, a quo et quibus rationibus haec sint excitata. Col. 1557. pet. in-8vo. d. veau, non rogné. f 2,50

260. **Brederode, G. A.,** Boertigh, amoreus, en aendachtigh groot liedboeck, vercierd met vele klinckers, oock bruyds-lof en klaegdichten, enz. Amst. 1622. 3 stn. M. fraaie platen. langw. 4to. 1 hrn. bd. f 12,—
Fraaie oorspronkelijke uitgave, zeer zeldzaam.

261. **Brès, Guy de,** De wortel, den oorspronck ende het fondament der Wederdooperen oft Herdooperen van onsen tijde. In onser Nederd. spraken nu eerst ouergheset door J. d. R. Ghedruckt a°. 1570. kl. 8vo. hr. bd. f 10,—
Eerste hoogst zeldzame Hollandsche uitgave.

262. —— Hetz. ende nu wederom ouersien, ende met drie bequame tafels verrijckt. Amst. J. Ez. Cloppenburgh, 1589. kl. 8vo. Oude ld. bd. met sloten. f 6,—

263. **Brink, J. ten,** Dirk Volckertsen Coornhert en zijne wel*levenskunst. Hist.*-ethische studie. Amst. 1860. 8vo. M. portr. f 1,50

264. **Britaine, W. de,** (ps.) The Dutch usurpation: or, a brief view of the behaviour of the States-General of the Un. Provinces, towards the kings of Great-Britain: with some of their cruelties and injustices exercised upon the subjects of the English nation, as also, a discovery of what arts they have used to arrive at their late grandeur. Lond. 1672. 4to. cart. f 6,—

265. —— The interest of England in the present war with Holland. By the author of the Dutch usurpation. Lond. 1672. 4to. cart. f 15,—

Curieuse opsomming der grieven tegen de Hollanders, waarin een overzicht wat de Hollanders van 1608—1672 gedaan hebben in Nieuw-Nederland, Persië en O. Indië. Zeldzaam; komt noch in Muller's noch in Meulman's Pamflettencatalogus voor.

266. **Bijnkershoek, C. van,** Verhandelingen van staatszaken, vert. d. M. de Ruusscher. Leyd. 1740. 2 dln. 8vo. ld. bd. f 1,25

267. **Camoëns, L.,** De Lusiade. Naar het Fransch (v. Hermilly en la Harpe) d. L. Stopendaal Pz. Midd. 1777. M. 10 pl. 8vo. cart. f 1,50

268. **Catalogue, A,** of the damages for which the English demand reparation from the United Netherlands. As also a list of the damages, actions, and pretenses for which those of the Unit. Netherlands demand reparation and satisfaction from the English. Lond. 1664. 4to. cart. f 3,50

269. **Cats, Jac.,** Patriarcha bigamos, cui H. Grotii Historiam Jonae junxit C. P. Froebel. Rudolphopol. 1821. 16mo. toile, dor. s. tr. f 2,50

Latijnsche vertaling van Cats, Tooneel der mannelijke achtbaerheid.

270. **Chaussier, Hector,** l'Enfant Jésus, ou le fils sans père. Par. 1801. pet. in-8vo. Av. pl. br. Très rare. f 2,50

271. **Christianissimus christianandus,** or, reason for the reduction of France to a more Christian state in Europ. Lond. 1678. 4to. cart. f 1,50

272. **Clausin, de,** Catalogue raisonné de toutes les estampes de Rembrandt, par Gersaint, Helle, Glomy et Yver. Édit. augm. Par. 1824—28. 2 vol. Av. portr. de Rembrandt gravé à l'eau-forte. 8vo. veau. Bel ex. f 7,50

273. **Colleccion** de los viajes y descubrimientos que hicieron por mar los Españoles desde fines del siglo XV, con varios documentos ined. concern. a la historia de la marina Castellana y de los establecimientos españoles en Indias, coord. é illustr. por M. F. de Navarrete. Madrid, 1829—59. 5 vol. Av. cartes. 4to. br. f 25,—

274. **(Coornhert, D. V.,)** Justificatie des magistraets tot Leyden in Hollant. Teghens de calumnien, ter saecken vande differenten, tusschen henluyden ende eenighe vande ghemeente aldaer. S. l. 1597. kl. 8vo. h. bd. f 3,50

275. **Correspondance** du Marquis de Ferriol, avec une introduction par E. Varenbergh. Anv. 1870. 8vo. br. f 2,50

De Markies de Ferriol was gezant van Lodewijk XVI te Konstantinopel v. 1699—1709. Belangrijk voor de geschiedenis der staatkunde van Turkije in dien tijd.

276. **Dathenus, P.,** Kurtze und warhafftige Erzelung: welcher massen, den Frantz. u. Niderlendischen verjagten Christen, in der Stat Frankfurt am Meyn die offentl. Predigt verstattet, und auss was ursachen ihnen nachmahls solches verbotten worden ist. S. l. 1563. 4to. cart. f 10,—

Hierin: J. à Lasko, Verantwortung der frembden Kirchendiener zu Franckfurt. — Gründl. Wiederlegung durch V. Pollanum aus Flandern. — Kirchen-Ordnung d. Reformirten ausslendischen Kirchen zu Frf. a/M.

277. **Delepierre, O.,** Précis analytique des documents que renferme le dépot des archives de la Flandre-Occidentale à Bruges. Bruges, 1840—58. 1e série. 3 vol. 2e série. 9 vol. En tout 12 vol. 8vo. br. f 12,—

278. **Description, Nouvelle,** du Cap de Bonne-Espérance, avec un journal hist. d'un voyage de terre fait p. Mr. H. Hop. Amst. 1778. Av. pl. 8vo. d. veau. f 1,50

279. **(Deventer)** Schriif Almanach op dat jaer 1570. Dvrch D. D. Ambrosius Magirum. Dev. J. v. Breda. 1570. in-16. hr. bd. f 5,—

Onder de vierregelige versjes aan het begin van iedere maand, komen er eenigen voor die betrekking hebben op de gebeurtenissen van dien tijd. B. v.:

Alexander die Groote wel bekandt
Sal in Martio sich erklaren,
Mavors sal bederuen syn landt
Dat Pallas wolde rustich bewaren etc.

Aan het einde: Practica op dat jaer 1570 ... d. A. Magirum physicum vnde Astronimū (*sic*) d. stadt Deuenter. Op den titel een gezicht op Deventer, en eenige andere vignetten in houtsnede tusschen den tekst. Op de laatste bladzijde een „Ledemanneken".

280. **Dhont de Wapenaert, Ev.,** Quartiers généalogiques des familles flamandes. Brug. 1871. 4to. br. Pr. fr. 30,— f 15,—

Dit werk bevat de kwartierstaten van 69 vlaamsche familiën, *met* meer dan 4400 fraaie wapens.

281. **Drusus, F.**, Jus domus Austriacae in Burgundiam, nec non jus magni-ducis Hetruriae revindicandi Lotharingiam. Lut. Par. 1743. 4to. h. linn. f 1,50

282. **(Dumas, H.,)** Histoire des cinq propositions de Jansenius. (1649—1669). Liége, 1699. 12mo. vél. f 2,50
Bij deze uitgave bevinden zich ook de Éclaircissements.

283. **Dycke, F. van**, Recueil héraldique avec des notices généalog. et histor. sur un grand nombre de familles nobles et patriciennes de la ville et du franconat de Bruges. Brug. 1851. Av. 496 blasons. gr. in-8vo. br. f 5,—

284. **Ettmüller, L.**, Herbstabende u. Winternächte. Gespräche üb. Deutsche Dichtungen u. Dichter. Stuttg. 1865—67. 3 vol. 8vo. br. Pr. f. 13,30. f 4,50
I. 8.—12. Jahrh. II. Erzählende Dichtungen des 16. Jahrh. III. Die höfischen Minnesinger und Meister des 13. Jahrh. Das Volkslied u. d. Schauspiel des 14.—16. Jahrh.

285. **Even, E. van**, Louvain monumental ou description historique et artistique de tous les édifices civils et religieux. Louv. 1860. Av. pl. gr. in-4to. d. mar. rouge, plats toile, dor. à la tête. f 25,—
Dit fraaie en geheel uitverkochte werk is versierd met 112 groote platen, voorstellende gezichten op de stad en de voornaamste burgerlijke en geestelijke gebouwen en monumenten, deels naar de natuur en deels naar oude platen en teekeningen. Het werk bevat bovendien veel merkwaardigs voor de kunstgeschiedenis in het algemeen, en voor die van Vlaanderen in het bijzonder.

286. **Everaerts, A.**, Monographie de l'hôtel de ville de Louvain, d'après les documents laissés par Dom. Everaerts, restaurateur de ce monument. Louv. 1872. très gr. in-fol. toile. f 30,—
Met 48 platen en 3 photographien, omstreeks 700 details van het beroemde stadhuis van Leuven voorstellende.

287. **Exportulation, A seasonable**, with the Netherlands, declaring their ingratitude *to* and the necessity of their agreement *with* the common-wealth of England. Oxf. 1652. 4to. cart. f 2,50
Zeer zeldzaam; eene vertaling hiervan verscheen in hetzelfde jaar te Rotterdam.

288. **Fahne, A.**, Die Fahnenburg und ihre Bildergallerie. Düsseld. 1873. Av. 24 pl. gr. in-8vo. br. f 2,25

289. **Fokke Sz., A.**, De graveur. Dordr. 1796. M. 10 uitsl. pl. 8vo. f 1,50

290. **Franken Dz., D.**, L'oeuvre de Willem Jacobszoon Delff. Amst. 1872. Av. portr. très gr. in-8vo. f 3,—

291. **Fuite** honteuse des ministres Luthériens d'Allemagne refusants d'entrer en conférence avec un Père Jesuite. Reims, N. Constant, 1613. pet. in-8vo. cart. f 2,50

292. **Gailliard, J.,** Maison de Zuylen. Histoire et généographie. Bruges, 1863. le partie. Av. pl. roy. in-8vo. br. f 5,—

Niet verder verschenen en geheel uitverkocht.

293. **Gersaint,** Catalogue raisonné de toutes les pièces qui forment l'oeuvre de Rembrandt, avec les augmentations p. Helle et Glomy. Par. 1751. pet. in-8vo. d. veau. f 3,—

294. **Gramaye, J. B.,** Asia, s. historia universalis Asiatic. gentium et rerum domi forisque gestarum. Antv. 1604. vél. 4to. f 2,50

295. **Grossus, J.,** Urbis Basiliae epitaphia et inscriptiones omnium templorum, curiae etc. Cum indice nominum et rerum. Bas. 1624. pet. in-8vo. d. v. f 1,50

Hierin ook vele grafschriften, enz. van Nederlanders te Basel begraven.

296. **Guicciardini, L.,** Descrittione di tutti i Paesi Bassi altrementi detti Germania Inferiore. Anversa, G. Silvio, 1567. vél. fol. f 15,—

Eerste zeer zeldzame uitgave met de platte gronden der steden in houtsnede.

Guicciardini's werk behoudt voortdurend zijn waarde voor de naauwkeurige kennis van den toestand des lands in de 16e eeuw.

297. —— Idem, riueduta di nuouo e ampliata per tutto piu che la meta dal medesimo autore. Anversa, C. Plantino, 1581. veau. fol. f 10,—

Tweede, zeer vermeerderde uitgave, fraai uitgevoerd en met de plattegronden, enz. in kopergravure.

298. —— Niderlands Beschreibung, in welcher aller darin begriffnen Landtschafften u. s. w. Ursprung u. Aufgang erklärt wird, verteutschet durch D. Federman von Memmingen. Basel, S. Henricpetri. (1580). fol. cart. f 10,—

Eerste Duitsche uitgave, met oorspronkelijke houtsneden. Zeer zeldzaam.

299. —— Description de tout les Pays-Bas, trad. en langue franç. par F. de Belle Forest. Amst. Corn. Nicolas, 1609. vél. fol. f 7,50

Fransche vertaling naar de 2e Ital. uitgave, met dezelfde platen.

300. —— Omnium Belgii s. Inferioris Germaniae regionum descriptio, interpr. R. Vitellio Zirizaeo. Adjectisque supplendo et illustrando Guicciardino nonnullis additamentis. Amst. G. Janssonius, 1613. vél. fol. f 7,50

Eerste Latijnsche en meest volledige uitgave.

301. **Halbertsma, J. H.,** Het geslacht der Van Haren's. Fragmenten. Dev. 1829. Met facs. 8vo. cart. f 2,50

Bijgevoegd zijn: Halbertsma, Onbekend gedicht van Van Haren; Sypesteijn, Onuitg. gedicht v. v. Haren, enz. 3 st. 8vo.

302. **Hamelmann, H.,** De vetustis titulis et nominibus principum, comitum atq. illustrium familiarum quae olim extitere in Inf. Saxonia et Westphalia. Lips. 1592. 4to. cart. f 3,50

303. **Hennin,** Les monuments de l'histoire de France. Catalogue des productions de la sculpture, de la peinture et de la gravure relat. à l'histoire de la France et des Français. 481—1610. Par. 1856—63. 10 vol. roy. in-8vo. br. Pr. f. 50,— f 35,—

304. **Horch, L.,** De periculis paciscendi quae in bello libertatis causa a Batavis gesto ante inducias 1609 initas facta sunt. Regim. 1832. 8vo. f 1,—

305. **Hottmann, F.,** Matagonis de Matagonibus. Monitoriale adversus Italogalliam sive Antifrancogalliam Antonii Matharelli Alvernogeni. S. l. 1575. 8vo. d. rel. f 1,50

306. **Huygens, Const.,** Korenbloemen. Nederlandsche gedichten. 's Grav. 1658. 4to. rb. bd. f 3,25

Eerste druk, met fraai portret d. C. de Visscher en de plaat v. Hofwijck.

307. **Interest, The,** of these United Provinces, being a defense of the Zeelanders choice. Together with severall remarks upon the present, and conjectures on the future states of affaires in Europe, especially as relating to this republic. Midd. 1673. 4to. cart. f 6,—

Zeldzaam; komt noch in Muller's noch in Meulman's Pamflettencatalogus voor.

308. **Jesuites, Les,** criminels de leze Majesté dans la théorie et dans la pratique. Amst. pour le bien public. 1760. pet. in-8vo. veau. f 2,50

309. **Johannes de Leydis,** Chronicon Egmundanum s. Annales regalium abbatum Egmundensium, etc. Ed. A. Matthaeus. L. B. 1692. 4to. verg. rb. bd. f 2,50

310. **Jonge, J. C. de,** Geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen. 2e dr. vermeerderd met de nagel. aantt. van den schrijver, en uitgeg. onder toezigt van J. K. J. de Jonge. Haarl. 1858—62. 5 dln. M. portr. en ktn. cart. onafgesn. Pr. f. 48,95. f 15,—

311. **Jousse,** Nouveau commentaire sur l'ordonnance civile d'Avril 1667. Par. 1767. 2 vol. pet. in-8vo. d. veau. f 1,50

312. **Juweel, Const-thoonende,** bij de loflijcke stadt Haerlem, ten versoecke van *Trou moet blijcken* in 't licht gebracht. Waer inne ... alles wat den mensche mach wecken om den armen te troosten, ende zijnen naesten bij te staen enz. Zwol, 1607. Met al de platen van de intochten, blazoenen, enz. en de melodie van eenige liederen. 4to. fr. bd. f 15,—

Geheel kompleet exemplaar van een der fraaiste bundels ooit door de rederijkers uitgegeven.

313. **Kempeneers, A.,** De oude Vrijheid Montenaken of afbeeldsel eener vrije gemeente in Haspengouw, vooral sedert de 16e eeuw tot het einde der 18e, zoo in 't geestelijke als in 't wereldlijke opzigt. Leuv. 1861. 2 dln. M. pl. gr. 8vo. f 3,50

314. **(Lesconvel,)** Relation du voyage du Prince de Montberaud dans l'isle de Naudely, ou idée d'un règne doux et heureux. Amst. 1729. Av. pl. pet. in-8vo. veau. f 1,50

Satire spirituelle sur les moeurs du temps.

315. **Letter** to a gentleman in answer to a late book, entituled, A discourse concerning the period of human life. Lond. 1677. 4to. cart. f 1,25

316. **Liede-Boek, 't Groot Hoorns, Enkhuyzer, Alkmaarder en Purmerender,** vercierd met veel mooye liedekens en gezangen. Met vervolg. Amst. Kannewet. Z. j. 2 dln. 32mo. rood mar. bd. Fraai ex. f 5,—

317. **Liggeren, De,** en andere historische archieven der Antwerpsche Sint-Lucasgilde, afgeschreven en bewerkt door Ph. Rombouts en Th. van Lerius. Antw. 1865—71. Dl. I, II. afl. 1—5. roy. 8vo. f 17,—

Met nog 2 of 3 afl. kompleet. De verschenen afl. bevatten: Liggere, 1453—1615; 1639—83. Rekeningen van 1585—1638.

318. **Lindenberg, P.,** Hypotyposis arcium, palatiorum, librorum, pyramidum, cet. a Henr. Ranzovio eq. Holsato conditorum. Frf. 1591. 4to. cart. f 10,—

Met eene menigte gravures en houtsneden van portretten, wapens, enz. allen op het geslacht Ranzow betrekking hebbende.

319. **Löher, Fr. von,** Jakobäa von Bayern und ihre Zeit. Acht Bücher Niederländischer Geschichte. Nördl. 1869. 2 vol. 8vo. br. Pr. f. 9,50. f 3,50

320. **Lutzenburg, B.,** Catalogus haereticorum qui ad haec usq. tempora passim literarum monumentis proditi sunt. Col. Joh. Kempensis, 1537. pet. in-8vo. veau. f 2,50

321. **Maastricht. — 'T boeck** van O. L. Vrouwe van Maestricht ende van den oorspronck des Stadts, enz. Gemaeckt door H. Sedulius, ouergeset door C. Thielmans. Loven, 1612. kl. 8vo. hr. bd. f 2,25

322. **(Meyster, E.,)** Der Goden land-spel om Amersfoort, van 't nieuw Stadhuys binnen Amsterdam ... 1655. M. uytlegg. d. D. v. W. 2e dr. Amst. Z. j. 4to. h. h. bd. f 5,—

Hoogst zeldzaam even als alle andere werken van dien schrijver.

323. **Miraeus, A.,** Bibliotheca ecclesiastica s. de scriptoribus ecclesiasticis. Antw. 1639, 49. 2 tom. 1 vol. fol. veau. f 3,50

324. **Moors, H.,** Hel en hemelvaert: van Theodore en Constancy. Amst. 1630. 4to. h. hrn. bd. f 1,25

325. **Morrien, J. G. de,** De feudis Clivensium vel Zutphaniensium more concessis. Frf. 1682. 4to. h. linn. f 1,25

326. **Narrative, A true and perfect,** of the late terrible and bloody murther of Sr. Edmondberry Godfrey, on Thursday 17 Oct. 1678. S. l. 1678. 4to. cart. f 1,50

327. **Nicquet, H.,** S. J., Titulus Sanctae Crucis s. historia et mysterium tit. Sctae Crucis. L. B. 1695. Av. pl. 12mo. cart. f 1,50

328. **Noë, M.,** Plusieurs énigmes ou descriptions énigmatiques. Avec la clef. Leuwarde, H. Rintius, 1684. 12mo. d. veau. Een weinig bevlekt. f 2,50

Deze Leeuwardensche druk is zeer zeldzaam.

329. **Notes** sur le Concile de Trente touchant les points les plus importans de la discipline ecclesiastique (recueillies par E. Rassicod; des conférences tenues par de Caumartin, Bignon e. a.). Col. 1706. 8vo. vél. f 1,50

330. **Oettinger, E. M.,** Bibliographie biographique universelle. Dictionnaire des ouvrages rel. à l'histoire de la vie des personnages célèbres de tous les temps et de toutes les nations. Enrichi du Répertoire des bio-bibliographies génér., nation. et spéciales. Par. 1866. 2 vol. roy. in-8vo. br. Pr. f. 40,— f 15,—

331. **Propheties, Les,** de Michiel Nostradamus. Lyon, 1698. pet. in-8vo. veau. f 1,50

332. **Provning, Gerhard de,** de Deventer, Meditation chrestienne sur l'Oraison de Jesus Christ, où la religion catholique se voit examinée à la touche d'icelle Oraison. Leyde, H. L. de Hastens, 1600. pet. in-8vo. vél. f 3,50

Zeer zeldzaam. Zie over den schrijver: Braudt, Hist. der Reformatie, I. p. 718 en volgg.

333. **Raemdonck, J. van,** Gérard Mercator, sa vie et ses oeuvres. St.-Nic. 1869. roy. in-8vo. Av. portr. br. f 6,—

In de voorrede een kort overzicht van beroemde geleerden en kunstenaars, geboortig van het Land van Waas.

334. **Raepsaet, J. J.,** Oeuvres complètes, revues, corr. et augmentées p. l'auteur, suivies de ses oeuvres posthumes. Brux. 1838—40. 6 vol. roy. in-8vo. br. f 10,—

Bevat: Origine des Belges; Recherches sur les inaugurations; Histoire des États-Généraux, etc. etc. etc.

335. **Ravaillac redivivus,** being a narrative of the late tryal of Mr. J. Mitchel, who was executed 18 Jan. 1678, for an attempt made on the sacred person of the Archbishop of St. Andrews, etc. Lond. 1678. 4to. cart. f 2,50

336. **Raymaekers, F. J. E.,** Het kerkelijk en liefdadig Diest. Geschiedenis d. kerken, kapellen, kloosters, enz. Leuv. 1870. Av. pl. 8vo. br. f 4,50

337. **Relations** politiques de la France et de l'Espagne avec l'Écosse, au XVIe siècle. Papiers d'état, pièces inéd. etc. publ. p. A. Teulet. Par. 1862. 5 vol. roy. in-8vo. br. Pr. f. 27,50. f 10,—

Inhoud: Dl. I—IV. Correspondances franç. 1515—1603; Dl. V. Correspondances espagnoles 1562—88. Hierin ook eenige stukken belangrijk voor de Nederl. geschiedenis in dit tijdvak.

338. **Remonstrance** au Roy (de France) sur la remise des places maritimes de Flandres entre les mains des Anglois. S. l. et d. (c. 1650). 4to. cart. f 4,—

339. **Reystogt, Hachelijke,** van Jacob Jansz de Roy, na Borneo en Atchin, ondernoomen in 1691, door den reysiger selfs opgesteld. Leyd. 1706. M. pl. en ktn. 8vo. h. bd. f 1,50

340. **Rietstap, J. B.,** Handboek der wapenkunde. I Geschiedenis d. wapenkunde, II Praktijk d. wapenkunde, III Registers d. wapens v. d. Nederl. adel, enz. Gouda, 1857. M. 5 pl. 8vo. Pr. f. 7,25. f 5,50

341. **Robert-Dumesnil, A. P. F.,** Le peintre-graveur français, ou catalogue raisonné des estampes de l'école française. Ouvrage faisant suite au peintre graveur de Bartsch. Par. 1835—68. 10 tom. gr. in-8vo. 5 vol. d. veau. f 35,—

Dl. IX en X zijn bewerkt door G. Duplessis.

342. **Romans, Li,** des sept sages, nach d. Pariser HS. herausgeg. v. H. A. Keller. Tüb. 1836. 8vo. br. f 3,50

343. **Roy, J. le,** Notitia marchionatus Sacri Romani imperii, h. e. urbis et agri Antverpiensis oppidorum, dominiorum, monasteriorum, castellorumque, etc. Amst. 1678. Av. pl. fol. veau. f 30,—

344. **Ruinart, Th.,** Historia persecutionis Vandalicae. Ven. 1732. 4to. vél. f 3,50

I. Victoris Vitensis Episc. De persecutione Vandalica. II. Antiq. monumenta ad codd. mss. collata.

345. **Saint-Albin, A. R. C. de,** Championnet, général des armées de la République franç. ou les campagnes de Hollande, de Rome et de Naples. Par. 1860. 8vo. br. f 1,25

346. **Sainte-Beuve, C. A.,** Port-Royal. 2e éd. Par. 1860. 5 vol. 8vo. d. mar. f 16,—

Beste uitgave, fraai exemplaar.

347. **Satyr, A,** against hypocrites. Lond. 1677. 4to. cart. f 1,25

Dichtstuk gericht hoofdzakelijk tegen de geestelijken der Engelsche kerk.

348. **Schoutheete de Tervarent, de,** Inventaire gén. analytique des archives de la ville et de l'église primaire de St.-Nicolas (Waes). Brux. 1872. roy. in-8vo. br. f 3,—

349. **Schuermans, L. W.,** Algemeen Vlaamsch Idioticon, uitg. op last van het taal- en letterl. genootschap „Met tijd en vlijt" Leuv. 1865—70. gr. 8vo. f 7,—

350. **Servetus, M.,** Van de dolinghen in de Drievuldigheyd, seven boecken, nu overgeset in onse Nederl. tale d. R. T. Z. pl. v. drukker. 1620. 4to. hr. bd. Zeer zeldzaam. f 3,—

351. **Sichem, C. van,** Bibels tresoor, ofte der zielen lusthof. Amst. Paets, 1646. 4to. hr. bd. Een weinig bevlekt. f 6,—

Met fraaie houtsneden door C. v. Sichem op iedere bladzijde.

352. **Sickler, F. K. L.,** Geschichte der von den Griechen, Persern u. Römern erbeuteten u. weggeführten Kunstwerke. Gotha, 1803. 8vo. f 1,25

353. **Spanggenberg, M. S.,** Inquisitio Hispanica. Schrecklicher Process u. erbermlicher Exempel, wie man in Hispanien u. anderswo mit den armen Christen vmbgehet, vnd vmb der Warheit willen Martert u. Tödtet. Aus dem latein. d. W. Kauffmann. Eisleben, 1569. 4to. vél. f 7,50

354. **Spanheim, F.,** Historia imaginum restituta. Lugd. Bat. 1686. 8vo. vél. f 1,50

355. **Sprengel, M. C.,** Ueber J. Ribero's älteste Weltcharte. Weimar, 1795. M. Karte v. Amerika v. 1529. 8vo. f 1,25

356. **Staphylus, F.,** Historia de vita, morte et justis Caroli V. Aug. Vind. 1559. 4to. h. ld. bd. f 5,—

357. **Staring, W. C. H.,** De bodem van Nederland. Haarl. 1855. 2 dln. M. ktn. 8vo. f 12,—

Geheel uitverkocht. Zeldzaam.

358. **Starter, J. J.,** Friesche lust-hof, beplant met verscheyden stichtel. minne-liedekens, gedichten ende boertige kluchten. 5e dr. op nieuws verm. Amst. 1634. Met fraaie plaatjes en de melodien. langw. 4to. hr. bd. Een weinig met watervlekken. f 10,—

359. **State, The present,** of Christendome and the interest of England, with a regard to France. Lond. 1677. 4to. cart. f 2,50

360. **Stevin, Simon,** Hypomnemata mathematica. L. B. 1605—1608. 5 tom. Av. grav. s. bois. 2 vol. fol. vél. f 10,—

361. **Stimmel, J. G.,** Catalogue raisonné du cabinet d'estampes de M. Winckler, cont. une collection de pièces de l'école anglaise. Leipz. 1810. pet. in-8vo. cart. f 1,50

362. **Strype, J.,** Ecclesiastical memorials relat. chiefly to religion and the emergencies of the Church of England, under Henry VIII, Edward VI a. Mary I. With origin. papers, records etc. Oxf. 1822. 3 tom. 6 vol. 8vo. toile, non rogné. f 30,—

363. —— Memorials of Th. Cranmer ... wherein the history of the church, and the reformation of it, during the primacy of the said archbishop. A new edit., with additions. Oxf. 1812. 2 vol. 8vo. cart. f 8,—

Beide werken van Strype bevatten vele belangrijke bijzonderheden over het ontstaan en den voortgang der hervorming in Nederland.

364. **(Stubbe, H.,)** Justification of the present war against the Unit. Netherlands. Wherein the declaration of His Majesty is vindicated, etc. Illustr. w. sculptures. In answer to a dutch treatise entituled: Considerations upon the present state of the United Netherlands. Lond. 1672. — Id. A further justification of the present war etc. Lond. 1673. — 2 pièces. Av. pl. 4to. cart. f 7,50

365. **Teellinck, W.,** Den spiegel der zedigheyt. Dordr. 1651. kl. 8vo. hr. bd. f 2,—

Dit boekje bevat vier gerekte predikatiën tegen den opschik in de kleeding, niet onbelangrijk voor de kennis der zeden en gewoonten van dien tijd.

366. **To hooupe kallinge** manges den swarten meyster onde sinen knegt. In den darden druk on allemool mislukt. To advert (1671). 4to. cart. f 1,50

Berijmd paskwil op den Bisschop van Munster, in Westfaalsch dialekt. Zie Muller's Catalogus van pamfletten N°. 5773.

367. **Tollius, H.,** Staatkundige geschriften, betreff. de gebeurtenissen in 1786 en 1787. 's Grav. 1814. 3 dln. 8vo. f 1,50

368. **Tractaet** v. criminele saken, te weten: van saken die dlijf aengaen, ende is ghenomen wt de keyserlijcke Rechten, midtsgaders de allegatien vande Rechten in Latijn. Tantw. H. de Laet. 1551. 12mo. ld. bd. f 3,—

369. **Trigault, N.,** Vita Gasp. Barzaei Belgae e Soc. Jesu B. Xaverii in India Socii. Col. 1611. 12mo. vél. f 2,50

370. **Vaillant, J. A.,** Grammaire, dialogues et vocabulaire de la langue des Bohémiens ou Cigains. Par. 1868. 8vo. br. f 1,50

371. **(Valera, C. de,)** Dos tratados, 1°. del Papa y de sv avtoridad ... 2°. de la Missa ... Iten, un exambre de los falsos milagros con que Maria de la Visitacion ... engañó à muy muchos: y decomo fue descubierta y condenada. Seg. edic. augm. (S. l.) En casa de Ricardo del Campo. Año de 1599. pet. in-8vo. veau. Zeer fraai exemplaar. f 10,—

372. **Vanderburch, Adr.,** Epigrammaton sacrorum cent. II. Id., Farrago piarum similitudinum. Id., Fides ac spes. Id., Charitas s. sylvae piorum amorum. L. B. ex off. Plantin. 1589—1597. 4 pts. 1 vol. 8vo. veau. f 2,50

Adr. van der Burch was geboren te Brugge; hij overleed te Utrecht, 1606.

373. **Veen, J. v. d.,** Raadtselen, uyt-gebeelt m. zin-rijke uytleggingen, jeder uytlegginghe is genombreert met de nomber des raadtsels, daar achter ... syn gulden ende yseren eeuw, als mede een nikkers-praatje, Dev. 1653. 8vo. obl. fr. bd. f 3,50

374. **Velde, J. v. d.** — Deliciae variar. insigniumq. scripturarum J. Veldio, Gerardus Gauw sculpsit 1604. 4to. obl. cart. f 16,—

Zeer zeldzame bundel, inhoudende 52 zeer fraaie calligraphien.

375. **Verachter, Fr.,** Notice sur les monnaies de Bois-le-duc. Gand, 1842. gr. in-8vo. f 1,50

376. —— Histoire monétaire de la ville de Bois-le-duc. Anvers, 1845. roy. 8vo. cart. f 1,75

377. **Vincencij,** Mirabile opusculum Sancti Vincencij ord. predicatorum, de fine mundi. Nuremb. p. Conr. Zeninger. S. a. (circa 1480). 4to. Goth. 16 ff. f 6,—

Noch door Hain noch door Panzer genoemd. Panzer haalt slechts een enkel werk aan door dezen drukker gedrukt.

378. **Vincenzo, Maria,** di S.-Cater. da Siena, Viaggio all' Indie orientali ... con la descrittione degl' animali ... piante di quel Mondo Nuouo, con le loro virtu singolari. Venet. 1683. 4to. vél. f 10,—

Het 2e dl. is getiteld: Seconda speditione all' Indie Orientali, etc.

379. **(Vliederhoven, G. a,)** Quattuor novissima c. mult. exempl. pulcherrim. q. sunt occasio salutis. Col. H. Quentel. 1492. 4to. cart. f 5,—

Hain N°. 5707. Eene houtsnede op den titel.

380. **Voigt, J.,** Geschichte Preussens, von den ältesten Zeiten bis zum Untergange d. Herrschaft des deutschen Ordens. Königsb. 1827—39. 9 vol. 8vo. d. v. f 16,—

381. **Vollenhoven, S. C. Snellen van,** Laatste lijst van Nederl. schildvleugelige insecten. (Coleoptera). Haarl. 1870. 4to. f 2,—

382. **Vondel, J. van,** Werken. 1620—1736. 11 dln. Met pl. 4to. rb. bd. Fraai ex. f 25,—

Hierin: Tooneelschilt; Treurspelen (afzonderl. uitgaven); Virgilius (in proza); Virgilius (in poezie); Ovidius' Herscheppinge en Heldinnebrieven; Vorstel. Warande der dieren; Vernieuwde gulden winckel; Helden Godes; Heerlyckheid v. Salomon; De vaderen; Bespiegelingen; Joannes de Boetgezant; Altaergeheimenissen; Brieven d. H. Maeghden; Heerlyckheit d. kercke; Naerder onderrecht op (de) Dry-eenigheydt; Davids Harpzangen; Horatius' Lierzangen en Dichtkunst; Poëzy.

383. **Voorsnijdinge, Cierlijke,** aller tafel-gerechten, onderwijsende hoe allerhande spijzen, zo wel op de vork, als zonder de zelve, aardiglik konnen voorgesneden, en in bequame ordre omgedient worden. Amst. H. Sweerts. S. d. 8vo. obl. d. v. f 7,50

Zeer fraai exemplaar van een zeldzaam voorkomend werkje, bevattende op 31 platen met tekst de manier van voorsnijden van vleesch, wild en gevogelte.

384. **Vreede, G. W.,** Voorouderlijke wijsheid in hagchelijke tijden. Het ministerie der raadpensionarissen Simon v. Slingelandt, Pieter Steyn en Laurens Pieter v. d. Spiegel herdacht. Utr. 1872. 8vo. f 1,—

385. **Vijgh, J. F.,** Klucht van Jaep Ront-voet, op den regel. Die andere jaeght staet selfs niet stil. Hoorn, 1645. 4to. cart. f 1,25

386. **Waagen, G. F.,** Handbuch der deutschen u. niederländischen Malerschulen. Stuttg. 1862. 2 tom. 8vo. Av. de nombr. pl. xylogr. 1 vol. d. rel. f 7,50

387. **Wael, Franc. de,** Reuck-offer ofte practijcke des gebeds. Rott. Is. van Waesberge, 1637. Met fraai gegrav. titel d. J. v. Dockom. 4to. cart. f 2,50

F. de Wael was predikant te 's Hertogenbosch.

388. **Waesberghe, J. van**, Gerardi Montium s. altera imp. Flandriae metropolis ejusq. Castellania. Brux. 1627. veau. 4to. f 3,—

389. **Warburton, Whitelaw a. Walsh**, History of the city of Dublin, from the earliest accounts to the present time. Annals, antiquities, ecclesiast. hist. a. charters ... buildings ... a. not. of eminent men. Lond. 1818. 2 vol. Av. pl. gr. in-4to. toile, non rogné. f 10,—

390. **Weydts, G.**, Chronique flamande, 1571—84, avec introduction et notes par E. Varenbergh. La Haye, 1869. gr. in-8vo. br. f 2,—

391. **Wiarda, T. D.**, Geschichte der ausgestorbenen alten Friesischen oder Sächsischen Sprache. Aurich, 1784. 8vo. cart. f 2,50

392. **Vicofortius (Wicquefort), J.**, Epistolae ad Gasp. Barlaeum. (1633—1643). Cujus responsoriae etiam insertae. Amst. 1696. pet. in-8vo. d. rel. non rogné. f 2,—

393. —— Lettres (1633—43) avec les reponses de G. Barlée. Utr. 1722. pet. in-8vo. veau. f 2,—

394. **Wier, J.**, De praestigiis daemonum et incantationibus ac veneficijs ll. VI, auct. et recogn. Bas. Oporin. 1568. 8vo. vél. f 3,—

395. **Wilde, J. de.** — Signa antiqua, e museo J. de Wilde ... et p. Mariam filiam aeri inscripta. Amst. 1700. Av. 59 pl. 4to. cart. f 2,50

Voorin eene groote plaat, voorstellende het bezoek van Peter de Groote aan het Museum de Wilde.

396. **Willems, J. F.**, Brieven aan Jer. de Vries, H. A. Vervier, E. J. Potgieter, F. H. Mertens, J. David, enz. Verz. door M. Rooses. Gent, 1874. kl. 8vo. f 1,—

Dit boekje bevat o. a. een aantal belangrijke bijzonderheden over de gebeurtenissen op politiek en letterkundig gebied in Nederland en België gedurende de jaren 1818—1846.

397. **Williams, Roger**, The actions of the Lowe Countries (ed. by J. Haywarde). Lond. 1618. 4to. cart. De titel een weinig beschadigd. f 5,—

398. **Winckelmann, J.**, Histoire de l'art chez les anciens. Trad. de l'Allem. avec des notes historiq. et crit. (p. Jansen). Par. 1790. 3 vol. Av. pl. 4to. d. v. f 24,—

399. **Wolf, F.**, Studien zur Geschichte d. Spanischen u. Portugiesischen Nationalliteratuur. Berl. 1859. 8vo. br. f 6,—

379. **(Vliederhoven, G. a,)** Quattuor novissima c. mult. exempl. pulcherrim. q. sunt occasio salutis. Col. H. Quentel. 1492. 4to. cart. f 5,—

Hain N°. 5707. Eene houtsnede op den titel.

380. **Voigt, J.,** Geschichte Preussens, von den ältesten Zeiten bis zum Untergange d. Herrschaft des deutschen Ordens. Königsb. 1827—39. 9 vol. 8vo. d. v. f 16,—

381. **Vollenhoven, S. C. Snellen van,** Laatste lijst van Nederl. schildvleugelige insecten. (Coleoptera). Haarl. 1870. 4to. f 2,—

382. **Vondel, J. van,** Werken. 1620—1736. 11 dln. Met pl. 4to. rb. bd. Fraai ex. f 25,—

Hierin: Tooneelschilt; Treurspelen (afzonderl. uitgaven); Virgilius (in proza); Virgilius (in poezie); Ovidius' Herscheppinge en Heldinnebrieven; Vorstel. Warande der dieren; Vernieuwde gulden winckel; Helden Godes; Heerlyckheid v. Salomon; De vaderen; Bespiegelingen; Joannes de Boetgezant; Altaergeheimenissen; Brieven d. H. Maeghden; Heerlyckheit d. kercke; Naerder onderrecht op (de) Dry-eenigheydt; Davids Harpzangen; Horatius' Lierzangen en Dichtkunst; Poëzy.

383. **Voorsnijdinge, Cierlijke,** aller tafel-gerechten, onderwijsende hoe allerhande spijzen, zo wel op de vork, als zonder de zelve, aardiglik konnen voorgesneden, en in bequame ordre omgedient worden. Amst. H. Sweerts. S. d. 8vo. obl. d. v. f 7,50

Zeer fraai exemplaar van een zeldzaam voorkomend werkje, bevattende op 31 platen met tekst de manier van voorsnijden van vleesch, wild en gevogelte.

384. **Vreede, G. W.,** Voorouderlijke wijsheid in hagchelijke tijden. Het ministerie der raadpensionarissen Simon v. Slingelandt, Pieter Steyn en Laurens Pieter v. d. Spiegel herdacht. Utr. 1872. 8vo. f 1,—

385. **Vijgh, J. F.,** Klucht van Jaep Ront-voet, op den regel. Die andere jaeght staet selfs niet stil. Hoorn, 1645. 4to. cart. f 1,25

386. **Waagen, G. F.,** Handbuch der deutschen u. niederländischen Malerschulen. Stuttg. 1862. 2 tom. 8vo. Av. de nombr. pl. xylogr. 1 vol. d. rel. f 7,50

387. **Wael, Franc. de,** Reuck-offer ofte practijcke des gebeds. Rott. Is. van Waesberge, 1637. Met fraai gegrav. titel d. J. v. Dockom. 4to. cart. f 2,50

F. de Wael was predikant te 's Hertogenbosch.

388. **Waesberghe, J. van,** Gerardi Montium s. altera imp. Flandriae metropolis ejusq. Castellania. Brux. 1627. veau. 4to. f 3,—

389. **Warburton, Whitelaw a. Walsh,** History of the city of Dublin, from the earliest accounts to the present time. Annals, antiquities, ecclesiast. hist. a. charters ... buildings ... a. not. of eminent men. Lond. 1818. 2 vol. Av. pl. gr. in-4to. toile, non rogné. f 10,—

390. **Weydts, G.,** Chronique flamande, 1571—84, avec introduction et notes par E. Varenbergh. La Haye, 1869. gr. in-8vo. br. f 2,—

391. **Wiarda, T. D.,** Geschichte der ausgestorbenen alten Friesischen oder Sächsischen Sprache. Aurich, 1784. 8vo. cart. f 2,50

392. **Vicofortius (Wicquefort), J.,** Epistolae ad Gasp. Barlaeum. (1633—1643). Cujus responsoriae etiam insertae. Amst. 1696. pet. in-8vo. d. rel. non rogné. f 2,—

393. —— Lettres (1633—43) avec les reponses de G. Barlée. Utr. 1722. pet. in-8vo. veau. f 2,—

394. **Wier, J.,** De praestigiis daemonum et incantationibus ac veneficijs ll. VI, auct. et recogn. Bas. Oporin. 1568. 8vo. vél. f 3,—

395. **Wilde, J. de.** — Signa antiqua, e museo J. de Wilde ... et p. Mariam filiam aeri inscripta. Amst. 1700. Av. 59 pl. 4to. cart. f 2,50

Voorin eene groote plaat, voorstellende het bezoek van Peter de Groote aan het Museum-de Wilde.

396. **Willems, J. F.,** Brieven aan Jer. de Vries, H. A. Ververier, E. J. Potgieter, F. H. Mertens, J. David, enz. Verz. door M. Rooses. Gent, 1874. kl. 8vo. f 1,—

Dit boekje bevat o. a. een aantal belangrijke bijzonderheden over de gebeurtenissen op politiek en letterkundig gebied in Nederland en België gedurende de jaren 1818—1846.

397. **Williams, Roger,** The actions of the Lowe Countries (ed. by J. Haywarde). Lond. 1618. 4to. cart. De titel een weinig beschadigd. f 5,—

398. **Winckelmann, J.,** Histoire de l'art chez les anciens. Trad. de l'Allem. avec des notes historiq. et crit. (p. Jansen). Par. 1790. 3 vol. Av. pl. 4to. d. v. f 24,—

399. **Wolf, F.,** Studien zur Geschichte d. Spanischen u. Portugiesischen Nationalliteratuur. Berl. 1859. 8vo. br. f 6,—

400. **Wolfius, J.,** Opera omnia theologico historico-politica s. Lectiones memorabiles et reconditae cent. XVI. Frft. 1671. 2 vol. Av. pl. fol. vél. cdé. f 7,50

Zeer gezocht werk, zoowel om de talrijke facsimiles van oude houtsneden, als om de vele oude en zeldzame pamfletten en andere historische stukken die daarin zijn herdrukt.

401. **Wolfskron, A. v.,** Die Bilder der Hedwigslegende, nach ein. HS. vom Jahre 1353 enz. Wien, 1846. M. 63 gekleurde facsim. op 33 bladen. fol. f 12,—

402. **Worm, O.,** Danicorum monumentor. ll. VI. Hafn. 1643. — Id., De aures Christiani V cornu. Hafn. 1641. — Id., Fasti Danici, Univers. temp. computandi rat. antiq. in Dania et vicin. regionib. observat. Hafn. 1643. 3 tom. 2 vol. Av. pl. fol. veau. f 7,50

403. **Wree, O. de,** De seghelen d. graven v. Vlaenderen ende voorschriften van hunne brieven. Brugghe, 1640. Met fraaie afbeeld. der zegels. fol. rb. bd. f 5,—

404. **Wright, Th.,** Queen Elizabeth a. her times. A series of origin. letters, select. from the ined. private correspond. of ... Burghley ... Leicester etc. (1558—1603). Lond. 1838. 2 vol. Av. portr. 8vo. cart. Zeer zeldzaam. f 15,—

405. **Wijngaert** van Sinte Franciscus, vol schoonre historien, legenden, ende deuchdelijcke leeringhen enz. Thantw. H. Eckert van Homberch. 1518. M. eene houtsn. op den titel. fol. fr. bd. f 20,—

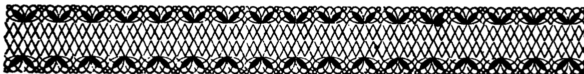
Zeer fraai exemplaar, doch met een paar geringe watervlekken en eene kleine herstelling aan het laatste blad.

406. **Xammar, J. P.,** Rerum judicatarum in Sacro reg. senatu Cathaloniae. Barcinonae, 1657. 2 tom. 1 vol. vél. fol. Een weinig met watervlekken. f 6,—

407. **Zee-Journael,** ofte autentycq verhael ... aeng. al het ghepasseerde, 't zedert 't vertreck van de vloot uyt Spanjaerts-gat na de Noort, tot het wederkeeren voor Goeree, met alle voorvallen in zee, ontmoetingen, ghevecht in Noorwegen, tempeesten enz. van 13 Juny tot 6 Oct. 1665. Z. pl. 1665. 4to. cart. f 3,50

408. **Zeuss, K.,** Die Deutschen u. d. Nachbarstämme. Münch. 1837. 8vo. br. Pr. f. 12,— f 7,50

409. **Zurck, E. van,** Codex Batavus, waarin h. kerk-, publyk- en burgerl. recht v. Holland, Zeeland en de Generaliteit. Met Vervolg d. P. v. d. Schelling. 4e dr. Rott. 1758. 2 dln. 4to. h. e. bd. f 3,50

PRAECEPTA PETRI BLOCCII.

EEN TOT HEDEN ONBEKEND GEBLEVEN GESCHRIFT VAN PETRUS BLOCCIUS.

Petrus Bloccius, tot voor eenige jaren bijna geheel in het vergeetboek geraakt en bijna door niemand vermeld, is in de dertig laatste jaren geen onbekende onder ons. De hoogl. Kist heeft in 1842 de aandacht zóó op hem gevestigd, dat hij niet licht weêr vergeten zal worden. Men herinnert zich immers des hoogleeraars opstel over Petrus Bloccius in het Nederlandsch Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, II (1842), bl. 3 enz., waar ook uitvoerig gehandeld wordt over het voor ons zoo hoogst belangrijke geschrift: „Meer dan tweehondert ketterijen, blasphemien eñ nieuwe leeringen, welck uut de Misse zijn ghecomen", . . . in het jaar 1567 in het licht verschenen.

Dit is echter niet het eenige, dat Bloccius geschreven heeft. Uit het zoo even genoemde geschrift blijkt toch, dat hij nog meer heeft uitgegeven, namelijk:

1. Een slechtelijcke ende schriftelijcke Onderrichtinge van dat Doopsel ende Avontmael Christi Jesu. (Oorspronkelijk in het latijn, 1562, daarna overgezet in het Nederlandsch en te Kampen uitgegeven in 1566.)
2. Eene disputatie over Hebr. 5.
3. Een boekske over Rom. 1, 3 en Hebr. 1.
4. Een boekske van de Pausche tweedracht.
5. Quaerimonia of Claginge Christi.

Niets van dit alles [1] is echter tot ons gekomen. Wellicht komt vroeger of later een van de genoemde geschriften onverwachts voor den dag. Misschien is echter ook alles voor altijd verloren gegaan.

Maar niemand vermoedde, dat er nóg een geschrift van Petrus Bloccius genoemd kan worden, en wel één, waarvan althans één exemplaar bewaard is gebleven. Werkelijk kunnen wij op zulk een geschrift wijzen. Het behoort tot die soort van schriften, waarover Dr. Schotel handelt in zijne „Vaderlandsche Volksboeken," I. 203. Daar vindt men het een en ander medegedeeld over boekjes, die voorschriften bevatten aangaande de wellevendheid, en bepaald ook een en ander uit een boekje met den titel: „Goede manierlijcke zeden . . . bij Jan van Waesberghe," Antw. 1587. In zeker opzicht behoort het geschrift van Petrus Bloccius, waarover wij nu handelen, tot dezelfde rubriek, en misschien heeft de schrijver van de „Goede manierlycke zeden" ook wel uit het boekje van Bloccius geput.

De titel luidt aldus: PRAECEPTA PETRI BLOCCII | formandis puerorum mori- | bus perutilia. | (Daaronder :) Petrus Bloccius ad filium | suum Jacobum Blocciun. (Daaronder deze zes regels :)

Et Christum, et mores mi fili discito, et artes
His sine nam vita est mors (mihi crede) mera.
Ut vagus Aegides labyrinthia tecta reliquit

[1] Nadere bizonderheden over deze titels bij Kist, t. a. pl. bl. *36, 37, vgl. bl. 10.*

Gnosia porrecto filo Ariadna tuo,
Ac iter invenit rectum: sic hicce libellus
Ad Christum, mores, Pallada sternit iter.

Daaronder het drukkersmerk van Jan Matthijszoon, met zijne zinspreuk: Tutum. Silentii. Praemium. en daaronder: Leydae. | Excudit Joannes Matthiae in fossa. | S. Pancratii habitans. | Anno. 1559. — Het formaat is in-8vo.

Nu volgen op twee en twintig bladzijden eene menigte levensregelen, met het oog op allerlei levenstoestanden en levensomstandigheden, van de allergewichtigste tot de meest alledaagsche, altemaal voorschriften voor knapen of jongelingen, geheel geschoeid op de leest van het midden der zestiende eeuw. Men leert er dien tijd goed uit kennen. Hij spiegelt zich af in deze 259 disticha, waarin over alles wordt gehandeld, dat slechts eenigszins gerekend kon worden tot het gebied der wellevendheid, tot de wellevendheidskunst, te behooren. Na het einde komt dan nog als toegift het „Onze Vader”, de „groet van den engel aan Maria”, het Symbolum Apostolicum, de tien geboden enz. enz. in latijnsche dichtmaat. Ten laatste wordt alles besloten met de woorden: Finis libri Petri Bloccii | morum praecepta continentis et in usum | iuventutis Leidanae conscripti | ac editi.

Uit het bovenstaande blijkt, dat Petrus Bloccius in 1559 te Leiden werkzaam was. Ook wordt er ten volle door bevestigd hetgeen de hoogl. Kist schreef (t. a. pl. bl. 30): „Hij . . . moet voor zijn tijd een niet ongeleerd en bovendien een verstandig en

wijs man geweest zijn. Het eerste besluiten wij gewis niet daaruit alleen, dat hij te Leuven en zelfs te Bologna had gestudeerd, of dat hij in het Latijn geschreven en zelfs de Latijnsche lier gehanteerd heeft; maar wij doen zulks op grond der menigvuldige blijken, welke in zijn boek overal voorkomen, dat hij met de Grieksche en althans met de Latijnsche schrijvers van nabij bekend was." Bij de woorden: „en zelfs de latijnsche lier gehanteerd heeft", teekent de hoogl. Kist aan: „Bl. 257 (van de Meer dan tweehondert ketteryen) deelt hij een distichon, door hem gemaakt, mede" . . . en dan laat de hoogleeraar het distichon volgen. Hoe veel meer zou hij hebben kunnen zeggen, indien hij de meer dan 259 disticha had gekend, waarin Bloccius zijne levensregelen voor de Leidsche jeugd in het algemeen en voor zijnen zoon Jacobus in het bizonder mededeelt!

Ook schrijft de genoemde hoogleeraar, bl. 22: „Reeds boven heb ik doen opmerken, dat . . . aangaande het verblijf en de werkzaamheid van Bloccius te Leiden, ook in zijn boek, niets wordt aangetroffen", en op blz. 24: „Heidelberg, Keulen, Trier . . . Antwerpen en andere steden komen er voor als plaatsen, waar hij verkeerd had of meer of min gemeenzaam bekend was. Zonderling is het en jammer tevens, dat van Leiden alleen nergens eenig gewag gemaakt wordt." Maar hier hebben wij dan nu een boekje, waarin *Leiden* wordt genoemd en waardoor althans éénig licht over de werkzaamheid van Bloccius te *Leiden* in 1559 wordt verspreid.

Deze Praecepta Petri Bloccii verdienen wel eene

nadere beschouwing. Zij bewijzen goede diensten om den schrijver van de „Meer dan tweehondert ketteryen" te leeren kennen in den tijd, die kort aan het schrijven en uitgeven van dit laatstgenoemde geschrift voorafging. Petrus Bloccius mag voortaan ook genoemd worden onder de Latijnsche Dichters van Nederland.

Het exemplaar van de Praecepta, dat vóór mij ligt, is het éénig bekende. Het is afkomstig uit de bibliotheek van prof. Serrure. Op den catalogus zijner boekerij (Brux. 1872, 1e partie) komt het voor bl. 67, n°. 515. Het is gekocht [1] door den heer Olivier, boekhandelaar te Brussel, die het daarna te koop aanbood in zijn Catalogue de livres anciens et modernes, 1874, bl. 20, nr. 152.

't Verheugt mij te kunnen mededeelen, dat het exemplaar — het is onberispelijk geconserveerd — thans mijne verzamelig „oude boeken" versiert.

Utrecht, October 1874. J. I. Doedes.

---

[1] De titel is toen niet door mij opgemerkt.

NEDERLANDSCHE BIBLIOGRAPHIE DER 15e EEUW.

Toen de heer Holtrop in 1868 de laatste hand legde aan het groote werk, waardoor zijn naam altijd zal blijven leven, de *Monuments typographiques des Pays-Bas au XVe siècle*, voelde hij zich gedrongen zijn werk op te dragen aan zijn vriend en leerling, den heer Campbell, en voegde daarbij de veel beteekenende woorden: *quorum pars magna fuisti*. Hiermede erkende hij het groote aandeel van den heer Campbell aan de zamenstelling der *Monuments*. En geen wonder, sedert jaren werkten zij zamen om dit moeielijkste gedeelte onzer bibliographie tot klaarheid te brengen, en tot wetenschap te maken wat vroeger duister was en door tal van gissingen beheerscht. Eerst toen de typologie der 15e eeuwsche drukkers in Nederland door de afbeeldingen in de Monuments zoo volledig mogelijk was vastgesteld, kon er aan gedacht worden een juist en volledig overzigt te geven van de talrijke voortbrengselen hunner persen. Dit werk heeft de heer Campbell thans ten einde gebragt en begroeten wij in de onlangs verschenen *Annales de la typographie Néerlandaise au XVe siècle*.

Het werk bevat in de eerste plaats in alphabetische orde, met talrijke verwijzingen, de volledige titels van al de tot dusverre bekende boekwerken hier te lande (Noord- en Zuid-Nederland) verschenen in de 15e eeuw tot en met het jaar 1500, met vermelding van naam en woonplaats van drukker, jaartal, formaat, getal bladzijden en regels op iedere bladzijde en houtsneden, *en verder de geheele collatie* voor zooveel de boeken door

den schrijver zelven zijn gezien, of wanneer hem die door bevoegde hand is verstrekt. Bij iederen titel wordt vervolgens verwezen naar de plaats in de *Monuments typographiques* waarop de typen van het beschreven werk te vinden zijn, terwijl in eene aanteekening wordt medegedeeld waar zich exx. van het werk bevinden of in welk geschrift er melding van wordt gemaakt. Dit laatste geschiedt evenwel niet met die boeken waarvan zich een ex. bevindt in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage, dat steeds met een * achter den titel wordt aangeduid. [1]

Op deze wijze ontvangt men de beschrijving van 1794 werken, waarvan 820 in de Koninklijke Bibliotheek aanwezig zijn; de andere titels zijn na jaren lang zoeken en werken verzameld uit particuliere en openbare bibliotheken zoo hier te lande als in het buitenland. Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat verreweg het meerendeel dier boeken vóór 1500 gedrukt geen naam van plaats of drukker en jaartal dragen en dat deze alleen door naauwkeurige vergelijking der lettersoorten en andere kenmerken kunnen ontdekt worden, dan zal men zich eenig denkbeeld kunnen vormen van den grooten en veelomvattenden arbeid die hier tot stand is gebragt. Niet alleen wordt hiertoe vereischt een geoefend oog en juiste blik, maar vooral ook een uitgebreide kennis van de letterkunde, zeden en gewoonten der middeleeuwen en een scherpzinnig oordeel om die kennis aan de bibliographie dienstbaar te maken. Wanneer men de *Annales* met aandacht doorbladert zal men daarvan herhaaldelijk de bewijzen aantreffen en tegelijk

[1] Zooals men weet werd door den heer Holtrop in 1856 uitgegeven de Catalogus librorum saec. XV° impressorum quotquot in Bibliotheca Regia Hagana asservantur. Toen bevonden zich 651 incunabelen in de Koninklijke Bibliotheek.

kunnen opmerken de vele nieuwe en verrassende ontdekkingen door de heeren Holtrop en Campbell gemaakt tot toelichting van de geschiedenis der boekdrukkunst in Nederland.

Intusschen wane men nog niet een volledig werk te ontvangen waarin het laatste woord over onze incunabelen gezegd is; de heer C. is de eerste het te erkennen en reeds bij voorbaat doet hij in zijne voorrede een beroep op de welwillendheid zijner lezers. Bij eenige der 15e eeuwsche drukkers toch doet zich het merkwaardige verschijnsel voor dat slechts één werk van hen bekend is, of dat in één jaar een enkel boek hunne persen verliet, of dat in hun werkkring leemten voorkomen van eenige jaren waarin zij niets leverden. Het is dus zeer waarschijnlijk dat een aantal hunner drukken nog verborgen ligt. Voorts komen in de Annales eenige titels voor overgenomen uit catalogussen of andere opgaven die alleen daaraan de opname te danken hebben, maar wier bestaan zeer problematisch is. De heer C. heeft gemeend ze niet achterwege te moeten laten omdat de opgave welligt strekken kan het opsporen van het boek, indien het werkelijk bestaat, te bevorderen. Overigens is bij de geheele zamenstelling van het werk de autopsie tot beginsel aangenomen en als regel gesteld verder niets op te nemen wat niet op wetenschappelijke gronden kon worden aangevoerd. Van daar ook dat de naam van Lourens Koster of Coster in het werk niet voorkomt en er van de zoogenaamde Haarlemsche aanspraken, die trouwens ook reeds door de grootste voorstanders daarvan worden prijs gegeven, met geen woord gesproken wordt. De weinige drukken aan die Haarlemsche drukkerij vroeger toegeschreven worden thans door den heer C. in Utrecht geplaatst. Het is meer dan waarschijnlijk dat zij in de bisschopsstad, waar reeds in 1473 Ketelaer en de Leempt hunne

drukkerij bezaten, en waar de blokken van den Spiegel onzer behoudenis het eerst teruggevonden zijn, het licht zagen.

Het tweede gedeelte van de *Annales* is niet minder belangrijk. Het bevat in alphabetische orde eene lijst van de verschillende drukkers der 15e eeuw, met de korte opgave van de werken door hen gedrukt in chronologische orde, en verwijzing naar de werken in den alphabetischen catalogus. Aldus ontvangen wij een vrij volledige opgaaf van hetgeen de drukpers in elke stad leverde, het zijn de fondscatalogussen van 117 drukkers, die ons een duidelijk overzigt geven van hunne meerdere of mindere werkzaamheid, van den aard hunner uitgaven enz. Den grootsten ondernemingsgeest treffen wij aan te Deventer, Antwerpen en Leuven, waar Jak. van Breda, Richard Paffroet, Gerard Leeu en Jan van Westfalen hunne persen deden zwoegen en ieder jaar de wereld met een tal van boeken verrijkten dat zelden door groote uitgevers van den tegenwoordigen tijd overtroffen wordt. Met belangstelling zal men deze lijsten doorloopen, die tevens een duidelijk overzigt geven van de beweging op letterkundig gebied in Nederland in de laatste 30 à 40 jaren der 15e eeuw.

Is verreweg de groote meerderheid der boeken in de latijnsche taal geschreven, wij tellen er toch nog 400, waaronder ook de Latijnsch-Nederl. woordenboeken, in de Nederlandsche taal, wel een bewijs dat niet alleen bij de geleerden behoefte aan lectuur zich openbaarde. Enkele uitgevers zooals J. Bellaert te Haarlem, Roland van den Dorp te Antwerpen, de drukker G. L. te Utrecht en Hugo Janss. van Woerden te Leiden gaven alleen Nederl. werken uit, terwijl de fondslijsten van G. Leeu te Gouda en te Antwerpen een aanzienlijk getal Nederlandsche boeken aanwijzen. Te Antwerpen drukte Leeu ook Fransche en zelfs Engelsche boeken, meestal met

fraaie housneden versierd. Het is bekend dat de inhoud der 15e eeuwsche boeken zich hoofdzakelijk bepaalt tot onderwerpen van godgeleerdheid, zedekunde, mystiek, levens van heiligen, uitgaven der latijnsche classieke schrijvers, latijnsche spraakkunsten en schoolboeken, maar niet weinigen behandelen ook kanoniek en gemeen regt, algemeene geschiedenis in den vorm van cronyken, terwijl men reeds eenige zoogenaamde belletristische uitgaven ontmoet in den vorm van gedichten en ridderromans. Maar het is hier de plaats niet aan den inhoud der boeken eene uitvoerige beschouwing te wijden, het onderwerp is eene afzonderlijke studie ten volle waardig en wij hopen dat die eenmaal naar aanleiding van de bouwstoffen door den heer Campbell verschaft door een onzer geleerden moge geleverd worden; ons was het genoeg er met een enkel woord op te wijzen.

Aan het slot van het werk bevinden zich nog alphabetische lijsten van de namen der drukkers en van de 23 steden waar de drukkunst in Nederland werd uitgeoefend. Bij deze laatsten staan nogmaals de namen der drukkers maar ditmaal in chronologische orde. Achter de voorrede is gevoegd een lijst van de uitvoerige titels van omstreeks 200 werken door den schrijver in zijne aanteekeningen geciteerd.

Men ziet het, het werk is in alle opzigten practisch ingerigt zoowel voor den bibliograaf en boekhandelaar als voor den geleerde die het tijdvak der middeleeuwen tot het onderwerp zijner studiën maakt, zij allen kunnen den schrijver niet genoeg erkentelijk zijn voor de belangrijke diensten hun door de uitgave van zijne *Annales* bewezen.

BIBLIOGRAPHIE VAN LEIDEN'S ONTZET.

Aan de herdenking van Leiden's ontzet hebben wij een belangrijk bibliographisch opstel van prof. R. Fruin te danken. Het gaat vooraf aan de onlangs verschenen verzameling „*De oude verhalen van het beleg en ontzet van Leiden in hun oorspronkelijken vorm herdrukt.*"

Na bekendmaking van het boekje: *Een waerachtich verhael van Schermutsinghe bij die van Leyden opten* 29 *Julij*, 1574. *Jeghen den viandt ghehouden. Gedr. tot Delft* (zond. naam van drukker, 1574) kl. 8vo., waarvan slechts één ex., thans in de Bibliotheek der Maatschappij van Nederl. letterkunde berustende, bekend is, geeft prof. Fruin een kritisch overzigt van de eerste en tweede druk van Fruytiers, *Corte Beschryvinghe vande strenghe Belegheringhe ... van Leyden* etc. met opgave van de bronnen door Fruytiers gebruikt, en hoogst belangrijke wenken over de geloofwaardigheid dier bronnen. Zooals men weet is de *Corte Beschryvinghe* nog eens herdrukt te Haarlem in 1739 [1], en wel, zooals op den titel dezer uitgave staat, met aanteekeningen van P. Scriverius. Nu is het den heer Fruin gebleken dat deze aanteekeningen niet van Scriverius zijn, maar van J. Douza, daar ze zijn overgenomen uit een doorschoten ex. der 2e uitgave van Fruytiers, vroeger het eigendom van J. Douza, later in het bezit van den lutherschen predikant Th. Smit, den bezorger der uitgave van 1739, en dat zich thans bevindt in de bibliotheek der Maatschappij van Nederl. letterkunde.

---

[1] In één bandje met de Aanteekeningen wegens het voorgevallene in het beleg bij Haarlem, en W. v. Foreest's verhaal van de belegering van Alkmaar in 1573.

Een niet minder belangrijke ontdekking is verbonden aan het zeldzame boekje: *Discours du siege que les Espaignolz ont tenu devant la ville de Leyden*, etc. *Imprime* 1575, kl. 8vo. Het is waarschijnlijk te Antwerpen gedrukt, maar kort na de uitgave vernietigd daar het thans tot de zeldzaamste boekjes behoort en nog slechts 3 exx. [1] er van bekend zijn. Op stellige gronden toont de heer Fruin nu aan dat het boekje nog geschreven is in 1574 en dat de schrijver was Guillaume de Maulde Sieur de Mansart, een vriend van den Prins van Oranje en die ook bij het ontzet tegenwoordig was.

Ten slotte maakt de heer Fruin ons bekend met de schrijver van het verhaal van het beleg en ontzet dat voorkomt in de *Grande Chronique ancienne et moderne de Hollande*, etc. van J. F. Le Petit (Dordr. 1601), het is van La Garde, een Fransch kolonel die het krijgsvolk op de vloot commandeerde en zich bij het ontzet zeer verdienstelijk heeft gemaakt.

Het opstel vóór „De Oude Verhalen" bevat nog een tal bijzonderheden van bibliographischen en letterkundig-historischen aard, waarop wij onze bibliographen niet genoeg opmerkzaam kunnen maken.

---

[1] Een ex. bevindt zich op de Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage, een tweede op de Bibliotheca Thysiana te Leiden.

RECHTSGELEERDE BIBLIOGRAPHIE.

Onder den titel: *Bibliotheca juridica. Catalogus van alle boeken sedert* 1837 *in het Kon. der Nederlanden verschenen over staatswetenschappen*, *wetgeving en rechtsgeleerdheid*, zag bij den uitgever dezes het licht eene eerste proeve eener speciale Nederlandsche bibliographie over deze onderwerpen. Met het oog op de praktijk heeft men zich voorloopig bepaald tot het tijdvak sedert de invoering onzer wetboeken en alleen tot die boeken welke in den handel zijn gebragt; de dissertatiën die niet in den handel kwamen zijn alzoo niet opgenomen, evenmin enkele geheel ephemere naamlooze geschriften.

De titels zijn allen met de meeste zorg beschreven, met bijvoeging van de plaats der uitgave, de namen der uitgevers, het formaat en den prijs waarvoor de boeken in den handel zijn gebragt. Zooveel mogelijk is de opgave van vroegere drukken er bij gevoegd, gelijk ook van de tijdschriften die vóór 1837 reeds ontstonden, de inhoud van enkele uit verschillende bestanddeelen zamengestelde werken, de namen der schrijvers van anoniem verschenen boeken, en de prijsvermindering die sommigen ondervonden.

De volgorde der titels is streng alphabetisch, met talrijke noodige verwijzingen.

Het Zaakregister aan het slot (17 blz.) geeft in alphabetische orde de onderwerpen (ten getale van 460) waarover de boeken handelen, met verwijzing naar de namen der schrijvers of het eerste woord van de titels in het eerste gedeelte van het werk. Hierdoor wordt een gemakkelijk overzigt geleverd van de literatuur der verschillende onderwerpen van staatsrecht, rechtsgeleerdheid en staathuishoudkunde.

Het lijdt intusschen geen twijfel dat de volledigheid van den catalogus nog wel iets te wenschen zal overlaten, de uitgever erkent dit in de eerste plaats, maar hij beveelt zich daarom bijzonder aan bij allen die in staat zijn hem de leemten aan te wijzen, om daarvan bij een herdruk één dankbaar gebruik te maken.

EEN AUTOGRAFEN-VERZAMELAAR DER 17e EEUW.

(*Vervolg van blz.* 50).

Bijlagen. — N°. 18.

Mijn Heer, Hoogwaerde Vriendt,

Den Hr. en vriendt, die brenger deses is, gaf mij aenleiding, door sijn vriendelike aenbieding, om dese weinige regelen aen UEd. te schrijven, en het nevensgaende toe te senden; dat evenwel niet wete, of UEd. ergens in kan te stade komen.

Tot Alkmaer hebbe ick het door een Predikant van mijn kennis soo verre gebragt, dat de Heer Westvaling, toegesegt heeft alle sijne stukken bij een te vergaderen; en nae de laeste tijding die ick hebbe, was dien Heer al besig, om 'n catalogus van te maken, met belofte om mij die toe te senden, soo ras alssie voltoit is, jae men heeft mij met een groote hope gegeven, om die gansche schat, aen mij over te geven; 't welk soo ras het geschiet, onder uwe oogen zal werden neergelegt.

Ick vreese de Uittregtse Heer de voetstappen van uwen naesten Buurheer zal volgen, en van beyden niet veel komen, nu patientie. Bedanke UEd. gansch vriendelik voor de laest gesonden stigtelike brief van de Hr. Hogerbeets, die mij seer heeft verquikt. De tijdt laetme niet toe desen verder uit te breyden. Naer hertelike groetenis en segenwensch, desen eindigende, blijve ick

Mijn Heer,
UEd. seer verpligte en
gehoorsame dienaer
D. Flud van Giffen.

Dordregt den 2 April,
1698.

Bijlagen. — N°. 19.

Mijn Heer,

Uit den uwen van UEd. gisteren ontvangen zie met ontsteltenis het overlijden van u beminde, die uit haer overgroote miserie is verlost, en daer overgebragt, daer een ogenblik te sijn, haer doet vergeten, nevens al het geschapen, haer droefheden en elende, hier soo lang uitgestaen. Soo sien we dat hier ons rust- of verblijfplaets niet en is, maer dat we geschapen zijn voor een eeuwigheit. Godt sterke UEd. en vertrooste denselven door dit verlies, en doe ons sterven leeren tijdig, uit het sterven van andere. Het paquet hebbe nog niet ontfangen, om dat de markt-schuyt wegens stilte niet is aengeweest. Als 't in handen krijge, zal haest sien, wat 'er aen te doen is; maer 't zal voor mij swarigheit zijn, om 't te schatten, want nae ick dien Pfar-heer sijn humeur uit sijn schrijven kan af nemen, zal hij sijn goetje wat hoog warderen. Nu het sien heeft men vergeefs. Voor 2 dagen hebbe ick aen de Heer Noremberg, een brief aen UEd. meê gegeven beneffens yets van de outheit, dog om dat hij sijn reis nog weinige dagen heeft uitgestelt, zal dit soo lang in sijn handen moeten blijven, eer het in de uwe kome. Blijve in alle opregtigheit van al mijn herte,

Mijn Heer, UEd.
getrouwe en ootmoedigen dienaer,
D. Flud van Giffen.

Dordr. den 3 April, 1698.

Bijlagen. — No. 20.

Mijn Heer, en Hoog-waerde Vriendt Vriendt (*sic*).

Hadde gemeent in de verleden weeck bij mijn heen en weder passeeren door uwe stadt naer en van den

Hage, d'eer gehadt te hebben, om UEd. te komen sien en begroeten, dog mijn groote spoedt en de kortheit des tijdts hebben het mij niet toegelaten; soude UEd. doen met de monde gesegt hebben, dat nu met de penne geschiet, dat het gesonden paquet van den Uittregtsen domine bij mij wel ontvangen, en nauwkeurig doorsnuffelt is; dog grooter rommelsoo, en meerder grollae grollarum hebbe ick noit bij een gesien, en schier niets, dat wesentlik is, daer in gevonden. Moet mij seer verwonderen, over dien man sijn oordeel, en hoog-agting van sijn eijgen goetje. Sekerlik is hier het spreekwoort waer: elk meent sijn uyl een valk te zijn. Dat ding van den Apocalypsis, dat hij soo hoog schijnt te agten is geen opnemen waerdt; of ijemant moest door die baviaenen van figuren verrukt worden. Het eenigste, dat van mijn speculatie zoude wesen, zijn de brieven van Viglius Zuichemus, niet om datter sulke mysterien in staen, nemaer om dat hij van mijner voorouderen namagen is, ick veele van sijne brieven en schriften hebbe, en ick daer in gevonden, eenige particulariteiten, diemen altoos seer van sijne familie wenscht te kennen. Ick wete niet wat hem daer voor zal praesenteren, als 7 à 8 silveren medalities, van Augustus, Vespasianus, Hadrianus, Antoninus etc. die de kenners seggen, van de raerste slag te wesen. Indien UEd. konde goetvinden, hem dit eens voor te dragen, zoude seer van mijn versoek en goetkeuring zijn. Anders zal ick binnen korten, op UEd. goet vinden, hem sijn schat van hier wederom te rugge senden.

Van Alkmaer hebbe ick tot nog toe niets naders. De Heere Fiscael de Hartog heeft me rondelik verklaert, datter niets bij de Reken-kamer is te vinden. De Eygenaer van 't Cronijk van de Heeren van Heusden, was niet daer. Mijn reise is evenwel niet vergeefs geweest, *om dat bij* de hondert brieven, meest van geleerde

mannen, aen den Heere van Oldebarnevelt geschreven, hebbe mede gebragt. Ick sie dat ick als de vogelties verder zal moeten doen, die in 't maken van hare nesjes soo bij articulen, met veel lijtsaemheit, haer werk afdoen. Blijve naer hertelike gebiedenis in haest

Mijn Heer, en Vriendt UEd.
ootmoedigen dienaer
D. FLUD v. GIFFEN.

Dordr. den
14 april, 1698.

Bijlagen. — No. 21.

Mijn Heer, en hoog-geagte Vriendt,

Het heeft mij tot nog toe aen goede gelegenheit ontbroken, om dese penningskens aen UEd. te senden; daer zijn 7 oude en een moderne. UEd. zult ras sien, ofse van eenige aengelegenheit zijn. Ick sie nog wel eenige dingen, onder de rapsodie, die mij aenstaen, als namelik alle de brieven, die nog aen Hogerbeets geschreven zijn, dog wete niet hoe die magtig te werden. Brieven, weetje, zijn 't voornaemste van mijn soeken, alle zijn tractaten zijn me niet een koperen deuyt waard.

Monsr. Crena heeft mij dese copien behandigt voor UEd.

Mij schoot te binnen dit registertie te hebben van de MSS. die bij W. Mevrouw Cool tot Gouda gevonden zijn, en tegenwoordig berustende onder den Heere Halewijn tot 's Gravenhage. Doorsiet het en vindje yets daer onder, tot UEd. oogemerk, schrijft het mij, ick zal maken dat UEd. het tot sijn gebruik in handen krijgt, dit segeltie (meene van een der oude Bisschoppen tot Uittregt) gaet hier nevens voor UEd. Om de outheit is het nog eenigsins te agten. Was blijde den Heer en Vriendt, brenger dezes, te ontmoeten, om door dien,

dit paquettie in UEd. handen te doen komen, blijve in aller haest

Mijn Heer, UEd. dienst-verpligste en
Dordr. den 26 (april) 1698. genegenste dienaer
D. FLUD VAN GIFFEN.

Bijlagen. — N°. 22.

Mijn Heer; Hoogwaarde Vriendt,

Ben UEd. ten hoogsten (dankbaar?) voor het bezorgen van die brieven voor mij. Ick hebbe het overige op Uittregt laten bestellen op die wijse, als UEd. versoekt. Doch ick denke, datter een klein misverstantie zal zijn, ontrent de *brieven van Hogerbeets* en, hij daer door verstaen van *Hogerbeets* selve geschreven, sodanig niet een onder sijn papieren is; en UEd. en ick *aen* hem geschreven, die ick bij provisie daer uit genomen hebbe; UEd. zal dit wel goed maken.

Bidde ootmoedig, UEd. gelieve goede sorge te dragen, dat, als hij de papieren van die geleerde man, daer hij in sijnen laesten van gewaegt magtig wert, die in niemants handen dan in de uwe aanstonts komen. Ick zal mij soeken te versien, door allerley wegen van medailles, om in staet te komen, dat ick met hem handel zal konnen drijven. Wenschte UEd. de reyse naar Uittregt eens aennam, om te sien, watter van den Heer van Wellandt te bekomen is, of onder hem mogte schuilen. Heden schrijve ick aen den Heere van Halewijn, om 't versogte; soo ras het bekomen hebbe, sal UEd. het sien. Moet morgen een reysje naar Amsterdam, over domestike saken, hopende in 't laeste van de week weerom te konnen. Blijve in grooten haest,

Dordr. den *4 Mei 1698.* Mijn Heer UEd. ootmoedigen Dienaer,
D. FLUD VAN GIFFEN.

TITELS OP BOEKEN.

Bekend is het, dat deze op de oudste wiege-drukken niet voorkomen, allengskens ontstaan zijn en vaak door uitgebreidheid, curieusheid en onzin de aandacht van bibliographen tot zich getrokken hebben.

Met den enkelden titel niet tevreden ving men later aan een zoogenaamden voortitel, eene titelplaat, een drukornament of hoe men dit ding, algemeen bekend onder den naam van Frontispice, noemen wil voor de werken te plaatsen. Men wil dat het eerste werk waarop het voorkomt het „Calendarium" door Ratdolt in 1476 te Venetië gedrukt zijn zou; maar hier heeft dunkt mij dit woord die exclusive beteekenis niet later daaraan gegeven; en welk is dan de eerste druk waarop het gevonden wordt en tot hoelang bleef het in gebruik? De portretten of plaatafbeeldingen tegenwoordig vaak vóór den titel geplaatst zijn weder van later dagteekening, zoo ook den zoogenaamden franschen titel.

L.

Dr. A. M. Ledeboer te Deventer heeft de volgende circulaire verspreid, waarop wij gaarne de aandacht vestigen. Wij hopen dat hem een ruime oogst moge toevloeien en hij daardoor in staat worde gesteld onze letterkunde op nieuw te verrijken met een belangrijke bijdrage tot de geschiedenis des boekhandels:

Voor twee jaren had ik de eer U ten geschenke aan te bieden: **De boekdrukkers, boekverkoopers en uitgevers in Noord-Nederland,** enz.

Die uitgave heeft aanleiding gegeven tot het aanzoek om eene **alphabetische lijst** van boekdrukkers, boekverkoopers en uitgevers in Noord-Nederland, sedert de uitvinding der boekdrukkunst tot den aanvang der 19e eeuw, zamen te stellen.

Hoe omvangrijk die arbeid ook zij, en welke bezwaren er ook aan verbonden zijn een dergelijk werk op mijne jaren nog te ondernemen, ik ben niet ongenegen aan dat aanzoek gevolg te geven.

Hoe veel ik ook reeds moge verzameld hebben, veel zal mij nog ontbreken, en daarom wend ik mij tot U, met het beleefd verzoek, mij bij dien arbeid zooveel mogelijk te willen behulpzaam zijn. Aanvullingen, verbeteringen, opmerkingen en bedenkingen op het U vroeger gezondene werk, zullen mij daarom hoogst welkom zijn.

Mij daartoe aanbevelende in Uwe welwillendheid, verzoeke Uwe mededeelingen mij **voor half November aanstaande** toe te zenden.

A. M. LEDEBOER.

Het *eerste* in Nederland gedrukte boek in de Sanskrittaal is dezer dagen verschenen bij E. J. Brill te Leiden. Het is getiteld: The Aryabhatîya, with the commentary Bhatdîpikâ of Paramâdîçvara, edited by Dr. H. Kern. gr. 4to. In eene voorrede geeft Dr. Kern een overzigt van de verschillende handschriften die van dit werk nog bestaan en van hunne betrekkelijke waarde. De typographische uitvoering van den Sanskrit-tekst laat niets te wenschen over.

Van Poot's *Akkerleven* schijnt eene afzonderlijke uitgave te bestaan, te Leyden, bij Joh. Arnold Langerak, 1720 in-4to, vier bladzijden ongepagineerd met het opschrift: H. K. Poots' Akkerleven. Aen den Heere Cornelis 's Gravesande, Rechtsgeleerde. Volgt een vignet.

Kan iemand mij ook aanwijzen waar ik deze uitgave kan vinden? L.

Bij de bespreking van de Goudsche Bibliotheek in het vorig Nr. der Adversaria, werd gemeld dat de Catalogus à 50 cent te bekomen was. Dit is een abuis; de Catalogus is à *f* 1.— in den handel verkrijgbaar *bij G. B. van* Goor Zonen te Gouda.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

410. **Acker Stratingh, G.,** Aloude staat en geschiedenis des vaderlands. Gron. 1847—52. 2 dln. 3 bdn. Met pl. en krt. 8vo. 16,50. f 5,50

411. **Ambraser Liederbuch** vom Jahre 1582. Herausg. von J. Bergmann. Stuttg. 1845. 8vo. br. f 7,—

Niet in den handel en slechts op weinige exx. gedrukt. Zeer zeldzaam.

412. **l'Art d'amors** und li remedes d'amors. Zwei altfranzös. Lehrgedichte von Jacques d'Amiens, herausg. von G. Körting. Lpz. 1868. 8vo. br. f 2,—

413. **Avondbode, De.** Algemeen nieuwsblad voor staatkunde, handel, nijverheid enz. (onder redaktie van C. G. Withuys). Amst. Zweesaard. Oct. 1837. (begin)—Dec. 1840. 6 zware dln. fol. hf. ld. f 15,—

Komt zelden voor.

414. **Baius, M.,** Opuscula. Lovan. Bogard, 1563—66. 3 pts. 1 vol. 8vo. veau. f 2,50

M. Baius, hoogleeraar aan de universiteit te Leuven, inzonderheid bekend door zijn strijd met Philips van Marnix.

415. **Baret, E.,** Les troubadours et leur influence sur la littérature du midi de l'Europe. Par. 1867. 8vo. br. f 1,50

416. **Bergues sur le Soom** assiégée le 18 de Juillet 1622 et désassiégée le 3 d'Oct. ensuiv., selon la description faite par les trois pasteurs de l'église d'icelle. (L. de Rycke, N. Vay et J. du Rieu). Avec introduction et des notes p. Ch. A. Campan. Brux. 1867. 8vo. br. f 2,60

417. **Boehmer, J. H.,** Jus ecclesiasticum protestantium juxta Decretales. Acc. jus parochiale. Hal. 1756. 6 vol. 4to. veau. f 6,—

4

418. **Boekzaal** der geleerde wereld. Rott. en Amst. 1692—1746 en 1797—1862. 223 dln. kl. 8vo. waarvan 201 geb. f 50,—

Dit belangrijk tijdschrift verscheen onder de volgende titels: Boekzaal van Europa, 1692—1701; Tweemaandelijksche uttreksels, 1701—1704; Boekzaal der geleerde wereld, 1705—1708; Republijk d. geleerden, 1710—46; Maandelijksche uittreksels of Boekzaal enz. 1797—1802 en 1805; Boekzaal der geleerde wereld. Tijdschrift voor letterkundigen, 1813—16; Boekzaal enz. Tijdschr. voor de protestantsche kerken in Nederland, 1816—62. Ontbreken eenige afleveringen der jaargangen 1797—1805 en eenige andere der jaargangen 1813—16.

419. **Boere Studeerkamer** of Rariteyt-kraam der zotten en zottinnen, beschreven door een Genootschap Boeren. 's Hage, P. v. Os. 1705. 2 dln. Met vign. kl. 8vo. f 1,50

Behoort bij de spectatoriale geschriften der 18e eeuw en komt zelden voor.

420. **Brinckmeier, E.,** Glossarium diplomaticum z. Erläut. schwieriger lateinischer, hoch- u. besonders niederdeutscher Wörter u. Formeln, in Urkunden, Capitularien, Gesetzen etc. Wolfenb. 1850—57. 2 vol. gr. in-4to. Pr. f. 52,— f 25,—

421. **Bueckelius, J.,** van Helmont, De gulde schoole des vreeds. 's Hertogenbos, J. Scheffer. 1613. hr. bd. 12mo. f 1,25

Zeldzame druk van 's Hertogenbosch.

422. **(Calprenede,)** Cassandra. Uit de Francoische in de Nederl. tale overgeset, door F. v. S(ambix). Amst. 1655—69. 5 dln. Met pl. 12mo. hr. bd. f 4,—

423. **Carleton,** Lettres, mémoires et négociations dans le tems de son ambassade en Hollande, 1616—1620. La Haye, 1759. 3 tom. 8vo. veau. f 3,50

424. **Charle Hardi.** — (Sur la 3e page): Charle Hardi. Voycy le triste tombeau de la royale maison de Bourgogne, et l'illustre berceau de la puissante maison d'Austriche aux Pays-Bas. Cologne, Pierre Marteau. 1683. 12mo. d. veau. f 3,—

425. **Christinaeus, J. B.** — Generale costumen vanden lande ende hertochdomme v. Brabandt, midtsg. v. Limborgh ende Mechelen. M. summar. enz. d. J. B. Christyn. Antw. 1682. 2 vol. fr. bd. f 7,50

426. **Cronycke** van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, van die geschiedenissen int corte, met die Cronijcke vanden bisschoppen v. Wtrecht, ende hoe dat Hollant eerst begrepen is. Aemst. H. Jansz. *Muller (c. 1546).* kl. 8vo. cart. f 3,50

427. **Chronicon** magnum rerum Familiarumq. Belgicarum. Acc. Wippo, de Conradi Salici imperat. vita, una cum tribus antiquitatum Fuldensium libris, etc. Ed. J. Pistorius. Frft. 1654. fol. veau. f 4,50

428. **Comte, Aug.,** Système de politique positive. Par. 1851—54. 4 tom. 8vo. br. Pr. f. 16,— f 9,—

429. —— Discours sur l'ensemble du positivisme. Par. 1848. 8vo. br. f 1,50

430. —— Discours sur l'esprit positif. Par. 1844. 8vo. br. f 1,—

431. —— Appel aux conservateurs, avec calendrier positiviste. Par. 1855. 8vo. br. f 1,—

432. **Confessionale** s. libellus modum confitendi complectens, ed. a G. Rosemondo Endoviensi, theol. prof. Lovaniensi. Antv. M. Hillenius, 1519. pet. in-8vo. Goth. vél. Qq. taches d'eau. f 3,—

433. **Costa, Chr. a,** Aromatum et medicamentorum in Orientali India nascentium. C. Clusius ex Hispan. serm. Lat. fact. . . . et not. illustr. Antv. 1582. Av. grav. s. bois. pet. in-8vo. cart. f 2,50

434. **(Cuffeler, A. J.,)** Specimen artis ratiocinandi ad pantosophiae principia manuducens. Hamb. 1684. Av. 12 planches. 8vo. vél. Rare. f 3,—

435. **(Descartes, R.,)** Discours de la methode pour bien conduire sa raison, etc. Leyde, J. Maire. 1637. 4to. vél. f 10,—

Oorspronkelijke uitgave van dit werk waaraan de schrijver vooral zijne groote vermaardheid heeft te danken.

436. **Dictionarium** tetraglotton, s. voces latinae et graecae eis respondentes, c. Gallica et Teutonica (quam passim Flandricam vocant) ear. interpretatione. Antv. Steelsius. 1562. 4to. d. v. f 10,—

Dit is het eerste Nederl. woordenboek, door Plantyn met hulp van Kiliaen uitgegeven. Zie het opstel van den heer P. Genard, archivaris van Antwerpen in „De Toekomst" van Oct. ll.

437. **Diefenbach, L.,** Origines Europeae. Die alten Völker Europas mit ihren Sippen und Nachbarn. Frankf. 1861. 8vo. (6,30). f 3,50

438. **Dodonaeus, R.,** Frumentorum, leguminum, palustrium et aquatilium herbarum, ac eorum, quae eò pertin. historia. Antv. 1566. Av. grav. s. bois. pet. in-8vo. d. veau. f 1,50

439. —— Florum, et coronariarum odoratarumque nonnullarum herbarum historia. Antv. 1568. Av. grav. s. bois. pet. in-8vo. d. veau. f 2,—

440. —— Historia frumentorum, leguminum, palustrium et aquatilium herbarum, ac eor., quae eò pertinent. Antv. 1569. Av. figg. s. bois. pet. in-8vo. vél. f 2,—

441. **Dodonaeus, R.**, Purgantium aliarumq. eo facientium, tum et radicum, convolvulorum ac deleteriar. herbar. histor. ll. IIII. Antv. 1574. Av. grav. s. bois. pet. in-8vo. vél. f 2,—
Eenige der houtsneden oudtijds gekleurd.

442. —— Medicinalium observatt. exempla rara. L. B. 1585. pet. in-8vo. vél. f 1,50

443. —— Praxis medica. Amst. 1616. — Id., Medicinalium observationum exempla rara. Harderv. 1521. 2 tom. 1 vol. 8vo. vél. f 2,—

444. —— **S. E. Cos**, Scholia in R. Dodonaei Praxin artis medicae. C. auct. annotat. N. Fontani. Amst. 1640. pet. in-8vo. vél. f 1,50

445. **Du Bois, Phil.**, Diplomatische Berichte an d. Fursten Ludwig zu Anhalt, 1605—1620. Herausg. von F. W. Ebeling. Lpz. 1856. Bd. I, II. (1605—8). 8vo. Pr. f. 6,— f 4,—
Niet verder verschenen. Al de berigten handelen over de gebeurtenissen in de Nederlanden, waar Du Bois resident was der vorsten van Anhalt en Hessen.

446. **Eckius, J.**, Enchiridion locor. commun. aduers. Lutherum et al. hostes ecclesiae. Ingolst. A. et S. Vueissenhorn. 1556. 12mo. veau. f 1,75

447. **Engelhardt, J. G. V.**, Richard von St.-Victor u. Joh. Ruysbroek. Erl. 1838. 8vo. br. f 1,75

448. **Épistres** françaises des personnages illustr. et doctes à J. J. de la Scala. Mises en lumière p. J. de Reves. Harderwijck, 1624. pet. in-8vo. d. veau. Het laatste blad gerestaureerd. f 1,50

449. **Euphonia.** Een tijdschrift voor den beschaafden stand. 1826—29. Utr. 1826—29. 4 jaarg. 16 dln. 8vo. f 5,—

450. **Eynden, R. van**, en **van der Willigen**, Geschiedenis der vaderl. schilderkunst sed. de helft der 18e eeuw. Haarl. 1816—40. 3 dln. en Aanhangsel. Met portr. 8vo. cart. f 6,—

451. **Ferreras, J. de**, Synopsis historica chronologica de España. Con indice general. Madr. 1775—91. 17 vol. 4to. vél. f 40,—
In de deelen 13—16 een verhaal van de gebeurtenissen der 16e eeuw, waarin vele bijzonderheden aangaande de geschiedenis der Nederlanden onder Karel V en Philips II.

452. **Fragments** d'épopées Romanes du 12e siècle, trad. et annotés par E. le Glay. Paris, 1838. 8vo. br. f 2,—

453. **Fredericus**, Archiepisc. Traject., De vetustissimo sacrarum imaginum usu, in ecclesia Christi Catholica. Antw. ap. Vid. J. Latij. 1567. pet. in-8vo. cart. f 2,—

454. **Galluccius, A.**, De bello Belgico ab A° Chr. 1593 ad inducias *annor. XII a 1609* pactas. Sulzb. 1677. 2 vol. 4to. vél. f 4,50

455. **Gervinus, G. G.,** Shakespeare. Leipz. 1850. 4 Bde. 8vo. toile. f 5,—

456. **Grimm, J.,** Deutsche Rechtsalterthümer. Gött. 1828. 2 Bde. 8vo. toile. f 6,—

457. **Guide** to Northern archaeology by the Royal Soc. of Northern antiquaries of Copenhague, (transl.) by Ellesmere. Lond. 1848. Av. figg. 8vo. f 1,50
Ancient Northern literature; Monuments a. antiquit. of the North etc.

458. **Hallager, L.,** Norsk ordsamling eller Prove af Norske Ord og Talemaader. Kjob. 1802. 8vo. d. v. f 1,25

HANDVESTEN, KEUREN EN ORDONNANTIEN.

De prijs dezer Handvesten is van f 0,50 tot f 5,—

459. **Alblasserwaard.** 1765. 8vo. h. bd. — Handv. enz. 1277—1809. HS. van 138 blz. fol.

460. **Alkmaar.** Geneeskundige politie. 1821. 8vo.

461. **Althena, Lande v.,** Dijkbestuur. 1665. 4to. — Jacht. 1751. 4to.

462. **Ameland.** Strandrecht. 1750. 4to.

463. **Amsterdam.** 1613. M. pl. hr. bd. fol. — 1639. 4to. — d. Rooseboom. 1656. hr. bd. 4to. — d. T. Boel. 1713. hr. bd. 4to. — d. Noordkerk en Farret. 1748—78. 4 dln. h. bd. fol. — Desol. boedels. 1788. 8vo. — Gemeentebestuur. 1802. 8vo.

464. **Arnhem.** 1694. 4to. — 1703. h. h. bd. 4to. — 1703. 8vo.

465. **Berkel en Roodenrijs.** 1718. 4to.

466. **Bommel.** Jacht. 1668. plano. Quartiersluiden. 1707. 4to. en 8vo. — Schepen. 1710. 4to. — Signaet. 1725. 4to.

467. **Breda.** Illustre schole. 1646. 4to. — 1668. 4to. — 1680. 4to. — Politie. 1680. Jacht. 1674. 4to. — Ontvangers. 1686. 4to.

468. **Briele.** Weeskamer. 1645. 4to.

469. **Buyren, Leerdam enz.** 1686. 4to. — 1699. 4to. — Jacht. 1638. plano.

470. **Crimpenrewaard.** 1656. 4to. — 1699. 4to. — 1785. 4to.

471. **Delft.** Eedformulieren. 1626. 4to. — 19 st. gedr. en in hs. 1647—1764. 1 hrn. bd. — Verkopingen. 1650. 4to. — Schutterij. 1672. 4to. — Schutterijen. 1676. 4to. — Dragen van de dooden. 1679. 4to. — Brandkeure. 1690. 4to. — Wijcken. 1708. 4to. — Bank v. leening. 1708. 4to. — Brandkeure. 1727. 4to. — Timmeragie. 1731. 4to. — Armscholen. 1732. 4to. — Hof. 1758. 4to.

472. **Delf-landt.** 1655. 4to. — 1656. hr. bd. 4to. — 1658. 4to. — 1670. 4to. — 1754. 4to. — 1755. 4to. — 1765. 4to.

473. **Deventer.** 1644. hrn. bd. 4to.

HANDVESTEN, KEUREN EN ORDONNANTIËN.

474. **Diemermeer.** 1629. h. bd. 4to.
475. **Drenthe.** Ordelboek van den Etstoel, d. Feith. 1870. 8vo.
476. **Edam.** Weeskamer. 1626. 4to.
477. **Emiliapolder.** 1650. 4to.
478. **Friesland.** 1602. fol. hr. bd. — 1638. hr. bd. 8vo. — 1725 hr. bd. 8vo. — d. Hamerster. 1760. h. bd. 4to. — 1770. h. l. b. 8vo. Emsiger landregt, 1302. 1830. M. facs. 8vo.
479. **Gelre en Zutphen.** Jacht. 1678. 4to.
480. **Gooyland.** Jacht. 1749. 4to.
481. **Gouda.** Hs. v. 443 pp. fol. h. l. b. — Wassen. tol. 1625. 4to.
482. **Grave.** Gemeene middelen. 1756. 4to.
483. **'s Gravenhage.** 1735, 1803. 2 dln. 4to. -- Instructie v. 1462, 1662. 4to. — Justitie. 1676. 4to. — Dienstboden. 1679. 4to. — Diaconen. 1702. — Gerechte. 1714. — Oude vrouwenhuis. 1726. — Erfscheydingen. 1729. — Wapens. 1739. 4to. — Lutherschen. 1751. 4to. — Geneesk. toezigt. 1808. 4to. — Jagt. 1767. plano.
484. **Groningen. (Prov. v. Stad en Lande).** Pagten. 1749. 4to. — 1761. 4to. — Jagt. 1752. 4to.
485. **Groningen, Stad,** Fundam. wet. 1749. plano. — Hs. v. 468 pp. van omstr. 1700. 4to. — Oldermansboek, 1434—1770, d. Feith. 1850. 8vo.
486. **Haarlem.** Veeren. 1609. 4to. — Weeskamer. 1626. 4to. — Zondagswet. 1710. 4to.
487. **Hazerswoude, Benthuizen enz.** Bedijkingen. 1821. 8vo.
488. **'s Hertogenbosch.** Meijerije. 1660. 4to. — 1758. 4to.
489. **Heusden.** Jacht. 1752. 4to.
490. **Hillegersberg.** 1706. 4to.
491. **Hoorn.** Weeskamer. 1678. 4to.
492. **Hunsingo, Fyvelingo, ende het Wester-quartier.** 1631. h. bd. 4to. — 1664. h. bd. 4to.
493. **Kennemerlandt.** 1652. hr. bd. 4to.
494. **Leiden.** 1583. h. l. b. 4to. — 1657. hr. bd. 4to. — 1658. hr. bd. 4to. — Bestuur der gebuurten. 1796. 4to. — 1804. 4to. — Schuitenveer. 1806. 4to.
495. **Maasland.** 1766. 4to.
496. **Maassluis.** 1757. 4to. — 1768. 4to. — Begraven. 1768. 4to. — Brandstoffen. 1758. 4to. — Brandspuyten. 1758. 4to. — Burgerwacht. 1672. 4to. — 1781. 4to. — 1782. 4to. — 1788. 4to. — 1788. 4to. — 1796. 4to. — Visscherij. 1765. 4to. — 1765. 4to.

HANDVESTEN, KEUREN EN ORDONNANTIËN.

497. **Maestricht.** 1684. 4to. — 1719. h. l. b. 4to. —
498. **Marken.** Reglement voor de waterschippers. 1803. 12mo.
499. **Martensdijk en Scherpenisse.** Accijns. 1755. 4to.
500. **Naeldwijck, Hondsholredijck ende 't Honderlandt.** 1632. 4to.
501. **Nederrijcks-Waldt.** 1655. hr. bd. 4to.
502. **Nijmegen, Quartier van,** 1686. hr. bd. 4to. — Belastingen, accijnsen enz. 30 st. 4to. — Burgemeesters. 1752. 4to. — Dijkregt. 1641. 4to. — 1723. 4to. — Houden van vogelskoyen. 1684. 4to.
503. **Oostvoorne, Rugge enz.** 1775. 4to.
504. **Overijssel.** 1559. ld. bd. 8vo. — 1630. hr. bd. 4to. — 1724. hr. bd. 4to. — Met aanteek. v. Chalmot. 1782. h. l. b. 8vo.
505. **Purmer.** 1623. 4to.
506. **Putten.** 1640. 4to. — 1722. 4to.
507. **Rotterdam.** 1781—98. 2 dln. cart. 4to. — Keuren na 1814 in stand gebleven en afgekondigd, door P. v. d. Hoeven. 1840. cart. 4to.
508. **Rhijnlandt.** 1664. hr. bd. 4to. — d. S. v. Leeuwen. 1667. hr. bd. 4to.
509. **Royale polder.** 1694. 4to.
510. **Schiedam.** Weescamer. 1597. 4to.
511. **Schielandt.** 1623. hr. bd. 4to. — 1664. hr. bd. 4to. — 1687. — 1696. hr. bd. 4to. — 1702. 4to. — 1730. 4to. — 1739. 4to. — Uittreksels. 1699—1756. Hs. 8vo.
512. **Soeterwoude en Stompwyck.** 1699. 4to.
513. **Ter Heijden.** 1697. 4to.
514. **Texel.** 1745. 4to.
515. **Thielre en Bommelreweerden.** 1721. 4to. — Dijkregt. 1683. 4to. — Instructie landbodens. 1715. 4to.
516. **Veluwen, Quartier van,** 1621. 4to. — 50e en 55e Penningh. 1676. 4to. — Dienstboden. 1711. 4to. — Testamenten. 1711. 4to.
517. **Vlaardingen,** (d. M. v. Nievelt Az.) Met gesch. v. Vl. 1772. l. b. fol.
518. **Voorburg.** Huish. regl. 1842. 8vo.
519. **Voorne.** 1598. 4to. M. houtsn. — 1771. 4to. — Wildernissen. 1750. 4to.
520. **Vuyren, Dalen en Marienweerth.** 1734. 4to.
521. **Warmont.** 1714. 4to.
522. **Weesp, Muiden en Naerden.** 1613. hr. bd. fol.
523. **Waterland, Hoofddorpen van,** 1746. 4to.

HANDVESTEN, KEUREN EN ORDONNANTIËN.

524. **Westzaanden en Crommenie.** 1661. 4to.
525. **Wormer.** 1667. 4to.
526. **IJsselstein.** Visscherij. 1738. 4to.
527. **Zeelandt.** 1604. hr. bd. 4to.
528. **Zonzeelschepolder.** 1686. 4to.
529. **Zutphen, Graefschap,** 1604. 4to.
530. **Zutphen, Stadt,** 1638. 4to.
531. **Zwolle.** 1794. 4to.
532. **Zwijndrechtsche waard**, d. Nibbelink. 1860. 4to.
533. **Zijpe, Oude, ende Hase-polder.** 1717. h. bd. 4to.

534. **Hasselt, G. van,** Het oorspronglyk schildery van Karel van Egmond, hertoge van Gelre en Grave van Zutphen. Haarl. 1804. M. portr. in kleuren. fol. f 3,50

535. **Heidanus, A.,** Op. de luctuosa calamitate quae a° 1669 civitatem Leidensem afflixit. L. B. F. Lopez, 1670. 4to. br. f 1,50

536. **Henrard, P.,** Henri IV et la Princesse de Condé. Brux. 1870. 8vo. br. f 4,50

Dit belangrijk werk, zoo dikwijls door Motley aangehaald in zijn History of John of Barneveld, is grootendeels getrokken uit de papieren van P. Peckius, den gezant der Aartshertogen aan het Fransche hof.

537. **Hermans, C. R.,** Annales canonicorum regularium S. Augustini Ordinis S. Crucis. Ex monum. auth. coll. illustr. C. R. Hermans. Silvaed. 1858. 3 vol. 8vo. **Av.** portr. et pl. br. f 3,50

538. **Holwarda, J. Ph.,** Friesche sterrekonst, ofte een korte, doch volmaeckte Astronomia, met de nuttigheden van dien. Harl. 1668. 2 tom. et Supplém. 1 vol. pet. in-8vo. vél. f 2,—

539. **Houbraken, J.,** Oratio funebris in exequiis Philippi IV Hispan. ac Indar. reg. cathol. Belgar. et Burgund. princip. Antv. Plantin. 1666. Av. pl. fol. f 3,—

Hierin een fraaie uitslaande plaat bestaande uit drie aaneengehechte stukken, voorstellende het cenotaphium van Filips IV zooals dat was opgericht in de hoofdkerk te Antwerpen, geteekend door E. Quellinus en gegraveerd door L. Vorsterman.

540. **Johnson, S.,** Lives of the most eminent english poets, with critical observations on their works. W. not. correct. a. explanatory by P. Cunningham. Lond. 1854. 3 vol. 8vo. toile dor. Pr. f. 14,— f 10,—

541. **Jonckbloet, W. J. A.,** Geschiedenis der middennederlandsche dichtkunst. Amst. 1851—55. 3 dln. h. l. b. Pr. f. 16,25. f 10,—

542. **Jovius, P.,** Vitae illustrium virorum. Bas. P. Perna. 1578. 2 tom. 1 vol. Av. portr. grav. s. bois. fol. vél. cdé. f 10,—
Met fraaie portretten in houtsnede.

543. **Languet, H.,** Epistolae secretae ad Augustum Saxon. ducem, 1565—1581, ed. J. P. Ludovicus. Hal. Hermund. 1699. Av. portr. 4to. vél. cdé. f 5,—
Zeer belangrijk ook voor de geschiedenis der Nederl. beroerten.

544. **Lof** der H. Roomsche kerck triumphant over de vier verkeerde Euangelisten. Door een Liefhebber der Waerheyt. Roermund, N. Petter, 1667. 4to. f 2,50
Met de portretten van Luther, Calvyn, Menno Simons en Arminius op den titel. Zeer zeldzaam.

545. **Lutzenburgus, B.,** Catalogus haereticorum omnium qui passim literarum monumentis proditi sunt. Ed. 2a locupletior. Colon., G. Hittorp, 1523. pet. in-8vo. Goth. vél. f 2,75

546. **Mill, J. S.,** Considerations on representative government. Lond. 1862. 8vo. toile. Pr. f. 5,60. f 1,50
Fraaie oorspronkelijke uitgave.

547. —— System of logic ratiocinative and inductive. 3. ed. Lond. 1851. 2 vol. 8vo. Pr. f. 16,25. f 7,50

548. **Minnaer, De volmaeckte,** of kunst om wel te vrijen. (U. h. Fr) d. P. D(e) W(it). Amst. 1671. 12mo. h. h. bd. f 2,—
Vertaling van het werkje *Logique des amans et la morale galante, ou l'art de bien aimer.*

549. **Musgrave, G.,** Antiquitates Britanno-Belgicae praecipue Romanae. (I De Belgio Britann.; II De geta Britann.; III De Julii Vitalis Epitaphio). Iscae Dunmonior. 1719. 3 vol. Av. portr. 8vo. veau. f 6,—

550. **Oldenbarnevelt.** — Archives ou correspondance inédite de la Maison d'Orange-Nassau, publié par G. Groen van Prinsterer. 2e Série. Tome II. 1600—1625. Utr. 1858. 8vo. Av. facsim. f 4,50
Dit werk geeft een belangrijk licht over de betrekking tusschen Maurits en Oldenbarnevelt.

551. —— —— Idem. Les Prolégomènes. Utr. 1858. 8vo. br. f 1,25
Afdruk uit het voorg., niet afzonderlijk in den handel.

552. —— Gedenkstukken van Johan van Oldenbarnevelt en zijn tijd, (1577—1609). Met inleiding en aanteekeningen d. M. L. v. Deventer. 's Hage, 1860—65. 3 dln. 8vo. Met facsimile. Pr. f. 12,75. f 7,50

553. —— Warachtige historie van de ghevanckenisse, bekentenisse, leste woorden ende droevighe doot van ... Johan v. Olden-Barnevelt, enz. Z. pl. 1620. 4to. cart. f 2,50
Eerste, zeer zeldzame druk van de *Warachtighe historie.* Zie hierover Brandt, Historie, IV, blz. 421. Dit stukje werd gedrukt door een zekeren J. Veselaer, die ter oorzake daarvan het daaropvolgend jaar te Amsterdam werd gevangen gezet.

554. **Oldenbarnevelt.** — Historie van het leven en sterven van Johan van Oldenbarnevelt, waerachtelijck beschreven door een Liefhebber der Waerheyt. Z. pl. 1648. 4to. h. l. b. f 2,50

De schrijver was Corn. Bosch, de uitgave werd bezorgd door Roeland de Carpentier.

555. —— Waarachtige historie van 't geslacht, geboorte, leven, bedrijf ... en dood van J. v. Oldenbarnevelt enz. 4e dr. Rott. 1670. M. pl. en portr. 8vo. h. l. bd. f 3,—

Deze uitgave is de eerste waarin de hoogst belangrijke aanteekeningen van J. Francken, den ouden dienaar van Oldenbarnevelt. Zie voor meerdere bijzonderheden het artikel van M. L. v. D(eventer) in Konst- en Letterbode, 1859, p. 226. Op een der platen het portret van J. Francken.

556. —— **J. L. Motley,** The life and death of John of Barneveld, advocate of Holland. The Hague, 1874. 2 vol. Av. pl. 8vo. linn. f 7,20

557. —— Remonstrantie aen de Staten van de landen van Hollandt ende W.-Vrieslandt. 's Hage, 1618. 4to. hr. bd. f 1,—

558. —— Verslag van de verhooren door J. van Oldenbarnevelt ondergaan, door M. Siegenbeek. Haarl. 1849. 8vo. f 1,—

559. —— Verhooren van Johan van Oldenbarnevelt, uitgeg. d. h. Histor. genootsch. te Utrecht. Utr. 1850. 8vo. f 5,—

Geheel uitverkocht en zeldzaam. Ter perse is: Het Interdict tegen Johan van Oldenbarnevelt en eenige brieven daartoe betrekkelijk, uitg. door Mr. L. Ph. C. van den Bergh.

560. —— Sententie uyt-ghesproocken ende ghepronuntieert over Joh. van Oldenbarnevelt. 's Hage, 1619. 4to. f 0,50

561. —— J. van Olden-Barneveldts Biechte, ofte klare ende openhertige bekentenis van sijn opkomste, leven, enz. Amst. 1664. 4to. f 1,—

562. **Orden, G. van,** Bijdragen tot de penningkunde van het kon. der Nederlanden. (Vroedschaps-, Schutters-, Gildepenningen). Zaand. 1830. Met 24 pl. 8vo. f 3,25

563. **Peignot, G.,** Philomneste, Amusemens philologigues ou variétés en tous genres. 2e éd. augm. Lyon. 1824. 8vo. carton. f 2,50

564. **Petrarcha, F.,** De remediis vtriusque fortunae ll. II. Lugd. 1585. 12mo. veau. f 1,50

565. **Pico, B.,** Vite di Gottifredo di Buglione re di Gierusalemme. Venetia, 1626. 4to. br. f 2,50

566. **Piper, F.,** Mythologie d. christl. Kunst v. d. ältesten Zeit *bis in's 16en Jahrh.* Weim. 1847. 2 vol. 8vo. f 4,—

567. **Rasiel de Selva, H.,** Histoire de l'admirable dom Inigo de Guipuscoa, cheval. de la Vierge, et fondat. de la monarchie des Inighistes etc. La Haye, 1738. 2 vol. pet. in-8vo. vél. f 1,50

568. **Rask, R.,** Vejledning til det Oldnordiske eller gamle Islandske Sprog. Kjobenh. 1832. 8vo. f 1,25

569. —— Oldnordisk Laesebog indets prover af de bedste Sagaer, etc. M. Ordregester. Kjob. 1832. 8vo. f 1,50

570. —— Vejledning til det Islandske. Kjob. 1821. 8vo. h. l. b. f 1,50

571. **Reepmaker, A.,** De osculo dissertatio juridica. Utr. 1739. 4to. cart. f 1,—

572. **Regulae** et confirmatio Novae Sodalitatis in Germania. Freistadii (Amst.) 1622. 4to. f 1,50

573. **Reinelius, J. M.,** De plagio literario. Suob. 1692. Av. portr. 4to. vél. f 1,50

574. **Richthofen, K. von,** Altfriesischen Wörterbuch. Gött. 1840. 4to. br. f 6,—

575. **Schoetgen** et **Thalmann,** De librariis et bibliopolis antiquor. Lips. 1710. 4to. cart. f 2,—

576. **Schotel, G. D. J.,** Anna Maria v. Schurman. 's Bosch, 1853. M. portr. en facsim. 8vo. Pr. f. 4,90. f 2,—

577. **Someren, J. van,** Uyt-spanning d. vernuften, bestaende in geestelijcke ende wereltlycke poësy. Nijm. 1660. 4to. fr. bd. f 1,25

578. **Songs** and ballads of Scotland, chronologically arranged w. introduct. a notes. Glasg. 2 vol. 1871. pet. in-8vo. toile. f 6,—

579. **Spangenberg, E.,** Beiträge z. Kunde der Teutschen Rechtsalterthümer u. Rechtsquellen. Hann. 1824. Av. pl. 4to. f 1,25

580. **(Spanheim,)** Mémoires sur la vie et la mort de ... Loyse Juliane électrice Palatine, née princesse d'Orange. Conten. ... qq. événem. notabl. de nos temps et de divers mystères. Leid. 1645. Av. portr. p. C. v. D(alen). Leid. 1845. 4to. vél. f 7,50

581. **Testament, Nieuw,** volg. de vertaling v. Erasmus, met aanwysinge van derselver onderschijd met de Vulgata ... Delff, C. Heynricz. 1524. kl. 8vo. Oude gefig. band. f 5,—

Zie over deze hoogst zeldzame uitgave Le Long, Boekzaal, 1764, p. 497, uit wiens bibliotheek dit exemplaar afkomstig is. De titel ontbreekt en het laatste blad bijgeschreven. Op den band eene voorstelling van Kaïns broedermoord.

582. **Valentinelli, G.,** Delle biblioteche e delle società scientif.-letterarie della Neerlandia. Wien, 1862. 8vo. br. f 1,90

583. **Veen, J. van der,** Raadtselen, uyt-gebeelt met zin-rijke uyt-leggingen; jeder uytlegginghe is genombreert met de nomber des raadtsels, daar achter ... syn gulden ende yseren eeuw, als mede een nikkers-praatje. Dev. 1653. 8vo. obl. fr. bd. f 4,—

584. **Vervoort, Fr.,** Het Bruylocht cleedt der liefden Gods, uitg. door H. Pippinck Minister provinciael van Nederduytslant. Antw. P. van Keerberghen. 1566. kl. 8vo. hr. bd. f 3,—

585. **Vos, J.,** Lobbes, son abbaye et son chapître. Histoire complète du monastère de St.-Pierre à Lobbes et du chapître de St.-Ursmer à Lobbes et à Binche. Louv. 1865. Av. pl., cart. et portr. 8vo. br. f 4,50

586. **Wille, J. G.,** (Graveur), Mémoires et journal publ. d'après les MSS. et autogr. p. G. Duplessis. Av. une préface p. E. et J. de Goncourt. Par. 1857. 2 vol. 8vo. br. f 4,—

587. **Willems, J. F.,** Mëngelingen van historisch-vaderlandschen inhoud. Antw. 1827—33. 7 st. 1 bd. Met pl. 8vo. carton. Zeldzaam. f 4,—

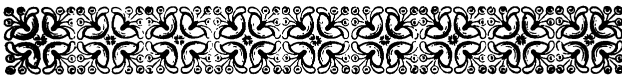
Brieven uit Antwerpen, 1581—84. — Oude Nederl. volkslied[illegible]n. — Oude landrechten en keuren. — Eerste geloofsbelijdenissen d. gereformeerden in Nederl., 1566. — Oude kaart van Zeeland, enz.

588. **Woude, C. van der,** Kronycke v. Alckmaer met sijn dorpen, waer in ... het beginsel en bouwinge d. voorsz. stadt. Mitsg. ... van de Kermers ende West-Vriesche oorlogen. Alckm. 1679. kl. 8vo. h. bd. f 5,—

Een tweede, geschreven titel van de hand van P. v. d. Schelling luidt: Beschrijving d. stad Alkmaar met desz. privileg., oude keuren ... oudheeden, e[illegible]erm. d. ... K. v. Alkemade en P. v. d. Schelling. Het werk van C. v. d. Woude uit slechts 116 pp. bestaande, is met wit papier doorschoten, en bovendien vermeerderd tot op 271 pp. waarop tallooze vermeerderingen in HS. door Alkemade en v. d. Schelling. Zeer fraai en belangrijk HS. afkomstig uit de Bibliotheek van Meerman.

589. **Zilioli, Al.,** Delle istorie de suoi tempi, 1615—1627. Venetia, 1642. 4to. br. f 5,—

Het 2e hoofdstuk handelt over: Tumulti e sedizioni civili in Olanda tra le fazzioni d'Arminiani e Gomaristi, e morte dell' Avocato Giovanni Barnefeld.

HAERLEM SOETENDAL.

Ofschoon bij de bibliophilen even als bij de letterkundigen in de eerste plaats boeken in aanmerking komen, die uitmunten door hunne innerlijke waarde, zijn er toch nog vele boeken, die door de eerstgenoemden als juweeltjes worden aangemerkt terwijl ze door de laatstgenoemden, somtijds ten onrechte, geheel en al worden veronachtzaamd. Dit zijn in de eerste plaats de inderdaad zeldzame boeken, onverschillig van welken inhoud, en die misschien juist aan hunne zeldzaamheid die dikwijls onverdiende veronachtzaming te danken hebben, en in de tweede plaats de boeken of ook wel soms slechts enkele uitgaven van boeken, die zich onderscheiden door eene uiterst nauwkeurige letterkundige bewerking of door eene uitstekende typografische uitvoering. Onder de eerstgenoemde soort, de zoogenaamde zeldzame boeken, mogen ten onzent vooral gerekend worden onze liederenverzamelingen.

Wanneer men van ons volk zegt dat het niet muzikaal of misschien juister gezegd niet zanglievend is, zoo moge dit wellicht gelden voor de jongste geslachten; wanneer men de bergen van liederenbundels door het voorgeslacht inzonderheid in de 17ᵉ eeuw vervaardigd, gadeslaat, en daarbij rekening houdt van

hunne tegenwoordige zeldzaamheid, dan vormt deze massa de welsprekendste wederlegging van die beschuldiging ons volk aangewreven. Misschien zijn er naar verhouding in geen land ter wereld zoo veel liederenverzamelingen verschenen als in de Nederlanden, en toch valt het niet te ontkennen dat bijna al die bundels ondanks hunne somtijds veelvuldige herdrukken tot de zeldzame boeken behooren, waarschijnlijk omdat ze door het vele gebruik meerendeels zijn versleten.

Terwijl ik mij reeds sedert geruimen tijd bezig houd met de samenstelling eener beschrijvende bibliografie dezer liederenverzamelingen, kwam mij daarbij onlangs een boekje in handen dat, niettegenstaande het reeds de dertiende druk was, wel onder de allerzeldzaamste mag gerekend worden, en aangaande hetwelk ik gaarne iets naders zou willen weten. Mocht een der lezers dezer Adversaria in staat zijn en de goedheid willen hebben mij dienaangaande iets mede te deelen, hij zou mij zeer verplichten. Het bedoelde werkje, deel uitmakende van de bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, is getiteld:

Liedekens ende Refereynen, ghemaeckt by Haerlem Soetendal, van zyn avonturen ofte wedervarentheyt, sint zyn vertreck uyt Haerlem, in 't jaer ons Heeren 1599. Botten Bloeyen hooghe. Den dertienden druck, oversien ghecorrigeert ende verbetert. Haerlem, Vincent Casteleyn. Z. j. 8°.

Dit boekje, uitmuntende door hooge zeldzaamheid, heeft jammer genoeg in dit geval voor de letteren volstrekt geene waarde, aangezien het het werk is van een rederijker van de allerlaagste soort, dat

zich zelf eene plaats aanwijst naast de „Samaritane" van den bekenden Dordtschen boekverkooper Frans Baltensz. Dat het ééne in poezie en het andere in proza is geschreven doet niets ter zake; in eene zaak komen ze overeen, in deze namelijk, dat het eene even onverstaanbaar is als het andere. En toch genoten deze „liederen" wanneer men althans de woorden: „Den dertienden druck" mag gelooven, de eer van zoovele drukken, terwijl het werk van den zoon van den watergeus er slechts twee mag tellen.

Het werkje bestaat uit 32 ongenommerde bladen, signatuur A—D 8. Op de eerste bladzijde leest men bovenstaanden titel, waaronder het wapen van Haarlem als vignet; op de keerzijde eene slechte houtsnede voorstellende een jongman, die aan eene tafel is gezeten en eene pijp rookt, waaronder een 8reg. vers en de spreuk even onverstaanbaar als het geheele boek: *Botten Bloeyen hooghe.* Op de 64e of laatste blz. een Register der liederen, 31 in getal. Op den titel en in de liederen zelf noemt zich de opsteller Haerlem Soetendal, maar om de verwarring te volmaken komen deze woorden ook meermalen voor als eene aanspraak aan de stad Haarlem en omstreken, zooals reeds dadelijk blijkt uit den aanhef van het eerste lied: „Adieu Haarlem Soetendal" enz. In de Bibliografiën van Haarlem van de HH. A. van der Linde en Dr. C. Ekama komt het werkje niet voor, en het is onbekend aan Witsen Geysbeek en aan zijn voortzetter A. J. van der Aa. De biografen geven niet meer licht, want Haerlem Soetendal wordt door geen hunner genoemd.

Voor zoover ik heb kunnen nagaan wordt er slechts op drie plaatsen van dit werkje gesproken, waarvan echter slechts eene eenige waarde heeft, aangezien op de beide andere slechts naar deze eerste wordt verwezen. De hier bedoelde aanhaling van dit allerzeldzaamste werkje is te vinden in B. Huydecoper's Proeve van taal- en dichtkunde, dl. III blz. 199 der uitgave, bezorgd door F. van Lelyveld. Leyd. 1782. Uit het daar geschrevene blijkt dat Huydecoper het boekje heeft in handen gehad. J. F. Willems noemt in eene door hem vervaardigde hoogst onvolledige lijst van nederlandsche liederenverzamelingen, geplaatst in zijne Mengelingen van historischen en vaderlandschen inhoud, Antw. 1827—33, blz. 291—95 ook dit boekje doch heeft het niet gezien, en verwijst slechts naar de hierboven aangehaalde plaats in Huydecoper's Proeve. Ten slotte is daarvan sprake in de Navorscher dl. I (1851) blz. 83 doch ook hier wordt slechts weder naar de beide bovengenoemde plaatsen verwezen. Voeg hier nu bij dat het exemplaar van dit boekske, thans het eigendom der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde, weleer toebehoorde aan denzelfden B. Huydecoper, blijkens zijne eigenhandige handteekening op den titel, dan zal naar mijne meening de vraag aangaande de al of niet zeldzaamheid niet moeielijk te beantwoorden zijn. Nog eenmaal in de 27 jaren dat ik dagelijks oude boeken in handen krijg kwam mij dit werkje voor, maar er toen weinig gewicht aan hechtende heb ik daarvan destijds geene andere aanteekening gehouden dan den titel, die ik later aan den

heer F. A. Snellaert mededeelde, en waarvan deze gebruik heeft gemaakt in zijne lijst van liederenverzamelingen geplaatst voor de 2de uitgave zijner Oude en Nieuwe liedjes, Gent, 1864, alwaar de samensteller ook de hierboven vermelde 13^{e} druk noemt, getrokken uit den Catalogus van de bibliotheek der Maatsch. van Lett. (Zie SNELLAERT, t. a. p. blz. XIII). Dit tweede exemplaar kwam voor in den catalogus eener verkooping, welke herinner ik mij niet meer, omstreeks 1852 of 1853 gehouden door den heer Frederik Muller. Dat de woorden „den dertienden druck" eene mystificatie zouden zijn valt moeielijk te gelooven, want het exemplaar, destijds door den heer Muller verkocht, was „ten achtstenmael gecorrigeert ende verbetert," terwijl daarop het jaartal 1618 als jaar der uitgave was aangegeven. Ook deze druk verscheen bij Vincent Casteleyn. Waar dat tweede exemplaar gebleven is is mij onbekend. Aan de zeldzaamheid van dit bundeltje, ondanks zijne dertien verschillende drukken, valt dus niet te twijfelen.

Dat althans een paar der in het boekje voorkomende liederen een zekere vogue hebben gehad bewijst de omstandigheid dat zij in verschillende liederenverzamelingen van lateren tijd voorkomen. Dit zijn de liederen aanvangende:

Adieu Haarlem Soetendal
Met al U schoon contreyen,

en

Adieu Haerlem schoone Stede,
Wijt vermaert en seer playsant.

Bovendien vindt men somtijds boven liederen in andere liederenverzamelingen voorkomend: „Wijs: Adieu Haerlem Soetendal." Een en ander strekt tot

bewijs, dat althans dit lied zeer bekend en geliefd moet zijn geweest.

In de hoop, dat misschien een der lezers dezer Adversaria mij iets naders zal kunnen mededeelen aangaande dezen raadselachtigen „rederijker”, laat ik hier nog eenige berichten aangaande zijn persoon volgen, uit de liederen zelf geput.

In het 1e lied: „Een scheydt-liedeken,” aanvangende: „Adieu Haerlem Soetendal” neemt de dichter afscheid van Haarlem en hare omstreken, zoowel wandelingen als omliggende dorpen die hij alle met name noemt, alsmede van de aldaar gevestigde rederijkerskamers en van zijne daar ter stede wonende vrienden: Andries de Bosscher, Abraham Leenaerts, Pieter Joris, Jan Vermeers, Gillis de Smet en Oosten Meewels.

In het 2e lied: „Een scheydt-liedt aan zijn vrienden” neemt hij afscheid van andere vrienden, als: Joost van der Ham en „Francyntjen, zijne huisvrouw,” Passchier van Wesbusch, Janneken Boddens en Beliken Jans. Deze personen noemt hij zijne broeders en zusters, welke kwalificatie men waarschijnlijk in overdrachtelijken zin zal moeten opvatten.

Het 3e lied is getiteld: „Refereyn van de uytvaert van Haerlem Soetendal”. In dit lied verhaalt hij hoe hij 23 November 1599 met een jacht, bemand met 34 koppen, uit Texel is gevaren, in gezelschap van 7 andere schepen, waarvan reeds dien eersten dag te middernacht een schip „een Waterlander” verging, waarvan de bemanning zich in de boot redde. Verder komen hierin nog voor de ontmoetingen die het *schip* had zoowel van storm als van vijandelijke

schepen. Ik vermoed derhalve dat dit jacht deel uitmaakte van de mislukte expeditie van 70 schepen, die in dit jaar werden uitgezonden onder kommando van Van der Does, met het doel de Spaansche havens te blokkeeren.

In het 4e: „Liedeken ende refereyn van de Spaensche Galeye” geeft hij eene beschrijving van eene galei en van het leven, de behandeling en de mishandeling der gevangenen daarop, inzonderheid op die waarop de „Lantaet major de Castille Martijn de Padille” gezachvoerder was. Men kan uit het lied opmaken dat dit op ervaring is gegrond, en dat de maker derhalve zelf krijgsgevangene is geweest. Het laatste couplet luidt:

Prince, die dit liedt sanck
Wiert oock also gedwonghen
. . . .
Maar hij is 't noch ontspronghen.
. . . .
. . . .
. . . .
Godt die bewaert ons al
Hier in dit Soetendal
Ghelijck de Botten bloeyen.

Het woord „Prince” komt meermalen als eene aanspraak in de liederen voor, en het schijnt mij toe, dat men hieruit misschien kan besluiten, dat die liederen zijn gericht geweest aan een Prins van eene Rederijkerskamer. Bekleedde Passchier van Westbusch wellicht deze waardigheid?

Het 5e lied is getiteld: „Van 't sterven van de Lantaet”. De laatste regel hiervan luidt weder: „Ghelijck de botten bloeyen”.

De titel van het 6e lied is: „Een liedeken, ghemaeckt by Haerlem Soetendal, doe hij de lestemael vertrock om zijn huys-vrouw te halen.” In dit lied verhaalt de dichter zijne lotgevallen sedert hij „Haerlem soet” heeft verlaten, alwaar hij zijne vrouw achterliet, en zich metterwoon in Lissabon vestigde. Aan het einde neemt hij nu met zijne vrouw wederom afscheid van Haarlem, van de rederijkers en van een organist Velsen genaamd.

Het 7e lied is een naamlied. Men vindt namelijk in de eerste woorden der verschillende coupletten te samen genomen weder den naam „Paschier van Wesbos”, die dus een zijner beste vrienden schijnt te zijn geweest.

In het 9e lied neemt hij weder afscheid van Lissabon; het draagt tot opschrift: „Een afscheyt-liet van Haerlem Soetendal, met zijn huys-vrouw, aan haer vrienden tot Lissabon.” Dit behelst een verhaal hoe hij, na twaalf jaren buiten Holland te hebben doorgebracht, met vrouw en kind naar Haarlem is wedergekeerd. Zooals het schijnt is het hem te Lissabon niet voordeelig gegaan, en hoopt hij in Holland weder betere dagen te beleven. Dit schijnt evenwel niet zóo te zijn geweest, want

Het 10e lied is getiteld: „Een liet, ’t welck Haerlem Soetendal (na zijn leste vertreck uyt Hollant) te Parys in Vranckrijck ghemaeckt heeft, Anno 1614.” Hij moet dus korten tijd na zijne terugkomst te Haarlem wederom naar Parijs zijn vertrokken, hij zegt althans „Het is omtrent geleen over de veertien jaren dat ick seyde Adieu, aen Haerlem

Soeten dal," en daar hij nu in Nov. 1599 voor het eerst van Haarlem vertrok en in het jaar 1614 reeds weer te Parijs was, nadat hij in het voorgaande lied, te Lissabon gemaakt, heeft gezegd, dat hij toen twaalf jaren buiten Holland heeft doorgebracht, kan zijn laatste verblijf te Haarlem niet van langen duur zijn geweest. Misschien is hij in het belang van zijne vrouw, wellicht eene Fransche of eene andere vreemdelinge naar Parijs vertrokken, want hij zegt in dit 10e lied:

't Oudt wildt dat ick brocht (in Haarlem?)
En kond' niet leeren singhen
Als d'ander voghels hier
Maer 't jongh dat heeft gheleert
Dus heb ic my bedacht, haer in Parijs te bringen.

Ik meen hieruit te moeten verstaan dat zijne vrouw wellicht niet goed met onze taal terecht kon komen, iets wat, voor zooveel het Fransch betrof, voor zijn kind of zijne kinderen geen bezwaar opleverde, aangezien deze de fransche taal hadden geleerd.

Het 16e lied geeft eene beschrijving van eene ontmoeting met de Spanjaarden in de nabijheid van Ste-Marguérite.

In het 17e komen weder zinspelingen voor op den naam van zijn vriend Paschier van Wesbusch.

Het 22e is een loflied aan al de Noord- en Zuid-Hollandsche steden, hierin met naam genoemd.

In het 25e lied een verhaal hoe op een Sacramentsdag door verraad te Kortrijk vijf vaandels Walen binnen kwamen, die aldaar brand stichtten en ergerlijk huis hielden; het lied is overigens even als alle andere bijna onverstaanbaar. Deze drie laatste

liederen geven aanleiding om te gelooven, dat hij Parijs ook weder verlaten heeft, in de Nederlanden en misschien wel weder te Haarlem is teruggekomen, en andermaal dienst heeft genomen onder de vaandels van onzen Staat, althans

Hij neemt in het 30e lied wederom afscheid van „Haerlem Soetendal” om naar Amsterdam te vertrekken, ofschoon hij moeite schijnt te hebben gehad zijne vrouw daartoe te bewegen, die zooals hij zegt liever naar Portugal terug wilde.

De overige liederen zijn van verschillenden inhoud en het laatste een lied in slecht Spaansch.

Ten einde de vergelijking gemakkelijk te maken, wanneer soms nog elders een exemplaar van dit zonderling werkje voorhanden mocht zijn, misschien evenals dit zonder datum van uitgave, deel ik uit de menigte drukfouten in het hier beschreven exemplaar van den 13n druk voorkomende de navolgende mede: Op blad C 1 verso reg. 10 v. o. staat in het woord „drie” de *i* 't onderst boven; op blad C 7 verso staat in het opschrift van het lied „Liedekeu” voor Liedeken, en op blad C 8 recto reg. 16 v. o. ligt in het woord „Op” de O op zijde (O).

Den Haag, Oct. 1874. TH. J. I. ARNOLD.

HET „MESS-MEMORIAL" VAN EEN FRANKFORTER BOEKVERKOOPER.

Door de welwillendheid van Dr. E. Kelchner, bibliothecaris te Frankfort a./M., kwam ik onlangs in het bezit van eene bibliographische curiositeit, namelijk een facsimile van het „Mess-Memorial" van den boekverkooper Michel Harder van 1569. (1) Maar niet alleen als eene bibliographische curiositeit, vooral ook als eene belangrijke bijdrage tot de geschiedenis van den boekhandel in de XVIe eeuw, verdient het de aandacht van boekenliefhebbers.

Het oorspronkelijke Memoriaal — Harder zelf noemt het „Register" — berust in het Archief van Frankfort a./M. Het bevat 29 aan ééne zijde genummerde bladzijden, waarop behalve de korte titels der verkochte boeken, tevens het getal en den prijs, met den naam van den kooper zijn vermeld. De uitgevers hebben de waarde van dit Memoriaal niet weinig verhoogd, door aan hunne korte inleiding, (waaruit ik een en ander overneem, en hier en daar wat bijvoeg) eene lijst toe te voegen van de door Harder verkochte werken, met volledige titelopgave en vermelding van drukplaats en uitgever. Het zou anders nog al moeijelijk zijn om de door Harder, soms zeer willekeurig, verkorte titels op het eerste gezigt te herkennen. Die lijst bestaat uit 85 verschillende werken, en als wij nu zien dat Harder in die Paaschmis van 29 Maart tot 8 April 1569 aan 58 confraters 5918

(1) Mess-Memorial des Frankfurter Buchhändlers Michel Harder, Fastenmesse 1569. Herausgegeben von Dr. *Ernst Kelchner* und Dr. *Richard Wülcker*. Frankfurt a./M. und Paris, 1873. XVI en (58) blz. 4°.

exemplaren aflevert, dan geloof ik, dat die afzet voor dien tijd nog al belangrijk mag genoemd worden.

Het oudste boek, dat op die lijst vermeld wordt, is:

Brunschwick, Iberon, das Buch zu distillieren das zusammen gethonen ding Composita genannt, durch das eintzigen Ding und das Buch *Thesaurus pauperum* für den armen uff geklubt und geoffenbart, zu trost und heil der Menschen, um nützlich ir leben und leib daraus zu erlengern und in gesundheit zu behalten. Strassburg, Grüninger. 1509. 4o. Mit vielen Holzschnitten.

Dan volgen:

Die Türckisch Chronica. Von irem vrsprung; anefang vnd regiment, biss vff dise zeit, sampt yrē kriegen vnd streiten mit den Christen begangen, Erbämrklich zu lesen. (Aan het slot): Getruckt zu Strassburg durch Martin Flach. 1513. fol.

Ein liepliche Hystory von dē hochgelerten meister Lucidario (Elucidarius). Getruckt zu Strassburg durch Mathiam Hupfuff. 1514. 4o.

Der weiss Ritter wie er so getruwlich bei stund ritter Leuwen, des Hertzogen sun von Burges, das er zuletzt ein Künigreich besass. Strassburg, Grüninger. 1514. 8o.

Zóó gaat het voort, totdat we ten slotte aan de nieuwste uitgaven, die van het jaar 1569 komen. (Het jaartal bij *Peter Glaser's* Gesindteufel (1598), zal wel 1568 moeten zijn).

Maar dat „Mess-Memorial" is ook nog uit een ander oogpunt belangrijk. Letten wij op het gehalte der op die lijst voorkomende boeken en op de verkochte getallen, dan leeren we daardoor den smaak en de ontwikkeling dier dagen eenigermate kennen. Nu zijn het in de eerste plaats ridderromans, vervolgens werken over volksgeneeskunde, kookboeken, een „Dinnten" en een „Illuminirbuch" om allerlei kleuren te bereiden, een

groot en een klein „Planetenbuch", een paar rekenboeken, enkele historische en stichtelijke werken, die we hier aantreffen. Een Tyll Ulnspiegel (Strassburg, bey Jacob Frolich, 1539. 4o.) mag natuurlijk niet ontbreken.

Gaan we nu eens na welke boeken het meest „gewild" waren.

Van: Die Siben weisen Meister. Wie' Pontianus der Keiser zu Rom, sein Son Diocletianum den Sieben weisen Meistern befilcht, die Sieben freien Künst zu lehren. Gedruckt zu Franckfurt a./M. durch Weygand Han. 1556. 8o. (Door *Joh. de Hauteselve*, zie: *Campbell*, Annales de la typogr. No. 946—956) verkocht Harder . . . . . 233 Exx.

„ Ein Neuwer Albertus Magnus. Von Weibern und Geburten der Kinder sampt ihren Artzneyen, durch *G. Apollinarem*. Frankfurt a./M., Weygand Hanen Erben. (1569). 4o. . . . . 227 „

„ Schimpff vñ Ernst heisset das Buch mit namē durch laufft es d' welthandlung mit ernstlichen vnd kurtzweiligen exempelen, paraboln, vnd hystorien nützlich vnd gut zu besserung des menschen. Franckfurt, Egenolf. 1563. 8o.. . . . . 202 „

„ Fortunatus von seinem Seckel unnd Wunschhütlin. Franckfurdt gedruckt durch Hermann Gülfferichen. 1551. 8o. 196 „

„ Die schön Magelona. Ein fast lustige vnd kurzweilige Histori ... (z. pl.) 1556. 4°. . . . . 176 „

„ Diss owenturlich buch beweyset wie von einer frouwen genant Melusina die ein merfeye vnd darzu ein geborne Künigin vnd auf den berg Awalon kommen was. Franckfurt

a./M. Chatarina Rebartin vnd Kilian Han. (z. j.) (Door *Jan van Arras*. Zie: *Campbell*, Annales de la typogr. N°. 975). . . . . 158 Exx.

Van: *Riese*, *Ad.*, Rechenung auff der linihen vnd federn in zal, mass vnd gewicht auff allerley handierung. Erfurt, Matthias Maler. 1525. 8°. . . 150 „

Door op deze wijze voort te gaan zou ik echter de hier beschikbare ruimte overschrijden. Genoeg zij het nog te vermelden, dat van een aantal andere werken van 50—100, en zelfs boven de 100 exx. werden afgeleverd. B. v. van: Ritter Galmy vss Schottland. Frankfurt, 1568. 8°. 144 exx.; van verschillende „Kookboeken" 141 exx.; van *Johann Albert*, Rechenbüchlein. Wittenberg, 1553. 8°. 138 exx. enz.

Eene nog al curieuse soort van boeken had een bijzonderen aftrek. Het zijn de „Duivelsboeken", die tegen verschillende ondeugden te velde trokken. De volgende getallen werden afgeleverd:

Saufteufel	69	Exx.	Jagteufel	54	Exx.
Hofteufel	67	„	Wucherteufel	35	„
Eheteufel	64	„	Tyranneyteufel	27	„
Spielteufel	62	„	Gesindeteufel	18	„
Fluchteufel	56	„			

Mogt men het niet reeds uit andere bronnen weten, dan is deze lijst voldoende om te doen zien, dat er in de XVIe eeuw ook heel wat ondeugden te bestrijden waren.

Niet onaardig zou het zijn om ook eens na te gaan in welke steden het eene werk meer, het andere minder gezocht was, maar aangezien slechts van enkele koopers de woonplaats wordt vermeld, moet dit een vrome wensch blijven. Toch blijkt het dat die „Duivelsboeken" voornamelijk naar Leipzig en Maagdenburg werden gezonden.

In den regel werden door één kooper van elk werk van 1 tot 10, een enkele maal 12 of 15 exemplaren genomen, maar Georg Müllers Diener Samuel maakt op dien regel eene gunstige uitzondering. Hij neemt b. v. van het kleine „Planetenbuch" 75 exx., van het groote 20; 75 kookboeken en hetzelfde getal van *Albertus Magnus* von Weibern vnd Geburten der Kinder, sammt denen dazu gehörigen Arzneien, etc. (1569) 8°.; 50 exx. van Ritter Galmy vss Schotland; 50 exx. van Ritter Pontus en nogmaals 50 van: Die schön Magelona. Van verschillende andere werken nam hij 30, 25, 15 of 10 exx., zoodat zijne rekening dan ook ruim 23000 Schill. of ongeveer 1440 Mark bedraagt. (1 Mark = 16 Schillingen).

Van extra-rabat of premiën schijnt onze vriend Harder niet te willen weten, want of men 1 of 75 exx. van zijne boeken neemt, hij vermenigvuldigt getrouw den prijs van een exemplaar met het gevraagde getal. Maar welligt was het toen ook reeds gebruikelijk om oleographiën of loterij-briefjes op den koop toe te geven! Wèl geeft hij een half jaar crediet, zoo als uit Georg Muller's rekening blijkt.

De prijzen van de door Harder aangeboden boeken waren zeer uiteenloopend. Men kon bij hem een boek koopen voor 3 Schill., maar men kon ook 270 Schill. voor een werk besteden, en wel voor:

> Hauspostill vber die Sontags vnd der fürnemesten Feste Evangelien, durch das gantze Jar von *D. Martino Luthero* seligen gepredigt, aus M. Georgen Rörers seligen geschriebenen Büchern, wie er die von jar zu jar aus seinem des Doctors Mund auffgefasst vnd zusamen bracht, ... in Druck geben. Gedruckt zu Jhena, durch Christian Rödingers Erben. A°. 1569. folio.

Maar ik vind dan ook slechts één exempl. als verkocht geboekt.

Georg von Anhalt (Thumprobst zu Magdeburg) Predigten und andere Schrifften. Mit einer Vorrede *Phil. Melanthonis.* Wittenberg, Hans Krafft. 1555. folio.

kost 256 Schill. en er worden 40 exx. van afgeleverd. Van: „Die Türckisch Chronica", die 240 Schill. kost, zijn 13 exx. verkocht.

De uitgevers deelen ons mede, dat Michel Harder in het Frankfürter Bürgerbuch „Buchtrucker" genoemd wordt, maar zij betwijfelen het ten sterkste of hij wel een enkel van de door hem — volgens dit Memoriaal — verkochte boeken, zelf gedrukt heeft. Gaat men nu die boekenlijst na, dan blijkt wel dat de meeste van de daar genoemde boeken te Frankfort zijn gedrukt, maar bij andere firma's, zoo als: Weygand Han, Johann Spiess, Rabe, Nicl. Basse, Herm. Güllferich e. a. Of zijn de hier vermelde te Frankfort gedrukte boeken, *zonder* naam van drukker, welligt van hem? Misschien zal het bij voortgezet onderzoek wel blijken of Michel Harder werkelijk boekdrukker of alleen boekverkooper is geweest. Uit zijn Memoriaal blijkt dat hij ook papier en zelfs misdruk verkocht. Heeft hij werkelijk boeken gedrukt, dan zal er waarschijnlijk in zijne woonplaats, misschien wel in de stadsbibliotheek, eenig spoor van te vinden zijn.

Mogt het mij gelukt zijn eenigszins te hebben aangetoond, dat de heeren Kelchner en Wülcker, door de uitgave van dit Memoriaal een nuttig werk hebben verrigt, en dat dergelijke bronnen belangrijke gegevens bevatten voor de geschiedenis der Letterkunde en van den Boekhandel, het zou mij regt aangenaam zijn.

D. M. B.

EENE REDERIJKERSSPREUK.

In „De Navorscher" 17e jaarg. (1867) komt blzz. 243—49 een uitgebreid bibliografisch-litterarisch artikel voor, van de hand van den heer P. Leendertz Wz., over de bekende liederenverzameling getiteld: Den Nieuwen Lusthof, gheplant vol uytghelesene, welgherijmde, eerelycke, amoreuse ende vrolijcke ghesangen enz. Item is oock hier achter tot een besluyt by ghevoeght een Bruylofts Bancket enz. Amst. Hans Matthysz. boeckvercooper op 't Water, in de Pascaert. (Aan het einde:) Gedruct tot Amsterdam by Herman de Buck, in de Molsteegh, Anno 1602, welk werk later nog driemaal is herdrukt.

In dit artikel schrijft de heer L. elf liederen welke geteekend zijn met de zinspreuk: *Wie cant ontvlien*, en die in het eerste gedeelte dezer verzameling voorkomen toe, aan den uitgever van dezen bundel Hans Matthysz., en dit op grond van een gedicht geplaatst op de keerzijde van het 2e blad, welk gedicht getiteld is: „Den drucker tot d'aenschouwers van desen boeck" en dat ook met deze spreuk is onderteekend.

Tegen deze meening heb ik evenwel een paar bezwaren:

1o. Geeft het gedicht „Den Drucker" enz. naar mijne overtuiging volstrekt geen grond om aan Hans Matthysz., die *uitgever* van het boek was, te denken, aangezien wanneer er van „*den drucker*" sprake is, Herman de Buck de man is; en

2o. Zijn de beide mannen, drukker en uitgever totaal onbekend onder onze vaderlandsche dichters.

Aannemelijker vind ik mijn vermoeden dat het gedicht „Den drucker" enz. alsmede de elf andere gedichten in den eersten druk voorkomende, en geteekend: „Wie cant ontvlien", vervaardigd zijn door den bekenken Goudschen dichter Michiel Vlack; dat deze het ge-

dicht „Den drucker" enz. vervaardigde op verzoek van den uitgever dien hij ook daarin laat spreken, maar dat hij het hetzij met voordacht, hetzij uit gewoonte met zijne eigene zinspreuk onderteekende.

Nu zal men zeggen: Michiel Vlack teekende zijne gedichten met de spreuk *Niemandt sonder vlack* of ook wel bij verkorting slechts met de letters *N. S. V.* zinspelende op zijn naam, zooals o. a. blijkt uit de ook door den heer L. aangehaalde „Balade" op blz. 3 van het Bruylofts Bancket, doch men zal mij vergunnen hiertegen in te brengen, dat het geene zeldzaamheid was, dat een rederijker of dichter uit dien tijd, twee en soms nog meerdere zinspreuken had, of dat hij soms van zinspreuk verwisselde, waarvoor vele bewijzen zijn aan te voeren.

Ik grond mijn vermoeden vooreerst op de spreuk zelf, die ik zou willen verklaren door: Wie kan een vlak of vlakje ontvlien? m. a. w. Wie is steeds onberispelijk? en ten tweede op de omstandigheid dat alle liederen die in den 1n druk van het tweede gedeelte des boeks voorkomen, van dezen zelfden dichter zijn, hoewel geteekend met de letters N(iemandt) S(onder) V(lack), welke zinspreuk de dichter waarschijnlijk later zal hebben aangenomen, met ter zijde stelling van zijne vroegere spreuk: Wie cant ontvlien. De daadzaak dat in de latere drukken van dezen bundel nog eenige meerdere liederen voorkomen geteekend met de spreuk *Wie cant ontvlien* komt naar mijne meening dit vermoeden nog bevestigen, want liever wil ik deze beschouwen als nieuwe toevoegsels door den *verzamelaar* van alle drukken Michiel Vlack, uit zijne gedichten van vroegeren leeftijd, bij hem nog in-portefeuille, aan deze latere drukken toegevoegd, dan even als de heer L. gelooven, dat dit gedichten zouden zijn in de nalatenschap van den als dichter geheel onbekenden Hans Matthysz. gevonden. A.

BIBLIOGRAPHIE VAN AFRIKA.

Door Prof. P. J. Veth en Dr. C. M. Kan, Bestuursleden van het Nederl. Aardrijkskundig Genootschap, werd onlangs verspreid eene „Proeve eener bibliographie van Nederlandsche boeken, brochuren, kaarten, enz. over Afrika." [1]. De verspreiding geschiedde met het doel alle deskundigen uit te noodigen tot aanvulling en verbetering van de Proeve. Deze Proeve is intusschen een niet onbelangrijke aanwinst voor onze bibliographie. Zij bevat niet minder dan 358 titels van oorspronkelijke Nederlandsche werken, brochures, tijdschrift-artikelen, handschriften, kaarten, enz. over Afrika, en wij aarzelen niet te erkennen, dat het moeijelijk zal zijn dit getal nog op eenigzins belangrijke wijze te vermeerderen. De schrijvers hebben zich niet alleen bepaald tot de werken die speciaal over Afrika handelen, maar er ook in opgenomen de reizen naar andere landen, die belangrijke berichten over Afrika bevatten, voorts alleen die vertalingen bij welke de vertaler door inleiding, aanteekeningen of anderszins den inhoud van het oorspronkelijke heeft verrijkt. De Proeve is verdeeld in 6 afdeelingen: Afrika in het algemeen, Nijlgebied, Noord-, West-, Oost- en Zuid-Afrika. De volgorde der titels in deze afdeelingen is chronologisch. Het doel der zamenstellers is evenwel bij definitieve afdruk eene meer wetenschappelijke volgorde in acht te nemen. De titels zijn over het algemeen kort maar voldoende beschreven, voor eene proeve namelijk; wij hopen dat bij definitieve afdruk ook deze nog herzien wordt, en daarbij zooveel mogelijk, ook de namen der drukkers of uitgevers en het formaat, dat ook in de Proeve nog al eens is weggelaten, vermeld worden. Gaarne geven wij ook in bedenking de tijdschrift-artikelen met hunne titels voorop te plaatsen en daarachter de namen der tijdschriften waarin ze gevonden worden. Voor het overzigt der

---

[1] De Bibliographie werd opgesteld naar aanleiding van een opstel van Dr. H. Kiepert, waar hij met een woord van het zeer geringe aandeel spreekt dat de Nederlanders zouden gehad hebben aan de bekendmaking van Afrika.

litteratuur van het onderwerp en het practische gebruik komt ons deze methode wenschelijker voor. Bij verschillende titels zijn aanteekeningen gevoegd over de schrijvers, den inhoud en de beteekenis der werken die niet weinig de waarde dezer bibliographie verhoogen.

Proeve eener opgave van bouwstoffen voor eene geschiedenis en statistiek van den Nederlandschen landbouw, door Mr. B. W. A. E. Sloet tot Oldhuis en W. J. D. van Iterson. Uitgeg. door het 27e Nederl. landhuishoudkundig Congres. 's Gravenhage, Nijhoff, 1874. 6 en 146 blz. gr. 8vo.

Ofschoon van minder waarde voor de eigenlijke bibliographie, is deze Proeve toch eene belangrijke aanwinst voor onze letterkunde. Wat het bekende Repertorium van Fruin e. a. voor onze geschiedenis in het algemeen is, tracht dit werk voor de geschiedenis en statistiek van den Nederlandschen landbouw te zijn, d. i. een zaakregister op de werken, tijdschriften en courantenartikelen, die over deze onderwerpen het licht zagen. Het werk is in twee afdeelingen verdeeld. De eerste bevat de opgaven van die geschriften, betreffende Nederland in het algemeen en de elf provinciën, alles in chronologische orde gerangschikt. De tweede afdeeling, de uitvoerigste, bevat in alphabetische orde de opgaven betreffende de verschillende onderwerpen van landbouw, terwijl de geschriften over ieder onderwerp chronologisch gerangschikt zijn. Aan het slot komt voor eene Lijst der verkortingen, die tegelijk eene lijst is der 200 tijdschriften, week- en dagbladen, waaruit de artikels worden aangehaald.

Zooals te verwachten is, zijn de zamenstellers overtuigd geen volledig werk geleverd te hebben, zij noemen het daarom ook eene Proeve, en zullen erkentelijk zijn voor de opgaven der leemten en gebreken, die onvermijdelijk in werken van dergelijken aard voorkomen. Wij twijfelen er niet aan of het publiek zal bij het gebruik der Proeve de moeite en den ijver der zamenstellers weten te waardeeren.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

590. **Aa, C. P. E. Robidé van der,** Oud-Nederland in de burgen en kasteelen geschetst en afgebeeld. Nijm. 1841,46. 2 dln. Met 72 platen. gr. 8vo. h. linn. f 8,—
591. **Alberi, E.,** Leben der Katharina von Medici. Aus dem Italien. übers. v. M. v. Boeck. Augsb. 1847. 8vo. f 1,—
592. **Amstelredams** eer ende opcomen, door de denckwaerdighe miraklen aldaer geschiet, aen ende door het H. Sacrament des Altaers. Anno 1345. Antw. 1639. Met 15 fraaie pl. door B. à Bolswert. kl. 8vo. ld. bd. f 2,50
593. **Antonucci, G. Z.,** Catalogo di opere Ebraiche, Greche, Latine ed Italiane, stampate dai tipografi Soncini ne' secoli 15 e 16. Fermo, 1863. 8vo. br. f 1,25
594. **Bacon, F.,** Oeuvres philosophiques, morales et politiques. Avec une notice biogr. p. J. A. C. Buchon. Par. 1836. roy. in-8vo. d. veau. f 2,50
595. **Barthélemy, E. de,** La noblesse en France, avant et depuis 1789. Par. 1858. 8vo. br. f 0,75
596. **Batesius, G.,** Vitae selectorum aliq. virorum qui doctrina dignit. aut piet. inclaruere. Lond. 1681. 4to. veau. f 1,50
597. **Baudaert, W.,** Apophthegmata Christiana, ofte: Ghedenckweerdighe leersame ende aerdighe spreucken, van vele christelijcke ende christen-ghelijcke persoonen. Amst. 1631. 2 dln. 1 h. bd. 4to. f 2,50
598. **Bodecheer Benningh, J.,** Leydsche oorlofdaghen: of Nederd. gedichten. Amst. 1630. 4to. ld. bd. f 2,—

599. **Boel, T.,** Noodwendig berigt over het bij E. van Zurck tsamengestelde Codex Batavus, aantoonende verscheyde daar in begane abuysen en onwaarheeden. Amst. 1711. 8vo. f 1,50

Zeer zeldzaam.

600. **Bort, P.,** Tractaat verklar. hoe dat de Hollantsche leenen bij vytterste wille ende versterf erven. 's Grav. 1655. 4to. h. bd. f 1,25

601. **(Bosch, B.,)** De politieke Blixem. Leid. 1 Junij 1797—5 Julij 1798. N°. 1—56. 8vo. f 2,—

602. **Boussard, J. F.,** Les leçons de P. P. Rubens: ou fragments épistol. sur la religion, la peinture et la politique. Brux. 1838. Av. portr. et pl. roy. in-8vo. toile. f 1,50

603. **Boxhorn, M. Z. van,** Spiegeltien, vertoonende 't lanck hayr ende hayrlocken bij de Oude Hollanders ende Zeelanders gedragen. Midd. 1644. 12mo. h. bd. f 1,50

604. **Brachelius, A.,** Historia sui temporis rerum bello et pace per Europam gestarum, 1618—52. Colon. 1652. 2 tom. — **C. A. Thulden,** Historia sui temporis, i. e. contin. Brachelii, 1652—60. Ibid. 1657—63. 4 tom. Acc. Tractatus et codicilli publici. — En tout 6 tom. Av. grand nombre de portraits et de planches. 4 vol. pet. in-8vo. veau. f 7,50

Belangrijk ook voor Nederl. geschiedenis. Hoogst zelden komt dit werk compleet voor.

605. **Callimachi,** Hymni et Epigrammata. Graece Italiane. Parma, Bodoni, 1792. 4to. veau doré. s. tr. f 12,—

Prachtuitgave van de beroemde pers van Bodoni.

606. **Canter Visscher, J.,** Letters from Malabar. Now first transl. from the Dutch; *to which is added* an account of Travancore and Fra Bartolomeo's travels, bij H. Drury. Madras, 1862. 8vo. toile. f 3,25

Deze vertaling van het grootste gedeelte der Malabaarsche brieven komt zelden hier te lande voor.

607. **Chatelain, N.,** Histoire de la Synode de Dordrecht, considéré sous ses rapports religieux et politiques. Par. 1841. roy. in-8vo. d. veau. f 1,75

608. **Choix** d'ouvrages mystiques, trad. du Latin en Franç. (et avec une notice p. J. A. C. Buchon): Par. 1835. roy. in-8vo. d. veau. f 3,—

Contient: St.-Augustin, Boèce, St.-Bernard, Gerson, Bona, *Tauler,* Louis de Blois.

609. **Chronykje, Antwerpsch,** in hetwelk zeer vele geschiedenissen, sedert 1500 tot 1574, zoo wel in die koopstad als de andere steden v. Nederland, door F. G. V. Leyd. 1743. 4to. h. l. b. f 1,50
Hierin belangrijke bijzonderheden over de beeldstormerij, enz.

610. **Confession, La,** de foy des églises reformées des Païs-Bas. Avec une préface sur l'histoire de la dite Confession (par Hulsius). Leyde, 1769. 4to. d. veau. f 1,50
De voorrede van Hulsius bevat vele merkwaardige bijzonderheden over de Nederl. belijdenisboeken, enz.

611. **Corpus Juris** Germanici antiqui. Colleg., ed. et lectt. varietatem adj. **F. Walter.** Berol. 1824. 3 vol. 8vo. d. veau. f 9,—

612. **Correspondance** officielle et confidentielle de Napoléon Bonaparte, avec les cours étrangères, les princes, etc. en Italie, en Allemagne et en Egypte. Par. 1819. 7 vol. 8vo. br. f 3,50

613. **Correspondance** du marquis de Ferriol. Avec une introduction p. E. Varenbergh. Anvers, 1870. 8vo. br. f 1,50
De Markies de Ferriol was van 1699—1708 Gezant van Lodewijk XIV, te Konstantinopel.

614. **Damme, J. van,** La main-morte et la charité. Brux. 1857. 8vo. br. f 1,25

615. **Deventer.** — Ordinantie van der wacht bij Burgermeysteren, Schepen and Raedt van Deuenter opghericht, tot bewaerunghe der seluer stadt. Deventer, S. Steenberghen. 1579. 4to. f 2,50
Met gezicht op de stad Deventer, in houtsnede op den titel.

616. **Dialecten, Nederlandsche. — L. L. De Bo,** Westvlaamsch Idioticon. Brugge, 1873. 2 dln. roy. 8vo. f 13,25

617. —— **K. Broeckaert,** Jelle en Mietje. Gentsche vryagie. (In Gentsch dialekt.) Verm. met eene navolging in het Bourgoensch. Gent, 1841. M. pl. 12mo. f 1,—

618. —— **A. N. E. Changuion,** De Nederduitsche taal in Zuid-Afrika hersteld. Kaapstad, 1844. 8vo. cart. f 1,50
Hierin eene woordenlijst van het Kaapsch taaleigen. 26 blz.

619. —— Hetz. werk. 2e (onveranderde) druk. Rott. 1848. cart. f 1,50

620. —— **J. H. Halbertsma,** Woordenboekje van het Overijsselsch. (Dev. 1835.) 8vo. f 1,50

621. —— **J. H. Hoeufft,** Proeve van Bredaasch taal-eigen. Breda, 1836. Met Aanhangsel. Breda, 1838. 2 dln. 8vo. f 2,—

622. —— **N. C. Kist,** Over de verwisseling van zedelijke en zinnelijke hoedanigheden in sommige Betuwsche idiotismen. Leyd. 1825. 8vo. f 0,50

623. **Dialecten, Nederlandsche. — M. T. Laurman**, Proeve van bijdragen tot beter kennis van den tongval in de provincie Groningen. Gron. 1822. 8vo. f 0,75

624. —— **J. van Lennep**, Zamenspraak in het plat-Amsterdamsch, met aanteek. van J. H. Halbertsma. (Dev. 1844.) 8vo. f 1,25

625. —— **L. W. Schuermans**, Algemeen Vlaamsch idioticon, uitg. op last van het taal- en letterlievend genootschap: Met tijd en vlijt. Leuven, 1870. roy. 8vo. f 7,—

626. —— **J. Winkler**, Algemeen Nederduitsch en Friesch dialecticon. 's Grav. 1874. 2 dln. 8vo. f 9,50

Dit werk bevat 186 vertalingen van de gelijkenis van den verloren zoon, in even zoo veel verschillende tongvallen van de Nederduitsche en Friesche talen, in hare grootste uitgebreidheid, van Duinkerken af tot Koningsbergen toe.

627. **Dictionnaire** biographique et bibliographique portatif, par L. G. P(eignot). Par. 1813. 2 vol. 8vo. br. f 1,50

628. **Drebbel, C.**, von Alckmar, Tractat... von Natur u. Eigenschaft d. Elementen ... des Donners, Blitzes, etc. Nebst ein. Anhang v. d. Quint-Essenz u. ein Schrifft v. d. Primo mobili. Leipz. 1723. pet. in-8vo. veau. f 2,50

Hierin ook het zeldzame tractaat over de uitvinding van het Perpetuum mobile.

629. **Eggers, C. W. D. von**, Denkwürdigkeiten aus dem Leben d. Andr. Petrus Grafen v. Bernstorf, 1735—97. Kopenh. 1800. Av. portr. 8vo. f 1,25

630. **Erasti, Th.**, De astrologia divinatrice epistolae. Ed. op. et stud. J. J. Grynaei. Bas. p. P. Pernam. 1580. 4to. vél. f 4,—

Zeer zeldzaam. Zie Clément, Bibliothèque curieuse, VIII, 82.

631. **Fahne, A.**, Forschungen auf dem Gebiete der rheinischen u. westphalischen Geschichte. Cöln, 1864—71. 3 vol. Av. pl. de châteaux, sceaux, armoiries etc. f 10,—

I. 1. Der Cölner Dom; I. 2. Die Düsseldorfer Schützen; II. 1. Die Herren v. Nesselrode Hugenpot; II. 2. Zwei Cölner Eidbücher; III. Geschichte d. Herren Stael von Holstein. Mit Urkunden.

632. **(Fruytiers, J.,)** Corte beschryvinghe vande strenghe Beleghcringhe ende wonderbaerlicke verlossinghe der Stadt Leyden in Hollandt a° 1574. Delft, 1574. 4to. f 1,25

Herdruk van 1874, geheel in hetzelfde formaat en met dezelfde *letters als de* oorspronkelijke zeldzame uitgave; nagenoeg facsimile.

633. **Gerard, P. A. F.**, Histoire de la législation nobiliaire de Belgique. Brux. 1846. Tome I. (Seul. vol. publié). gr. in-8vo. br. f 1,50

634. **Ginguené, P. L.**, Histoire littéraire d'Italie. Milan, 1820. 9 tom. pet. in-8vo. br. f 3,75

635. **Grovestins, Sirtema de**, Guillaume III et Louis XIV. Histoire des luttes et rivalités politiques entre les puissances maritimes et la France, dans la dern. moitié du 17e siècle. Par. 1868. 8 vol. 8vo. br. (f 26,—). f 15,—

Belangrijk voor de Nederlandsche geschiedenis.

636. **Hagen, K.**, Deutschlands literarische u. religiöse Verhältnisse im Reformationszeitalter. M. besond. Rücksicht auf W. Pirkheimer. 2e Ausg. Frft. 1868. 3 vol. 8vo. br. f 5,—

637. **Halbertsma, J. H.**, De frissche lucht. Dev. 1844. kl. 8vo. cart. f 1,25

Slechts 50 exx. gedrukt. Niet in den handel.

638. —— De lexicografie van het Nederlandsch in de 16e eeuw. Losse aenmerkingen. Brugge, 1863. 8vo. f 1,—

639. —— Woordenboekje van het Overijsselsch. 1835. 8vo. cart. Afz. afdruk. f 1,50

640. —— De oudste vertaling der Psalmen in het Nederlandsch. (Dev. 1837.) 8vo. f 1,25

641. —— Het geslacht der van Haren's. Fragmenten. Dev. 1829. Met facsim. 8vo. cart. f 2,50

642. —— Hulde aan Gysbert Japiks. Leeuw. 1824—27. 2 dln. 8vo. f 1,50

Hierin onuitgegeven gedichten van G. Japiks (Holkema), vertalingen in het dialect van Schiermonnikoog, enz.

643. —— Het Evangelie van Mattheus vertaald in het Land-Friesch. Londen, 1858. kl. 4to. f 10,—

Bewerkt op verzoek van Prins Louis Lucien Bonaparte, die het op zijne drukkerij te Londen, in een klein getal liet drukken. Zeldzaam.

644. —— De taalbeginselen gevolgd in de Friesche overzetting des Evangeliums van Mattheus. Workum, 1863. 8vo. f 1,—

645. —— Letterkundige naoogst. Dev. 1840, 45. 2 dln. kl. 8vo. f 4,50

646. —— Aanteekeningen op het vierde deel van den Spiegel Historiael van Jacob van Maerlant. Met inleiding en indices. 's Hage, 1853. 852 blz. 8vo. f 5,50

647. **Halbertsma, J. H.,** Lexion Frisicum; A—Feer. Post auctoris mortem ed. et indices adj. Tj. Halbertsma. Hag. Com. 1874. 8vo. Av. portr. toile. f 7,50

De voorrede geeft een volledig overzigt van het doel en de methode van dit belangrijke werk. Achteraan zijn gevoegd Indices, bevattende de Vocabula en Nomina propria Frisica, Anglica, Hollandica, Saxonum, Neerlandicorum, Theotisca, Anglosaxonica, Gothica, Scandinavica, Franeo Gallica, etc.

648. **'s Hertogenbosch.** — Geschiedkundige aanteekeningen omtrent Frederik Hendrik, zijnen tijd en de voornaamste krijgsbevelhebbers, enz. in betrekking tot het beleg van 's Hertogenbosch, 1629. Leyd. 1850. M. krt. 8vo. f 0,75

649. —— **P. C. Bor,** Gelegenheyt van 's Hertogenbosch, haer oorspronck, fundatie, enz., hare belegeringen ende eyntlycke overwinninge, enz. 's Hage, 1630. 4to. h. bd. f 2,—

650. —— **J. A. Coppens,** Beschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch. 's Bosch, 1840. Dl. I. (Het bisdom in het algemeen.) M. de wapens der bisschoppen. 8vo. f 1,50

651. —— **Costuymen** ende usancien van 's Hertogenbos. 's Hertogenb. 1758. 4to. cart. f 1,50

652. —— **S. van Dissel,** Intogt, belegering en inneming van 's Bosch, door Frederik Hendrik in 1629. 2e dr. Leid. 1850. M. pl. 8vo. f 0,60

653. —— **Kronyken** betrekk. de stad en meyerij van 's Hertogenbosch, (uitg. door C. R. Hermans). 's Bosch, 1846—48. 3 dln. 8vo. f 3,—

654. —— **J. H. van Heurn,** Historie der stad en meyerye van 's Hertogenbosch, alsmede van de voornaamste daaden der hertogen van Brabant. Utr. 1776. 4 dln. Met pl. 8vo. fr. bd. f 3,—

655. —— **J. van Oudenhoven,** Silva-Ducis aucta et renata, of beschrijvinge van 's Hertogenbossche. 's Hertogenb. 1670. 4to. ld. bd. f 2,—

656. —— **H. Paller,** Vroedschaps-penningen van 's Bosch, 1836. 8vo. f 0,60

657. —— Reglement op de polityque reformatie in de meyerye van 's Hertogenbosch, en andere quartieren van gelijke nature. 's Grav. 1660. 4to. f 1,—

658. —— **L. S. R. Sesseler** en **C. R. Hermans,** Verslag wegens het gesmeed ijzeren stuk geschut, liggende op de binnenplaats achter het stadhuis te 's Hertogenbosch. ('s Bosch), 1844. *M. pl. 8vo.* f 0,60

659. **'s Hertogenbosch. — F. Verachter**, Notice sur les monnaies de Bois-le-Duc. Gand, 1842. br. f 1,50

660. —— —— Histoire monétaire de la ville de Bois-le-Duc. Anvers, 1846. Av. 4 pl. 8vo. cart. f 1,75

661. —— **Verheyen**, Bijdrage tot de geschiedenis der voormalige schuttersgilden te 's Bosch. ('s Bosch, 1856). 8vo. f 0,60

662. —— Vertooninge der leugenachtigen Miraeckel-geest ofte wonderlijcke teeckenen die gebeurt soude zijn binnen de stadt van 's Hertoghen-Bos. Z. pl. 1632. 4to. f 1,50

663. —— **R. A. van Zuylen**, Inventaris der archieven van de stad 's Hertogenbosch, chronol. opgemaakt, enz. 's Bosch, 1863—66. Dl. I. II. (Stadsrekeningen v. 1399—1700). gr. 8vo. f 10,—

664. **Hoet, G.**, De voornaamste gronden der tekenkonst, in 't koper gebragt door P. Bodart. Leid. 1723. Met 100 geëtste platen. fol. h. l. bd. f 7,50

665. **Hoffmann von Fallersleben**, Horae Belgicae. Hann. 1835—62. 12 vol. 8vo. br. (f 28,—). f 15,—

I. Uebersicht d. mittelnied. Dichtung; II. Niederl. Volkslieder; III. Floris ende Blancefloer; IV. Caerl ende Elegast; V. Lantsloot ende die scone Sandrijn. Renout van Montalbaen; VI. Altniederl. Schaubühne; VII. Glossarium Belg.; VIII. Loverkens; IX. Altniederl. Sprichwörter; X. Niederl. geistl. Lieder des XVn Jahrh.; XI. Antwerp. Liederbuch; XII. Bruchstücke mittelnied. Gedichte.

666. **Hooft, P. C.**, Warenar, met eene inleiding en aantt. door M. de Vries. Leid. 1843. 8vo. cart. f 4,50

Geheel uitverkocht en zeer zeldzaam.

667. **Horatii Flacci, Q.**, Opera. Parmae, typis Bodonianis, 1793. 4to. d. mar. f 10,—

Prachtuitgave van de beroemde pers van Bodoni.

668. **Huch, F. A.**, Versuch einer Literatur der Diplomatik. Erlangen, 1792. 2 tom. 1 vol. 8vo. cart. f 1,25

669. **Jacht- en Vischregt, Houtvesterij.** — Eene fraai verzameling v. reglementen enz. v. Altena, Tiel en Bommel, Breda, Buren, Gooiland, Gelderland en Zutphen, Groningen en Ommel., Heusden, Voorne enz. 20 st. van de 17e en 18e eeuw. 4to. f 5,—

670. **Jager, A. de**, Archief v. Nederlandsche taalkunde. Amst. 1847—54. 4 dln. — **Nieuw Archief** v. Ned. taalk. Ald. 1855, 56. — Latere verscheidenheden. Dec. 1858. 2 stn. — Te zamen 6 dln. 7 bdn. 8vo. f 5,—

671. **Kempis, Th. à,** Opera omnia, op. H. Sommalii. Duaci, 1625. 8vo. vélin. f 3,50
Hierin ook: Vitae Lidewigis Virginis, Gerardi Magni, Florentii, J. Brinckerick, cet.

672. **Krasinski, K.,** Histoire religieuse des peuples Slaves. Avec une introd. p. Merle d'Aubigné. Par. 1853. Av. pl. et portr. 8vo. br. f 2,25

673. **Koning, J.,** Algem. ophelderende verklaring van het oud letterschrift. Leyd. 1818. 8vo. M. atlas v. 17 pl. 4to. f 1,—

674. **Lairesse, G. de,** Les principes du dessin. Amst. 1719. Avec 120 pl. gravées. fol. d. v. f 8,—

675. **Leibnitz.** — Commercium epistolicum Leibnitianum, recens. J. D. Gruber. Hanov. 1745. Tom prodr. 2 vol. 8vo. vél. f 1,25

676. **Lelewel, J.,** Histoire de Pologne. Paris, 1844. 2 tom. 8vo. Av. portr. et Atlas de cartes. in-fol. f 7,50
Geheel uitverkocht en zeldzaam.

677. **Leyden, Jan van,** Kronyk van Egmond, vertaald door K. v. Herk, vermeerdert d. G. Kempher en Eikelenberg. Alkm. 1739. M. pl. 4to. h. bd. f 1,50

678. **Linde, van der,** Leven en daaden van Johannes Sobietzki III, mitsgaders die aller voorgaande Poolsche en Hungarische koningen. Amst. 1685. 3 dln. M. uitsl. pl. 4to. 1 ld. bd. f 3,50
Met fraaie platen door Harrewijn.

679. **Lombarden.** — Ordonnantie op 't stuck van den interest. Utr. 1646. Res judicata ... uit de Resolut. der Synoden .., over de lombaerden. Utr. 1646. Consideratien raeckende 't stuck van leen. op interest ende panden. Utr. 1646. Oordeel d. classis v. Utr. rakende 't stuk van leeninge ende panden. Utr. 1646. S. Maresius, Consideratien raeckende 't stuck van leeninge op interest ende panden U. h. Lat. enz. Leijd. 1657. — Wijngaerden en Cabeliauw, Bewijs-redenen dat banck-houders niet en konnen, off behooren van h. H. Avontmaal d. Heeren gheweert te werden. Leid. 1657. Res judicanda. Saecke die noch staet te oordeelen van de bancken van leeninghe. Leyd. 1658. Res judicanda judicata. Apologie voor den armen en geringhe in den lande. Utr. 1658. 8 stn. 1 h. bd. 4to. f 6,—

680. **Maandschrift, Algemeen letterlievend.** Amst. 1824—44. 43 dln. — Nieuwe reeks. 1845—50. 10 dln. Te zamen 53 dln. *8vo.* f 15,—

681. **Maastricht.** — Placcaet ende euwich ghebodt des Conincx tegen alle vercoopingen ende vervremdinghen van den goeden toebehoorende den Godtshuysen. Maestricht, 7 Oct. 1579. Gheprent Tshertoghen Bossche, by my Jan Schaeffer, 1580. 4to. f 1,50

682. **Maittaire, M.,** Annales typographici ab artis inventa ad ann. 1557. (C. append. ad ann. 1564). H. C. et Amst. 1719—35. 3 tom. 5 vol. 4to. d. veau. f 25,—

683. **Massari, G.,** Il conte di Cavour. Ricordi biografici. Tor. 1873. Av. portr. roy. in-8vo. br. f 5,50

684. **Melzi, G.,** Dizionario di opere anonime e pseudonime di scrittori Italiani o come che sia aventi relezione all' Italia. Mil. 1848—59. 3 tom. 8vo. br. (f 26,—). f 13,—

685. **Mey, Ph.,** Chiromantia medica. Hier is by-gevoeght een Tractaet van de Phisionomia, alsmede een ander van de teeckenen die op de nagelen der vingeren verschijnen. 's Hage, 1665. M. pl. kl. 8vo. cart. f 2,50

686. **(Naaldwijk, Jan van?)** Het oude Goutsche chronycxken van Hollandt, Zeelandt enz. door P. Scriverius op nieus oversien. Met bijvoeghsel en toetsteen. Amst. 1663. M. portr. 4to. h. bd. f 1,50

687. **Nicolao, M.,** Des doctrines religieuses des Juifs, pendant les deux siècles antérieurs à l'ère chrétienne. Paris, 1860. 8vo. (f 3,75). f 1,50

688. **Oudenbosch.** — Antentycke Brief van 't gene in het dorp den Ouden Bosch en andere plaetsen de Spaensche soldaten aen de Gereformeerde tyrannye gepleecht hebben. Z. pl. 1666. 4to. f 1,50

689. **Oudenhoven, J. van,** Oude Hollandsche landen, heeren, luyden, rechten en rechtsplegingen.. 's Grav. 1746. 4to. f 1,50

690. **Pabst, B. G. A.,** De hydrarchia Bijleveld. Ultr. 1836. M. pl. en 2 uitsl. ktn. 8vo. cart. f 1,50

Hierin de Handvesten van het waterschap Bijleveld, met aanteekeningen.

691. **Peignot, G.,** Répertoire de bibliographies spéciales, cont. la notice raisonnée des ouvrages impr. à petit nombre; des livres sur papier de couleur; des livres dont le texte est gravé, et des livres sur *ana*. Par. 1810. 8vo. d. veau. f 3,50

692. —— Répertoire bibliographique universel, contenant la notice raisonnée des bibliographies spéciales, etc. Par. 1812. 8vo. d. v. f 2,50

693. **(Peignot, G.,)** Amusemens philologiques, ou variétés en tous genres. Dijon, 1824. 8vo. d. mar. f 3,50
694. **Peschel, Oscar,** Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen. Stuttg. 1858. 8vo. br. (f 6,—). f 4,—
695. **Pluche,** Concorde de la géographie des différens âges. Par. 1764. Av. cartes géogr. pet. in-8vo. veau. f 1,25
696. **Predari, Fr.,** Origine e vicende dei Zingari con documenti intorno loro speciali propriatà, religione, cet. con un saggio di gramatica del loro languaggio. Milano, 1841. 8vo. Av. portr. br. (f 2,50). f 1,50
697. **Quételet, A.,** Du système social et des lois qui le régissent. Par. 1848. 8vo. cart. (f 4,25). f 3,—
698. **Renan, E.,** Essais de morale et de critique. Par. 1860. 8vo. br. (f 3,75). f 1,75
699. **Richthofen, K. v.,** Altfriesisches Wörterbuch. Gött. 1840. 4to. cart. (f 11,—). f 7,—
700. **Ritter, M.,** Die memoiren Sullys, und der grosse Plan Heinrichs IV. München, 1871. 4to. f 1,30
701. **Roscher, W.,** Kolonien, Kolonialpolitik und Auswanderung. Leipz. 1856. cart. (f 3,80). f 2,50
702. —— Ansichten der Volkswirthschaft aus dem geschichtl. Standpunkte. Leipz. 1861. 8vo. br. (f 4,60). f 3,—
703. **Rotterdam. — K. van Alkemade,** Rotterdamse heldendaden onder de stadvoogdij van Frans van Brederode, genaamt Jonker Fransen oorlog. Rott. 1756. M. kt. 8vo. h. bd. f 1,25
Het 3e hoofdstuk vooral, bevat zeer belangrijke bijzonderheden omtrent den ouden toestand der stad.
704. —— Nederlandsche amnestien van de jaren 1485, 1488, 1787 en 1788 (meer betrekkel. het voorgev. in de beide laatste jaren te Rotterdam). (Uitg. d. H. A. Kreets). Dordr. 1789. 8vo. f 1,—
705. —— Cort bericht van de redenen om de welcke de Heeren Burghemeesteren, enz. der stede Rotterdam Cornelium Geselium ghetrouw Dienaer J. C. niet alleen van zijnen dienst gedeposteert maer daerenboven oock wt hare stadt hebben doen leyden. Mitsg. C. Geselii teghenbericht. Z. pl. 1612. 4to. cart. f 1,50
706. —— Rotterdamsche historiebladen door J. H. Scheffer en F. D. O. Obreen. Rott. 1871. 3 dln. 8vo. f 8,—
1e afd. Kronijk. Dl. I. 1. 985—1340. M. bijl. 1252—1392; 2e afd. Geschiedk. stukken. Dl. I. 1; 3e afd. Geneal. aantt. en levensbeschrijvingen. Dl. I. 1. M. 2 wapens in kleuren en houtsneden.

707. **Rotterdam. — P. van der Hoeven**, Chronologisch en alphab. zakelijk register der in 1814 te Rotterdam in stand gebleven, en sedert afgekondigde keuren en ordonnantiën. Rott. 1840. 4to. cart. f 0,75

708. —— **A. van Kattenburg**, Christelijke heilwensch aan de Remonstr. gemeente te Rotterdam. Rott. 1712. 4to. cart. f 1,50

709. —— Keuren en ordonnantien der stad Rotterdam. Rott. 1781—98. 2 dln. 4to. cart. f 2,50

710. —— **J. Kortebrand**, Beschrijving van Rotterdam. Rott. Z. j. 8vo. f 0,75

711. —— **S. Lois**, Cronycke ofte beschryvinge der stad Rotterdam, 1270—1671. Met handvesten en priviligiën. 's Hage, 1746. 4to. h. l. bd. f 2,25

712. —— **G. Mees Az.**, Het Rotterdamsche oproer van 1690. Amst. 1869. M. plan en genealog. opgaven. 4to. f 1,25

713. —— Rapport van Gecommitteerden tot het onderzoek op de sources van ongenoegen te Rotterdam. Rott. 1787. 8vo. f 1,—

714. —— **G. van Reyn**, Geschiedkundige beschrijving der stad Rotterdam, en overzigt van het hoogheemraadschap van Schieland. Rott. 1832—69. Dl. I. II. blz. 1—256. M. 26 pl. en 1 plattegrond. 8vo. f 3,50

Van het tweede deel is niet meer verschenen.

715. —— **G. van Spaan**, Beschrijving der stad Rotterdam en eenige omliggende dorpen. 3e verm. dr. Rott. 1738. M. portr. en een plan van 1488. kl. 8vo. h. bd. f 2,50

716. —— **Storm van 's Gravestande**, Rotterdam in het begin van April, 1572. (Arnh. 1850). 8vo. f 0,60

717. **Schurman, A. M. à**, De ingenii muliebris ad doctrinam et meliores litteras aptitudine. Acc. quaedam epistolae ejusd. argumenti. L. B. Elsevier, 1641. 8vo. d. rel. f 5,—

718. —— Opuscula Hebraea, Graeca, Latina, Gallica, prosaica et metrica. Ed. 2a auct. et emend. L. B. Elsevier, 1650. 8vo. veau. f 2,50

719. —— Eucleria, of uitkiezing van het beste deel. In 't Latijn beschreven, en nu vertaalt. Amst. 1684. 12mo. cart. f 2,50

720. —— **Jo. Broun**, Epistola ad A. M. à Schurman in qua examinatur ejus sententia de Sabbato ac die Dominico, quam in libello cui titulus *Eucleria* nuper proposuit. Roterod. H. Goddaeus, 1674. *pet. in-8vo. br.* f 5,50

Hoogst zeldzaam.

721. **Schurman, A. M. à**, Uitbreiding over de drie eerste capittels van Genesis, ben. een vertoog van het geestelijk huwelijk. In zinrijk digtmaat. *Nu eerst na het origineele handschrift gedrukt.* Gron. 1792. 8vo. cart. f 7,50

Hoogst zeldzaam, en slechts op zeer weinige exx. gedrukt.

722. **Seibertz, J. S.**, Die Statutar- u. Gewohnheitrechte des Herzogthums Westfalen. Met Urkunden. Arnsberg, 1839. 8vo. d. veau. f 2,50

723. **Souterius, D.**, Breydel voor d' ongebondene tonghe welcker fenijn, alle landen van Europa, van Asia ende van Aphrica besmet. Rott. J. v. Waesbergen, 1623. kl. 8vo. h. bd. f 2,50

D. Souterius was predikant te Haarlem. Het werk is opgedragen aan Bailliu, Burgermeesteren ende Schepenen van Rotterdam; vooraan bevindt zich de Publicatie v. d. Magistraat van Rotterdam tegen het vloeken, van 3 Nov. 1621. Achteraan: Appendix de juramento contra Anabaptistas.

724. **Swedenborg, Em.**, Arcana coelestia. The heavenly Arcana contained in the Holy Scriptures or word of the Lord unfolded, together with wonderful things seen in the world of spirits, and in the heaven of angels. W. Index. N. Y. a. London, 1840—54. 12 vol. 8vo. toile. f 25,—

725. **Sweertius, F.**, Selectae christiani orbis deliciae ex urbibus, templis et aliunde. Colon. 1608. pet. in-8vo. d. veau. Piqûre. f 2,—

Verzameling van grafschriften in verschillende steden van het buitenland en in Nederland.

726. **Tyssot, S.**, Seign. **de Patot**, Oeuvres poétiques. Amst. 1727. 2 tom. Av. portr. 8vo. cart. f 1,50

Tyssot de Patot was hoogleeraar in de wiskunde aan de Illustre-school te Deventer.

727. —— Lettres choisies à differentes personnes, sur toutes sortes de sujets. La Haye, 1727. 2 tom. 8vo. d. v. f 1,50

728. **Töpffer, R.**, Reflexions et menus-propos d'un peintre génevois ou essai sur le beau dans les arts. Par. 1848. 2 vol. 8vo. br. (f 3,75). f 2,—

729. —— Mélanges (artistiques). Par. 1852. 8vo. br. Pr. f. 1,75. f 1,—

730. **Turotti, F.**, Leonardi da Vinci e la sua scuola. Illustrazioni storiche e note. Mil. 1875. Av. portr. 8vo. br. (f 6,60). f 3,—

CR. PASSAEUS'

HORTUS FLORIDUS.

Zooals in de letterkunde van ieder land, bestaan er ook in de nederlandsche letterkunde eenige werken, waarvan het bijna onmogelijk is te bepalen of een exemplaar compleet is of niet. Onder deze werken behoort in de eerste plaats het boek hierboven vermeld. Noch de bibliografen, noch de iconografen geven eene juiste beschrijving van een volledig exemplaar. De opgave van Brunet is geheel foutief, Graesse schrijft hem, zooals hij dat meermalen doet, ook hier na. Pritzel geeft een boek van Cr. de Passe op onder den titel van: *Cognoscite lilia agri etc.*, hetgeen niets anders is dan het tweede deel van den Hortus Floridus. Brunet en Graesse nemen dit weder van Pritzel over; de iconografen zoeken hun troost bij de bibliografen, en de slotsom hiervan is, dat nog nergens eene volledige beschrijving te vinden is van dit boek, dat niet alleen in de eeuw zijner uitgave, maar ook thans nog, kan worden aangemerkt als bevattende wellicht de beste, en tevens de fraaiste afbeeldingen, van de toen ter tijd hier te lande, in tuinen gekweekt wordende, schoonbloeiende gewassen. De vergelijking van zeer vele exemplaren

dit werk stelt mij in staat eene opgave te doen van hetgeen een compleet exemplaar moet bevatten.

Er bestaan, voor zoo ver mij bekend is, drieërlei soort van exemplaren:

1°. Zonder tekst.

2°. Met Latijnschen tekst.

3°. Met Engelschen tekst.

Bovendien zag ik exemplaren met Franschen titel, en andere met Hoogduitschen titel, doch deze waren zonder tekst.

Het is moeielijk te bepalen welke uitgave eigenlijk de eerste is geweest. De exemplaren zonder tekst bevatten gewoonlijk de beste afdrukken der platen, en zijn ook op zwaarder papier gedrukt, hetgeen zou doen vermoeden dat deze uitgave de eerste en beste was, maar nooit trof ik daarvan een compleet exemplaar aan. De meeste dezer exemplaren zijn onvolledig, of wanneer ze compleet zijn, zijn altijd de laatst uitgegevene platen, op hetzelfde papier gedrukt als de exemplaren met tekst, en in dit geval zijn de afdrukken in de exemplaren met tekst dikwijls fraaier dan die zonder tekst. Deze omstandigheid doet mij gelooven, dat men begonnen is het werk oorspronkelijk zonder tekst uit te geven, dat men later tot het inzicht is gekomen, dat het beter was daaraan eene beschrijving toe te voegen; maar dat men intusschen de exemplaren, die vroeger geplaatst waren zonder tekst, completeerde met afdrukken van de later verschenen bladen, zóo als die voor de hand kwamen, doch zonder die van achteren te bedrukken. De wijze van uitgave — het werk verscheen in cahiers, welke men dikwijls zelfs in de ingebonden exemplaren nog terug vindt — maakte dit zeer gemakkelijk. Van alle exemplaren, die ik zag, vond ik die met Latijnschen tekst steeds de volledigste, en ik *meen derhalve* te mogen aannemen, dat deze dan ook

de volledigste zijn. Eene beschrijving van zulk een exemplaar wil ik hier laten volgen. Het boek is getiteld:

> HORTUS FLORIDUS in quo rariorum et minus vulgarium florum Icones ad vivam veramq. formam accuratissime delineatae. Et secundum quatuor anni tempora divisae exhibentur Incredibili labore ac diligentia Crisp. Passaei junioris Delineatae ac suum in ordinem redactae A° 1614. Extant Arnhemij. Apud Ioannem Iansonium Bibliopolam ibid. fol. obl.

Het werk bestaat uit twee hoofdafdeelingen, waarvan de eerste wederom in vier onderafdeelingen, naar de vier jaargetijden is verdeeld.

Het eerste stuk van het eerste deel (Lentestuk) bestaat uit 57 bladen, of 114 bladzijden, en bevat behalve het voorwerk 53 platen, genommerd 1—52 en 54, met daarbij behoorenden tekst, die evenzeer is genommerd, en bovendien van eene volgletter is voorzien. Dit stuk is op de navolgende wijze ingedeeld:

Blz. 1. De op koper gegraveerde titelplaat voor het geheele werk, die tevens moet dienen als titel voor dit 1e stuk. Deze titelplaat stelt voor eene gordijn, waarop de bovenstaande titel. Aan de bovenzijde komen van achter de gordijn bloemen te voorschijn, waarschijnlijk eene zinspeling op het voor het oog bedekte leven der planten. In de beide bovenste hoeken van het doek ziet men de portretten van R. Dodonaeus en C. Clusius, in medaillons. Aan de linkerzijde wordt de gordijn opgehouden door eene mannelijke figuur, die in de rechterhand een scepter, en met de linkerhand de gordijn houdt. Om zijn hoofd een stralenkrans, de zon voorstellende. Aan de rechterzijde der

plaat eene vrouwelijke figuur, houdende met de rechterhand de gordijn, terwijl zij met de linkerhand eene waterkruik uitgiet over een bal, die waarschijnlijk de aarde moet voorstellen. Op het met bloemen getooid hoofd draagt zij eene halve maan als diadeem, terwijl boven haar eene ster hare stralen uitschiet over de geheele figuur. Bovenaan, in het midden der plaat, een blazend kinderkopje, als zinnebeeld der lucht. Het geheel vormt dus eene fraaie, figuurlijke voorstelling van de natuur in het algemeen, en van het leven der planten in het bijzonder. Op den voorgrond der plaat, in de aarde, staan zes bloeiende planten, waarvan drie in potten en drie in de volle aarde: eene lelie, anjer, tulp, narcis, anemoon en hyacinth, uitmakende eene verzameling van de in dien tijd meest geliefde, schoonbloeiende gewassen. Van onderen, in den rechterhoek der plaat: *Crisp. Passaeus excud. vltr.*

Blz. 2. Wit.

„ 3 en 4. Voorrede, aanvangende met de woorden: „*Benigno florum*" etc.

Blz. 5. „*Ad Cr. Passaeum fil.*" etc.

„ 6. „*Index Horti Floridi, vernalis*". Op dezen Index komen slechts 41 platen voor, hetgeen Brunet, en na hem vele anderen heeft doen zeggen, dat dit eerste stuk 41 platen moet bevatten. Het blijkt echter dat er, na het afdrukken van dezen Index, nog eenige platen zijn verschenen, die, als slechts voorjaarsbloemen voorstellende, bepaaldelijk tot dit 1e stuk (Lentestuk) behooren. De volgende platen, die niet op den Index voorkomen zijn genommerd 42—52 en 54. Hierbij zij opgemerkt dat plaat 53 ontbreekt. Wel is waar bestaan er exemplaren, waarin eene plaat voorkomt genommerd 53, doch deze plaat is dan dezelfde als de voorgaande (52e), en in de exemplaren, die ik

zag, ontbrak dan de laatste (54e), getiteld: *Tvlipa lvtei ore rubri.* — *Tvlipa Iohannis Riholdi, marginibus albis.*

Blz. 7. Een frontispice, voorstellende een fraai aangelegden 17e-eeuwschen tuin, door bloemhuizen ingesloten.

Blz. 8. De tekst behoorende bij de 1e plaat: „*Hepatica flore niveo*" enz., en op blz. 9 de plaat die bloemen voorstellende. Op deze zelfde wijze gaat het nu voort tot op blz. 71, telkens op de *oneven* blz. de plaat, en op de *even* blz. de daarbij behoorende tekst. Van nu af aan, (blz. 72) komt er evenwel in alle compleete exemplaren, die mij voorkwamen, eene verwarring in de plaatsing van den tekst, m. a. w. de platen behouden wel hun volgnommer, doch de daarbij behoorende tekst is niet in goede orde gedrukt. Van hier af is de volgorde aldus:

Blz. 72. Tekst bij plaat 43.	Blz. 81. Plaat 37.
„ 73. Plaat 33.	„ 82. Tekst bij plaat 48.
„ 74. Tekst bij plaat 44.	„ 83. Plaat 38.
„ 75. Plaat 34.	„ 84. Tekst bij plaat 49.
„ 76. Tekst bij plaat 45.	„ 85. Plaat 39.
„ 77. Plaat 35.	„ 86. Tekst bij plaat 50.
„ 78. Tekst bij plaat 46.	„ 87. Plaat 40.
„ 79. Plaat 36.	„ 88. Tekst bij plaat 51.
„ 80. Tekst bij plaat 47.	„ 89. Plaat 41.

Aan blz. 90 gekomen schijnt men de vergissing in de plaatsing van den tekst, die eerst later gedrukt is, bemerkt te hebben, want op deze en de daaropvolgende blz. staan plaat en tekst (*Tulipa Adriani Bilsij*) weder tegenover elkander.

Nu moest evenwel de gemaakte fout in de plaatsing van den tekst hersteld worden, en derhalve vindt men van nu af aan het tegenovergestelde van hetgeen vroeger plaats vond, namelijk op

Blz. 92. Tekst bij plaat 52.	Blz. 97. Plaat 45.
„ 93. Plaat 43.	„ 98. Tekst bij plaat 34.
„ 94. Tekst bij plaat 54.	„ 99. Plaat 46.
„ 95. Plaat 44.	„ 100. Tekst bij plaat 35.
„ 96. Tekst bij plaat 33.	„ 101. Plaat 47.

Blz. 102. Tekst bij plaat 36.
" 103. Plaat 48.
" 104. Tekst bij plaat 37.
" 105. Plaat 49.
" 106. Tekst bij plaat 38.
" 107. Plaat 50.
" 108. Tekst bij plaat 39.
Blz. 109. Plaat 51.
" 110. Tekst bij plaat 40.
" 111. Plaat 52.
" 112. Tekst bij plaat 41.
" 113. Plaat 54.
" 114. Wit.

Intusschen loopt de signatuur en het volgnommer, waarvan de tekst voorzien is, geregeld door, zooals ook het nommer der platen, zoodat deze fout, die, ofschoon ik dit niet verzekeren kan, toch hoogst waarschijnlijk in alle compleete exemplaren met latijnschen tekst bestaat, haar oorsprong heeft gevonden in eene verkeerde plaatsing der signaturen en volgnommers, bij den reeds vroeger ter drukkerij gezetten en afgewerkten tekst. [1]

Het 2e stuk (Zomerstuk) bestaat uit 22 bladen of 44 bladzijden, en bevat behalve het voorwerk 20 platen, genommerd 1—20. Ook hier is, zooals in het 1e stuk de tekst, boven met hetzelfde volgnommer als de plaat, en onder met eene volgletter gemerkt. Tekst en plaat staan ook hier in dezelfde, maar in regelmatige orde tegenover elkander.

Dit stuk is getiteld:

Æstas Horti Floridi, inqua praecipvi aestatis flores excellenti, Cr. Passaei stylo advivum admodum ingenios exprimuntur. Arnhemi, ex officina Joannis Janszonij. Anno 1617. [2]

---

[1] Er bestaan evenwel vele exemplaren die slechts 41 platen bevatten, en in deze komt deze fout in de plaatsing niet voor; ook ontbreekt daarin de *volgletter*.

[2] Ook vindt men exemplaren met denzelfden titel, doch met een gering verschil in de spelling, waarop het volgende adres: Vltraiecti. Ex Officina Hermanni Borculoi. Et Prostant apud Ioannem Iansonium Bipliopolam (*sic*) Arnemiensis. In deze exemplaren verwijst de *Index slechts naar 19* platen, die het werk dan ook bevat. De 20e

Het stuk is verdeeld:

Blz. 1. Titel.

„ 2. „*Index Æstivvs, vel secundae partis Horti Floridi*". Hieronder een verwrongen anagram op den naam van Crisp. de Passe: Crispian de Pase, Pris de sapiance. Deze Index verwijst naar 20 platen, die zooals reeds boven gezegd is, dit stuk ook bevat.

Blz. 3. Hetzelfde frontispice als voor het 1e of Lentestuk.

„ 4—43. Het werk.

„ 44. Wit.

Het 3e stuk (Herfststuk) bestaat uit 31 bladen, of 62 bladzijden, en bevat, behalve het voorwerk, 27 platen, genommerd 1—25. De 26e plaat (*Radix Cyclamini folio hederae*) is ongenommerd, ofschoon aan de bovenste linkerzijde de sporen van een uitgewischt nommer zichtbaar zijn, en de 27e plaat stelt den bol voor van de plant, waarvan de bladeren en bloemen op plaat 25 zijn afgebeeld, en is even als deze genommerd 25. Ook in dit stuk is de beschrijving tegenover de platen geplaatst, en van hetzelfde volgnommer als deze voorzien, doch hier zonder volgletter, althans in de exemplaren die mij in handen kwamen.

Dit stuk is getiteld:

Avtvmnvs. Horti Floridi rariores avtvmni flores svmma indvstria et labore. Crisp. Passaei filii. In aere effictos, et in lucem recens datos continens. Arnhemii. Ex officina, Joannis Jansonii. 1616. [1]

---

plaat (*Cariophylus maximus col. carneo* en *Id. variegatus*) ontbreekt daarin. In deze exemplaren komt ook de *volgletter* onder den tekst niet voor.

[1] Op andere exemplaren leest men: Vltraiecti. Ex Officina caelatoria Crisp. Passaei. Et Prostant apud Ioannem Iansonium Bibliopolam Arnhemiensem.

De indeeling van dit 3e stuk is als volgt:

Blz. 1. Titel.

„ 2. Wit.

„ 3. Eene op koper gegraveerde plaat voorstellende een landschap, waarin de godin Flora, onder een boom gezeten, en een met bloemen gevulden hoorn in de handen houdende. In den linkerhoek der plaat een vierregelig latijnsch epigramma, geteekend A. B., en in den rechterhoek eene naar verhouding reusachtige zonnebloem (Helianthus). Deze zonnebloem, die de plaat eerder ontsierd dan verfraaid, is hier waarschijnlijk geplaatst (op eene plaat tusschen het zomer- en herfststuk) om de verandering aan te duiden die plaats heeft gegrepen in de betrekking van de aarde tot de zon, welke veranderde betrekking met den aanvang van den herfst meer merkbaar wordt, en tevens eene geheele verandering teweeg brengt in de soort der alsdan bloeiende planten. De omstandigheid dat deze bloem de eigenschap bezit zich steeds, zelfs gedurende den loop van den dag, naar den stand der zon te richten, heeft wellicht aanleiding gegeven juist haar te kiezen, en op eene zoo in het oog vallende wijze te plaatsen.

Blz. 4. Wit.

„ 5. Frontispice, in den smaak als dat voor de beide eerste stukken, doch eenigszins gewijzigd. [1]

Blz. 6. Wit.

---

[1] Deze wijziging bestaat inzonderheid hierin, dat andere planten in de bloemperken voorkomen. Op het frontispice der beide eerste stukken ziet men voorjaars-, hier daarentegen najaarsbloemen. Bij latere afdrukken schijnt men hierop evenwel geen acht meer gegeven te hebben, want daarin vindt men soms een frontispice, voorjaarsbloemen voorstellend, geplaatst voor een stuk dat najaarsbloemen bevat, en omgekeerd.

Blz. 7. „*Index Horti Floridi, avtvmnalis*". Deze Index verwijst naar 26 platen, hoewel slechts bij 24 het nommer der plaat is aangewezen. Bij de beide laatste plaattitels ontbreekt de verwijzing, en de laatste plaat No. 27 (*Bulbus Narcissus marinus*) is in het geheel niet opgegeven.

Blz. 8. Tekst bij de eerste plaat (*Clematis altera purpureo flore*).

Blz. 9—61. De platen met daarbij behoorenden tekst.

„ 62. Wit. [1]

Het 4e stuk (Winterstuk) bestaat uit 14 bladen of 28 bladzijden, en bevat, behalve het frontispice, 12 platen, genommerd 1—11, en de 12e (*Hyacinth. Germ. lilifl.* en *Hyacinth. polyant. cinerit. flore*) ongenommerd. Bij het volgnommer is op deze platen eene *d* geplaatst, om aan te duiden dat ze tot het 4e stuk behooren, welke *d* evenwel op de platen 5 en 9 ontbreekt. [2] Ook hier is de tekst tegenover de platen geplaatst, en van hetzelfde volgnommer als de plaat voorzien, doch, even als in het voorgaande stuk, zonder volgletter.

Dit 4e stuk is getiteld:

Hortvs Floridvs hyemalis. Cr. Passaei Fil. labore et industria nvnc primvm in lvcem editvs. Anno CIↃ DC XIIII. Vltrajecti ex officinâ Calcographicâ Cr. Passaei.

---

[1] Er zijn ook exemplaren waarin een blad (2 bladzijden) meer voorkomt. Deze hebben op blz. 8 een gedicht: *In Flori-legivm* (sic) *Crisp. Passaei*, en op de blz. 9 en 10 eene Voorrede „*Benigno florum*" enz. Deze Voorrede is gelijkluidend met die welke geplaatst is voor het eerste stuk, doch heeft hier aan het einde vijf regels meer, die dáar niet voorkomen. Ook is deze met romeinsche letters, en de andere cursief gedrukt. Deze exemplaren kunnen nochtans niet compleet zijn, want doordien de 10e blz. is ingenomen door het laatste gedeelte dezer Voorrede, ontbreekt de tekst bij de eerste plaat van dit stuk (*Clematis altera purpureo flore*).

[2] Ik zag ook exemplaren waar de *d* alleen bij de 9e plaat ontbreekt.

Het is verdeeld:

Blz. 1. Titel.

„ 2. Index, verwijzende naar de 12 platen, die het stuk ook bevat.

Blz. 3. Hetzelfde frontispice als voor het 3e stuk.

„ 4—27. De platen met daarbij behoorenden tekst. Zooals in alle voorgaande stukken, staat ook hier de tekst op de *even* en de daarbij behoorende plaat op de *oneven* bladzijde. En hiermede is het 1e deel compleet; de omstandigheid, dat de laatste blz. in ieder der vier stukken wit is, belet verderen twijfel.

Het tweede deel is getiteld:

Altera pars Horti Floridi inqva praeter flores, varia etiam reperivntvr arborvm frvctiferarvm, frvticvm, plantarrvm (*sic*) qvoqve et herbarvm medicinalivm genera. Per Crisp. Passaevm in lucem, edita. Z. pl. en j.

Dit deel bestaat uit 63 bladen of 126 bladzijden, bevattende, behalve den titel en de titelplaat, 61 platen, waarop 120 afbeeldingen van bloemen, en in dit deel ook van vruchten, die in het eerste deel niet voorkomen. De platen zijn hier, niet zooals in het eerste deel, van een volgnommer voorzien, doch de daarop voorkomende afbeeldingen wel, namelijk 1—120. De tekst is tot op fig. 52 geregeld tegenover iedere figuur gedrukt, telkens twee afbeeldingen op de *oneven*, en de daarbij behoorende tekst daar tegenover, op de *even* blz. Figuur 53 (*Melo*) beslaat evenwel eene geheele blz., en de daar tegenover staande blz. bevat toch de beschrijving van twee afbeeldingen, d. w. z. die van fig. 53, benevens die van de op de volgende plaat voorkomende fig. 54. Daarentegen is de keerzijde van de plaat waarop fig. 53 voorkomt niet bedrukt, en is de tekst, behoorende bij fig. 55, bovenaan op de volgende blz. geplaatst. *Het geheele deel door*, gaat het van nu af aan op dezelfde

wijze voort; telkens zijn de afbeeldingen een nommer op de beschrijving vooruit, tot dat dit, geheel aan het einde van het werk, bij de laatste plaat (fig. 120), die ook weder eene geheele blz. beslaat, doch waar tegenover niet alleen de daarbij behoorende tekst, maar ook die, welke bij de tweede figuur op de voorafgaande blz. geplaatst is, weder terecht komt.

Dit 2e deel is verdeeld:

Blz. 1. Titel.

Blz. 2. „*Ad lectorem*" etc.

„ 3. Eene plaat, waarop in randwerk de woorden: „*Cognoscite lilia agri qvomodo crescant*, *non laborant*" etc. *Matth.* 6 *cap.* (5 regels). *Formulis Crispiani Passaei et Joannis Waldnelij.*

Blz. 4—125. De tekst met de daarbij behoorende platen.

„ 126. De woorden „*Finis coronat opus*" in typografischen rand.

Den Haag, Febr. 1875. TH. J. I. ARNOLD.

JACOB CAMPO WEIJERMAN ALS JOURNALIST.

Onder bovenstaanden titel heeft Mr. W. P. Sautijn Kluit, in Nijhoff's Bijdragen voor vaderl. geschiedenis en oudheidkunde, N. reeks dl. VII, bl. 193—245, eene zijner vele belangrijke bijdragen tot de geschiedenis der dagbladpers in Nederland geleverd. Aan de hand van dezen zoo vertrouwbaren gids komt men tot de wetenschap welke van de wekelijksche blaadjes, tusschen 1718 en 1738 verschenen, op naam van Weijerman moeten gesteld worden, òf kan men zich door vergelijking overtuigen in hoeverre eene verzameling van zijne geschriften op eenige volledigheid aanspraak mag maken. Die vergelijking kan bovendien ook strekken om nog andere periodieke geschriften van dien vruchtbaren schrijver aan het licht te brengen. Zóó ging het mij. Met bovengenoemd opstel vóór mij, eene kleine reeks van Weijerman's weekblaadjes doorsnuffelende, bemerkte ik dat achter „*De doorzigtige Heremyt*" in denzelfden band gebonden was de „*Vreedecourier*". Van dit blaadje wordt door Mr. Sautijn Kluit volstrekt geen melding gemaakt, zoodat ik naar gegevens ging zoeken, die mijn vermoeden konden regtvaardigen, dat het óók een product van Weijerman zou zijn. Die gegevens nu meen ik gevonden te hebben, en laat ik hier volgen. Vóóraf echter eene korte beschrijving van den Vreedecourier.

Het voor mij liggende exemplaar loopt van Dingsdag 23 September 1732 tot Dingsdag 2 Junij 1733, en wel van n°. 1 tot 73. Het blaadje verscheen tweemaal 's weeks — Dingsdags en Zaterdags — in 4 bladz. kl. 4°. N°s. 1—10 waren te bekomen te Amsterdam, bij H. Uijtwerf en de Ruijter, bij de Beurs, en vervolgens ook te Haarlem, Dordrecht, Leyden, Utrecht, Middelburg, Vlissingen, en te 's Hage bij H. Scheurleer Nic.zoon, in de Vlamingstraat. N°. 11—73 zijn alleen van het laatste *adres voorzien.* Elk nummer heeft, tot vignet, eene

houtsnede, een courier of postillon, op een hoorn blazende, voorstellende.

Wat mij nu aanleiding gaf tot de meening, dat we ook hier met een papieren kind van Weijerman te doen hebben? 1o. Indien het toch waar is, — en wie twijfelt er aan? — dat men aan den stijl den man kent, dan hebben we hier Weijerman in al zijn naaktheid, platheid, gemeenheid vóór ons. Reeds de eerste regels van zijne „Voorreeden" leveren daarvan het bewijs. 2o. Mr. S. K. bespreekt op blz. 209 van zijne bijdrage „*Den kluyzenaer in een vroolyk humeur*", door Weijerman opgedragen „aan den Baron van Syberg". In eene noot onder aan dezelfde bladzijde (209) leest men: „In No. 5 van De naakte Waarheyt is Weijerman zeer uitvoerig over dezen Baron, en diens buitenplaats te Zoetermeer. Ook schreef hij het Leven van den Baron van Syburg. Utrecht, M. Visch, 1734. 8o." Nu wordt in een aantal nummers van den Vreedecourier ook een Baron van Siberg of Sieberg besproken, die een rijk maar niet zeer milddadig heer schijnt te zijn geweest, en die van Weijerman heel wat hatelijkheden heeft moeten slikken. Zóó b. v. in no. 4, waar hij van dien baron sprekende, zegt:

„Om te toonen wat de mildadigheyt is, moet men deselve vergelyken by het tegenovergestelde gebrek, namentlyk by Gierigheyt of Woekery. Tot dien eynde zal ik hier te passe brengen een versje dat rykelijk myn gedachten zal uytleveren.

Een Woekeraer begon zyn rykdom uit te meeten;
En zei op 't laatst, hy kon 't eind van zyn goet niet weeten;
Niet weeten, zij een snaak, my dunkt ik weet het wel;
't Eynd van een Woekeraar zyn goed, dat is de Hel.

Nos. 26 en 27 zijn bijna uitsluitend aan dien baron gewijd. Bovendien leest men aan het einde van No. 26: „Nu nog iets van de Baron van Sieberg..... Men ziet nu het *Leven van den gewaanden Baron, en de bedriegelijke goudmaker ontmaskert, met authentike bewyzen te zamen gestelt, door J. Chr. Wolf, J. V. Dr. uyt het Hoogduytsch vertaalt;* hetzelve is te bekomen bij de meeste boek-

verkoopers, enz." De schrijver van het bovenvermelde „Leven van den Baron van Syberg", van de artikelen over hem in „De Naakte Waarheyt" en die van de verschillende artikelen over dienzelfden baron in den „Vreedecourier" zal dus wel dezelfde persoon zijn. 3o. Men zal het misschien wel wat ver gezocht vinden, om uit het volgende ook nog eenig bewijs voor mijn vermoeden te willen putten, maar ik wil er toch melding van maken. In zaken als deze moet men vooral op de kleintjes letten. Mr. S. K. zegt op blz. 224 van zijne bijdrage: „Weldra ontving de advocaat (Mr. Jan Blocquau, een vroegeren vriend van Weijerman) een voor hem „in de goude Leeu by monsieur Maillet" afgegeven brief, dd. Leiden 16 April 1737, geteekend N. N., maar die, gelijk later bleek, voor Weijerman geschreven was door zekeren Trekmeijer, enz." Nu vindt men achter Nos. 69 en 71 van den „Vreedecourier" van denzelfden Maillet eene advertentie, waarbij hij kennis geeft „dat hij met den eersten Mei (1733) aanvaart heeft het Logement van de Goude Leeuw, in de Hofstraat in 's Gravenhage". Daar nu de Vreedecourier slechts een paar malen eene advertentie van den uitgever Scheurleer, en ook een paar malen eene van den kostschoolhouder Coulange opnam, geloof ik wel te kunnen aannemen, dat Maillet tot de „vriendjes" van Weijerman behoorde, en daarom zijn blad met die advertentie begunstigde. Ik vertrouw echter dat de onder nos. 1 en 2 genoemde bewijzen wel voldoende zullen worden geacht om Weijerman voor den schrijver van den „Vreedecourier" te houden.

En nu nog iets: Op blz. 212 van het reeds genoemde opstel zegt Mr. S. K.: „.... ik heb onder de werken van Weijerman op de Kon. Bibl. ook gevonden: *De Bezweering van den desperaten Antwerpschen Courantier. Blyspel*, met *De Sleutel van den Antwerpschen Courantier*, ofschoon de heer M. Nijhoff, in zijn Catal. de livres anciens et modernes, N°. 125, September 1871, onder n°. 186, het eerste op naam van *J. van Hoven* stelt". [1]

---

[1] Deze voorstelling is minder juist. Wel komt in dezen Catalogus *onder het aangehaalde* nommer voor een band, waarin: „J. van

Ik heb dien catalogus op het oogenblik niet ter mijner beschikking, maar wèl heb ik een band voor mij, waarin vijf blijspelen van Weijerman, elk met afzonderlijke paginatuur, maar met een algemeenen titel, die ik hier laat volgen.

Den Persiaanschen Zydewever; Demokriets en Herakliets Brabandsche Voyagie; De Hollandsche Zinlykheyt (sic); *Den Antwerpsche Courantier; en de Gehoornde Broeders. Benevens eenige uyt het Grieks vertaalde Gezangen van Anakreon, voorzien met de Sleutel van het geheele werk.* Door *Jacob Campo Weijerman. Gedrukt voor den autheur.* (Zond. jaar.) kl. 4°. De opdragt is geteekend J. Campo Weijerman. Breukelen den ... 17...

Uit dezen titel blijkt dus dat de Antwerpsche Courantier van Weijerman is. Wèl schijnen die blijspelen eerst afzonderlijk en anoniem uitgegeven te zijn, daar de onmisbare „lofdichten" die ze vergezellen, den naam des schrijvers slechts met *** aanduiden.

D. M. B.

Hoven, Leedige uuren. 's Hage, 1720. — Besweering van den disperaten Antwerpse courantier. Kluchtspel. Brugge, 1705. — Democritus en Heraclitus Brabantsche voyage. Klugtspel. Gent, Z. j.", doch dit wil niet zeggen dat men daarom de beide laatstgenoemde werkjes aan J. v. H. toeschrijft. De beide werkjes anoniem zijnde, komen hier doodeenvoudig voor, als gebonden in denzelfden band met het werkje van Van Hoven. Dat Weijerman daarvan de schrijver is, is eerst bekend geworden door het art. van den heer Sautijn Kluit, dat eerst een jaar na de uitgave van dezen Catalogus verscheen. Van de „Voyage" *vermoedde* men het reeds vroeger, van den „Courantier" niet. En bovendien geeft niets in het aangehaalde N°. 186 aanleiding om te gelooven, dat men hier het eerstgenoemde werkje *wèl*, en het tweede *niet* aan Van Hoven toeschrijft. Wil men er uit lezen dat men v. H. voor den schrijver houdt, dan zou dit voor de beide werkjes moeten gelden.

Red.

FEESTGAVEN EN ANDERE GESCHRIFTEN

verschenen bij gelegenheid van het driehonderdjarig jubilaeum der Leidsche Hoogeschool.

In Nederland:

Album Studiosorum Academiae Lugduno-Batavae, MDLXXV—MDCCCLXXV. Accedunt nomina Curatorum et Professorum per eadem secula. Hagae Com., M. Nijhoff. 1875.

Uitgegeven op last der Curatoren van de Hoogeschool.

Heynsius, A., Feestrede bij het Derde Eeuwfeest der Leidsche Hoogeschool, den 8sten Februari in de Pieterskerk gehouden. Leiden, A. H. Adriani. 1875. 8vo.

—— Hetzelfde werk. In groot 4to.

—— Discours solennel, prononcé le 8 Février 1875, pour le Jubilé de l'Université de Leiden. Traduit à l'intention de ses hôtes étrangers par les soins du Sénat de l'Université (par C. G. Chavannes). Leiden, A. H. Adriani. 1875. 8vo.

Buys, J. T., Rede, uitgesproken op 9 Februari 1875, bij de afkondiging van het Senaatsbesluit, houdende opdracht van het Doctoraat honoris causa, aan Nederlanders en vreemdelingen. Leiden, W. T. Werst. 1875. 8vo.

Heynsius, A., Fata Academiae Lugduno Batavae MDCCCLXXIV—MDCCCLXXV, quae non ex lege praescripto in deponendo rectoratu exposuit, sed impetrata legis vacatione seorsim edidit. Lugd. Bat. E. J. Brill. 1875. 8vo.

Allocutio, qua professores — legatos — in senaculo *salutavit* M. de Vries.

Prins, J. J., Godsdienstige rede ter voorbereiding van het Akademiefeest, gehouden den 7den Februari, in de Hooglandsche kerk te Leiden. Leiden, S. C. v. Doesburgh. 1875. 8vo.

Segers, E. César, Het derde Eeuwfeest van Leiden's Hoogeschool. Toespraak gehouden op 7 Februari 1875, bij gelegenheid van den dank- en bidstond voor de Hoogeschool. Leiden, W. T. Werst. 1875. 8vo.

Jo. Nic. Madvigii Viri Excellentissimi Ferias Saeculares Tertias Academiae Lugduno Batavae cum civibus Academicis celebraturi adventum commilitonibus gratulatur W. G. Pluygers, in Fac. Phil. et Litt. Acad. Lugd. Bat. Prof. Ord. S. a. s. l. gr. 8vo.

Diwan poëtae Abu-'l-walíd Moslim ibno-'l-Walíd al-Ançárí cognomine Çarío-'l-ghawání, quem e codice Leidensi edidit, multis additamentis auxit, et glossario instruxit M. J. de Goeje. In Recordationem Feriarum Trisaecularium Universitatis Lugduno Batavae. Lugd. Bat., E. J. Brill. 1875. 4to.

Feestgave ter gelegenheid van het Driehonderd-jarig Bestaan der Leidsche Hoogeschool. Leiden, E. J. Brill. 1875. 4to. Niet in den handel.

Hierin: Ibn-Qotaiba, (Verhandeling over de poëzie. Arab. tekst met Holl. vertaling door H. W. C. Rittershausen. — De beoefening der Oostersche talen in Nederland en zijne overzeesche bezittingen, 1800—1874; Bibliographisch overzicht door P. A. M. Boele van Hensbroek. [1]

Stichtingsoorkonde van de Hoogeschool te Leiden, naar het oorspronkelijke in het Archief der Gemeente Leiden, gefacsimileerd. Gratis bijvoegsel tot de Leidsche courant. plano.

Schotel, G. D. J., De Academie te Leiden in de 16e, 17e en 18e eeuw. Haarlem, Kruseman & Tjeenk Willink. 1875. Dl. I. M. pl. gr. 8vo.

---

[1] Op dit laatste komen wij uitvoeriger in eene volgende aflevering terug.

Bergh, W. van den, Kalender der Leidsche Academie, en Naamlijst harer Professoren, van 1575 tot 1875, zooveel mogelijk met hunne geboorte- en sterfdagen. Leiden, P. Somerwil. 1875. 8vo.

Fabricius, F., Redenvoering over den hondert en vijftigsten verjaardag, of het derde jubeljaar, der Hollandsche Akademie te Leiden. Uit last der Hoge Overheden gedaan, den VIII. Februarij CIƆIƆCCXXV. Leiden, A. W. Sijthoff. 1875. 4to.

Feestwijzer van de viering van het Derde Eeuwfeest der Leidsche Hoogeschool. Leiden, E. J. Brill. 1875. 8vo.

Gedenkplaat ter gelegenheid van het 300jarig bestaan van Leiden's Akademie. C. Bos inv. et del. Haarlem, Emrik & Binger. 1875.

Derksen, J. M. E., Gedenkboek der feestvieringen ter gelegenheid van het driehonderdjarig bestaan der Hoogeschool te Leiden. Februari en Juni 1875. Met platen naar de natuur geteekend en op steen gebracht door G. J. Bos. Leiden, de Breuk & Smits. 1875. roy. 8vo.

(Programma en Tekst der zangstukken van het) Groot Vocaal en Instrumentaal Concert, ter eere van de Afgevaardigden der Universiteiten tot het derde Eeuwfeest der Leidsche Hoogeschool, hun aangeboden door HH. Professoren, Studenten der Hoogeschool en vele Burgers, te geven door de Nationale Liedertafel „Amstels Mannenkoor", Dir. D. de Lange, met het Park-Orkest van E. Stumpff op 11 Febr. 1875, in de Stads-Gehoorzaal. 8vo.

Feestgaven uit het Buitenland:

A. Carrière, Répétiteur à l'École des Hautes Études, Les origines du Texte Masorétique de l'Ancien Testament. Examen critique d'une récente hypothèse, par A. Kuenen, prof. à l'Univ. de Leide, traduit du Hollandais, imprimé et offert à l'Université de Leide, à l'occasion du 300e et glorieux Anniversaire de sa fondation. 8 février 1575—8 février 1875. Paris, *Ern. Leroux*. 1875. 8vo. VIII & 54 blzz.

Gaston Paris, Le Petit Poucet et la Grande Ourse, offert à l'Université de Leyden, le 8 Février 1875. Paris, Libr. A. Franck. 1875. 12o. VIII & 96 blzz.

C. Paucker p. p. o., Meletematum Lexistoricorum Specimen. Inclytae Universitatis Litterarum Lugdunensis Batavae Sacris Secularibus Tertiis concelebrandis Caes. Universitatis Litt. Dorpatensis iussu et auctoritate editum. Dorpati 1875. Typis H. Laakmanni. 8vo. 42 blzz.

Litterarum Universitati Lugduno-Batavae Saecularia Tertia gratulatur Rector et Senatus Litterarum Universitatis Bernensis. Addita est G. Rettigii de Pantheismo qui fertur Platonis Commentatio altera. Bernae, Typis Jentii et Reinertii Sociorum. 1875. 4to. 16 blzz.

Inclytae Universitati Litterarum Lugduno Batavae VI. aute Id. Febr. A. Chr. 1875 Tertia Saecularia celebranti gratulantur Universitatis Literarum Marburgensis Rector et Senatus. (Carmen) Marburgi, Typis Academicis Elwertanis. fol. min. 12 blzz.

Inclutae Litterarum Universitati Lugduno-Batavae Sacra Saecularia Tertia die 8 m. Febr. a. 1875 celebranti congratulantur Universitatis Fridericiae Guilelmiae Rhenanae Bonnensis Rector et Senatus. Inest Hermanni Useneri Commentatio cum tabula chalcographa. Bonnae. Formis Caroli Georgi. 1875. 4to. 46 blzz.

L. Urlichs, Der Vasenmaler Brygos und die Ruland'sche Sammlung. Siebentes Programm des von Wagner'schen Kunstinstituts. Der Königl. Niederländischen Universität zu Leyden, zur Feier ihres dreihundertjährigen Jubiläums dargebracht, von der Julius-Maximilians-Universität zu Würzburg. Würzburg, Druck der Stahel'schen Buchdruckerei. 1875. fol. 10 blzz. en 1 chromolith.

Inclutae Academiae Lugdunensi Batavorum Sacra Saecularia Tertia a. d. VI Id. Febr. A. P. C. 1875 auspicato celebranda amica mente gratulatur Academiae Carolinae Ferdinandeae Pragensis Rector et Senatus. (Carmen Saeculare Gustavi Linkeri). Pragae in aed. Societat. Bohemiae 1875. fol. 4 blzz.

Amplissimo Senatui Universitatis Lugduno Batavae Rector et Senatus Academicas. Neapolitanae Universitatis S. P. D. — Open brief. fol. 4 blzz.

An die Königliche Universität zu Leiden, die Königlich Preussische Akademie der Wissenschaften. Berlin. — Open brief. fol. 4 blzz.

De volgende Universiteiten zonden allen Latijnsche Toespraken of Brieven in plano gedrukt.

Universitas Literarum *Argentinensis*. fol. 2 blzz.

Universitas *Basiliensis*.

Universitas Friderica Guilelma *Berolinensis*.

Universitas Fridericia Guilielmia Rhenana *Bonnae*.

Universitas Literarum *Cracoviensis*.

Universitas *Edinensis*, een 4to. brief.

Ludoviciana *Gissensis* Academia.

Universitatis Literariae Georgiae Augustae Prorector et Senatus. *Göttingen*.

Litterarum Universitatis *Gryphiswaldensis* Rector et Senatus.

Universitas Litterarum Fridericiana *Halensis* cum *Vitebergensi* consociata.

Academia *Hauniensis*.

Litterarum Universitas *Jenensis*.

Universitas Christiana Albertina *Kiliensis*

Universitas Literarum *Lipsiensis*.

Universitas Carolina *Lundensis*.

Rector et Senatus Universitatis Litterarum Ludovico-Maximilianae. *Monachi*.

Caesarea Literarum Universitas *Petropolitana*.

Upsaliensis Universitas.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

INVENTARISSEN VAN RIJKS- PROVINCIALE- EN STEDELIJKE ARCHIEVEN IN NEDERLAND.

732. **Amsterdam. — P. Scheltema,** Het Archief der ijzeren kapel in de Oude- of St.-Nicolaaskerk te Amsterdam. Amst. 1850. 8vo. f 2,40

733. —— —— Het Archief van Amsterdam beschreven. Amst. 1862. 8vo. f 0,50

734. —— —— Inventaris van het Archief der stad Amsterdam. Amst. 1866—74. Dl. I—III. 8vo. f 4,50

735. **Arnhem. — P. Nijhoff,** Inventaris van het Oud-Archief der gemeente Arnhem. Arnh. 1864. 8vo. f 3,50

736. **Delft. — J. Soutendam,** Inventaris der charters en privilegien, berustende op het Archief der gemeente Delft. (1246—1599). Delft, 1860. 8vo. f 1,—

737. —— —— Register der bescheiden, die berust hebben in het „Secreet vertrek" van HH. Burgemeesteren en Regeerders der stad Delft. Delft, 1861. 8vo. f 1,30

738. **Doetinchem. — P. Nijhoff,** Berigt aangaande het Oud-Archief der stad Doetinchem. Arnh. 1861. 8vo. f 1,25

739. **Dordrecht. — P. van den Brandeler,** Inventaris van het Archief der gemeente Dordrecht. Dordr. 1862—66. 4 stn. 8vo. f 2,50

740. **Elten. — P. Nijhoff,** Tijdrekenkundige opgave van eenige oorkonden betreffende het Adelijk Jufferenstift te Elten. Arnh. 1866. 8vo. f 1,—

741. **Franeker. — A. Telting,** Register van het Archief van Franeker, in chronol. orde opgemaakt. Leeuw. 1867. 8vo. f 1,90

INVENTARISSEN VAN RIJKS- PROVINCIALE- EN STEDELIJKE ARCHIEVEN IN NEDERLAND.

742. **Gelderland. — (P. Nijhoff,)** Kort overzigt van het Oud Provinciaal Archief van Gelderland. Arnh. 1865. 8vo. f 0,70

743. —— **P. Nijhoff,** Registers op het Archief, afkomstig van het voormalig Hof des vorstendoms Gelre en graafschaps Zutphen. Arnh. 1856. 8vo. f 3,—

744. **'s Gravenhage. — (J. H. Hingman,)** Inventaris van het Oud-Archief der gemeente 's Gravenhage. 's Hage, 1868. 8vo. f 0,75

745. **Groningen, Provincie. — H. O. Feith,** Register van het Archief van Groningen. Met 1e vervolg. (802—1847). Gron. 1853—66. 8 dln. 8vo. (f 18,—). f 12,—

Dl. I—V. Chronolog. gedeelte. Dl. VI. Alphabet. gedeelte. Eerste Vervolg. 2 dln.

746. **Haarlem. — J. L. de Bruyn Kops,** Stukken der grafelijke tijden, uit het Archief der stad Haarlem. Met eene korte beschrijving. Haarl. 1850. 8vo. f 1,—

747. —— **A. J. Enschedé,** Inventaris van het Archief der stad Haarlem. Haarl. 1865—67. 3 stu. M. afb. v. zegels. 8vo. f 6,80

748. **Hattem. — P. Nijhoff,** Tijdrekenkundig register van oorkonden, berustende in het Oud-Archief der gemeente Hattem. Arnh. 1854. 8vo. f 1,—

749. **'s Hertogenbosch. — R. A. van Zuylen,** Inventaris der Archieven van de stad 's Hertogenbosch. 's Bosch, 1863—66. 3 dln. roy. 8vo. (f 16,50). f 10,—

I. II. Stadsrekeningen, 1399—1700; III. Charters en previlegiebrieven, 1191—1826.

750. —— Verslag van het Archief der stad 's Hertogenbosch, over het jaar 1866. 's Bosch, 1867. 8vo. f 0,50

751. **Kampen. — (P. C. Molhuysen,)** Register van charters en bescheiden in het Oude Archief van Kampen. Kamp. 1861—63. Dl. I—III (1251—1584). 8vo. f 6,—

Niet verder verschenen. Niet in den handel.

752. **Kuilenburg. — Is. An. Nijhoff,** Overzigt van het Archief, afkomstig van het graafschap Kuilenburg. Arnh. 1836. 8vo. f 1,25

753. **Leiden. — W. J. C. Rammelman Elsevier,** Inventaris van het Archief der gemeente Leyden. Leid. (1863—67). Dl. I. II. roy. 8vo. (f 10,—). f 7,50

I. Charters en privilegiën, alsmede die van den Burg, van de kerken, gasthuizen en voormalige kloosters, 1240—1644; II. Registers, en bescheiden van algemeenen aard, alsmede die van het beleg en ontzet in 1574.

INVENTARISSEN VAN RIJKS- PROVINCIALE- EN STEDELIJKE ARCHIEVEN IN NEDERLAND.

754. **Middelburg.** — **J. H. de Stoppelaar,** Inventaris van het Oud Archief der stad Middelburg, 1217—1581. Middelb. 1873—74. Afl. 1—5. (tot 1576). 8vo. f 7,50

755. **Noord-Holland.** — **P. Scheltema,** Inventaris van het Provinciale Archief van Noord-Holland, gerangschikt en beschreven. Haarl. 1873. 8vo. f 2,75

756. **Nijmegen.** — **J. M. van Pabst van Bingerden,** Inventaris van het oud archief van het Oud-Burger-Gasthuis te Nijmegen. Nijm. 1871. 8vo. f 1,25

757. **Overijssel.** — Register van Overijsselsche oorkonden. Bewerkt door J. C. Bijsterbos, J. I. van Doorninck en G. H. de Vos van Steenwijk. Zwolle, 1873. In bladen, in portef. 8vo. f 3,—

758. **Roermond.** — **J. D. Sivré,** Inventaris van het Oud Archief der gemeente Roermond. Roerm. 1868—73. 2 dln. 6 stn. 8vo. f 6,—

759. **Rotterdam.** — **(J. H. Scheffer,)** Roterodamum illustratum. Beredeneerde beschrijving van den Geschiedkundigen Atlas, in het Archief der gemeente Rotterdam aanwezig, betrekkelijk het Hoogheemraadschap Schieland en de stad Rotterdam. Rott. 1868—73. Dl. I—III. roy. 8vo. f 6,—

760. **Rijks-Archief.** — **G. D. J. Schotel,** Lettre à Mr. J. de Wal, sur les Archives du royaume, à la Haye. Trad. du Hollandais. La Haye, 1851. 8vo. f 0,30

761. —— **R. C. Bakhuizen van den Brink,** Overzigt van het Nederlandsche Rijks-Archief. 's Hage, 1854. 1e stuk. 8vo. f 1,—

Inleiding. — Geschiedenis. — Overzigt van het Archief der voormalige regtscollegien in Holland. — Niet verder verschenen.

762. —— **H. W. T(ydeman,)** Het Nederlandsch Rijks-Archief. (Amst.) 1855. 8vo. f 0,75

763. —— Inventaris der verzameling kaarten, berustende op het Rijks-Archief. 's Hage, 1867—71. 2 dln. 8vo. f 4,50

I. Zee-, kust-, land- en rivierkaarten der landen buiten Europa, waarop de Nederlanders handel dreven, bewerkt door P. A. Leupe; II. Kaarten v. Nederland, bewerkt d. J. H. Hingman.

764. **Rijnland.** — Alphabetisch register op de stukken van het Oude Archief van het Hoogheemraadschap Rijnland. Leiden 1871. roy. 8vo. f 5,—

Niet in den handel.

INVENTARISSEN VAN RIJKS- PROVINCIALE- EN STEDELIJKE ARCHIEVEN IN NEDERLAND.

765. **Zeeland. — J. P. van Visvliet,** Inventaris van het Oud-Archief der provincie Zeeland. Middelb. 1874. Dl. I. Kaarten en teekeningen. 8vo. f 1,50

766. **Zutphen. — R. W. Tadama** en **W. J. A. Huberts,** Tijdrekenkundig register van alle oorkonden in het Stedelijk Archief te Zutphen. Zutph. 1854. 2 dln. 8vo. f 5,—

---

767. **Album Studiosorum Academiae Lugduno-Batavae** MDLXXV—MDCCCLXXV. Accedunt nomina Curatorum et Professorum per eadem secula. Hagae Com. 1875. gr. in-4to. d. mar. dor. à la tête. f 50,—

Exemplaar op zwaar Hollandsch papier, zooals slechts 6 exx. bestaan. De 5 andere exx. zijn niet meer beschikbaar, en de exx. op gewoon papier zijn geheel uitverkocht.

768. **Aletheia.** Zeitschrift für Geschichte, Staats- u. Kirchenrecht, herausg. v. E. Münch. Lüttich u. Haag, 1829, 30. 2 vol. 8vo. cart. f 2,50

Dit tijdschrift komt weinig vóor; het bevat eenige merkwaardige opstellen over den toestand in België en Nederland, vóór 1830.

769. **Aelnothus,** De vita, et passione S. Canuti, regis Daniae. Item, Anonymus, De passione S. Caroli, comitis Flandriae. Ex cod. Bibl. Hafn. descr., ed. et notas add. J. Meursius. Hafn. 1631. 4to. cart. f 2,50

770. **Ancillon, F.,** Tableau des révolutions du système politique de l'Europe, depuis la fin du 15e siècle. Par. 1823. 4 vol. 8vo. d. veau. f 2,50

771. **Ayala, Ign. Lopez de,** Historia de Gibraltar. Madrid, 1782. Av. pl. pet. in-4to. veau, doré s. tr. f 2,50

Een 36tal belangrijke stukken betr. Gibraltar is hierachter afgedrukt.

772. **Barros, André de,** Vida do Apostolico padre Antonio Vieyra, da Companhia de Jesus. Lisboa, 1746. fol. veau. f 10,—

Antonio Vieyra was zendeling in Maranhaõ (Brazilië); als gezant van den Koning van Portugal deed hij vele reizen naar Frankrijk, naar Nederland enz. Ook was hij een der beroemdste kanselredenaars van zijn tijd.

773. **Baudartius, G.,** Viva delineatio, ac descriptio omnium proeliorum, obsidionum, aliarumque rerum, quae, durante bello adversus Hispan. regem (1559—94) in Belgii provinciis gestae sunt. Amst. 1622. 2 tom. 1 vol. 4to-obl. veau. f 18,—

Hierin 285 fraaie platen, gekopieerd naar die van Hogenberg. De band beschadigd.

774. **Bavay, M. de,** Procès du comte d'Egmont, et pièces justificatives, d'après les mss. originaux. Brux. 1854. Av. facs. gr. in-8vo. br. (f 2,75). f 1,50

775. **Becker, W. G.,** Augusteum, Dresdens antike Denkmäler enthaltend. 2e Aufl. Besorgt und durch Nachträge vermehrt von W. A. Becker. Leipz. 1837. 8vo. d. mar. Avec Atlas de 154 pl. dont quelques-unes color. fol. d. mar. f 18,—

776. **Birch, Tho.,** Historical view of the negotiations between the courts of England, France and Brussels, 1592—1617, extracted chiefly from the MS. state-papers of Tho. Edmondes, embass. at Brussels, etc. Lond. 1749. 8vo. veau. f 5,—

777. **Blackstone, W.,** Commentaries on the laws of England. Abridged by R. M. Kerr. Lond. 1865. 8vo. toile. (f 4,90). f 2,50

778. **Blanckenburgh, G. van,** Onderwyzinge hoemen alle de toonen, die meest gebruyckelijck zijn, op de Handt-fluit zal konnen 't eenemael zuyver blaezen, en hoe men op yeder 't gemackelyckst een trammelant zal konnen maken. Amst. Paulus Matthysz. 1654. Nagedrukt (eenigszins facsimile) door O. Verlage te München. Langw. 8vo. hrn. bd. f 3,50

Slechts 50 exemplaren gedrukt.

779. **Blankaart, S.,** Collectanea medico-physica, oft Hollands jaar-register der genees- en natuurk. aanmerkingen van gantsch Europa, voor de jaren 1680—88. Amst. 1680—88. 4 dln. M. pl. kl. 8vo. 2 hrn. bd. f 2,50

780. **Champollion,** Pièces du système hiéroglyphique des anciens Égyptiens. Par. 1824. 2 tom. Av. 32 pl. gr. in-8vo. 1 vol. d. veau. f 3,50

781. **Chartes** du Hainaut de l'an 1200, en langue Gauloise, Françoise et Latine, avec des notes etc. p. N. J. G. Delattre. Mons, 1822. 8vo. br. f 1,50

782. **Chassant, L. A.,** Dictionnaire des abréviations latines et françaises, usitées dans les inscriptions, les manuscrits etc. du moyen-âge. Evreux, 1846. 8vo. br. f 4,—

Uitverkocht, en hoogst zeldzaam geworden.

783. **Commines, Ph. de,** Mémoires sur les faicts et gestes abbrégées de Loys XI, et Charles VIII. Le tout reveu et corrigé de nouueau. Anvers, Nutius. 1597. 12mo. vél. f 3,50

784. —— Mémoires, où l'on trouve l'histoire des rois de France Louis XI, et Charles VIII. Revue s. plus. mss. etc. p. Godefroy. Augm. p. Lenglet du Fresnoy. Lond. 1747. 4 vol. 4to. veau. f 12,50

785. **Coppens, J. A.,** Nieuwe beschrijving van het Bisdom van 's Hertogenbosch, naar aanleiding v. h. Kathol. Meijerijsch Memorieboek van A. van Gils. 's Bosch, 1840—44. 4 dln. Met wapenkaart. 5 stn. 8vo. cart. f 10,—

Geheel uitverkocht, en zeldzaam geworden.

786. **Creasy, E. S.,** The rise and progress of the English constitution. 2d. ed. Lond. 1854. 8vo. toile. (f 6,65). f 2,50

787. **Dierickx, K. L.,** Het Gends charterboekje, of verzameling van oude charters, enz. met eene lijste d. overoude uytdrukkingen. Gent, 1821. 8vo. f 1,50

788. **Douglas, J.,** Bibliographiae anatomicae specimen, s. catalogus auctorum qui ab Hippocrate ad Harvaeum rem anatomicam illustr. L. B. 1734. 8vo. d. veau. f 1,50

789. **Eekhoff, W.,** De Stedelijke Bibliotheek te Leeuwarden, bevatt. voorn. de werken van schrijvers uit en over deze stad; gevolgd door eene geschiedk. bibliographie v. Leeuwarden. Leeuw. 1870. 8vo. f 2,—

790. **Eggers, C. U. D. von,** Denkwürdigkeiten aus dem Leben d. Kön. Dän. Staatsministers Andreas Petrus Grafen von Bernstorf. Kopenh. 1800. Av. portr. 8vo. f 1,25

791. **Erasmus, D.,** Stultitiae laus. Ad fidem edit. antiq. Frobenii. *Figuris Holbenianis* ornata. Hornae, 1839. Av. 2 portraits, et une quantité de grav. s. bois dans le texte. 8vo. f 1,50

792. **Evelyn, John,** Diary and correspondence, to which is subjoined the private correspondence, between king Charles I and Sir Edward Nicholas, etc. Edited from the orig. mss. bij W. Bray. Lond. 1862/63. 4 vol. Av. 45 portr. 8vo. toile. f 9,—

John Evelyn, geb. 1620, gest. 1705, nam een werkzaam deel aan de groote staatkundige gebeurtenissen van zijn' tijd. In de hoogste kringen verkeerende, en als intiem vriend van eenige ministers van Karel I en Jacobus II, was hij meer dan eenig ander in staat belangrijke berichten intewinnen. Dit werk is ook vooral belangrijk voor de geschiedenis van de oorlogen der Vereen. Nederl. met Engeland.

793. **Fabricius, J. A.,** Bibliotheca Latina mediae et infimae aetatis. Hamb. 1734—46. 6 vol. pet. in-8vo. vél. f 6,—

Dl. VI (P—Z) werd bewerkt door Chr. Schoettgen.

794. **Fokke Sz., A.,** Werken. Amst. 1835. 12 dln. M. portr., caricat. en pl. 8vo. f 6,—

Bevat: De tijdperken d. menschel. levens; Ironisch-comisch, psycho-chemisch woordenboek; De antieke en de moderne He*licon enz.*

795. **Fokke Sz., A.,** Boertige reis door Europa. 's Hage, 1826, 27. 4 dln. M. portr. 8vo. f 2,—

796. **Forestier,** Les justes raisons que les protestans de France ont eues de se réunir à l'Église Romaine, sous Louis-le-Grand. Par. 1687. pet. in-8vo. veau. f 2,50

797. **Franck van Word, S.,** Chronica, tijdboeck en gheschietbibel van aenbegin tot in dit jaar 1536. Z. pl. 1563. 3 dln. fol. 1 oude bd. f 3,50

798. **Francis, E.,** Herinneringen uit den levensloop van een' Indisch ambtenaar, 1815—51. Batavia, 1856—60. 3 dln. gr. 8vo. 1 h. ld. bd. f 3,50

799. **(Geer van Jutfaas, J. L. W. de),** Lodewijk de Geer van Finspong en Leufsta. (1587—1652). Eene bijdrage tot de handelsgeschiedenis van Amsterdam, in de zeventiende eeuw. 3e uitg. Utr. 1852. M. portr. fol. cart. f 4,50

Niet in den handel.

800. **Gezangboek, Het oudste,** voor de openb. godsdienstoefeningen in de Ned. Gereform. kerk, uitg. d. A. van der Linde. 's Hage, 1869. kl. 8vo. f 1,—

801. **Gibbon, Edw.,** The history of the decline and fall of the Roman Empire. Lond. 1816,17. 12 vol. Av. portr. et. carte. gr. in-8vo. d. veau. f 12,—

802. **Goes, Dam. de,** Chronica de senhor Rei D. Manoel, dada a luz por R. Bocache. Lisboa, 1749. fol veau. f 20,—

Belangrijk voor de geschiedenis van de ontdekkingen der Portugezen in Amerika enz. Zeer zeldzaam.

803. **Gregoir, E. G. J.,** Les artistes musiciens Néerlandais. Anv. 1864. 8vo. br. f 2,50

804. —— Documents historiques, relatifs à l'art musicale et aux artistes-musiciens Néerlandais. Brux. 1872—74. vol. I, II. 8vo. br. f 2,80

Hst 3e deel is ter perse.

805. —— Schetsen van Nederlandsche toonkunstenaars, meest allen weinig, of tot hiertoe niet gekend. Bruss. 1869. 8vo. f 0,50

806. —— Levensschets van Adriaan Willaers. Bruss. 1869. 8vo. f 0,25

807. —— Histoire de l'orgue, suivie de la biographie des facteurs d'orgues, et organistes Néerlandais et Belges. Brux. 1865. 8vo. br. f 2,25

808. —— Notice sur l'origine du compositeur Louis van Beethoven. Anv. 1863. 8vo. br. f 0,25

809. **Hain, L.,** Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typogr. inventa, usque ad annum MD, vel simpl. enumerantur vel adscur. recensentur. Stuttg. 1826—31. 2 vol. 8vo. d. veau. (f 41,75). f 12,—

810. **Hasselt, G. van,** Bijdragen voor den burg van Nijmegen. Amst. 1805. 8vo. f 0,50

811. —— Bijdragen voor d'oude Geldersche maaltijden. Arnh. 1805. 8vo. f 1,50

812. —— Stof voor eene Geldersche historie der heidenen. Arnh. 1805. 8vo. f 1,50

813. **Hermans, C. R.,** Analytische opgave der gedrukte charters, diploma's, handvesten, plakaten, keuren, ordonnantiën, reglement. en andere staatsstukken, betrekkelijk de provincie Noord-Braband, van 704 tot 1648. 's Bosch, 1844. 8vo. f 1,50

814. **Houve, M. van der,** Hantvest- of Chartre chronyck van de landen van Oud-Batavien, Oud-Vriesland, enz. maeckende het Vereenigde Nederland. Leyd. 1636, 38. 2 dln. fol. 1 hrn. bd. f 3,—

815. **Huygen, C. W.,** Beschrijving van het begin, opkomst en aanwas van Doesburg. Uitg. door C. W. Vonck. Nijm. 1761. 4to. h. l. bd. f 2,50

De voorrede van Vonck (108 blz.) bevat een overzicht der Geldersche geschiedschrijvers.

816. **Idsinga, S. H. van,** Het staatsrecht der Vereenigde Nederlanden, vertoond volgens de geschiedenissen der stad Groningen, 1050—1600. Leeuw. 1758, 65. 2 dln. fol. h. l. bd. f 2,50

817. **Jaffé, Ph.,** et **G. Wattenbach,** Ecclesiae metropolitanae Coloniensis codices manuscripti. Berol. 1874. roy. in-8vo. br. f 7,80

Van dezen belangrijken catalogus der handschriften, toebehoorende aan het Domkapittel te Keulen, werden slechts 50 exx. in den handel gebracht.

818. **Knapp, J. F.,** Regenten- u. Volks-Geschichte der Länder Cleve, Mark, Jülich, Berg u. Ravensberg. Crefeld, 1836. 3 vol. 8vo. cart. f 5,—

819. **Kant, Imm.,** Werke. Sorgfältig revidirte Gesammtausgabe. Leipz. 1838, 39. 10 vol. Av. portr. gr. in-8vo. br. (f 47,50). f 20,—

820. **Landsberg, J. H. D.,** Nouvelle manière de fortifier les places. La Haye, 1712. — Idem, Nouveau projet d'une citadelle, confronté contre celle de Lille. La Haye, 1718. 2 tom. 1 vol. Av. pl. 4to. veau. f 2,50

821. **Law of sale, The Moohummudan,** according to the Huneefeea code: from the Futawa Alumgeeree. Selected and transl. from the orig. Arabic, with an introduction and explanat. notes by Neil B. E. Baillie. Lond. 1850. gr. in-8vo. toile. f 3,50

822. **Ledeboer, A. M.,** Notices bibliographiques des livres imprimés avant 1525, conservés dans la Bibliothèque publ. de Deventer. Dev. 1867. 8vo. toile. Papier fort. f 2,50

823. **Linden, Joh. Ant. van der,** De scriptis medicis ll. II. Amst. 1651. 8vo. vél. f 1,25

824. **Loysel, A.,** Institutes coutumières, ou manuel etc. du droit coutumier, et plus ordinaire de la France. Avec les notes d'E. de Laurière. Nouv. éd. p. Dupin et E. Laboulaye. Par. 1846. 2 vol. pet. in-8vo. cart. (f 6,50). f 4,—

825. **Maestertius, J.,** Beschrijvinge van stadt en landt van Dendermonde, mitsg. costumen, enz. Leid. 1646. 4to. hr. bd. f 1,50

826. **Maastricht.** — A journall of all the principall passages of that late famous siege, and taking of the citie of Mastricht. Written by a gentleman of qualitie and an actor in most of the proceedings. London, 1632. 4to. Av. carte. d. v. f 8,—

827. **Marche, Olivier de la,** Mémoires. 3e édition, reveuë et augmenté d'un estat particulier de la maison du Duc Charles le Hardy. Brux. 1616. 4to. vél. f 4,—

828. **Massa, Is.,** Histoire des guerres de la Moscovie (1601—10), publ. par le Prince Obolensky et le Dr. A. van der Linde. Brux. 1866. 2 vol. Av. pl. 8vo. br. (f 10,—). f 6,—

Inhoud: Een cort verhael van begin en oorspronck deser tegenwoord. oorlogen en troeblen in Moscovia, totten jare 1610; Descriptio regionum Siberiae, etc.; Etude sur Is. Massa; traduction franç. de l'Histoire d. guerres et des troubles en Moscovie; Annotations historiques et critiques.

829. **Meeter, E.,** Holland its institutions; its press, kings and prisons. Lond. 1857. 8vo. cl. f 3,50

Dit pamflet van 360 blz. bevat grootendeels de chronique scandaleuse van de residentie, in de jaren 1837—48.

830. **Meyboom, P. J. M.,** Lijst van gedrukte kaarten, voorhanden in het Archief der Genie van het Ministerie van Oorlog. 's Hage, 1857. roy. 8vo. linn. f 3,—

Niet in den handel.

831. **Munster, Seb.,** Cosmographiae uuiversalis lib. VI, in quibus describuntur omnium habit. orbis partium situs, regionum effigies ... nobiliorum civitatum icones, regum et principum genealogiae, item omnium gentium mores, leges ... atque memorab. hunc usque a^{m}. 1554 rerum gest. historia. Basil. H. Petri. 1554. Av. plus. centaines de pl. xylographiques dans le texte. fol. veau. f 12,—

Op blz. 1099: Liber V.: De novis insulis, quomodo, quando, et per quem illae inventae sint, waarin: Inventio nov. insulanem; Columbus inventis novis insulis redit in Hispaniam; De quatuor navigationibus Americi Vesputii ad novas insulas, etc. De houtsneden zijn allen gekleurd; de band en eenige bladen zijn beschadigd, zooals gewoonlijk.

832. **Mijer, P.**, Geschiedenis der Nederl. Oost-Indische bezittingen onder de Fransche heerschappij. Batavia, 1839. 8vo. f 2,50

833. —— De Gouverneurs-Generaal van Nederlandsch Indië. Batavia, 1843. 8vo. cart. f 2,50

Beide stukken zijn afzonderlijke afdrukken met titel, uit het Tijdschrift v. N. I. Zeer zeldzaam.

834. **Nahuys, M. Th. C. Fl. Nap.**, Histoire numismatique du royaume de Hollande, sous Louis-Napoléon. Amst. 1858. Av. 14 pl. gr. in-4to. br. (f 10,—). f 6,—

835. **Observations** sur le commerce de la Mer-Noire, et des pays qui la bordent; auxquelles on a joint deux mémoires sur le commerce de Smyrne, et de l'isle de Candie. Amst. 1787. 8vo. br. f 1,—

836. **Paracelsus, Aur. Theophr.**, De kleyne chirurgie ende 't Gast-Huys Boeck. Nu eerst uyt den Hoogh-duytsche over-geset door M. Everaert. Utr. 1629. kl. 8vo. h. h. bd. f 2,50

837. **Payen, Les voyages de monsieur**, ou sont contenues les descriptions d'Angleterre, de Flandre, d'Hollande, etc. Par 1667. pet. in-8vo. veau. f 2,—

838. **Pers, D. P.**, Bellerophon of lust tot wysheyt, door sinnebeelden leerlijck vertoont. Amst. 1662—95. 3 dln. M. pl. en muziek. kl. 8vo. 1 hrn. bd. f 7,50

Zeer fraai exemplaar van een zeldzaam voorkomende liederenverzameling, met muziek.

839. **Piccardt, J.**, Beschryvinge van de landen gelegen tusschen de Noordzee en de Yssel, waarbij Annales Drenthiae en beschryvinge van Coverden. Amst. 1660. Met portr. en pl. 4to. hr. bd. f 2,—

840. **Pouilly, M. J. de**, Guide des voyageurs. Histoire de Maestricht et de ses environs. Maestr. S. d. (c. 1850). Av. pl. 8vo. br. f 1,—

841. **Quetelet, A.**, Anthropométrie ou mesure des différentes facultés de l'homme. Brux. 1870. Av. pl. roy. in-8vo. br. (f 6,—). f 4,50

842. **Raet von Bögelskamp, F. F. von**, Beyträge z. Geschichte Westphalens, zugleich Versuch einer Provinzialgeschichte d. Grafschaft Bentheim. Münster, 1805, 2 tom. 1 vol. 8vo. cart. f 2,50

843. **Remacle, L.**, Dictionnaire Wallon-Français, dans lequel on trouve la correction de nos idiotismes vicieux, etc. 2e éd. augm. et corr. Liége, (1844). 2 vol. roy. in-8vo. br. (f 8,—) f 6,—

844. **Roisin**, Franchises, lois et coutumes de la ville de Lille. Ancien ms., cont. un grand nombre de chartes et de titres hist. conc. la Flandre. Publ. avec des notes et un glossaire p. Brun-*Lavainne. Lille, 1842*. gr. in-4to. cart. f 2,50

845. **St.-Joseph, Anth. de,** Essai historique sur le commerce et la navigation de la Mer-Noire. Par. 1820. 8vo. br. f 1,—

846. —— Concordance entre les codes civils étrangers et le Code Français. Brux. 1842. roy. in-8vo. d. veau. f 3,50

Hierin de tekst der Burgerl. Wetboeken van Nederland, Beieren, Oostenrijk, Pruisen, Zweden, Baden, Louisiana, Haïti, enz. en die der hypotheekwetten van Zweden, Wurtemberg, Genève, Freiburg, St.-Gallen en Griekenland.

847. **Sainte-Marie, Hon. de,** Dissertations histor. et crit. sur la chevalerie ancienne et moderne, séculière et regulière. Par. 1728. Av. 12 planches. 4to. veau. f 5,—

848. **Scriptores** rerum Germanicarum, ed. H. Meibomius. Helmest. 1688. 3 tom. 1 vol. fol. veau. f 7,50

849. **Schayes, A. G. B.,** La Belgique et les Pays-Bas, avant et pendant la domination romaine. Brux. 1858, 59. 3 vol. Av. cartes, plans et grav. roy. in-8vo. br. f 10,—

Geheel uitverkocht.

850. **Schweighaeuser, J.,** Lexicon Herodoteum. Argent. 1824. 2 tom. Av. portr. gr. in-8vo. 1 vol. d. veau. f 2,50

851. **Suringar, W. H. D.,** Historia critica scholiastarum Latinorum. L. B. 1834. 3 vol. gr. in-8vo. f 3,50

852. **Taitbout de Marigny,** Voyages en Circassie. Odessa, 1836. 8vo. br. f 1,50

De Marigny was Nederlandsch Consul te Odessa.

853. **Thorbecke, J. R.,** Parlementaire redevoeringen. Sept. 1863—Febr. 1866. Dev. 1870. 3 dln. gr. 8vo. (f 11,70). f 7,—

854. **Tijdschrift, Driemaandelijksch.** 's Hage, 1836, 37. 4 stn. 1 bd. 8vo. f 2,50

Van dit tijdschrift is niet meer verschenen. Men treft er onder anderen in aan: Thorbecke, Joh. de Witt en zijn tijd.

855. **Uffenbach, Z. C. von,** Merkwürdige Reisen durch Nieder-Sachsen, Holland und Engelland. Francf. 1753. 3 vol. Av. pl. 8vo. vél. f 4,—

In deze hoogstbelangwekkende reisbeschrijving, waarin tal van letterkundige en geschiedkundige bijzonderheden, beschrijvingen van bibliotheken, schilderijenverzamelingen enz., beslaat Nederland in Dl. II 200 en in Dl. III 460 blz.

856. **Ulloa, Alf.,** Commentari delle guerra che il duce d'Alva ha fatto contra Guglielmo di Nassau, et contra il conte Lodouico suo fratello, etc. a° 1568. Venezia, 1570. 4to. d. mar. f 7,50

857. **Vanden Vos Reinaerde,** uitgegeven en toegelicht door W. J. A. Jonckbloet. Gron. 1856. 8vo. (f 3,90). f 2,50

858. **Verhael, Een waerachtich,** van schermutsinghe by die van Leyden opten 29 Julij 1574, jeghen den viandt ghehouden. Delft, 1574. kl. 8vo. f 1,—

Fac-simile naar de oorspronkelijke uitgave, gemaakt in 1874. Van deze uitgave is slechts één ex. bekend, dat in de Bibliotheek der Maatschappij van Nederl. letterkunde bewaard wordt.

859. **Verhandeling, Natuurk.,** van de theé, koffeé, tabak en snuf-poeders. Amst. 1701. 8vo. cart. f 2,—

860. **Verhooren** en andere bescheiden betreffende het rechtsgeding van Hugo de Groot. Uitg. d. R. Fruin. Utr. 1871. 8vo. (f 4,80). f 2,75

861. **Vernon, J.,** Letters illustr. of the reign of William III, from 1696 to 1708. Publ. from the orig. by G. P. R. James. Lond. 1841. 3 vol. Av. portr. 8vo. toile. (f 18,—). f 7,50

862. **Vertus, Les,** admirables de la véritable Eau de la Reine d'Hongrié. Holl. en Fransch. Aan het slot: On le vend chez Jean Battista Cotta, Marchand Italien, demeurand à la Haye sur la Plaine. (1686). 1 bl. plano. f 2,50

Hoogdravende aanbeveling van het Eau de la Reine d'Hongrie. Dit curieuse bericht, in twee kolommen gedrukt, bevat eene opgave van den oorsprong van den naam, de eigenschappen enz. van dit water. Met eigenhandige naamteekening van J. B. Cotta, die zich eigenaar noemt van het echte recept.

863. **Waechter, O.,** Das Verlagsrecht mit Einschluss der Lehren von dem Verlagsvertrag und Nachdruck, nach den geltenden Deutschen u. Internation. Rechten. Stuttg. 1857, 58. 2 vol. 8vo. cart. f 3,—

864. **Weleveld, L. A. van,** Handboek van den Nederlandschen adel. Met Supplement. 's Grav. 1848. Met 517 fraai gekleurde wapenafbeeldingen. 4to. In portef. f 80,—

Geheel compleet en fraai exemplaar.

865. **Wiarda, T. D.,** Von den Landtagen der Friesen in den mittleren Zeiten bei Upstalsboom. Leer, 1818. 8vo. f 1,—

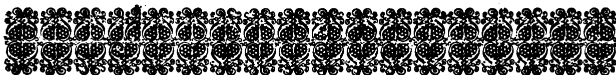
866. **Wieland, Ph.,** Practyke civile. Van nieus oversien, enz. bij Ant. van 't Sestich. Rott. v. Waesbergen. 1642. 12mo. h. l. bd. f 3,25

Met fraaien titel gegrav. d. C. van Dalen.

867. **Wolff, E., Bekker** en **A. Deken,** Historie van den heer Willem Leevend. 's Hage, 1784. 8 dln. 8vo. h. l. bd. f 3,25

868. **Xenophontis** Scripta quae supersunt. Gr. et Lat. cum indicibus. Par. Didot, 1853. roy. in-8vo. d. veau. (f 8,—). f 5,—

869. **Zeuss, K.,** Die Deutschen u. die Nachbarstämme. Münch. 1837. 8vo. br. (f 12,—). f 7,50

DER FRANCOYSEN ENDE HAERDER NAGEBUEREN MORGHENWECKER.

Toen ik in de inleiding tot *De oude verhalen van het beleg en ontzet van Leiden*, bl. 7, over de geschriften van Jan Fruytiers en onder andere ook over den door hem vertaalden *Morghenwecker* sprak, moest ik getuigen dat ik dit boek slechts van hooren zeggen kende. Sedert zijn mij echter door de voorkomende goedheid van twee Nederlandsche bibliophilen exemplaren van twee verschillende uitgaven ter inzage verstrekt, die mij aanleiding geven om op het onderwerp terug te komen.

De eerste uitgaaf is in twee gedeelten in 1574 en in 1575 uitgekomen, hetgeen gevoegelijk kon geschieden omdat het oorspronkelijke werk uit twee samenspraken bestond. De titel van het 1e stuk luidt aldus:

> Der Francoysen eñ haerder nagebüeren Morghenwecker. Ende is een somme van alle hetgene dat den ghenoemden Lutheranen oft Hughenoten in Vranckryck wedervaren is, zedert den tydt Francisci de .I. tot den veertiensten jare Caroli de .9. Vervatende voornamelick zyn gruwelicke ongehoorde moort, veel secreten van Coninghen ende Potentaten, midtsgaders seer treffelicke Articulen seer nut voor desen tegenwoordigen tyt. Eerstmael in Latynsche ende Francoysche tale tsamensprekinschewijse ghemaect door Euzebium Philadelphum. Overghesedt door Jan Fruytiers .... Ghedruckt in de vermaerde coopstadt Dordrecht, MDLXXIIII.

Uit het drukkersmerk: de leeuw van den geslachte Iuda, blijkt dat de bekende Jan Canin den druk heeft bezorgd. Het formaat is kl. 8o. De bladzijden zijn niet genommerd, de vellen gaan van A tot en met M. De voorrede is met een * gemerkt, en denkelijk het laatst afgedrukt. — Het 2e stuk heeft korter titel:

De tweede Dialogus. Der Francoysen eñ haerder nagebueren Morghenwecker. Gemaeckt door Eusebium Philadelphum. Overghesedt door Jan Fruytiers ..... Ghedruckt . . . MDLXXV.

Ongetwijfeld heeft Fruytiers niet den Latijnschen maar den Franschen tekst vertaald: hij was gewoon uit die taal over te zetten, en zijn titel beantwoordt ook alleen aan de Fransche uitgaaf:

Le Reveille-matin des François et de leurs voisins. Composé par Eusèbe Philadelphe Cosmopolite en forme de dialogues. à Edimbourg 1574. in-8o.

Zoo althans wordt de titel opgegeven in het artikel Barnaud van La France protestante. — Van de Latijnsche uitgaaf bezit de Bibliotheca Thysiana een exemplaar:

Dialogi ab Eusebio Philadelpho Cosmopolita in Gallorum et caeterarum nationum gratiam compositi, quorum primus ab ipso auctore recognitus et auctus: alter vero in lucem nunc primus editus fuit. Edimburgi ex typographia Iacobi Iamaei. 1574.

Waarschijnlijk gaan aan deze volledige uitgaven afzonderlijke vooraf, die slechts de eerste zamenspraak *bevatten. Zij* zijn mij echter niet onder de oogen geko*men en ik heb* ze ook niet vermeld gevonden. Het zou *kunnen zijn* dat Fruytiers naar een dier vroegere de

vertaling van den eersten dialoog voltooid had, en eerst later uit de volledige uitgaaf den tweeden dialoog had leeren kennen.

Van meer belang is de vraag naar den auteur, die zich achter den pseudonym van Eusebius Philadelphus verschuilt. Allerlei namen zijn genoemd, Hotman, Barnaud, meer andere. Lang heeft men Beza voor den schrijver gehouden. Tegenwoordig denkt men eerder aan Donellus, die tot ons land en de Leidsche Hoogeschool in nauwe betrekking staat. Zie hier wat de France Protestante dienaangaande zegt:

> D'après le témoignage le plus ancien, celui du célèbre Cujas dans sa Praescriptio pro I. Montlucio adversus libellum Zach. Furnesteri (pseudonyme de Hugues Doneau) on doit l'attribuer à ce savant jurisconsulte. On sait qu'à l'époque des massacres de la S. Barthélemi, Doneau qui professait ainsi que Cujas à l'université de Bourges, ne fut sauvé de la fureur des assassins que par le devouement de quelques étudiants allemands, ses élèves. Il se réfugia en Suisse, d'où il passa en Allemagne et ne rentra plus dans sa patrie. Les circonstances de sa vie ne tendent pas, du moins, à contredire l'assertion de son illustre confrère.

Ik durf geen eigen oordeel vormen: het ontbreekt daartoe in onze bibliotheken aan de onmisbare boeken. Genoeg voor ons te weten dat het door Fruytiers in onze taal overgebrachte geschrift afkomstig schijnt van een man van beteekenis, en in der tijd groote beweging heeft gewekt en nog altijd verdient gelezen te worden om de velerlei bijzonderheden die het bevat betreffende den Bartholomaeusnacht en de gebeurtenissen die daarmee samenhangen, en inzonderheid om den geest des tijds die er zich vrijmoedig en krachtig in uitspreekt.

Bij ons niet minder dan in Frankrijk heeft het opgang gemaakt. Meermalen is het herdrukt: in 1588 te Dordrecht, ter zelfder drukkerij waar het het eerst ter perse gelegd was: ook deze uitgaaf heb ik gezien; — vervolgens in 1598 (zie Catalogus Lelong bl. 197 en La Rue Geletterd Zeeland bl. 58) en in 1608 (een exemplaar sedert kort in de boekerij der M. d. Nederl. Letterkunde). Bovendien wordt in den Catalogus Lelong, t. a. pl. nog van een uitgaaf van 1580 gesproken, waarvoor evenwel misschien 1588 gelezen zal moeten worden. Zooveel uitgaven gedurende een tijdsverloop van vier en dertig jaren getuigen van een wel gevestigde en duurzame belangstelling. Daarvan getuigt ook de navolging van Baudart, die in 1610 voor zijn volksverhaal van de bloedige vervolgingen der Spanjaarden in de Nederlanden geen gepaster titel wist te bedenken dan dien van „Morghenwecker der vrije Nederlantsche Provintien" [1] — een navolging, die weer op haar beurt anderen ten voorbeeld heeft gediend, en den naam eeuwenlang in de gedachtenis van het volk heeft bewaard.

Opmerkelijk zijn sommige der kantteekeningen, waarmee Fruytiers zijn vertaling verrijkt heeft: zij verplaatsen ons zoo geheel in den tijd waarin hij met zijn werk bezig was. Ik wil er enkele afschrijven.

Waar in den tekst gewaagd wordt van de verlegenheid der Papisten, nu zij op den standvastigen tegenstand der Hugenoten stuiten, teekent Fruytiers aan:

> Wat dunckt U, soude men van den Nederlantschen Commandeur eñ tyrannen sulck niet moghen segghen, nu de Stadt van Leyden ende alle Hollantsche steden haer in t water setten eñ alle het lant verderven

[1] Zie P. A. Tiele's Bijlage achter het le deel der Bibliotheek *van Nederlandsche* Pamfletten.

> om hen weder te staen, nu hy niet en weet waer hy syn tyrannighe handen werc sal gheven. Anno 74.

Elders, bij gelegenheid der belegeringen van Rochelle, Sancerre en Somiers:

> Leser, merct doch scherpelic op Godts crachtige hant ende leert hier wt vast op hem betrouwen, voornamelic ghy, belegherde van Leyden 1574.

Zoo schreef de aanstaande auteur van de „Corte Beschryvinghe van de ... wonderbaerlicke verlossinghe der Stadt Leyden", terwijl het beleg nog voortduurde en het onder water zetten van Holland eerst was aangevangen. Het is ons vreemd te moede als wij die opwekkende en bemoedigende en God betrouwende woorden als van zijn lippen opvangen. Wij voelen ons in den tijd verplaatst, wij vreezen en hopen mede; wij beseffen welk een kracht het geloovig vertrouwen verleent. Daarentegen treft ons de klacht over de libertijnen, die Fruytiers slaakt, en waarin wij een voorspelling zien van den tweestrijd, tijdens het Bestand, tusschen hen die tegen Spanjaarden en Papisten aanvankelijk samenspanden:

> Wilde Godt dat men noch in Hollandt niet vele alsoodanighe lieden en vonde, dewelcke soo sy vry van de Spangiaert ende ongemoeyt in hare goederen mochten blyven, de Religie oock seer licht souden achten. De Heere gheve hen beter kennisse.

Dat geldt U, Heer landsadvocaat en Heeren Staten van Holland. Als eens de Spanjaard buiten gevecht is gesteld, zal de beurt aan u komen. De Heere geve u betere kennisse; anders verdringen u nog eens degenen die de betere kennis bezitten of wanen te bezitten. Zij houden nu reeds het oog op u. —

Van geheel anderen aard en strekking zijn sommige kantteekeningen, waarin Fruytiers zich kennen doet als vertaler van een werk dat hij zonder zijn naam had uitgegeven:

> Siet van dese versamelinghe [van Hugenoten te Parijs, in de rue S. Jacques] breeder int tweede stuc der Fransoyser Historien, in het Latyn, Walsch, ende van my in Duytsch overgheset f°. 11.

Welk boek mag hier onder dien onbepaalden titel van Fransche Historien wel bedoeld zijn? Onze keus is tamelijk beperkt omdat niet veel historien van dien tijd in het Hollandsch zijn overgezet. Ik vermoedde aanstonds, dat de welbekende „Commentaires de l'Estat de la Religion et Republicque soubs les Rois Henry & François seconds & Charles neufieme, MDLXV", die aan le president de la Place worden toegeschreven, bedoeld konden zijn. Ik vond daarin werkelijk, p. 5, breedvoerig van die gestoorde samenkomst in de Rue S. Jacques gehandeld, en toen ik vervolgens ging nasporen of dat boek ook in Hollandsche vertaling bestond, vond ik het onmiskenbaar omschreven in van der Wulp's Bibliotheek van pamfletten onder n°. 177. Het magazijn van den uitgever dezer Adversaria, Mart. Nijhoff, bevatte er een exemplaar van, dat weldra in de Bibliotheca Thysiana overging, en nu werd mijn gissing tot zekerheid, want het verhaal der protestantsche samenkomst komt in die vertaling, overeenkomstig de aanhaling van Fruytiers, op f°. 11 voor. Het eenige wat voor als nog vreemd schijnt is dat in die aanhaling van „'t tweede stuc der Fransoyser Historien" wordt gesproken. Wat dan onder het eerste stuk verstaan moet worden, is mij nog een raadsel; misschien had Fruytiers vroeger een ander soortgelijk boek vertaald en beschouwt hij dat als een eerste stuk van zijn Fransche Geschiedenis-

sen: mij is zoo iets evenwel nog niet in handen gekomen. Minder bevreemdend is de vergissing van den vertaler, alsof er nevens den Franschen tekst, dien hij volgt, ook nog een Latijnsche had bestaan: de Commentaires zijn wel, zoo ver ik weet, slechts in het Fransch uitgegeven, maar dikwerf wordt voor een vertaling aangezien de vrije navolging die *de Serres* er van naamloos gegeven heeft onder den titel: „Rerum in Gallia ob religionem gestarum libri tres, regibus Henrico II, Francisco II et Carolo IX — 1570", en die later herdrukt is als eerste stuk zijner „Commentario de statu Religionis et Reipublicae in Regno Galliae" over welk boek en zijn auteur zie Marchand, Diction. Hist. i. v.

De titel der Hollandsche vertaling luidt aldus:

Warachtighe beschryvinghe van den Standt der Religien ende t'ghemeyne welvaren onder den Coninghen van Francriick Henrico de tweede, Francisco de tweede ende Carolo de neghende gheschiet. Wt den Franchoysche in Nederlantsche tale door eenen liefhebber der waerheyt overgheset, seer nut ende profiteliick door den teghenwoordighen tiit voor den Nederlanden . . . . . Anno 1567, 20 Octob. (kl. octavo, 692 blz., buiten voorrede en naschrift).

Geen naam van den vertaler, geen toespeling zelf die op hem schijnt te doelen komt in het lijvige boekdeel voor. Maar nu ons vermoeden eens op Fruytiers gevestigd is, herkennen wij zijn hand duidelijk genoeg. De berijmde toespraak aan het slot: „Tot de drie Staten van Nederlant", is geheel in zijn welbekenden trant. Hij spreekt ook reeds hier, in zijn „Tot den lezer", zoo als later zoo vaak, over de voortzetting van zijn arbeid:

Hier hebt ghy, beminde leser, het eynde van desen

seven boecken der Francoyser gheschiedenissen ... Soo verde nu deselfde meester in sine cronycke voortgevaren is, hope uwer L.... met hetselfde ooc bedienstich te wesen; ende ist dat ic sine styl niet en can becomen, hope u l. door Godes hulpe wt twee andere boecken, daer den voornaemsten handel der Franchoysen voorder tot den jare 65 in wort verhaelt, ende alreede half voldaen zyn, op het alder cortste ende bequaemste na mynen cleynen verstande, oock voorts over te setten ende in eenen boecke alles te vervaten.

Nog eens, op de keerzij van het titelblad, getuigt hij van zijn voornemen om het bij dit werk niet te laten. Hij spreekt, in rijm, van het keeren der fortuin en van den lateren tegenspoed van aanvankelijk voorspoedige tyrannen, en teekent daarbij op den kant aan: „Vint ghy hier alsulcx niet, Het tweede stuck doorsiet".

Of dat tweede stuk ooit het licht heeft gezien, durf ik niet zeggen, maar kennen doe ik het althans niet.

Blijkens den titel is de vertaling den 20en October 1567 uitgegeven. De voorrede, met een * gemerkt, schijnt later gedrukt dan de tekst die met vel A begint. Toch wist Fruytiers, toen hij ze schreef, blijkbaar nog niets van het gevangen nemen van Egmont en Hoorne, hetwelk den 9en September had plaats gehad, want hij zegt: dat de stelregel *non habenda fides* ook ten opzichte van groote heeren geldt, wordt in dit boek bewezen, „allen Nederl. heeren tot een spiegel, die oock vrij wel mogen dencken dat des aenbrengers gheest .... in den Nederlanden niet gantsch doot en is." Had hij geweten hoe juist die voorzegging reeds bewaarheid was, hij zou er zeker niet van gezwegen hebben.

Denkelijk was hij reeds in ballingschap toen hij zijn overzetting ter perse gaf. Waar zij gedrukt is wordt

niet vermeld, maar is wellicht af te leiden uit het vignet, tusschen de voorrede en den tekst, met het omschrift „quisque suae naturae sequitur semina". Het komt mij niet onwaarschijnlijk voor dat wij den drukker te Emden moeten zoeken, dewijl Fruytiers zich omstreeks dezen tijd in Oostfriesland heeft opgehouden.

Ik had in de inleiding tot *De oude verhalen* vermoed dat onze auteur omstreeks het jaar 1574 in Holland teruggekeerd was. Dit wordt bevestigd door de opdracht van den *Morghenwecker* aan de Staten van Holland en Zeeland; want daarin roept hij de toegeeflijkheid der Heeren in „verhopende dat ghy desen mynen arbeydt (van stadt tot stadt reysende) met der haest gedaan, niet voor ongoet dan ten besten sult nemen". In welke qualiteit of uit wat oorzaak hij zulk een zwervend leven leidde, is niet bekend, maar wij vonden hem te Leiderdorp tijdens daar de Spaansche voorhoede aanlandde [1], hetgeen met zijn rondtrekken zeker in verband staat. — Eveneens wordt de aard van den historischen arbeid, die hem langen tijd heeft bezig gehouden, en waarvoor in 1599 de uitgever Vennecool van de Staten octrooi verzocht, (zie mijn Inleiding, bl. 7) eenigermate verklaard in de voorrede van den Morghenwecker, waar de vertaler onder andere redenen die hem tot het overzetten van de dialogen van Eusebius Philadelphus bewogen hadden, ook noemt: „omdat ick na myn cleyne gaven in een sommarische cronycke arbeydende was, beginnende van Iulio Caesare tot desen tegenwoordigen tyt toe, ende nu juyst in desen jare der gruwelicker moort moeste arbeyden, daer dit boeck voornamelic van spreect".

Ziedaar hoofdzakelijk wat de Morghenwecker omtrent

---

[1] Zie de „Corte Beschryvinghe" bl. 6, regel 14, en mijn aanteekening op die plaats.

den auteur van de *Corte Beschryvinghe* leert. Geen zaken van belang. Alleen blijkt er uit dat hij een veelschrijver, inzonderheid een vertaler van Fransche historische geschriften was, en dat wij zeker ook meer andere naamloos uitgekomen pamfletten aan hem mogen toeschrijven. Ik blijf mij aanbevolen houden voor nieuwe mededeelingen betreffende den man en zijn letterkundigen arbeid, en ik betuig bij dezen mijn oprechten dank aan de welwillende correspondenten, die mij in staat hebben gesteld met het bovenstaande mijn vroeger opstel te vermeerderen.

Ik maak meteen van deze gelegenheid gebruik om een misslag te verbeteren, die op bl. 23 van mijn reeds meermalen genoemde inleiding is ingeslopen. Ik heb daar gezegd dat het versterken van Crimpen omstreeks Augustus 1575 plaats had gehad, en dat bij gevolg het request van Douza, waarin van het pioneeren te Crimpen wordt gesproken, van iets later dagteekening moet zijn. Dit is onjuist, mijn geheugen had mij misleid. De schans te Crimpen is eerst den 21en Februari 1576 door de onzen veroverd (Bor, I, 662) en het besluit der Staten om ze te versterken en daartoe pioniers van verschillende steden te vorderen, is van den 23en der zelfde maand. (Resol. Holl. 1576 bl. 6). Het request kan dus van niet vroeger dan het voorjaar van 1576 dagteekenen.

R. Fruin.

JACOB CAMPO WEIJERMAN ALS JOURNALIST.

Hoogst aangenaam was het mij op blz. 106—109 van dit deel der Bibliographische Adversaria een artikel aan te treffen van de hand van den ijverigen bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet, waarin eene belangrijke kantteekening geleverd wordt op mijne studie in Nijhoff's Bijdragen, N. R. dl. VII, blz. 193—245, en waardoor ook de redactie der Adversaria in de gelegenheid werd gesteld in eene noot eene onjuiste opvatting mijnerzijds te verbeteren.

Dat de *Vreedecourier* ook tot de door Weijerman geschreven weekbladen behoort, is door den heer Mulder Bosgoed zeker voldoende aangetoond. Intusschen was mij dit weekblad niet onbekend, maar daar ik op verschillende tijdstippen slechts twee nummers onder de oogen kreeg, namelijk N°. 13 te midden van een pak vlugschriften der Kon. Bibl. te 's Hage, en N°. 72 door tusschenkomst van den Heer J. P. J. W. Korndörffer te Breda, was ik niet in de gelegenheid den inhoud behoorlijk te kunnen nagaan. Maar toen ik in hetzelfde pak vlugschriften der Kon. Bibl. ook aantrof de *Courier de la paix*, *passetems utile et agréable. Par J: de Coeur*, *Notaire et Traducteur*, *et se vend à la Haye chez A: van Dole. N°*. 2, *Jeudi* 11 *Janvier* 1731, met denzelfden postillon in vollen galop tot vignet als op de Vreedecourier N°. 13 voorkomt, en evenzoo vier ongenummerde blz. klein 4°. omvattende, stond het dadelijk bij mij vast, dat de titel van *Vreedecourier* geen oorspronkelijke was. Thans nu ik weet, dat de Vreedecourier evenals de Courier de la paix, verg. Hatin, Les Gazettes de Hollande, pag. 188 en 189, tweemaal 's weeks

uitkwam, en dat het eerstgenoemde blad eerst op Dinsdag 23 September 1732 zijn bestaan aanving, terwijl het tweede sedert den aanvang van 1731 uitkwam, zou ik kunnen verlangen in staat te zijn het Hollandsche exemplaar van den heer Mulder Bosgoed te vergelijken met het Fransche op de Bibliothèque Sainte-Geneviève te Parijs, want ik vermoed nu, dat de Vreedecourier behoort, zoo niet geheel dan voor een deel althans, tot de door Weijerman vertaalde periodieke stukken.

Onder dat soort van geschriften plaatste ik ook *de Reyzende Chinees*, maar in October 1871 kende ik dit maandschrift slechts uit enkele advertentiën in Den Echo des Weerelds. In de laatste dagen van November 1872 evenwel mocht het mij gelukken een exemplaar machtig te worden, zoodat ik thans in staat ben mijne vroegere aanteekeningen aan te vullen. Het geheel bestaat uit 4 dln. kl. 8o., waarvan elk 6 maandelijksche stukken, Januari—Juni 1727, Juli—December 1727, Januari—Juni 1728, en Juli—December 1728, allen juist niet van gelijken omvang, bevat, voorzien van een „Bladwyzer der voornaamste zaken". De titel voor het „Eerste Deel" (stukje) van het „Eerste Boek" (deel), die met geringe afwijking dezelfde was voor al de stukjes, luidde: *De Reizende Chinees*, *Op bevel en kosten van zynen Keizer. Gevende denzelve kennis van den Staat en Geschiedenissen der Wereld*, *dog wel byzonderlyk van Europa. Beschryvende deszelfs Steden*, *Gewoontens Wetten*, *Zeden*, *Regerings-Form &c: Beneffens zommige aanmerkelyke Berigten*," cet. cet. *Meestendeels voorgesteld in aangename Zamenspraken. Te Amsterdam. By Hendrik Bosch*, *Boekverkoper over 't Meisjes-Weeshuis.* 1727". De volgende „Voor-rede" aan den „Beminde Lezer!" geeft de inhoud der vier deelen zeer duidelijk aan:

„Ik zal u met geen lange, nog opgesmukte Voorreden ophouden, ik zal ook niet lang nagelbyten, om

u door een deel opgepronkte Woorden, dit werkje zoeken aan te pryzen. Alleenlyk heb ik nodig geagt u te zeggen, dat deze *Chinees* in 't laast van het Jaar 1720, zyne Reis uit *China* begon, en dezelve met zo veel spoed voort-zette, dat hy in de Maand April des Jaars 1721, tot Leipzig op de Paasch-Mis aankwam, in welke tusschen tyd hy van den Staat van Europa, reets zo veel kennis gekregen had, dat hy in staat was, zynen Keizer een algemene Schets daarvan te kunnen mededelen, en dat doet hy in zyne twee eerste Berigt-Schriften, vervolgens gaat hy over, tot byzondere Beschryvingen, van alle Staten, zo als hy ze in zyne Reis aandoet. Eerstelyk doorreist hy Duitsland, vandaar gaat hy over naar Holland, Braband, Vrankryk &c: Ik twyffele niet of dit Werkje zal zyne Liefhebbers zeer wel vinden, en ik hoop, dat 'et U, beminde Lezer! zomtyds een uurtje met vermaak zal helpen doorbrengen. Vaart wel."

Aan ieder stukje is toegevoegd eene uitslaande plaat voorstellende gezichten op of in onderscheidene steden, als Leipzig, Halle, Wittenberg, Dresden, Berlin, het slot Charlottenburg, Brandenburg, Magdeburg, Halberstad, Braunschweig, Hildesheim, Hanover, Luneburg, Hamburg, Lubeck, Kiel, Tonningen, Stade, Bremen, Embden, Amsterdam, het Stadhuis van Amsterdam, de Beurs van Amsterdam, en het Diaconie Oude Vrouwenhuis aldaar.

Voor de grap veroorloof ik mij hier nog eene aanteekening betreffende den door mij op blz. 218 (26) vermelden Ds. Wilhelmus Hogerwaard van Waverveen, vroeger predikant der Hervormde Gemeente te Batavia, maar die in 1734 te 's Gravenhage woonde. Die man schijnt in geen geringe mate de jaloezie zijner tijdgenooten te hebben opgewekt. Zulks blijkt vrij duidelijk uit het volgend rijm, waarvan ik onder oude papieren dit afschrift aantrof:

„Toen Dom: ... Hogerwaart nadat hy Ryk uit Oost Indien was t'huis gekomen de Heerlyk (*sic*) Waverveen kost."

„Een die geen nagel had om 't kaale gat te schrapen,
Koopt thans een heerlykheyd, doch hem ontbreekt een wapen,
Want nu moet naar den eijsch den Adel gebraveert,
Zijn Zwager Arlequin La Lose [1] zulks begeert.
Men stelle een broodzot (?) in het eerste der quartieren,
Een dwarsbalk zal het geen daar nevens staat versieren,
Een Judas strop in't derde, in't vierde een dobbelsteen,
Dits 't Loflyk wapen van den Heer van Waverveen".

Ten slotte wil ik er hier op wijzen, dat men voortaan, waar sprake is van portretten van J. C. Weijerman, niet verzuime te raadplegen de kostbare studie van *Mr. A. Ver Huell*, *Cornelis Troost en zijn Werken*, *Arnhem*, 1873, bl. 55 en 56. Ook bleek het mij, dat de Sententie tegen Weijerman in druk is verschenen in kl. 4°. bij de welbekende Haagsche drukkers Scheltus.

Amsterdam, Maart 1875. Mr. W. P. SAUTIJN KLUIT.

---

[1] In Nijhoff's Bijdr. blz. 219 (27) vermeldde ik „zwager La Cause".

NEDERLANDSCHE BIBLIOGRAPHIE DER OOSTERSCHE TALEN.

Naar aanleiding eener door de „Vereeniging ter bevordering van de belangen des boekhandels" uitgeschreven prijsvraag naar de behandeling van een onderwerp van bibliographie, werd op haar algemeene vergadering in Aug. 1874 het werk bekroond van den heer P. A. M. Boele van Hensbroek, dat thans het licht ziet onder den titel: De beoefening der Oostersche talen in Nederland en zijne overzeesche bezittingen, 1800—1874, Bibliographisch overzigt, Leiden, E. J. Brill; een boekdeel in gr. 4to. 6 en 108 blz. In systematische orde, voor zoover de dikwijls beperkte litteratuur het toeliet, ontvangt men hier eene opgave van al de boeken, verhandelingen in genootschapswerken en tijdschriften-artikelen in of over Oostersche talen hier te lande of in Nederl. Indië over genoemd tijdvak verschenen, waarbij ook dikwijls aankondigingen en beoordeelingen van deze werken worden vermeld. Bij iedere taal zijn de spraakkunsten, woordenboeken en teksten van elkander gescheiden en alphabetisch gecatalogiseerd. De alphabetisering is niet altijd streng wetenschappelijk gevolgd, maar hierin wordt vrij wel voorzien door het Alphabetisch Register aan het einde van het werk. Overigens draagt het werk het kenmerk van ijverige studie en onvermoeiden arbeid in het opsporen van een aantal weinig bekende geschriften en tijdschriften-artt., waarvan het bestaan dikwijls alleen uit titels in catalogussen of aanhalingen bleek, en waarvan enkelen dan ook minder volledig moesten worden opgenomen, terwijl er zeker velen geheel zullen gemist

worden, waaronder vooral geschriften in de Overzeesche bezittingen verschenen. Maar niemand is hiervan beter overtuigd dan de bewerker zelf, die in de voorrede zich aanbeveelt voor het ontvangen van aanvullingen en verbeteringen.

Zooals het daar ligt kan het werk met regt als eene belangrijke bijdrage tot de Nederlandsche bibliographie beschouwd worden, waarvoor zoowel de beoefenaar der Oostersche letteren, als de boekhandel den bewerker erkentelijk moet zijn.

Dr. C. Ekama heeft thans het vervolg of 2e stuk uitgegeven van zijn „Catalogus van boeken, pamfletten, enz. over de geschiedenis van Haarlem, van de omstreken, van eenige voorname inwoners en van het huis van Brederode", Haarlem, Erven Loosjes, 1874, gr. 4to. Dit stuk bevat de titels der boeken verschenen in de jaren 1801—1874, en is geheel behandeld als het 1e stuk.[1] In een 3e stuk zegt de S. ons toe een alphabetisch register met eenige toevoegselen en verbeteringen.

[1] Zie onze aankondiging van het 1e stuk in de Bibliogr. Adv. 2e dl. N°. 2.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

---

870. **Acosta, J.,** Historie naturael ende morael van de Westersche Indiën; waer in van der metalen, planten ende ghedierten van dien, manieren, ceremonien en oorlogen der Indianen. Nu eerstmaal u. d. Spaenschen overgez. d. J. Huyghen van Linschoten. Ench. 1598. kl.-8vo. h. bd. f 15,—

    Eerste uitgave in de hollandsche taal. Deze vertaling is bewerkt naar de 2e en beste uitgave van Sevilla.

871. **Adrichomius, Chr.,** Theatrum Terrae Sanctae et biblicar. hist. c. tab. geogr. Colon. A. Mylius. 1590. Av. cart. fol. veau. f 6,—
872. **Adviezen** wegens juweelen door den koning van Engeland (Karel I) verpand (in 1625—26) aan P. Calandrini, koopman te Amsterdam. 1636. MS. de 12 pag. fol. f 5,—

    Hoogst belangrijke adviezen gegeven door Haagsche rechtsgeleerden, in de zaak der juweelen door Karel I te Amsterdam voor eene som van twee millioen gulden verpand.

873. **Altmeyer, J. J.,** Marguérite d'Autriche; sa vie, sa politique et sa cour. Liége, 1840. 8vo. br. Zeldzaam. f 3,—
874. **Alvaro, P.,** Relatione della grande monarchia della China. Rom. 1643. Av. portr. 4to. vél. f 5,—
875. **Apologie** ou défence de trèsillustre prince Guillaume ... prince d'Orange etc. ... contre le Ban et Édict publiée par le roy

d'Espagne ... Ensemble ledict Ban ou Proscription. Anv. Ch. Sylvius. 1581. 4to. veau. f 6,—

Aan het einde dezer Apologie het protest van den prins tegen den valschen brief, door den hertog van Parma in het licht gegeven als afkomstig van den prins, geschreven aan den hertog van Anjou. Dit protest is geschreven in den vorm van een brief aan de Staten, gedagteekend 25 Januari.

876. **Argensola, L. de,** Conquista delas Islas Malucas. Madr. A. Martin. 1609. fol. vél. f 15,—

Fraai exemplaar van een hoogst zeldzaam voorkomend werk.

877. **Ars notariatus.** S. l., n. d'imprim. et d. 4to. cart. f 5,—

Zie Hain N°. 1848—57. Deze uitgave wordt door Hain niet genoemd, en bestaat uit acht bladen waarvan het laatste wit. Eene houtsnede op den titel. Aan het einde: Ars notariatus explicit feliciter.

878. **Avila y Zuniga, L. d',** Commentarii de bello Germanico a Carolo V gesto, a G. Malinaeo Lat. redd. Antv. Steelsius. 1550. Av. cart. et figg. s. bois, pet. in-8vo. veau anc. f 5,—

879. **Aytzinger, M.,** Niderländische Beschreibung, in Hochteutsch, vnd Historischer weiss gestelt, auff den Belgischen Löwen, der 17 Prouintzen dess gantzen Niderlandts. Was sich darinnen zugetragen hat, vom jar 1559 biss auff 1584. Cöllen, G. v. Campen. 1584. 4to. cart. f 6,—

Dit hoogst zeldzame werkje bevat de beschrijving van alle plaatsen in Nederland die het tooneel waren van gebeurtenissen, gedurende de onlusten in de 16e eeuw.

880. **Baptista Mantuanus,** Carmina de B. Maria, quae et Parthenice dicuntur. Dav. J. de Breda. 1497. 4to. cart. Quelques annotations à la plume sur les marges. f 15,—

Campbell, Annales N°. 225.

881. **Barres, A. des,** Caroli V Caes. Rom. imperat. max. et fortiss. immortalitas. Lovan. ap. B. Gravium. 1559. pet. in-8vo. d. v. Les marges fortement entamées de la rouille. f 5,—

Hoogst zeldzaam werk, opgedragen aan Filips II.

882. **Bartoli, D.,** Dell' historia della Compagnia di Giesu l'Asia. Rom. 1653. 3 vol. fol. vél. f 40,—

883. **Basnage, S.,** Annales politico-ecclesiastici annorum 1545. Rott. 1706. 3 vol. fol. veau. f 7,50

Belangrijk exemplaar, waarin vele eigenhandige aanteekeningen van den schrijver.

884. **Basnage, S.,** Annales politico-ecclesiastici annor. DLV, a Phoca Ao. 1145. usq. ad ann. 1200. 3 vol. fol. f 30,—
Onuitgegeven en eigenhandig geschreven vervolg op het voorgaande werk, geheel voor de pers gereed gemaakt. Ieder deel bevat 800 à 1000 bladzijden.

885. **Beati Rhenani** Rerum Germanicarum ll. III ab ipso aut. dilig. reuisi etc. Acc. vita B. Rhen. a J. Sturmio conscr. Bas. 1551. fol. veau. f 7,50
Hierbij gebonden: H. Barlandi Comitum Holland. histor. et icon. ... Carol. Burgund. ducis vita, et. Ultraj. episcop. catal. et res gestae. Eiusd. argum. libell. G. Noviomago (Gelderhauer) autore. L. B. 1584. Av. portr.

886. **Beaucourt de Noortvelde, P.,** Tableau fidèle des troubles et révolutions en Flaudre et dans ses environs, 1500—1585, av. introd. et notes par O. Delepierre. Mons, 1845. 8vo. br. f 2,50
Slechts 100 exx. gedrukt voor den handel bestemd.

887. **Bekantnuss** christliches Glaubens, der Niderlandischen Kirchen, so in Flandern vnd Brabant, das Euangelium ... einhelliglich angenommen. Auss jrer Sprach trewlich verteutscht. Hdlb. J. Mayer. 1566. pet. in-8vo. cart. f 6,—

888. **Bentivoglio,** Historia della guerra di Fiandra. Ven. 1661. — Idem, Memorie, con le quali descriue la sua vita. Ven. 1648. 2 vol. 4to. vél. f 5,—

889. —— Relationi. Ven. 1667. Id., Lettere in tempo delle sue nunciature di Fiandra e di Francia. Colon. 163. 2 vol. 4to. veau. f 5,—

890. **Berger, de,** Commentatio de personis vulgo larvis seu mascheris. Von der Carnevals-lust. Frft. (c. 1700). Av. pl. 4to. d. veau. f 5,—

891. **Bericht, Grundl. warhafft.,** von der euangel. Reform. d. christl. kercken tho Embden vn in Ostfrieslandt, van 1520 beth vp den hüdigen Dach. Sampt ... van der Lehre vnd Kirchenordn. daran sick de christl. Gemene gemelter Stadt holdet. Brem. P. Petersz. 1594. pet. in-8vo. br. non rogné. f 7,50

892. **Beza, Th.,** Opuscula theologica. In quib. pleraque christianae religionis dogmata aduersis haereses nostris temporibus etc. Gen. 1582. 2 vol. fol. dos de vél. Taché d'eau. f 6,—

893. **Bisaccione, M.,** Commentario delle guerre successe in Alemagna, dal tempo, che il re Gustauo Adolfo di Suetia, si leuò da Norimberga; doue s'intende la sua morte e quello è seguito doppo, sino alla dieta di Hailbrun, fatta di Marzo 1633. (Avec 2 continuations, jusqu'en 1634). Ven. 1636. 1 vol. 4to. vél. f 5,—

894. **Bochetel, G.,** Le sacre et couronnement de ma Dame Leonore Daustriche, Royne de France, cinquiesme iour de Mars 1530. On le vend à Paris en la Rue St.-Jacques, etc. (A la fin :) p. G. Tory de Bourges. 1530. 4to. br. f 5,—

Photo-lithographisch facsimile, waarvan slechts 50 exx., allen op papier der 16e eeuw zijn gedrukt.

895. **Boetius** de disciplina scolarium cū comēto notabili. Argent. 1415 (pro 1495). 4to. demi mar. f 6,—

Hain N°. 3424. Eenige aanteekeningen in HS. op de randen. Op het eerste blad het drukkersmerk van den uitgever (M. Flach ?).

896. —— de consolatiōe phylosophie ... cū optimo commēto beati Thome (Aquin.) Col. H. Quentell. 1497. 4to. d. veau. f 7,50

Deze hoogst zeldzame uitgave, die aan Hain onbekend is gebleven, is een der weinige drukken, waarop Quentell zijn naam heeft geplaatst. Zeer fraai exemplaar, doch een geringe wormsteek in eenige bladen. Op de randen der bladzijden eenige aanteekeningen in zeer oud HS.

897. **Bossuet, J. B.,** Oeuvres complètes, préc. de son histoire par de Bausset. Ed. collectionnée sur les textes les plus corrects. Par. 1868. 12 tom. Av. portr. gr. in-8vo. d. mar. (f 72,—). f 35,—

898. **Botero, G.,** Relationi vniversali ... arichitte di molte cose rare, e memorabili, con l'vltima mano dell' auttore. Accress. var. osseruat. di G. Brusoni etc. Venet. 1671. Av. 4 cart. 4to. d. v. f 6,—

Chap. I livr. 4—6. Descrittione dell' America; Chap. IV livr. 1. Della notitia che i popoli del Mondo Nuouo hanno d'Iddio; Chap. IV livr. 2. Delle dispositioni remote del Mondo Nuouo all' Euangelio; Chap. IV livr. 3. De primi religiosi passati all' America per predicarui l'Euangelio; Chap. IV livr. 4. Tratta della religione nel Brasile. Parmi les cartes une carte de l'Amérique.

899. **Boxtel, J.,** Exercitie-memorie van de Comp. guardes van de Staten v. Holland en West-Frieslandt. Bestaande in 't exerceeren van 't musquet, spies, ende de generale exercitie. 's Hage, 1669. Av. 18, 8, 26 et 16 grav. 4to. vél. f 10,—

Hierin 68 fraaie, op koper gegraveerde platen, voorstellende de behandeling van het musket, de lans enz. Zeer zeldzaam.

900. **Brissgawer, M.,** Vraghe ende antwoorde op alle saken die ter salicheyt van noode zijn. Noch eenen seyndbrief aen Ernsten marckgraaf te Baden enz. S. l. et nom d'impr. 1518. kl. 8vo. h. h. bd. f 5,—

901. **Bruce, J.,** Voyage en Nubie et en Abyssinie, pour découvrir les sources du Nil, 1768—73. Trad. de l'Angl. p. Castera. Par. 1790. 5 vol. de texte et 1 vol. de pl. 4to. veau. f 5,—

Het geheele 5e deel is gewijd aan de natuurlijke geschiedenis *dezer landen.*

902. **Bruchius, J. G.,** Grondige beschryvinge van de Scherm- of Wapenkonste. Leyd. 1671. M. pl. 4to. obl. h. bd. f 6,—

903. **Bulletin** de la Société de l'histoire du Protestantisme français. Documents historiques inéd. et orig. des 16e—18e siècles. Par. 1852—62. 11 années. 126 livr. 8vo. br. Manque 1860 livr. 1—3 et livr. 5—7. Pr. f. 65,— f 20,—

Zeer fraai exemplaar van een hier te lande zeer zeldzaam voorkomende verzameling, waarin vele kostbare documenten, en onuitgegeven stukken betreffende de geschiedenis der hervorming in Frankrijk, de fransche uitgewekenen in de Nederlanden enz.

904. **Bullinger, H.,** Somma des christel. religions ... Wt den Hoogd. d. W. Grapheus. Gedr. 1567. — Th. Beza, Bekentenisse des christel. geloofs, na de H. S. achteruolghende de wtleggiuge d. oude vaderen, der eerster kercken. (U. h. Lat.) Gedr. 1564. 2 tom. 1 vol. pet. in-8vo. veau, av. ferm. f 5,—

905. **Bijler, H. C. van,** Libellorum rariorum partim editorum partim ineditorum fascicul. Primus (*unicus*). Gron. 1733. pet. in-8vo. br. f 7,50

Hierin o. a.: Narratio et continuatio rerum omnium a Drako et Norreysio post felicem ex Occidentalibus Insulis reditum, in sua expeditione Portugallensi singulis diebus gestarum, 43 blzz.

906. **Cabala** s. Scrinia sacra: Mysteries of state and government in letters of illustrious persons, and great Ministers of State, as wel foreign as domestick in the reigns of King Henry VIII, Elizabeth, James and Charles. 3d. ed. to which is added original lettres and negociations. Lond. 1691. fol. veau. f 15,—

In deze hoogst belangrijke verzameling vindt men o. a. verscheidene brieven van D. Carleton, geschreven tijdens zijn verblijf in 's Gravenhage, 1616—25, benevens talrijke andere belangrijke stukken, de Nederlandsche geschiedenis betreffende.

907. **Call, J. van.** — Admirandorum quadruplex spectaculum, delect., pict. et aeri incis. p. J. v. Call. Amst. P. Schenk. (c. 1680?). 4 pts. 1 vol. Av. 71 pl. 4to. obl. vél. f 10,—

Dit gezocht en weinig voorkomend werk is verdeeld: Gezichten op den Rijn, 19 pl. — Gezichten op Het Loo, het Huis ten Bosch, Honsholredijk enz. 25 pl. — Gezichten in 's Gravenhage, 10 pl. Gezichten in Amsterdam 17 pl.

908. **Calvinus, J.,** Een seer nuttighe waerschouwinghe, van het groot profijt dat die Christenheydt soude becomen, indien een Register ghemaect werde van alle de Lichamen ende Reliquien der Heylighen, enz. ... in onze Nederd. Spraecke ghetrouwelijck ouergheset door eene Dienaer des Woordts in Zuyd-beuerlant. T'hant-

werpen, bij J. Troyens, (gedr. bij N. Mollijns). 1583. kl. 8vo. hr.. bd. f 25,—

Hoogst zeldzaam, gelijk alle protestantsche boekjes te Antwerpen vóor 1584 gedrukt. De titel is opgeplakt, overigens is het exemplaar fraai, en bewaard in een etui in den vorm van een 4to. boekdeel.

909. **Carnero, A.,** Historia de las guerras civiles que ha avido en las Estados de Flandes, des del año 1559 hasta el de 1609, y las causas de la rebelion de dichos Estados. Brusel. 1625. veau. fol. f 15,—

Dit zeldzaam voorkomend werk is vooral belangrijk voor de geschiedenis der krijgsgebeurtenissen gedurende het jaar 1585, en dit destemeer naardien de schrijver in zijne betrekking van schatmeester van het spaansche leger van deze gebeurtenissen ooggetuige was.

910. **Catechismus, Der Kleyne,** für die Gemeyne Pfarherr vnd Prediger, gebessert durch M. Luther. Strassb. S. Emmel. 1560. Av. grav. sur bois, anciennement coloriées. f 7,50

Zie hierover A. Pauw, Europas Lutherdom blzz. 452—58, en Bijdragen tot de geschiedenis der Evang. Luth. gemeenten in Nederland, blzz. 38—41. Deze uitgave, die nog onder de eerste wordt gerekend, is versierd met zeer fraaie houtsneden, die in dit ex. oudtijds gekleurd zijn. De titel en het laatste blad een weinig gerestaureerd.

911. **Cautelen, De,** (dat is te segghen, de Waerschouwinghe ofte onderwijsinghe) met het canon ende ceremonien van der Misse. Al in Latijn ende Duytsch, met aanteekeningen van Petrum Viretum. Gheprint te Londen. (H. Bynneman). A° 1568. — Den Sack met die stucken voor den Paus van Romen, enz. Teghens Jesum Christum enz. Ibid. 1568. — Een Teghenstellinghe der geboden Godts ende des Paus geboden. Ibid. kl. 8vo. h. bd. Een weinig bevlekt en 1 blad gescheurd. f 15,—

Een dier hoogst zeldzame werken in de nederlandsche taal te Londen gedrukt, ten gebruike der Nederlandsche uitgewekenen in Engeland.

912. **Claussin, de.** — Catalogue raisonné de toutes les estampes qui forment l'oeuvre de Rembrandt, et des principales pièces de ses élèves, composé par Gersaint, Hille, Glomy et Yver. Nouv. éd. corrigée et augmentée par de Claussin. Av. Supplément. Par. 1824—28. 2 vol. Av. portr. de Rembrandt gravé à l'eau-forte. 8vo. veau. f 7,50

Zeer fraai exemplaar.

913. **Clusius, C.**, Rariorum plantarum historia. Antv. 1601. Av. grav. s. bois. fol. vél. cdé. f 5,—

In denzelfden band: C. Clusii Exoticor. ll. X. Quibus animalium, plantar., aromat, aliorumq. peregrinor. fructuum histor. describuntur. H. P. Bellonii Observationes eod. C. Clusio interpr. Antv. 1605. Av. grav. s. bois.

914. **Coloma, C.**, Las guerras de los Estados Baxos desde el año de 1588 hasta el de 1599. Amst. 1635. 4to. vél. f 7,50

Van dit, voor de geschiedenis der troublen zoo hoogst belangrijk werk is nooit eene volledige vertaling verschenen. De schrijver, veldmaarschalk van den koning van Spanje, en gehuwd met eene adelijke nederlandsche jonkvrouw (Margaretha van Liedekerke) was door deze beide omstandigheden veel zaken te weten gekomen, die onbekend bleven aan andere schrijvers. Zijn werk onderscheidt zich bovendien door eene buitengewone onpartijdigheid.

915. **Compte-rendu** des séances de la Commission Royale d'histoire, ou Recueil de ses bulletins. 1e série. Brux. 1834—50. 16 vol. Av. tables. — 2e série. 1851—59. 12 vol. Av. tables. — 3e série. 1859—72. 14 tom. et une table générale sur les 3 séries. — 4e série. 1873. Tom. I. En tout 46 vol. uniformement reliés d. v. Très bel exemplaire. f 100,—

Deze hoogst belangrijke verzameling bevat voor het meerendeel onuitgegeven bronnen voor de Nederlandsche geschiedenis; voorts inventarissen van archieven, verhandelingen van Gachard, Wouters, Le Glay, Kervyn, Pinchart, enz. enz. O. a. komen hierin voor de bekende Analectes sur l'histoire de Belgique van Gachard. — De eerste seriën zijn geheel uitverkocht.

916. **Confession de foi.** — Confessio od. Bekantnis des Glaubens, etlicher Fürsten vnd Stedte, Uberantwortet Keiserlicher Maiestät auff dem Reichstag gehalten zu Augspurk A°. 1530. Apologia der Confession mit vleis emendirit. Wittemb. P. Seitz. 1558. pet. in-8vo. vél. f 3,—

De titel en het laatste blad opgeplakt, en het eerste blad van den tekst bijgeschreven.

917. **Confessie** oft bekentenisse des gheloofs ... (op den Rycxdach tot Ausborgh) ouergegheuen A°. 1530. Apologie van de selfste confessie. Nu wederomme ... vuyt d. oudsten hochd. exemplaer (A°. 1531 to Wittenberg geprindt) ouergesedt. Frf. a/M. Z. n. v. uitgever. 1567. 8vo. ld. bd. De titel opgeplakt. f 5,—

Op den band twee zinnebeeldige stempels in goud afgedrukt; de eene met de sprenk: „Gelyk een lelye onder de doornen" enz. en de andere met het omschrift: „Alle boomen die goede vruchten" enz.

918. **Copye** van 't Octroy door de ... Staten-Gener. d. Vereen. Nederlanden gegeven aan Jan Reeps ... om een Colonie op te rechten aan de Westzyde van Rio de Las Amasones, tot aen Cabo d'Orange. Mitsgad. een ... beschryvinge van die landen, enz. 's Hage, 1689. 4to. Onafgesneden. f 15,—

Zeer fraai ex. van een hoogst zeldzaam werkje, bevattende de voorwaarden en voordeelen door de Staten vastgesteld, voor de Nederlanders die gebruik wilden maken van het octrooi verleend aan Jan Reeps, die ten doel had het stichten eener volksplanting in de landen gelegen tusschen de Rio de las Amasones en de Oranje-Kaap (Guinea), benevens eene beschrijving van het land en van zijne voortbrengselen.

919. **Corpus** juris Germanici, quo continentur leges Francorum, Salicae et Ripuariar., Alemann. cet. C. var. lect. et indice ed. J. G. Heineccius, cur. P. Georgisch. Hal. 1738. 4to. d. v. f 5,—

920. **Corvin-Wiersbitzki, O. v.,** De 80jarige oorlog d. Nederlanders tegen de Spaansche overheersching. U. h. Hoogd. Amst. 1842—48. 6 dln. M. pl. en portr. 8vo. h. l. bd. f 43,50. f 12,50

Zeer fraai exemplaar van een werk waarvan de hoogduitsche uitgave onvoltooid is gebleven. Het onuitgegeven gedeelte der hoogduitsche uitgave is vertaald naar het HS. van den schrijver.

921. **Costerus, B.,** Historisch verhaal ofte Deductie van zaaken, raakende het formeren van de republique van Holland, enz. 2e druk, vermeerdert door den autheur. Leyden, 1736. 4to. vél. f 2,50

Naar de meening van Prof. Fruin is P. Burman de uitgever van dezen nieuwen druk. Eene verzameling van echte brieven van den Prins van Oranje en den Koning van Engeland, aan deze uitgave toegevoegd verhoogd hare waarde. Zie het belangrijk artikel van Prof. Fruin over deze Brieven in Bijdragen voor vaderl. geschied. en oudheidkunde. N. Reeks. III. 287 ss.

922. **Cotovicus, J.,** Itinerarium Hierosolymitar. et Syriacum. In quo var. gent. mores et institut. Insular., region., urb. situs, etc. Antverp. 1619. Av. pl. 4to. vélin. f 5.—

923. **Custis, Ch.,** Jaer-boecken d. stadt Brugge, behelsende de gedenckweerdigste geschiedenissen, enz. 2e dr. gecorr. en verm. Brugge, 1765. 3 dln. kl. 8vo. led. bd. f 5,—

924. **Diefenbach, L.,** Vergleichendes Wörterbuch d. gotischen Sprache. Frft. 1851. 2 vol. 8vo. br. f 15,—

925. **Diegerick, I. L. A.,** Inventaire analytique et chronoligique des chartes et documents appartenant aux archives de la ville d'Ypres (1101 jusqu'à la fin du 16e siècle). Brug. 1853—64. 6 vol. 8vo. br. f 10,—

926. **Diercxsens, J. C.,** Antverpia Christo nascens et crescens, s. Acta ecclesiam Antverp. concernentia usq. ad sec. XVII. Secund. curis coll. et dispos. Antv. 1773. 7 vol. 8vo. br. f 10,—

Tweede en beste, verbeterde en vermeerderde uitgave.

927. **(Dionysius de Leewis al. Rikel,)** Aureum speculū anime peccatricis docens pc̄ta vitare ostendēdo viam salutis. S. l., nom d'imprim. et d. (Col. Quentel, c. 1499). 4to. cart. f 5,—

Holtrop blz. 374, N°. 317; Hain N°. 14900. Eene houtsnede op den titel.

928. **Disegno** della loggia di S. Pietro in Vaticano dove si da la benedizione opera d. G. Lanfranco, da lui delin. et intagliato da P. Santi Bartol. S. l. et d. 10 pl. fol. dans un portef. f 6,—

929. **Dolce, L.,** Vita dell imp. Carlo V. Vineg., appr. G. Giolito. 1561. 4to. vél. cdé. f 5,—

930. **Dujardin** et **Sellius,** Hist. génér. d. Provinces Unies. Par. 1757. 8 vol. Av. pl. et cart. 4to. veau. f 10,—

Dit werk is eene eenigszins verkorte vertaling van J. Wagenaar's Vaderlandsche Historie, volgens Wagenaar's eigen verklaring met veel nut door hem gebruikt, bij de uitgave van den tweeden druk van zijn werk, inzonderheid bij de beschouwingen van de Nederlandsche betrekkingen met het buitenland.

931. **Duplessis, G.,** Histoire de la gravure en France. Par. 1861. 8vo. br. f 4,—

932. **Durer, A.,** Les 4 livres de la proportion des parties et pourtraicts des corps humains. Trad. p. L. Meigret ... Trad. de langue Lat. en Franç. De rechef reueu et corrigé de nouveau. Arnh. 1614. Av. fig. s. bois. fol. cart. f 6,—

933. —— Instruction s. la fortification des villes, bourgs et châteaux. Trad. d'Allem. et précédé d'une introduction hist. et crit. p. A. Ratheau. Par. 1870. Av. pl. fol. br. f 12,50

934. **Effigies** et vitae professor. Acad. Groningae et Omlandiae. C. histor. fundation. ejusd. Acad. Gron. 1654. Av. portr. fol. dos de vél. Qq. feuillets un peu tachés d'eau. f 6,—

935. **Escobar, N. (Andreae de),** Megarensis episcopi tractatus de confessione etc. Dav. (R. Paffroed). 1490. 4to. cart. f 10—

Campbell, Annales N°. 1235.

936. **Eilshemius, D. B.,** Oestfrieslandisch Klenodt, dess waren gelovens, darin de vornemeste hövet lehren der Christlichen Religion, u. s. w. Mit einer historischen Vorrede. Embden, H. Kallenbach, 1612. 4to. d. v. Légèrement taché. f 5,—

Hoogst zeldzaam. De voorrede handelt hoofdzakelijk over de

geschiedenis der hervorming in Oost-Friesland; met lijsten der predikanten te Emden en Norden.

937. **Francquen, C. de,** Recueil historique, généalog., chronol. et nobiliaire d. maisons et familles illustr. et nobles du royaume etc. Brux. 1826. 4to. br. Très rare. f 10,—

De wapens zijn in dit exemplaar gekleurd.

938. **Fratris Felicis Fabri** Evagatorium in Terrae Sanctae, Arabiae et Egypti peregrinationum. Ed. L. D. Hassler. Stuttg. 1843. 2 vol. 8vo. br. f 5,—

939. **Fuchs, L.,** Den nieuwen Herbarius, d. i. dBoeck vanden cruyden ... Namen, tfaetsoen, natuere, cracht ende operatie van meesten deel de cruyden, die hier ende in ander landen wassende sijn, enz. Basel, M. Isingrin. 1543. M. houtsn. fol. h. bd. f 5,—

Zeer fraai exemplaar van een werk in de nederduitsche taal te Basel gedrukt. Aan het einde vele geneeskundige voorschriften voor menschen en dieren, huishoudelijke recepten enz. Een zeer fraai portret ten voeten uit van den schrijver op de keerzijde van den titel.

940. **Gemelli, Carlo,** Histoire de la révolution Belge de 1830, trad. de l'Italien p. P. Royer. Brux. 1860. 8vo. br. f 1,50

941. **Gemma, C.,** De naturae divinis characterismis. Antv. Plantin. 1575. 2 tom. 1 vol. Av. figg. s. bois. pet. in-8vo. veau. f 6,—

Hierin eenige artikelen belangrijk voor de geschiedenis der Nederlanden, als: De prodigiosis euentibus eorumque causis et significatis quae ab an. 1555 calamitates atque ruinas Belgicas praecesserunt. — De hisce diuinis spectaculis que se sub afflictiss. reipubl. statu ostenderunt, etc.

942. **Georgisch, P.,** Regesta chronologico-diplomatica, in quib. recens. omn. gener. monumenta et documenta publica ... rer. praecip. Germanicar. praesidia etc. Francf. 1740. 4 vol. fol. d. v. non rogné. f 6,—

943. **(Gerardi a Vliederhoven),** Quattuor novissima c. mult. exempl. pulcherrim. q. sunt occasio salutis. Col. H. Quentel. 1492. 4to. cart. f 5,—

Hain N°. 5707. Eene houtsnede op den titel.

944. (——) Quatuor novissima, cum multis exemplis pulcherrimis. Daventr. J. de Breda. 1494. 4to. cart. Le titre manque, et quelques annotations MSS. sur les marges.

Campbell, Annales N°. 1307.

945. **Gesammtabenteuer.** Hundert altdeutsche Erzählungen: Ritter- u. Pfaffen-Mären, Stadt- u. Dorfgeschichten, Schwänke, Wundersagen u. Legenden, meist zum erstenmal gedruckt u. herausgeg. v. F. H. von der Hagen. Stuttg. 1850. 3 vol. 8vo. br. (f 19,—). f 10,—

946. **Girard, B. de,** De l'estat et succez des affaires de France. Augm. et illustr. de plus. belles recherches etc. Ensemble une sommaire histoire des seigneurs, comtes et ducz d'Anjou. Par. 1580. 8vo. vél. f 7,50

947. **Gobineau, J. A. de,** Essai sur l'inégalité des races humaines. Par. 1853. 4 tom. 8vo. br. (f 15,—). f 6,—

948. **Gonsalvio, R.,** Sanctae Inquisitionis Hispanicae artes aliquot detectae, ac palam traductae. Heidelb. 1577. pet. in-8vo. vél. f 5,—

949. **Gramond, G. B.,** Historiarum Galliae ab excessu Henrici IV ll. XVIII. Quibus rerum par Gallos totā Europā gestarum accurata narratio continetur. Amst. Elzevier. 1653. 8vo. veau. f 5,—

Dit werk is een vervolg op dat van de Thou.

950. **Greeven, H.,** Costumes d. provinces septentrionales des Pays-Bas, lithograph. p. Vallon de Villeneuve. Amst. 1828. Av. pl. en couleur. gr. in-4to. d. r. f 6,—

20 zeer fraaie platen van nederlandsche kleederdrachten, met tekst in Fransch en Engelsch.

951. **Gruau de la Barre,** Intrigues dévoilées, ou Louis XVII dernier roi légitime de France, décédé à Delft, 10 août 1845. Rott. 1846—48. 3 tom. 4 vol. Av. portr. 8vo. toile. f 5,—

952. **Guazzo, M.,** Historie di tutti i fatti degni di memoria nel mondo successi, 1524—1546. Vinegia, 1546. pet. in-8vo. veau, doré s. tranche. f 5,—

Hierin ook over het gebeurde in Nederland gedurende die jaren.

953. **Guillaume,** Histoire de l'organisation militaire, sous les ducs de Bourgogne. Brux. 1847. 4to. br. f 2,50

954. **Guillim, J.,** A display of heraldrie 3d ed. enlarg. by the author. With addition of explain. the termes of hawking a. hunting. Lond. 1638. Av. figg. herald. etc. grav. s. bois. fol. toile. Les derniers feuillets tachés et restaurés. f 5,—

955. **Hagen, K.,** Deutschlands literarische u. religiöse Verhaltnisse im Reformationszeitalter. Mit besonderer Rücksicht auf W. Pirkheimer. 2e Aufl. herausgeg. v. H. Hagen. Frankf. 1868. 3 vol. 8vo. br. (f 11,50). f 7,50

956. **Hamberger, J.,** Die Lehre des deutschen Philiosophen Jakob Böhme. Münch. 1844. 8vo. br. (f 2,40). f 1,25

957. **Hattum, B. J. van,** Geschiedenissen der stad Zwolle ... Eerste beginsel ... gebeurtenissen enz. Zwolle, 1767—76. dl. I—V. 1. 8vo. 2 hf. ld. bdn. f 9,—

Zeer zeldzaam, vooral de laatste dln.

958. **Havensius, A.**, Historica relatio 12 Martyrum Cartusianorum qui Ruraemundae ... A° 1572 agonem suum feliciter compleverunt. S. l. 1608. 4to. br. f 6,—

Zeer fraai en onafgesneden exemplaar van een zeldzaam voorkomend werk.

959. **Herkaauwer, De.** Amst. 1814—17. 3 dln. 8vo. h. l. b. f 6,—

Politisch-satirisch tijdschrift, waarin hoogst belangrijke bijzonderheden betreffende de zeden en gebeurtenissen gedurende de eerste jaren van het bestaan van het koningrijk der Nederlanden. De voornaamste medewerkers waren: Kinker (hoofdredakteur), Helmers, Kemper en Scheltema. Andere bibliografen noemen ook nog als zoodanig Falck en Wiselius.

960. **Hoet, G.**, Catalogus van schilderijen met derzelver prijzen zedert een langen reeks van jaaren zoo in Holland als op andere plaatsen in het openbaar verkocht. Benevens een verzameling van lijsten van verscheyden nog in wezen zijnde cabinetten. 's Hage, 1752. 2 dln. 8vo. f 5,—

961. **Hortleder, H. F**, Des Röm. keyser- u. königl. Maj. auch d. H. Röm. Reichs geistl. u. weltl. Stände. Handlungen u. Ausschreiben von den Ursachen des Teutschen Kriegs Carls V wider d. Schmalkaldischen Bundes Oberste. 1546, 47. Frft. 1617. 2 vol. fol. peau de truie. f 10,—

Eerste uitgave, vooral dáarom zeer gezocht omdat in de tweede vele stukken zijn veranderd of weggelaten.

962. **Houdoy, J.**, Histoire de la céramique lilloise, précéd. de docum. inéd. constat. la fabricat. de carreaux peints et émaillés en Flandre et en Artois au 14e siècle. Par. 1869. Av. pl. roy. in-8vo. br. f 7,50

963. **Informacie** op den staet, faculteyt ende gelegentheyt van de steden ende dorpen v. Hollant, ende Vrieslandt om daerna te reguleren de nyeuwe schiltaele gedaen in den jaere 1514. (Uitgeg. met glossarium d. R. Fruin). Leid. 1866. 8vo. f 5,—

964. **Interest, The**, of these United Provinces, being a defense of the Zeelanders choice. Together with severall remarks upon the present, and conjectures on the future states of affaires in Europe, especially as relating to this republic. Midd. 1673. 4to. cart. f 6,—

Zeldzaam; komt noch in Muller's noch in Meulman's pamfletten-catalogus voor.

965. **Jeannin**, Négociations (dans les Pays-Bas, en France, etc. 1607—1623, et oeuvres meslées.) Amst. 1695. 4 tom. pet. in-8vo. veau. f 3,50

966. **Jonhston,** (*sic*) **R.,** Historia rerum Britannicarum ut et multor. Gallicarum, Belgicarum et Germanicarum tam politicarum quam ecclesiasticarum ab anno 1572 ad ann. 1628. Amst. 1655. fol. vél. f 5,—

967. **Jvstification** dv prince d'Oranges, contre les faulx blasmes, que ses calumniateurs taschent à luy imposer a tort. Imprimé au moys d'apuril A° 1568. pet. in-8vo. vél. f 20,—

Zeer fraai exemplaar van een werkje toegeschreven aan H. Languet, die het zou hebben geschreven naar het dictée van den prins zelf. De prins wederlegd hierin met kracht, waardigheid en juistheid de verschillende beschuldigingen die tegen hem waren ingebracht, aangaande zijn gedrag na het vertrek van Filips II.

968. **Justification,** edder Vordedigunge von dem antaste vnd bewaringe etlicker Heren von dem Rade der Stenden ym Nedderlande. Cölln, M. Ordenbach, 1576. 4to. cart. f 5,—

Deze plat-duitsche vertaling is zoo zeldzaam dat ze zelfs in de rijke pamfletten-verzamelingen der HH. Muller en Meulman ontbrak.

969. **Justification** du saisissement et sequestration d'aulcuns Srs du Conseil d'Estat et aultres au Pays-Baz. Brux. 1576. 4to. vél. f 7,50

In denz. band: Édict perpetuel sur l'accord faict entre Jehan d'Austrice ... et les Estatz Généraulx en ces pays de pardeça ... Publié à Brux. 17 Feburier 1577. Brux. 1577. Eenige aanteekeningen in HS. Zeer fraaie exemplaren van twee hoogst zeldzame werkjes.

970. **Kerkeraads-Protocollen** der Hollandsche gemeente te Londen, 1569—71, uitgeg. d. A. Kuyper. Utr. 1870. 8vo. br. f 7,—

Uitgegeven door de Marnix-Vereeniging.

971. **Kool, J. G.,** Journaal van een rijse gedaan door Italien enz. in den jaare 1698. 3 dln. 4to. h. l. f 10,—

Hoogst belangrijk, fraai geschreven en onuitgegeven reis-journaal van 960 blzz. in HS. van dien tijd.

972. **Lacroix, A. F.,** Faits et particularités concern. Marie de Bourgogne et Marie d'Autriche. Avec notice historiques. Mons, 1840. 8vo. Av. facsim. cart. Pap. fort. f 3,50

Slechts in weinige ex. gedrukt, en zeer zeldzaam.

973. **Lalaing.** — La defense de Mess. Ant. de Lalaing, comte de Hochstrate; augm. de la correspondance inédite avec Marguérite de Parme, lors de sa mission à Anvers. Mons, 1838. 8vo. br. f 2,50

Slechts 100 exx. gedrukt voor den handel bestemd.

974. **Lanario, F.,** Le guerre di Fiandra dal principio de' primi motiui in quelle parti, sino al presente breue, e diligentimente narrate. Ven. 1616. 4to. vél. Légèrement taché d'eau. f 5,—

975. **Lanario, F,,** Hetzelfde werk. Anversa, 1615. 4to. vél. f 6,—

976. **Languet, H.,** Epistolae secretae, ad Augustum Saxon. ducem, 1565—1581, ed. P. Ludovicus. Hal. Hermund. 1699. Av. portr. 4to. vél. cordé. f 5,—

Inzonderheid belangrijk voor de gebeurtenissen in de Nederlanden, gedurende de 16e eeuw.

977. **Lebens-Lauff,** u. rühmlichst-volbrachte Thaten Mich. Adr. de Reuters ... worinn dessen gross-müthige Helden-Thaten umbstandlich beschrieben sind. S. l. 1678. Av. portr. 4to. toile. f 5,—

Dit zeldzame werk is eene verkorte vertaling van het Leven van de Ruiter door G. Brandt, bewerkt naar de fransche vertaling.

978. **Leiden.** — Wapenkaart, behelsende de wapens en naamen d. stad Leyden van 1449—1758, d. Ryckhuyzen en Delfos. Leyd. 1758. Titel, gegrav. opdracht en 4 wapenkaarten waarop 754 wapens voorkomen. gr. fol. obl. cart. f 4,50

979. **Le Maire de Belges,** Les chansons de Namur. Pour la victoire eue contre les François à saint Hubert dardenne. Imprimé en Anuers par Heur. heckert. 1507. 4to. br. f 5,—

Photo-litographisch facsimile, gemaakt naar het eenig bekende exemplaar. Slechts 50 exx. allen op papier der 16e eeuw gedrukt.

980. **Lenfant, J.,** Histoire du Concile de Pise et de ce qui c'est passé depuis ce Concile jusqu'au Concile de Constance. Amst. 1724. 2 tom. 1 vol. Av. portr. — Id., Histoire du Concile de Constance. Amst. 1727. 2 vol. Av. portr. — En tout 4 tom. 3 vol. 4to. veau. f 5,—

981. **Leo, H.,** Zwölf Bücher niederlandischer Geschichten. Halle, 1832—35. 2 vol. 8vo. d. v. (f 15,—). f 6,—

982. **Leti, G.,** Teatro Belgico, overo ritratti histor., chronol., polit. e geografici delle sette Provincie Unite. Amst. 1690. 2 vol. Av. pl. de costumes, portraits, plans, cartes etc. 4to. vél. cdé. f 10,—

983. **Lettres** inédites de Mad. de Maintenon et de la princesse des Ursins. Par. 1826. 4 tom. 8vo. d. veau. f 3,50

984. **Leydecker, M.,** Historia Ecclesiae Africanae illustrata, et de illius principiis, fide, cultu, libertate, et pugna praecipae cum schismaticis Donatistis. Ultr. 1690. 4to. vél. f 7,50

985. **Libellus supplex** Imperatoriae Mai. caeteraeq. S. J. electoribus princip. etc. nomine Belgarum ex Inferiori Germania, Euangelicae Religionis causa p. Albani ducis tyrannidem eiectorum, in comitijs *Spirensibus* exhibitus. S. l. 1570. 12mo. d. mar. vert. f 5,—

986. **Lobel, M. de,** Kruydtboeck oft Beschrijuinghe van allerleye gewassen, kruyderen, hesteren ende gheboomten. T'Antw. Chr. Plantijn, 1581. 2 dln. 1 bd. Met vele honderden houtsneden. fol. ribbe bd. f 5,—

987. **Loyaerts, S.,** Den wech der devchden ... ghemaect op Canticum Canticorum. t'Hantw. 1599. kl. 8vo. Oude bd. met koperen sloten. f 5,—

988. **Mermannius, A.,** Theatrum conversionis gentium totius orbis. Antv. Plantin. 1573. pet. in-8vo. cart. f 1,50

989. **Mille et une nuits, Les,** trad. en franç. par Galland. Lille, 1781. 8 tom. pet. in-8vo. veau. f 2,50

990. **Nedopil, L.,** Deutsche Adelsproben aus d. Deutschen Ordens Central Archive. Wien, 1868. 3 vol. 8vo. br. (f 13,25). f 7,50

991. **Particularités** curieuses sur Jacqueline de Bavière, comtesse de Hainaut (1409—1425). Mons, 1838. Av. facsim. 8vo. br. f 3,50

Uitg. door de Société des bibliophiles de Mons. Zeldzaam.

992. **Prempart, J.,** Verhael ofte Corte beschryvinghe van 'tghene ghepasseert is in de belegheringhe van 's Hertoghen-Bosch. Amst. H. Hondius, 1630. Met 9 kaarten. fol. hr. bd. Een weinig bevlekt. f 5,—

Zeer zeldzaam; meestal ontbreken de kaarten.

993. **Ritmes** et refrains Tournésiens; poésies couronnées par le puy d'escole de rhétorique de Tournay, 1477—1491, publ. p. F. Henaux. Mons, 1837. 8vo. br. f 3,—

Slechts weinige exx. gedrukt. Zeldzaam.

994. **Serlius, S.,** Van de Architecturen. U. h. Ital. d. P. Coecke van Aelst. Amst. 1616. 5 stn. 1 dl. M. houtsn. fol. fr. bd. f 6,—

995. **Sévigné, Marq. de,** Lettres à sa fille. Amst. 1775. 9 tom. 8vo. d. veau. f 3,—

Het 9e dl. bevat de »Lettres nouv." en de »Lettres de la marquise de Simiane," de kleindochter van Mad. de Sévigné.

996. **Spangenberg, J.,** Den spiegel ende reghel des houwelicken ordens. Wt den Hoochduytschen enz. Weesel, H. de Braecker, 1563. kl. 8vo. h. bd. f 5,—

997. **Spanggenberg, M. S.,** Inquisitio Hispanica. Schrecklicher Exempel, wie man in Hispanien u. anderswo mit den armen Christen vmbgehet, vnd vmb der Warheit willen Martert u. Tödtet. Aus dem Latein. d. W. Kauffman. Eisl. 1569. 4to. vél. f 7,50

998. **(Spanheim,)** Mémoires s. la vie et la mort de ... Loyse Juliane électr. Palatine, née princesse d'Orange. Conten. ... qq. événements notabl. de nos temps et de divers mystères. Av. portr. par C. v. D(alen). Leid. 1645. 4to. vél. f 7,—

999. **Staphilus, F.,** Theologiae Lutheranae trimembris epitome. Antv. J. Withagius. 1558. — M. Eisengreinius, Catholica concio. An Christianus aliud nihil quam quod in uetere uel nouo Testamento expressẽ script. sit., credere debeat. Posteã verõ latin. donota p. M. Hannardum Gamerium Mosaeum etc. Diling. 1565. — W. Lindanus, Tabulae vigentium nunc atq. grassantium passim haereseon. Antv. J. Withagius, 1558. 3 pièc. pet. in-8vo. 1 vol. peau de truie, fermoirs. f 5,—

1000. **Stella** clericorum cuilibet clerico summe necessaria. S. l., s. d. et s. n. d'imprim. (Colon. H. Quentell, c. 1490). 4to. cart. f 5,—

Eene houtsnede op den titel. Holtrop, blz. 368, N°. 281; Hain N°. 15073. Met het witte blad.

1001. **Stevin, S.,** Oeuvres mathématiques, où sont insérés les mémoires mathématiques, esquels s'est exercé le Prince Maurice de Nassau. Revue, corrigé et augm. p. A. Girard. Leyd. Elsevier. 1634. 2 tom. 1 vol. Av. figg. s. bois. fol. veau. f 7,50

1002. **Struys, J.,** Voyages en Moscovie, aux Indes et en plusieurs pays étrangers, avec des remarques par Mr. Glanius. Amst. 1720. 3 tom. Av. pl. et cart. pet. in-8vo. veau. f 3,50

1003. **Turpin, Th.,** Comitum Tervanensium (de Therouanne) annales historici, ubi eorum genealogia, ditiones, cet. Duaci, 1731. 8vo. Av. fig. d'armoiries grav. sur bois. veau. Très rare. f 5,50

De schrijver was van de orde der Predikheeren van St.-Omer.

1004. **Varenbergh, E.,** Histoire des relations diplomatiques entre le comté de Flandre et l'Angleterre au moyen-âge. Brux. 1874. 8vo. br. f 4,—

1005. **Vision de Tondalus;** récit mystique du 12e siècle, mis en franç., pour la 1e fois par O. Delepierre. Mons, 1837. 8vo. br. f 2,50

Gedrukt in rood en groen; slechts 100 exx. voor den handel bestemd.

1006. **Wauters, A.,** l'Ancienne abbaye de Villers. Brux. 1868. 8vo. Av. vues et cart. br. f 1,—

1007. **Weiss,** Principes philosophiques. En Suisse, 1789. 3 tom. pet. in-8vo. d. veau. f 1,—

EENIGE AUTOGRAPHEN UIT HET ARCHIEF VAN HET KASTEEL DEN BRAMEL.

Door de vriendelijkheid van Jhr. I. F. Storm van 's Gravesande, heer van den Bramel, te Vorden, ben ik in de gelegenheid gekomen om kennis te nemen van eene belangrijke verzameling autographen, op het kasteel aanwezig. 't Is niet onmogelijk, dat een gedeelte daarvan toebehoord heeft aan den Leidschen hoogleeraar Van der Waaijen, doch met meer zekerheid telt men onder de vroegere bezitters Mr. Jan de Kempenaer, raadsheer in 't Hof van Friesland. Van moeders zijde behooren beide tot het geslacht van den tegenwoordigen eigenaar. Ik heb gemeend gebruik te moeten maken van het verlof om deze stukken eene algemeener bekendheid te geven, en begin daarom een eenigermate geordend overzicht daarvan in dit bibliographisch volgschrift mede te deelen, met het plan om in een volgend nommer daaruit eene nadere keuze te doen. De belangrijke stukken, Caspar van Baerle betreffende, denk ik met andere gegevens te verbinden, en elders iets te zeggen over dezen geleerde en zijn geslacht. Of ik de overige brieven in hun geheel zal uitgeven, of door inhoudsopgave zal bekend maken, is nog onzeker; thans reeds kunnen deze titels aangemerkt worden als eene bijdrage tot het Repertorium van Brieven, dat wij van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde verwachten.

Sommige der hieronder vermelde stukken zijn alleen van waarde als autographen; andere daarentegen verdienen in hun geheel uitgegeven te worden.

VIGLIUS VAN AYTTA VAN ZUICHEM.

A. De President Viglius van Zuichem aan:

1. Ernest Mulert.

Bruxellae, 15 Juni, 1556.

2. M. Buchoni à Montzima, Canonico Atrebatensi. Nepoti suo. Luteciae.

Bruxellae, 23 Augustus, 1560.

B. Theodorus Aytta de Zuichem aan zijn' oom den President.

1. Dolae, 19 April, 1572.

2. Dolae, 1 Juni, 1572.

C. Brieven aan Viglius, door:

Ach (Gerardus) J. C. & Ro. Regiae M. à Consilijs.

1. Pragae, 15 Januari, 1548.

2. Pragae, 17 Aug. 1548.

Aan N°. 2 is een brief vastgehecht aan 't adres van Viglius, van diens „servitor et amicus" Boorgius (?) a Ripud, doctor. Vienne, 20 Aug. 1548.

Bullocus (Georgius), Anglus, S. Theolog. Profess.

Antwerpen, 11 Mei 1569.

Bertij, (Joh. de).

Ingolstadij, Sept. 1566.

Burckhardt (Henricus).

Spirae, Juni, 1548.

Campanus (Cinus).

1. Dolae, April, 1572.

2. Antverpiae, April, 1573.

3. ? November, 1573.

Carolus, (Jo.)

Leowardiae, Nov. 1573.

Cimo, (Chasparus).

Moguntiae, 4 Aug. 1548.

Cornet, (Petrus). Een brief van voorspraak ten behoeve van zijn consanguinus M. Theodoricus de Groote, gevangen te Vilvorden.

Dordraci, 2 Maart, 1567.

Decama, (Duco.) Aan V. „patrono suo".
Bononiae, Oct. 1571.

Grapheus, (Gislenus).
Trajecti, Januari, 1566.

Grebouallius, (Florentius).
Meylinae, Sept. 1553.

Hoech, (Corn. van der).
1. Trajecti, Oct. 1575.
2. Trajecti, Maart, 1576.

Hundt, (Viglius).
Monachii, Juli, 1548.

Hornung, (Felix).
Augustae, Januari, 1555.

Ke (?) (Aurelius).
Pataviae, Juli, 1548.

Koch, (Casparus).
Bruel, Aug. 1548.

Kybelius, (Jac.)
1. Ex Eystadio, Sept. 1548.
2. aan V. „patrono suo". Zonder dagteekening.

Langenmantel, (Ulrichus).
Ex thermis Badensis, December, 1548.

L. (P.)
Ex aedibus Dni Decani S. Mauritii, Juni, 1566.

Leodius, (Hubertus).
Heydelbergae, Aug. 1548.

Mepsche, (Joh. de).
Groningae, Dec. 1575.

Mosyenbrouck, (Godefr.)
1. Ultrajecti, Mei, 1576.
2. Ultrajecti, Dec. 1576.

Muhlerus, (Joannes), J. U. Doctor.
[Zonder plaats of dagteekening], 1548.

Neuhausen, (Gulielmus à). L. L. doctor.
Neuhausen, Aug. 1548.

Neser, (Matthaeus), J U. doctor.
Frijburg, Aug. 1548.

Richebe, (Jo.)
Rome, Sept. 1573.

Roorda, (Joannes à).
Spirae, Mei, 1572.

Smetz (Hupertus).
Colouiae, Aug. 1548.

Smijters (Carolus), Gandensis.
Ex Haga Comitis, April, 1569.

Tonchius, (Johs.)
Amersfortia, Aug. 1569.

Trecht, (Melchior). V. I. D.
1. Ex Dunckelspula, Nov. 1547.
2. Spyrae, Sept. 1548.

Visch, (Conradus).
Spier, Juli, 1548.

Wernherus à Themar, (Joh.) J. U. D.
Spirae, Aug. 1548.

D. Afschriften, in 1733 van de oorspronkelijke brieven genomen, door Mr. Jan de Kempenaer, raadsheer in 't Hof van Friesland.

1. Petrus Donya aan D. Viglio ad Ayta Zuichemo, „cognato meo colendo", te Brussel.
Ex civitate Lovaniensi, April, 1618.

2. Folcardus ab Ayta de Zuychem, aan D. Wibrando ab Ayta de Zuichem, J. U. D. „fratri suo", te Leeuwarden.
Ultrajecti, Nov. 1592.

3. Corn. Oem D. Wibrando Ayta, te Leeuwarden.
Trajecti ad Rhenum, Sept. 1596.

4. Viglius Zuichemus Vibrando ab Aytta, U. J. Doctor, ac canonico Audonardensi, Nepoti suo.
Bruxellez, Oct. 1576.

5. Viglius Zuichemus Vibrando ab Aytta, J. U. Doctori, de Regis Senatu in Frisia consiliario, Nepoti suo.
Bruxellis, Dec. 1576.

6. Dezelfde aan denzelfden „Nepoti suo".

1. Bruxellez, 13 Januari, 1577.
2. „ 21 Febr. „
3. „ 26 April, „

CASPAR VAN BAERLE.

Testament van Jacobus Barlaeus, rector in den Briel; notarieel afschrift, afgegeven den 4 Juli, 1619.

Gepasseerd te Brielle, den 4 December, 1603.

Schets van een collegie over Logica, door Caspar Barlaeus. 7 pp. 4o.

Eigenhandig. Gedagteekend 16 Sept. 1617.

Getuigschrift van „enighe uyt ons ondergeschrevē mede tot Dordrecht neffens de geciteerde Remonstranten" aan D. Casparus Barlaeus.

Ongeteekend concept. Dordrecht, 14 Februari, 1619.

Testament van Dr. Casparus van Baerle, doctor in de medicijnen en Joffer Barbera Saijon, echte man ende wijff.

Origineel op perkament, de onderteekeningen afgesneden. Leiden, 27 Maart, 1623.

Brief van Constantin Huygens aan Barlaeus.

In Castris ad Grollam, prid. Id. 7ber, 1617.

Brief van C. Barlaeus aan P. C. Hooft.

Eigenhandig in 't Nederlandsch; gevolgd door een Latijnsch gedicht: Ad Satrapam Muydensem.

Amsterdam, 27 December, 1631.

Synopsis, in quâ claré ostenditur, iam ante tempora M. Lutheri per universam terrarum orbem plurimas fuisse Ecclesias Christianas quae vel Romanam Ecclesiam non agnoverunt, vel eiusdem erroribus se è diametro opposuerunt, Authore Casparo Barlaeo.

Eigenhandig, op zes vellen schrijfpapier, aaneengehecht; met de sporen, dat deze tabel met spijkers opgehangen was.

Latijnsche brief aan Berhard van Saxen, van de hand van Barlaeus.

Dagteekening en naam afgesneden.

Confessio Fidei Christianae, ex Johannes Apostoli et Euangelistae Historiae Euangelica. Casparo Barlaeo auctore.

Copie, 13 pp. 4°.

Drie Latijnsche gedichten op Caspar van Baerle, door J. L. Ingelins.

1. 13 Dec. 1639.
2. Jan. 1641.
3. Dec. 1642.

Latijnsche brief van Jo. Is. Pontanus aan Barlaeus.

Harderwijk, Januari, 1622.

BRIEVEN AAN PAULUS MERULA.

Aerssen, (Jacobus ab).

Haga Comitis, 1 Januari, (zonder jaar).

Agricola, (Carolus), servus Dei.

Regensburg, 9 Mei, 1601.

Brederode, (Pieter Corns.)

Francofurti, XIIX Sept. 1587.

Bem, (Rycmannus ter).

Zonder plaats of dagteekening.

Bruno, (Jacobus).

Arnhem, 9 Sept. 1601.

Door dezen brief wordt de onzekerheid weggenomen aangaande de verwantschap der Bruno's in van der Aa, Biogr. wb. op Bruno.

Buys Gryphius (Bartholomeus), schoonvader van Merula.

1. Brunswijk, 19 Juni, 1590.
2. Helmstadt, 20 Nov. 1590.
3. Zonder datum, van dezelfde hand.

Camdenus, (Gulielmas).

Londini, 14 Juli. (Zonder jaar).

Dancke, (Jobus), Dordracenus.

Edenburgi, 23 Aug. 1602.

Douza, (Jacobus).

Aureliano, 8 Juli, 1596.

Episcopius, (Claudius), Aurel. chirurgus.
Ex domo tuâ Aurel. 4 Juni 1601.

Falkenborch, ( ). Nederl. brief.
Haag, 25 Oct. 1602.

Frisius, (Paullus).
Rostockij, 4 Maart, 1601.

Goorle, (A. van).
Delft, 10 Maart, 1605.

De bekende Abraham Gorlaeus, verzamelaar van munten en peuningen; zijne lijfspreuk was het thans voor algemeener leering gebruikte „Virtus nobilitat".

Groenewegen, (Joh.).
Delft e domo quam ad Pernam vocant. 9 Jan. 1604

Hannoldt, (Petrus).
22 Maart 1601. Zonder plaats.

Heemskerck, (Dominicus ab).
Heidelbergae, 9 October, 1614.

Kendall, (George).
22 Sept. 1603.

Lankerchius, (Rudolphus), Sylvaducensis.
Hamburg, 10 Oct. 1598.

Maelson, (Dr. Petrus Franciscus).
Enchusae, 6 Nov. 1598.

Puppius, G(uil.) F(il.) P(uppenbach.) N(at.), (Hermannus).
Edam, 6 Mei, 1595.

Rutgers, (Carolus). $\frac{26}{2}$ 1606.

Scharlaken, (Petrus à).
Dordraci, 1 Aug. 1603.

Soterius, (Malliardus).
Aurelijs, 4 Dec. 1580.

Opschrift: A Monsieur Paul Vuilliam, estudiant demeurant à Paris.

Stalpaert van der Wyelle.
Donderdag, 7 Nov. 1603.

Zonder voornaam. Hij wil den Professor zijne door hem „gescreuen boucken" laten zien, en zendt hem daarvan den catalogus.

Latijnsch naamvers op Merula, Rector, door Magr. Georg Adlerstein, poëta Laureat.
Dedicata, 1593.

BRIEVEN VAN ABR. VAN DER MYLE.

Op het omslag heeft Mr. Jan de Kempenaer geschreven: Epistolae Abr. Mylii, ABAVI MEI. Twee brieven zijn concepten in f°., doch zonder opengelaten ruimte achter elkaar geschreven. De overige in 4°. schijnen voor de pers gereed gemaakt te zijn; na zeven stuks ongenommerde, komt N°. 14, en met N°. 19, aan het einde der bladzijde, breekt de verzameling af.

D. Marc. Antonio de Dominis, Archiepiscopo Spalatensi.
5 blz. folio. Dordraci, zonder datum.

D. Joan Overallio, Episcopo Wintoniensi.
4 blz. folio. Dordrechti, zonder datum.

Hugeni Grotio.
Met een naschrift. Zonder datum.

Hug. Grotio.
Met een naschrift. Dordr. Zonder datum.

Joan. Uytembogardo, antwoord op diens brief van 5 Nov.
Zonder jaar, groot 7 blz. 4°. Geen datum.

D. Joan. Overallio, Decano ad S. Pauli, Londini.
Dordr., 9 Juli, 1612.

Hugeni Grotio, Syndico Roterod.
6 pp. 4°. Dordraei, 3 Nov. 1613.

Petro Scriverio.
Zonder datum.

D. Gerardo Vossio, Regenti Collegii DD. Ord. Holl.
Geen datum.

D. Joan Overallio.
Gemerkt N°. 14. Flissingae, pridie Kalend. Juliis, 1595.

Jacobo Armi: (nio).
Fliss. Kalend. Aug. 1595.

D. Joan Overallio.
Flissingae, 15 Kalend. Oct. 1596.

Ger. Scepenio.
Flissingae, 97.

Dnō Phil. Marnixio Santaldegondio.
Fliss. 13 April, 1598.

D. Fran: Gomaro.
Fliss. 13 April, 1598.

PETRUS SCRIVERIUS.

A. Autographen van Scriverius.

Lat. brief Joanni Meursio, Hagam.

L. B. 10 Junij, 1602.

Lat. brief Jano Grutero, Heidelbergam.

Lugd. Batavor. 6 Sept. 1602.

Ned. brief aan Pensionaris Adriaan Pauw, in den Haag.

Met den titel van een uit te geven HS.

Leyden, 21 Marty, 1624.

Lat. brief aan Pontanus.

Zonder datum.

Burgi Prosopopeia.

Met de hand en het naamcijfer van P. S.

Het jaartal 1651, dat in 't Aardr. Wb. der Ned. op Leyden voorkomt, ontbreekt hier.

B. Brieven aan Scriverius.

Barthuus, (C.)

Schriftelijke aanbeveling, waarop met de hand van S.: Misi per filiolam, 26 Febr. 1616. P. S.

Blaeu, (Willem Jansz.)

Ned. brief; de naam is bijna geheel weggesneden.

Amst. 8 Dec. 1621.

Crusius, (Albertus).

Rostochii, 25 Junii, 1615.

Deyman, (Jan).

Hij verzoekt zijn' neef, thans te Haarlem „ten huyse van sijn vader za." te Haarlem, wat oude „resel" voor hem te koopen.

Leiden, 22 Febr. 1627.

Eeuwoutsen de jonge, (Adr.)

Ned. brief over het grafschrift op Albers Meynersz. Verlaen, door Velius. Het hier bijgevoegde verschilt eenigszins van dat in de Chronyck van Hoorn, Ed. 1740. p. 646.

Hoorn, 19 Jan. 1615.

Heinsius, (Daniel).

Lugd. Bat. 1614, Septemb. penultimo.

Heremita, (Daniel).

1603.

Morsin, (Joaes).

1598.

Polyander, (J. van den Kerkhoven, geseyt).

13 Nov. 1640.

Daaronder P. S. „Soterion, D. Heynsio e Woelwycko missum." Scriverius woonde toen op Woelwijck bij Voorschoten, en schreef dit gedicht, 12 Dec. 1640.

P(ontanus), (J.)

Raptim ex meo Musaeo, 1 Julij, 1619.

Reich, (Laurentius), Lipsiensis.

Londini, 10 Junij, 1613.

Rittershusius, (Conradus).

Altorfij, 23 Mei, 1607.

Scaliger, (Josephus).

Zonder datum, met eene aanteekening, dat Benedictus Scaliger in 1512 overleed, 73 jaar oud.

Schrevelius, (C.)

Hendecasyllabon, P. Scriverio.

Snellius, (Willebrordus).

Twee briefjes, zonder dagteekening.

Tiarda, (Eitzo Regneri).

Zonder datum.

Velius, (Theod.)

Hornae, Prid. Eid. Junij 1615.

Velverich, (Marcus).

Augustae Vind. Mei 1607.

BRIEVEN VAN VERSCHILLENDE SCHRIJVERS.

Adriaan VI. (Paus) (aan Erasmus?)

Op papier, geteekend C. Hezius. Op den rug staat: Epistola Hadriani Pontif. ad Erasmum.

Rome, 1 December, 1522.

Casaubonus, (Is.) aan Domins. Baudius.

London, 5 Juli, 1591.

Cotovicus, (Jo'es) aan Arnsenio Scayck, Abt van St. Pieter te Gend.

De bekende reiziger van Kootwijk schreef dezen fraaien en uitvoerigen brief, gedagteekend: Rheno-Trajecti, 15 Aug. 1619.

Curcellaeus, (Steph.) aan Dirck Geesteranus, Remonstr. pred. te Dokkum.

Amst. 22 Mei 1657.

Eeke, (Corns. van).

Eigenhandig gedicht.

Amsterdam, 1713 $\frac{7}{11}$.

Episcopius, (J.) aan Hadrianus Junius, Rector in de Schole aan Nieuwe Zijde te Amsterdam.

Haga, 12 Juni, 1655.

Fabricius, (Vincent) aan Joachim Wickevoort.

Ex arce Tundere, VII Decem. Op de rugzijde van dezen uit Tonderen geschreven brief staat: 12 April, 1635.

Gerobulus, (Samuel).

Zonder adres of datum.

Gi. Sarum (Gilb. Burnet bisschop van Salisbury) to Jean Le Clerc, at Amsterdam.

Salisbury, 16 Oct. 1708.

Graevius, (Joh. Georg.) aan Monsr. Vicofort, à la Haye.

Amst. 3 Mei, 1656.

Gronovius, (Joh. Fred.)

1. aan Monsr. Vicofort, chevallier.

Daventr. 6 April, 1655.

2. aan Hugo De Groot, Lutetiam.

Hagae Com. XIV Kal. Sextil. A°. 1637.

Groot, (Hugo De).

1. Ned. brief aan Rombout Hogerbeets.

Parijs, 28 Juli, 1622.

2. Lat. brief aan Willem De Groot.

Stockholm, 15 Juli, 1645.

Dit achtregelig briefje, zoo kort vóór den dóod van De Groot geschreven, diende tot couvert voor een anderen.

Heinsius, (Daniel) aan Hugo De Groot.

Lugd. Bat. 4 Junij, 1607.

Heinsius, (Nic.) aan Stanislaus Lubinisky.

Holmiae Suecor. 23 Sept. 1665.

Heurnius, (Otto) aan Scriverius.

Heurnius was de schoonvader van Laurens Storm van 's Gravesande.

Zonder plaats of dagteekening.

Hoeschelius, (D.) aan Jungermann.

Zonder plaats, 1 Mei, 1603.

Hortensius, Lambertus.

Eigenhandig. Onder de naamteekening staat: est nomē mē.

Latomius, Bernhardus, aan Bernh. Scharffenburg, te Leiden.

Flenopoli, April, 602 (sic).

Hierbij een brief van B. Scharffenburg aan Merula.

Utrecht, Aug. 1602.

Lipsius. Lat. gedicht. Ad Aprílem Mensem. Scaron.

Met de woorden eener andere hand: Justi Lipsij manus.

Van dezelfde hand als 't gedicht een Lat. brief, zonder datum. Amiciss. Scriverio.

Maelson, Fr.

Zijn hs. met »Dum vita, spes est" en o. a. Lonanij 155 (?), met eene aanteekening, blijkbaar op een voormalig schutblad.

Melanchton.

Twee blaadjes schrift.

Meursius, (Joh.) aan Jo. Is. Pontanus, Draecksholmium.

Lugd. Bat., postridie quinquatrus maiores, 1598.

Poelenburg, (Arn.) en Engelen, (Engelb.) aan Chr. Hartsoecker.

Gorcomij, 19 Julij, 1656.

Volgens 't adres woonde H., vader van den beroemden natuuronderzoeker, als Rem. predikant te Moordrecht, ten huize van zijn ambtgenoot Langerack te Gouda.

Sluyter, (Willem).

Anagram door den Eybergschen dichter op den naam eener moeye gemaakt, eigenhandig en gedateerd: Eibergen, $^{16}/_{16}$ Jan. 1665.

Venator, Adolphus.

Lat. brief, zonder adres. Alcmaria, 5 Maart, 1607.

Wagenaer, Lucas Jansz. aan Maelson.

Deze Ned. brief, van 7 Mei 1591, is voor de werkzaamheid dezer beide mannen merkwaardig.

Een twaalftal brieven in deze verzameling behoort rechtstreeks tot het gebied dezer Bibliographische Adversaria, in den trant der stukken van Flud van Giffen. Wanneer de Redactie daarvoor eenige ruimte mocht beschikbaar hebben, behoeft zij niet te twijfelen aan de welwillendheid van Jhr. Storm van 's Gravesande om de uitgave toe te staan, en niet aan mijne bemiddeling om van de beleefdheid des eigenaars gebruik te maken.

Hiertoe behooren: eene aanbeveling van Guille. Bastings tot amanuensis van Merula (1601); brieven van correspondenten en helpers van Scriverius; een briefje van Gijsb. Cuper aan zijn boekverkooper Leers; een uitvoerig schrijven van prof. Matthaeus over aankoopen, aan Fred. Westphalen te Alcmaer; een drietal brieven aan den bekenden Alb. Seba, waarvan een in zijne hoedanigheid van apothekar op den Haarlemmerdijk en voorts natuurlijk iets van Cornelis van Alkemade en Richard van Muyden.

Gezamenlijk zijn zij geene onbeduidende bijdrage tot eene toekomstige verzameling Nederlandsche Curiosities of Literature.

Ik mag deze kleine bijdrage niet eindigen zonder de welwillende hulp der heeren Dr. M. F. A. G. Campbell en Th. J. I. Arnold, te 's-Gravenhage, met dank te vermelden.

Zutphen, Juni 1875. J. G. FREDERIKS.

HET OUDST BEKENDE BOEK TE YPEREN GEDRUKT.

Ondanks vele en herhaalde nasporingen blijft het nog steeds onzeker in welk jaar het eerste boek te Yperen gedrukt in het licht verscheen. Wel verzekert de Reiffenberg dat dit omstreeks 1545 of 1546 moet zijn geweest, doch een stellig bewijs hiervoor blijft hij schuldig. Hierin nochtans schijnt hij gelijk te hebben dat JOOST DESTREE de eerste was die de boekdrukkunst te Yperen uitoefende, en tot dusverre bleef dan ook het werk: *Droits, privilèges, et usanche de la ville et chastellerie de Cassel*, Ypre, Josse Destrez, 1556, de oudst bekende druk aldaar verschenen. Wij zijn in staat deze vraag eene schrede nader te brengen tot hare oplossing. Voor ons ligt namelijk een werkje getiteld: *Dy Testamenten der .xij. Patriarcken Jacobs kinderen. Hoe een yeghelick voor zynen eynde zyn kinderē geleert, totten vreesen Gods ende Godtsalighen leuen vermaent heeft.* Gheprent Typer inden rooden Pellicaen by my Joos Destree. Z. j. 16o. Op de keerzijde van den titel van dit hoogst zeldzame werkje vindt men een Privilegie door de „*Keys. Maiesteyt*" (Karel V) gegeven, gedagteekend: Brussel, 4 aug. 1551, en ofschoon het hierdoor nog niet zeker is dat het boekje nog in datzelfde jaar verscheen, is het toch in ieder geval het oudst tot heden bekende produkt der Ypersche drukpers, ook al verscheen het misschien eerst in het daarop volgende jaar. Het boekje bestaat uit 140 ongenommerde bladen (280 bladzijden), signatuur A—S4, en is versierd met 12 houtsneêplaten ter grootte van de bladzijde, voorstellende afbeeldingen der twaalf zonen Jacobs met hunne attributen. De afdrukken der houtsneden zijn over het algemeen tamelijk scherp, en deze zouden dus expresselijk voor dit werkje vervaardigd kunnen zijn, doch de letter draagt sporen van een reeds veelvuldig

gebruik. Op den titel het drukkersmerk van Joost Destree, een pellikaan met het omschrift: Sine sanguinis effusione non fit remissione, in een ovaal. Hetzelfde merk doch grooter en vierhoekig op de laatste bladzijde.

AANBOD EN AANVRAAG.

In mijn exemplaar van *Der Ouder Vader Collacie* van Johannes Cassianus vond ik een bij dat werk niet behoorend titelblad, luidende: *Die Historie diemen heet Ecclesiastica* enz. *Gheprent* ... 1534 *Tantwerpen by Gouaert vander haghen.*

En in eenen rederijkersbundel in quarto twee daarin verkeerdelijk ingevoegde bladen, blijkbaar mede in een ander rederijkersspel thuis hoorende. Zij zijn ongepagineerd, maar van onderen gemerkt Eiij en E4. Zij bevatten *Actus* 4 en *Actus* 5, en de personen die er spreken zijn *Barmherticheyt* en *Liefde.*

Zoo deze bladen iemand ter completeering kunnen dienen, stel ik ze te zijner beschikking.

Uit mijn exemplaar van *Vlaerdings Redenrijckbergh* (Amst. 1617) is gelicht de titel van het spel, geleverd door *De Kamer van Rotterdam*, *De blaeu Acoleyen*, die volgt op het merk Gg2. Zoo iemand dat titelblad mocht te veel hebben, houd ik mij voor het afstaan er van minzaam aanbevolen

Niet minder doe ik dat ten aanzien van *twee Brieven* van Pieter van Schelle van 1787, waarop ik aanspraak heb. Zij werden vermeld op den catalogus eener verkooping door den heer Frederik Muller voor eenige jaren te Amsterdam van de nagelaten Handschriften des heeren Luzac gehouden. Het nommer viel mij met meer andere in één koop ten deel. De omslag echter, die van Schelle's brieven moest bevatten, vond ik ledig, doch met potlood er op geschreven: *geleend aan den hr. Potgieter.* Dadelijk schreef ik daarover aan nu wijlen dien Heer, doch ontving tot antwoord, dat *door hem geen Brieven van van Schelle ter leen waren ontvangen.* Aan de eene of de andere zijde moet alzoo een misverstand

hebben plaats gehad. De Brieven zullen intusschen tegenwoordig waarschijnlijk wel eenen Bezitter hebben. Zoo deze ze mij op door hem te bepalen voorwaarden wil ter hand stellen, zal hij mij zeer verplichten.

Rotterdam, Junij 1875. Dr. A. DE JAGER.

EENE VRIENDELIJKE UITNOODIGING.

Wat zou de verbetering der wetenschappen baten onder een volk, indien het *volk zelf* daardoor niet verbeterd wierde?

Het zijn de woorden van J. H. Swildens, rechtsgeleerde en schrijver van het uitstekend *Vaderlandsch A-B Boek voor de Nederlandsche Jeugd*. Amsterdam, W. Holtrop. 1781.

De ondergeteekende is bezig met eene verzameling van Nederlandsche kinderboekjes aan te leggen.

Zijne bedoeling daarmede is, die, als zij eenige beteekenis zal hebben verkregen, aan de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde ten geschenke te geven.

Na deze verklaring hoopt hij, dat velen, wien de gelukkige kinderlijke leeftijd nog frisch voor den geest is, al zijn zij tot ouderen van jaren opgegroeid, eens zullen nazien of zij nog het een en ander kunnen aanbieden, wat anders stellig verloren zou gaan.

Indien men nadere toelichting verlangt, wil ik die gaarne schriftelijk geven.

Het hoofddenkbeeld is, de geschiedenis der kinderopvoeding uit de bronnen te leeren kennen.

Aangenaam zal het mij zijn als mijne roepstem weerklank vind.

's Gravenhage, 17 Mei 1875. Westeinde 32. J. TIDEMAN.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

1008. **Archinard, A.,** Les origines de l'église Romaine. Paris, 1852. 2 vol. 8vo. br. (f 5,—). f 2,50

1009. **Aurelius, C.,** Batavia, s. de antiquo veroque eius insulae descriptione. Antv. 1636. 8vo. vél. f 1,25

1010. **Backer, J. A.,** De jonge reiziger door Nederland. Amst. 1797. 3 dln. 8vo. h. l. b. f 1,50

1011. **Bähr, J. C. F.,** Geschichte der römischen Literatur. 4e verbess. u. verm. Auflage. Carlsruhe, 1868—70. 3 vol. 8vo. br. (f 15,20). f 7,50

1012. **(Baneslus, Th.,)** De postremis motibus Galliae varia utriusque partis scripta scitu dignissima. Ex Gall. in Lat. serm. conversa. Francof. 1586. 8vo. cart. f 3,50

Hierin belangrijke bijzonderheden over de godsdiensttwisten in Frankrijk onder Hendrik IV, over het edict van Nantes enz.

1013. **Barboux, H.,** Jurisprudence du Conseil des prises pendant la guerre de 1870—71. Avec notes et commentaires. Paris, 1872. 8vo. br. f 2,—

1014. **Basnage,** Histoire de la religion des églises Reformées, depuis J.-Christ jusqu'à présent. Rott. 1725. 2 vol. 4to. vél. f 7,50

1015. **Benfey, Th.,** Kurze Sanskrit-Grammatik zum Gebrauch für Anfänger. Leips. 1855. roy. in-8vo. cart. (f 5,70). f 2,50

1016. **Bernhardy, G.,** Geschichte der griechischen Poesie. 1e Abth. (Epos, Elegie, Iamben, Melik). Halle, 1867. 8vo. br. (f 6,50). f 3,—

8

1017. **Beschrijvinge, Korte,** van het voorgevallene te Romen voor, bij, en na het afsterven van Clemens XIII; en eenige bijzonderheden, in het conclave ter verkiezinge van eenen nieuwen paus. Amst. (c. 1760). Met 7 platen. fol. cart. f 3,50
Zeer belangrijk voor de geschiedenis van de onlusten tusschen Clemens XIII en het Hof van Venetië. Met zeer fraaie dubbele platen.

1018. **Bibliotheca Greca delle belle arti,** composta da G. Petrettini. Mil. 1839, 40. 2 vol. Av. 19 pl. 8vo. br. (f 10,—). f 6,—
I. Le statue descritto da Callistrato, dal Greco orig., nuovamente corretto, trad. et illustr.; II. Dei Dipnosofisti di Ateneo tutto che risguarda alle belle arti ... trad. ed illustr.

1019. **Boener, J.,** Historische afbeeldinghe der Minderbroeders van de Nederl. provincie, die om 't gheloof wreedelijk van de geusen ghedoodt zijn. Antv. 1635. 4to. cart. f 2,25
Met 20 zeer fraaie plaatjes, waarvan echter één nog al beschadigd. De titel en de eerste plaat opgeplakt.

1020. **Bosschaert, W.,** Diatribai de primis veteris Frisiae apostolis, s. dissertationes, quibus eorum anni, actus, res etc. discutiuntur. Mechl. 1650. 4to. vél. f 5,—

1021. **Bosworth, J.,** The origin of the Dutch: with a sketch of their language and literature, and short examples tracing the progress of the language. Lond. 1836. roy. in-8vo. cart. f 2,25
In het eerste hoofdstuk geeft de schrijver een overzicht met tabellen, der afstamming van verschillende talen.

1022. **Bouchaud,** Commentaire sur la loi des douze tables. 2e éd. Par. 1803. 2 vol. gr. in-4to. cart. f 5,—

1023. **Bowens, J.,** Nauwkeurige beschrijving der oude en beroemde zeestad Oostende. Brugge, 1792. 2 dln. Met pl. 4to. f 3,50

1024. **Breugel, C. van,** Mémoire sur ce qui s'est passé de remarquable après la capitulation de Bois-le-Duc, relativement aux négociations entamées entre la France et la Hollande, en 1794. Amst. 1821. 8vo. br. f 1,—

1025. **Bunjan, J.,** Leven en sterven van Mr. Quaat, ofte eens godsloosens reyse na het eeuwige verderf. Amst. 1702. M. pl. 12mo. cart. f 2,50

1026. **Bucherius, Aeg.,** Belgium Romanum ecclesiasticum et civile. A fine Commentariorum Caesaris ad annum 511. Leodii, 1656. fol. veau. f 6,—
Zeer belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, België en westelijk-Duitschland gedurende de vijf eerste eeuwen onzer jaartelling.

1027. **Calvert, H.,** Journals and correspondence, comprising the campaigns in Flanders and Holland in 1793—94. Ed. by H. Verney. Lond. 1853. Av. cartes. 8vo. toile. f 4,50

1028. **(Cannegieter, H.,)** Eerste brief over bijzondere Nederlandsche oudheden. Bevattende deze ene beschrijvinge en verklaringen van enen ouden grafkelder bij Anlo, alsmede van de zoogen. Donderbeitels en Vrouw-Jacobaeskannetjes. Arnh. 1757. 8vo. cart. f 1,50
Zeldzaam.

1029. **Canti** populari dei classici poeti Sardi, tradotti ed. illustr. per T. Pischedda. Sassari, 1854. roy. in-8vo. br. f 2,—

1030. **Carpenter, W. H.,** Mémoires et documents inédits sur Antoine van Dyck, P. P. Rubens et autres artistes contemporains. Anvers, 1845. 8vo. br. f 1,25

1031. **Carr, J.,** Viaggio in Olanda e nel merzodi' della Germania sopra le due rive del Reno, 1806; trad. da A. Lambelli. Mil. 1820. 3 vol. Av. portr. et pl. 8vo. br. f 1,50

1032. **Chansons patriotiques.** Dordr. 1795. pet. in-8vo. br. f 1,—
Verzameling van republikeinsche liedjes. Zeldzaam.

1033. **Chastel, E.,** Études historiques sur l'influence de la charité durant les premiers siècles chrétiens. Paris, 1853. 8vo. cart. (f 3,75). f 1,25

1034. **Chez Victor Hugo,** par un passant. Paris, 1864. Avec 12 belles eaux-fortes par Lalanne. roy. in-8vo. br. f 1,50

1035. **Colins, P.,** Histoire des choses les plus mémorables advenues depuis 1130 jusques à nostre siècle. Mons, 1634. 4to. veau. Rare. f 6,—
Hierin o. a.: »Soubz quel prince et comment les xvij Provinces Belgiques ont esté unies; soubz quel prince et comment annexées à la couronne d'Espagne; et comment elles en ont été disjoinctes".

1036. **(Colonia, D. de,)** Bibliothèque janséniste, ou catalogue alphabét. des principaux livres jansénistes ou suspects de Jansénisme. Avec des notes critiques etc. S. l. 1735. pet. in-8vo. mar. f 1,50

1037. (——) Dictionnaire des livres jansénistes, ou qui favorissent le Jansénisme. (Nouv. éd. augmentée p. Patouillet). Anv. 1752. 4 vol. pet. in-8vo. veau. f 3,50

1038. **Commelin, C.,** Beschrijving van Amsterdam. Amst. 1693. 2 dln. Met een aantal fraaie platen. l. b. fol. f 5,—

1039. **Constant, Benj.,** De la religion considérée dans sa source, ses formes et ses développements. Paris, 1824—26. 3 vol. — Id., Mélanges de littérature et de politique. Ibid. 1829. En tout 4 vol. 8vo. br. f 2,25

1040. **Cornelio, P.,** Historia di Fiandra, nella quale si vede l'origine delle civili discensioni dal principio fin a questi tempi; con la demittione di tutto quel paese. Trad. di Spagnuolo da Camillo Camilli. Brescia, 1582. 4to. vél. f 7,50

1041. **Correspondance** inédite officielle et confidentielle de Napoléon Bonaparte. Paris, 1819, 20. 7 vol. 8vo. br. f 3,50

1042. **Correspondance** inédite de Mme. du Deffant, précédée d'une notice par de Ste.-Aulaire. Paris, 1859. 2 vol. 8vo. br. (f 7,50). f 3,50

Bevat de briefwisseling dezer beroemde vrouw met de Gravin de Choiseul, den abt Barthélemy, Georges Montagu enz.

1043. **(Courchetet, de,)** Histoire du cardinal de Granvelle. Paris, 1761. Av. portr. pet. in-8vo. veau. f 1,75

1044. **Defacqz, E.,** Ancien droit Belgique ou précis analytique des lois et coutumes observées en Belgique avant le Code civil. Brux. 1873. 2 vol. roy. in-8vo. br. Geheel uitverkocht. f 7,50

1045. **Droste, C.,** De Haegse schouburg gestoffeert, waarbij sijn gevoegt eenige gedigten van deselfden autheur. 's Hage, 1710, 14. 2 dln. 4to. ld. f 3,50

Onder de gedichten komen onder anderen voor: Op het Huys van den Heer van Ellemeet binnen Rotterdam; Op Duynrel, buytenhuys van den Heer van Ellemeet onder Wassenaer; onder de comedien de *Haegse kermis*.

1046. **Düntzer, H.,** Homerische Abhandlungen. Leipz. 1872. roy. in-8vo. br. (f 5,70). f 3,—

1047. **Duplessis, G.,** Catalogue de l'oeuvre de Abraham Bosse. Brux. 1859. 8vo. br. f 4,—

1048. **(Eligius, G.,)** Vita et martyrium B. Justi Goudani Cartusiae Delphensis in Hollandia professi et sacristae. Brux. 1624. 4to. vél. f 2,50

1049. **Favolius, H.,** Theatri orbis terrarum enchiridion. Antv. 1585. Av. 83 cartes géogr. par Ph. Gallaeus dans le texte. 4to. vél. f 12,—

Op blz. 4 een kaartje van Amerika met korte beschrijving in latijnsche verzen.

1050. **Fichte, J. G.,** Sämmtliche Werke. Herausg. von J. H. Fichte. Berl. 1845, 46. 8 vol. 8vo. br. (f 27,25). f 15,—

1051. **Filangieri, G.,** Oeuvres. Trad. de l'Italien. Nouv. éd. accomp. d'un commentaire p. Benj. Constant. Paris, 1822. 7 vol. 8vo. br. f 3,—

1052. **Flora Batava.** Afbeelding en beschrijving van Nederlandsche gewassen, door J. Kops, voortgezet door F. W. van Eeden. Amst. 1800—72. 14 dln. gr. 4to. Met registers. geb. in 16 hf. ld. banden. Fraai ex. (f 562,—). f 150,—

Beste uitgave in 4to., met 700 gekleurde platen.

1053. **Fragmenta, Tragicorum Romanorum,** secundis curis recens. O. Ribbeck. Lips. 1871. 8vo. br. (f 5,70). f 2,50

Dit deel bevat de fragmenten van Livius Andronicus, Cn. Naevius, Q. Ennius, M. Pacuvius, enz.

1054. **Freher, P.,** Theatrum virorum eruditione clarorum. Norib. 1688. 2 vol. Av. portraits. fol. veau. f 8,—

Met meer dan 1000 portretten.

1055. **Gachard, L. P.,** Analectes belgiques, ou Recueil de pièces inédites, mémoires, notices, faits et anecdotes conc. l'histoire des Pays-Bas. Brux. 1830. 8vo. d. veau. f 6,—

Uitverkocht en zeldzaam geworden.

1056. —— Collection des documents inédits concernant l'histoire de la Belgique. Brux. 1833—35. 3 vol. 8vo. d. veau. f 6,—

1057. —— Précis du régime municipal de la Belgique avant 1794. Brux. 1834. 8vo. br. f 1,50

1058. —— Notice s. une collection de 180 vol. mss. conc. l'hist. de Belgique conserv. à Paris. Brux. 1835. 8vo. br. f 0,50

1059. —— Inventaire des archives de la Belgique. (Chambre des comptes.) Préc. d'une notice historique. Brux. 1837—51. 3 vol. fol. br. f 30,—

1060. —— Lettre s. le projet d'une collection de documents conc. les anc. Assemblées Nationales de la Belgique. Brux. 1841. 8vo. br. f 1,25

1061. —— Rapport s. les documents conc. l'hist. de la Belgique conserv. dans les archives de l'anc. Chambre des Comptes à Lille. Brux. 8vo. br. f 1,50

1062. —— Lettre s. l. documens conc. les anc. Assemblées Nationales de Belgique qui existent à La Haye. Brux. 1843. 8vo. br. f 0,75

1063. —— Notices sur quelques collections d'état de la Maison des Princes. (Brux. 1853). 8vo. br. f 0,60

1064. —— Relation des troubles de Gand sous Charles V, suivie de 330 documents inédits sur ces événements. Brux. 1846. 4to. br. Uitverkocht. f 7,50

1065. —— Rapport sur les documents conc. l'histoire de la Belgique qui existent à Dijon. Brux. 1843. 8vo. br. f 2,—

1066. **Gachard, L. P.,** Rapport sur la situation des archives du royaume, etc. Brux. 1846. 8vo. br. f 0,75

1067. —— Notice s. un MS. de la Bibliothèque Roy. de la Haye cont. des lettres de Don Juan d'Autriche, etc. Brux. 1847. 8vo. br. f 1,—

1068. —— Correspondance de Guillaume-le-Taciturne, prince d'Orange publ. pour la 1re fois. Brux. 1847—66. 6 vol. 8vo. br. (f 27,—). f 15,—

1069. —— Idem. Exemplaire sur papier fort, comme il n'en existe que très peu d'exempl. f 30,—

1070. —— Correspondance de Philppe II, sur les affaires des Pays-Bas, publiée d'après les originaux conservés dans les archives de Simancas, préc. d'une notice histor. et descript. Brux. 1848—62. Tom. I—IV. 4to. br. f 32,—

1071. —— Inventaires des cartes et plans, manuscrits et gravés, qui sont conservés aux archives générales du royaume. Brux. 1848. fol. br. f 6,—

1072. —— Actes des États-Généraux (des Pays-Bas) de 1600. Recueillis et mis en ordre. Brux. 1849. 4to. carton. (f 12,—). f 8,—

1073. —— Sur les négociations secrètes en 1579. (Brux. 1853). 8vo. br. f 0,50

1074. —— Sur la confession manuscrite de Balth. Gérard. (1854). Av. facsim. 8vo. br. f 0,75

1075. —— Retraite et mort de Charles V au monastère de Yuste. Lettres inédites, avec introduction et notices. Brux. 1855. 3 vol. 8vo. br. f 8,50

1076. —— Relations des ambassadeurs vénitiens sur Charles V et Philippe II. Brux. 1855. 8vo. br. f 2,50

1077. —— Analectes historiques. 14e—17e série. Brux. 1871. 8vo. br. f 8,—

Tiré à 50 exemplaires seulement.

1078. —— Table chronologique des documents que contiennent les 17 séries des Analectes historiques. Brux. 1871. 8vo. br. f 1,50

1079. —— Correspondance de Charles V et d'Adrien VI. Brux. 1859. 8vo. d. veau. f 2,50

1080. —— Actes des États-Généraux des Pays-Bas. 1576—1585. Notice chronologiq. et analytiq. Brux. 1861, 66. Tome I et II. (seuls vol. publiés). 8vo. br. f 8,—

1081. —— Don Carlos et Philippe II. Brux. 1863. 2 tom. 8vo. br. (f 6,—). f 4,50

1082. **Gachard, L. P.,** Une visite aux Archives et à la Bibliothèque Royale de Munich. Brux. 1864. 8vo. br. f 1,50

1083. —— Actes des États-Généraux (des Pays-Bas) de 1632, recueillis et mis en ordre. Brux. 1853. 2 vol. 4to. cart. f 12,—

1084. —— Notice des manuscrits conc l'histoire de la Belgique, qui existent à la Bibliothèque Imp. à Vienne. Brux. 1864. 8vo. br. f 1,40

1085. —— Trois années de l'histoire de Charles V (1543—46) d'après les dépêches de l'ambass. vénitien, Bern. Navagero. Brux. 1865. 8vo. br. f 1,40

1086. —— Rapport sur l'administration des Archives Générales du royaume dep. 1831, et sur la situation de cet établissement. Brux. 1866. 8vo. br. f 3,—

1087. —— Correspondance de Marguerite d'Autriche avec Philippe II. Tome I. (1559—61). Brux. 1867. 4to. br. Seul vol. publié. f 8,—

1088. —— La Belgique sous Philippe V. Brux. 1867. fol. br. f 5,—

1089. —— Les archives farnésiennes à Naples. Brux. 1869. 8vo. br. f 1,—

1090. —— La bibliothèque des Princes Corsini à Rome. Brux. 1869. 8vo. br. f 1,—

1091. **Gagern, von,** Mein Antheil an der Politik. Stuttg. 1823—30. 4 vol. 8vo. d. veau. f 2,—

I. Unter Napoleons Herrschaft; II. Nach Napoleons Fall, Der Congress zu Wien; III. Der Bundestag; IV. Briefe des Freiherrn v. Stein an von Gagern, 1813—31.

1092. —— Die Resultate der Sittengeschichte. Stuttg. 1835, 36. 3 vol. 8vo. d. veau. f 1,50

I. Die Fürsten oder die Natur der Monarchie; II. Aristokratie; III. Demokratie.

1093. **Gerdes, D.,** Specimen Italiae reformatae. L. B. 1765. 4to. vél. Un peu taché. Rare. f 6,—

1094. **Goevic, E., et H. G. Jansen,** Dictionnaire histor. et raisonné Franç.-Holl. de marine et de l'art militaire. La Haye, 1844. roy. in-8vo. cart. f 2,50

1095. **(Gueudeville, de,)** L'esprit des cours de l'Europe, ou l'on voit tout ce qui s'y passe de plus important sur la politique, 1700—1704. La Haye, 1700—1704. 10 vol. Av. cartes. 12mo. veau. f 4,50

1096. **Haag, Eug. et Em.,** La France protestante ou vie des protestants Français qui se sont fait un nom dans l'histoire. Ouvrage précédé d'une notice histor. sur le protestantisme en France. Paris, 1846—58. 10 vol. 8vo. cart. f 100,—

Geheel uitverkocht en zeldzaam.

1097. **Happart, G.,** Dictionary of the Favorlang dialect of the Formosan language. Translated from the transactions of the Batavian Liter. Society by W. H. Medhurst. Bat., Parapattan. 1840. pet. in-8vo. cart. f 8,50

Happart was van 1649—56 predikant op Formosa. Deze vertaling van zijn woordenboek is uiterst zeldzaam.

1098. **Hedericus, B.,** Lexicon manuale Graeco-Latinum et Lat.-Gr. Castig., emend. G. Pinzger. Recogn. F. Passow. Lips. 1825—27. 3 vol. 8vo. d. veau. f 3,50

1099. **Histoire** et fabrication de la porcelaine chinoise. Ouvrage trad. du Chinois par S. Julien. Accomp. de notes etc. par A. Salvétat, et augmenté d'un mémoire sur la porcelaine du Japon, trad. du Japonais par J. Hoffmann. Paris, 1856. Av. carte et 14 pl. facs. roy. in-8vo. br. f 6,—

1100. **Hoey, van,** Lettres et négotiations. Lond. 1743. pet. in-8vo. cart. f 1,50

Van Hoey was Gezant van de Vereen. Nederlanden bij het Fransche Hof. Behalve brieven aan Fagel, geschreven van 1741—43, bevat dit werkje de Instructie hem door de Staten gegeven.

1101. **Holbein, H.,** Todtentanz in 53 getreu nach den Holzschnitten lithogr. Blättern. Herausg. v. J. Schlotthauer. Münch. 1832. Av. 53 belles pl. pet. in-8vo. br. (f 6,—). f 3,—

1102. **Homeijer, C. G.,** Der Richtsteig Landrechts nebst Cautela und Premis. Berl. 1857. 8vo. br. (f 4,90). f 2,50

1103. **Horch, L.,** De periculis paciscendi, quae in bello libertatis causa a Batavis gesto ante inducias MDCIX initas facta sunt. Regim. 1832. 8vo. br. f 1,—

1104. **Hornius, G.,** Kerkel. en wereldl. historie, tot 1666. Waeraen is by gevoegt de kerkel. en wereldl. historie van 1666—96 door B. Becker en M. Leydekker. Amst. 1746. kl. 8vo. hrn. bd. f 1,25

1105. **Iconomos, C.,** Étude sur Smyrne. Trad. du Grec par B. F. Slaars. Smyrne, 1868. roy. in-8vo. br. f 1,50

1106. **Instructiones, Secretissimae,** (tres) Gallo-Britanno-Batavae Friderico V datae. Cum Appendicula cippus ad tumulum unionis erectico. H. C. 1626, 27. 4 pts. 1 vol. 4to. cart. f 2,50

1107. **Jacobi, A. F. E.,** Geschichte der siebenj. Verwirrungen u. d. Revolution in den Niederlanden. Mit Urkunden. Halle, 1789. 2 vol. 8vo. br. f 2,50

1108. **Jansonius,** Mundus furiosus, sive narratio rerum à mense Aprili 1596 ad autumnum 1597 tota Europa gestarum. Col. 1597. pet. in-8vo. vél. f 1,50

1109. **Jansonius**, Mercurius Gallo-Belgicus s. res in Gallio et Belgio, Ungaria, Germania etc. gestae, 1588—98. Colon. 1614, 15. 4 tom. 2 vol. pet. in-8vo. vél. f 5,—

1110. **Jonghe, B. de**, Desolata Batavia Dominicana, s. descriptio brevis omnium conventuum et monasteriorum s. Ord. Praedicatorum quae olim exstiterunt in Belgio Confoed. Gand. 1717. Av. pl. pet. in-8vo. veau. f 6,—

1111. —— Belgium Dominicanum s. historia Germaniae Infer. sacri ordinis FF. Praedicatorum. Brux. 1719. Av. pl. des abbayes par Harrewyn. 4to. veau. f 6,—

1112. **Kessel, P. N. de**, Armorial luxembourgeois ou description des armoiries des familles nobles du Luxembourg ancien et moderne, précédé de la Liste des membres de l'état-noble de ce pays aux Assemblées Générales de 1616, 1770, 1816, etc. Arlon, 1868. 8vo. br. f 2,50

1113. **Kinker, J.**, Mijne minderjaarige zangster. Utr. 1786. 8vo. Zeldzaam. f 1,25

1114. **Koning, A. de**, Berigt aangaande de belegering en het ontzet van Gorinchem in 1814. Dordr. 1814. 8vo. br. f 0,75

1115. **Kriegk, G. L.**, Deutsches Bürgerthum im Mittelalter. Nach urkundl. Forschungen und mit besonderer Beziehung auf Frankfurt a./M. Fft. 1868—71. 2 vol. 8vo. br. (f 9,50). f 4,—

1116. **Laboureur, J. le**, Histoire du mareschal de Guebriant, contenant le récit de ce qui s'est passé en Allemagne dans les guerres des couronnes de France et de Suède. Par. 1657. — Id., Histoire généalogique de la maison des Budes. Par. 1656. Av. armoiries. 2 tom. 1 vol. fol. veau. f 16,—

1117. **Laetus introitus.** Die blyde incomst den hertochdommen van Brabandt, in voirtyden by hueren Landsheeren verleent, ende van keyser Carolo V ende by Philips II ghesworen. Anno 1549. Met summarien enz. duer Joris Vivien. Cuelen, 1577. 4to. vél. f 5,—

1118. **Lehrs, K.**, De Aristarchi studiis Homericis. Lipsiae, 1865. 8vo. br. (f 4,60). f 2,—

1119. **Le Roy, A.**, L'université de Liége depuis sa fondation. Liége, 1869. roy. in-8vo. br. f 7,—

In dit werk wordt zeer uitvoerig gehandeld over de Luiksche Hoogeschool en hare hoogleeraren in het tijdvak van 1817—1830. Men treft er onder anderen zeer belangrijke en uitvoerige biographiën aan van P. van Limburg Brouwer, J. Kinker, Warnkoenig, van Rees, enz.

1120. **Lettres** sur les matières du temps. Amst. 1688—90. 3 tom. 1 vol. 4to. veau. f 15,—

Hoogst zeldzaam. De schrijver is J. Tronchin du Breuil, die in 1690 en later onder den titel: Recueil de nouvelles by C. Jourdan te Amsterdam de Gazette d'Amsterdam uitgaf. De Lettres sur les matières du temps kunnen dus als de voorlooper van de Gazette d'Amsterdam beschouwd worden. De 11 eerste brieven verschenen 10 Febr.—15 Oct. 1688 zonder naam v. uitg., de 12e—15e in 1688 en de 1e—17e van 1689 bij P. Savouret, de 8e—16e bij de Wed. P. Savouret, en de 24 brieven van 1690 bij H. Desbordes.

1121. **Lewysohn, L.,** Die Zoologie des Talmuds. Eine Darstellung der rabbin. Zoologie. Fft. 1858. 8vo. br. (f 3,90). f 2,50

1122. **Llorenté, J. A.,** Portrait politique des papes. Par. 1822. 2 vol. 8vo. br. f 1,25

1123. **Long, Is. le,** Historische beschrijving van de reformatie der stadt Amsterdam. Amst. 1729. M. 70 pl. fol. ld. bd. f 3,25

De plaat voorstellende de op de Botermarkt te bouwen kerk, die aan vele exx. ontbreekt, is hier gerestaureerd.

1124. **Madvig, I. N.,** Adversaria critica ad scriptores Graecos et Latinos. Hauniae, 1871—73. 2 vol. 8vo. br. (f 15,—). f 8,50

I. De arte coniecturali. Emendationes Graecae; II. Emendationes Latinae.

1125. **Massillon, L. C.,** Manifeste et démonstration sincère et véritable de l'usurpation du thonlieu, entreprise par les seigneurs gagiers d'Eisden, ou Asple sur la Rivière de Moeuse au mesme lieu. Avec les chartes et muniments justific. Liège, 1675. Av. armoir. 4to. veau. f 5,—

Hoogst belangrijk voor de geschiedenis van de vaart op de rivier de Maas, en voor die van den handel der stad Luik in het bijzonder. Onder de documenten vele zeer belangrijke stukken voor de geschiedenis van het Land van Luik in het algemeen. Voir DE THEUX, Bibliogr. liégeoise, p. 129.

1126. **(Metternich, de,)** Lettres historiques, politiques et critiques sur les événements qui se sont passés depuis 1778. Lond. 1787—92. 16 vol. 8vo. veau. f 5,—

1127. **Miraeus, A.,** Origines coenobiorum Benedictinorum in Belgio. Antv. 1606. pet. in-8vo. vél. f 1,50

1128. **Moll, W.,** Johannes Brugman en het godsdienstig leven onzer vaderen in de vijftiende eeuw. Amst. 1854. 2 dln. M. pl. 8vo. (f 7,60). f 2,50

1129. **Moréri, L.**, Le grand dictionnaire historique, ou le mélange curieux de l'histoire sacrée et profane. 18e éd. Amst. 1740. 8 vol. fol. veau. f 12,—

Deze beste uitgave van Moréri's beroemd werk, bevat zelfs meer dan de in 1759 te Parijs verschenen laatste druk.

1130. **Müller, J. von**, Die Geschichten Schweizerischer Eidgenossenschaft. (Von des Volkes Ursprung bis auf die Erklärung des Schwabenkriegs). Leipz. 1825, 26. 5 vol. 8vo. cart. f 5,—

1131. **Muller Massis, D. G. G.**, De Justini Febronii libro: De statu ecclesiae et legitima Romani Pontificis potestate, s. de Johanno Honthemis strenuo libertatis ecclesiasticae vindice. Traj. ad Rh. 1863. 8vo. br. f 1,25

1132. **Münster, S.**, Cosmographia, das ist: Beschreibung der gantsen Welt, darinnen aller Monarchien, Keyserthumben, Königsreichen u. s. w. Beschaffenheit. Dessgleichen aller deren Regenten, Keyseru, Königen, Genealogien u. Stammbäumen. Basel, Heinricpetri. 1628. Av. pl. xylogr. fol. peau de truie. f 17,—

Op blz. 1602—10 eene beschrijving van den Nederlandsch-Indischen archipel; op blz. 1687—1752: "Von der newen Welt, so jetzt America genannt wird". Fraai ex., behoudens eenige wormsteekjes.

1133. **Newes, Good**, from Alsasia, and the Palatinate, the 7 of June. Extract of letters, send from Elsas, Hagenau and Frankefort ... Marching ... unter count Mansfield, towards the landtgraue of Darmestads country ... Likewise the proceedings in the Low-Countries etc. Lond. 1622. 4to. cart. f 5,—

Hoogst zeldzaam stuk, dat zelfs in de verzamelingen der HH. Muller en Meulman ontbrak.

1134. **Nicéron**, Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres dans la république des lettres. Avec un catalogue raisonné de leurs ouvrages. Par. 1727—45. 43 tom. 44 vol. pet. in-8vo. dont 43 veau. f 60,—

Kompleet ex. van dit belangrijke werk, waaraan gewoonlijk de laatste deelen ontbreken.

1135. **Noble, le**, Histoire de l'établissement de la republique de Hollande. Par. 1692. 2 vol. Av. portr. pet. in-8vo. cart. f 1,50

1136. **'Okelly d'Aghrim, P.**, Essai historique sur l'Irlande contenant l'origine de toutes les familles nobles de ce pays. Brux. 1837. Av. 13 tableaux généalog. 8vo. br. f 2,50

1137. **Opmeer, P.**, Historia martyrum Batavicorum. Colon. 1625. 8vo. vél. f 2,50

1138. **Oratores Attici**, ex recensione Imm. Bekkeri. Berol. 1823, 24. 5 tom. 3 vol. 8vo. d. mar. f 8,—

1139. **Otto, F. G.**, Commentarii critici in codices Bibliothecae Academicae Gissensis Graecos et Latinos. Cum appendice var. lett. et quorundam carminum Latin. medii aevi. Gissae, 1842. Av. 2 pl. 4to. br. (f 13,—). f 5,—

1140. **d'Outremannus, P.**, Constantinopolis Belgica, s. de rebus gestis a Balduino et Henrico Impp. Constantinopol. Acc. De excidio Graecorum. Tornaci, 1643. 4to. vél. f 6,—

1141. **Placaten** ende ordonnancien op 't stuck van de wildernissen; in ordre ghestelt deur P. Merula. 's Grav. 1605. fol. h. ld. f 2,50

1142. **Poetae lyrici Graeci.** Tertiis curis recensuit Th. Bergk. Lipsiae, 1866, 67. 3 vol. gr. in-8vo. br. (f 13,30). f 7,50

I. Pindari carmina; II. Poetae elegiaci et iambographi; III. Poetae Melici.

1143. **Potter, H.**, Reize door de oostelijke departement. v. h. kon. Holland in 1808. — Dez., Reize door een gedeelte v/ Zuid-Holland in 1807 en 1808. Haarl. en Amst. 1808, 9. 3 dln. Met pl. 8vo. f 1,50

1144. **Quetelet, A.**, Sciences mathématiques et physiques au commencement du XIXe siècle. Brux. 1867. roy. in-8vo. br. f 5,—

1145. **Raddius, J.**, Plantarum Brasiliensium nova genera et species novae, vel minus cognitae. Florent. 1825. Av. 84 pl. gr. in-fol. br. f 10,—

1146. **Ranke, L. von**, Geschichte Wallensteins. Leipz. 1872. 8vo. br. f 2,50

1147. **Redenaar, De**, of uitpluizer van staatkundige, geleerde en galante onderwerpen dezes tijds. Amst. 5 Aug. 1743—20 Jan. 1744. 25 nrs. 8vo. h. led. bd. f 2,50

Van n°. 7 (16 Sept. 1743) is de titel eenvoudig: De Redenaar.

1148. **Rouck, Th. de**, Den Nederlandtschen Herauld ofte tractaet van wapenen en polityeken adel. Amst. 1645. 2 dln. M. pl. 1 hrn. bd. fol. f 3,50

1149. **Sanskrit-Texte** mit Vocabular. Für Anfänger. Breslau, 1867. 8vo. br. f 0,80

1150. **Schoonebeek, A.**, Afbeeldingen der dragten van alle geestelijke orders, nevens een korte aanteekening van haar begin enz. Amst. 1688. Met 90 fraaie platen. kl. 8vo. led. bd. f 3,50

1151. **Schutte, J. F. von**, Lehrbuch der Deutschen Reichs- u. Rechtsgeschichte. Stuttg. 1873. gr. in-8vo. d. mar. (f 7,40). f 3,50

1152. **Scriptores** rerum Brunsvicensium illustrat. inservientes, antiqui omnes et religionis reformatione priores. Omnia magno studio conquisita, quaedam nunc primum ex mss. eruta, cura G. G. Leibnitii. Hanov. 1707—11. 3 vol. fol. veau. f 12,—

1153. **Seibertz, J. S.,** Die Statutar- u. Gewohnheitrechte des Herzogthums Westfälen, aus den Quellen geschichtlich u. practisch dargestellt. Arnsberg, 1839. 8vo. d. veau. f 2,25

1154. **Sepulveda, J. G.,** Opera, cum edita, tum inedita, accur. Regia historiae Academia. Matr. 1780. 4 tom. 2 vol. gr. in-4to. d. veau. f 25,—

De blz. 1—244 van het 3e deel bevatten onder den titel: „De rebus Hispanorum gestis ad novum orbem mexicumque" een belangrijk verhaal van de ontdekking en inbezitneming van Amerika door de Spanjaarden. De schrijver, bijgenaamd de *Spaansche Titus Livius* was geschiedschrijver van Karel V en leermeester van Filips II, en zijn werk is zóo zeldzaam dat het zelfs in de rijke verzameling van C. van Hulthem ontbrak. De weinige exemplaren die hiervan in de Nederlanden voorkomen, werden door de la Serna Santander voor eenige vrienden uit Spanje medegebracht.

1155. **Sidney, A.,** Discourses concerning government. To which are added memoirs of his life. Lond. 1751. Av. portr. fol. veau. f 5,—

1156. **Siri, V.,** Mercure, contenant l'histoire générale de l'Europe de 1640—1655. Trad. de l'Italien p. Requier. Par. 1756—59. 18 tom. 9 vol. pet. in-8vo. veau. f 7,50

1157. **(Slatius, H.,)** Den gepredestineerden dief, ofte 't samenspreekinge tusschen een predikant der Calvinus-gesinde, ende een dief. Z. pl. 1732. kl. 8vo. cart. f 1,—

1158. **Stenzler, A. F.,** Elementarbuch der Sanskrit-Sprache. (Grammatik, Text, Wörterbuch). Bresl. 1868. roy. in-8vo. br. (f 1,90). f 1,25

1159. **Stockmeijer, I.,** u. **B. Reber,** Beiträge zur Basler Buchdruckergeschichte. Basel, 1840. Av. pl. xylogr. dans le texte. roy. in-8vo. br. f 2,50

Hierin afbeeldingen der drukkersmerken van de voornaamste Baseler boekdrukkers.

1160. **(Stuart, M.,)** Nieuwe Nederlandsche jaarboeken. 's Grav. 1814. N°. I—III Jan.—Mrt. 1814. 1 dl. 304 blz. 8vo. cart. f 1,50

Deze voortzetting van de Nederl. jaarboeken bevat eene omstandige geschiedenis van de maanden Nov. en Dec. 1813. Niet meer verschenen.

1161. **Surius, Fl.,** Commentarius brevis rerum in orbe gestarum, 1500—1574. Nunc verò pro continuatione adjecta est Historia

1040. **Cornelio, P.,** Historia di Fiandra, nella quale si vede l'origine delle civili discensioni dal principio fin a questi tempi; con la demittione di tutto quel paese. Trad. di Spagnuolo da Camillo Camilli. Brescia, 1582. 4to. vél. f 7,50

1041. **Correspondance** inédite officielle et confidentielle de Napoléon Bonaparte. Paris, 1819, 20. 7 vol. 8vo. br. f 3,50

1042. **Correspondance** inédite de Mme. du Deffant, précédée d'une notice par de Ste.-Aulaire. Paris, 1859. 2 vol. 8vo. br. (f 7,50). f 3,50

Bevat de briefwisseling dezer beroemde vrouw met de Gravin de Choiseul, den abt Barthélemy, Georges Montagu enz.

1043. **(Courchetet, de,)** Histoire du cardinal de Granvelle. Paris, 1761. Av. portr. pet. in-8vo. veau. f 1,75

1044. **Defacqz, E.,** Ancien droit Belgique ou précis analytique des lois et coutumes observées en Belgique avant le Code civil. Brux. 1873. 2 vol. roy. in-8vo. br. Geheel uitverkocht. f 7,50

1045. **Droste, C.,** De Haegse schouburg gestoffeert, waarbij sijn gevoegt eenige gedigten van deselfden autheur. 's Hage, 1710, 14. 2 dln. 4to. ld. f 3,50

Onder de gedichten komen onder anderen voor: Op het Huys van den Heer van Ellemeet binnen Rotterdam; Op Duynrel, buytenhuys van den Heer van Ellemeet onder Wassenaer; onder de comedien de *Haegse kermis.*

1046. **Düntzer, H.,** Homerische Abhandlungen. Leipz. 1872. roy. in-8vo. br. (f 5,70). f 3,—

1047. **Duplessis, G.,** Catalogue de l'oeuvre de Abraham Bosse. Brux. 1859. 8vo. br. f 4,—

1048. **(Eligius, G.,)** Vita et martyrium B. Justi Goudani Cartusiae Delphensis in Hollandia professi et sacristae. Brux. 1624. 4to. vél. f 2,50

1049. **Favolius, H.,** Theatri orbis terrarum enchiridion. Antv. 1585. Av. 83 cartes géogr. par Ph. Gallaeus dans le texte. 4to. vél. f 12,—

Op blz. 4 een kaartje van Amerika met korte beschrijving in latijnsche verzen.

1050. **Fichte, J. G.,** Sämmtliche Werke. Herausg. von J. H. Fichte. Berl. 1845, 46. 8 vol. 8vo. br. (f 27,25). f 15,—

1051. **Filangieri, G.,** Oeuvres. Trad. de l'Italien. Nouv. éd. accomp. d'un commentaire p. Benj. Constant. Paris, 1822. 7 vol. 8vo. br. f 3,—

1052. **Flora Batava.** Afbeelding en beschrijving van Nederlandsche gewassen, door J. Kops, voortgezet door F. W. van Eeden. Amst. 1800—72. 14 dln. gr. 4to. Met registers. geb. in 16 hf. ld. banden. Fraai ex. (f 562,—). f 150,—
Beste uitgave in 4to., met 700 gekleurde platen.

1053. **Fragmenta, Tragicorum Romanorum**, secundis curis recens. O. Ribbeck. Lips. 1871. 8vo. br. (f 5,70). f 2,50
Dit deel bevat de fragmenten van Livius Andronicus, Cn. Naevius, Q. Ennius, M. Pacuvius, enz.

1054. **Freher, P.,** Theatrum virorum eruditione clarorum. Norib. 1688. 2 vol. Av. portraits. fol. veau. f 8,—
Met meer dan 1000 portretten.

1055. **Gachard, L. P.,** Analectes belgiques, ou Recueil de pièces inédites, mémoires, notices, faits et anecdotes conc. l'histoire des Pays-Bas. Brux. 1830. 8vo. d. veau. f 6,—
Uitverkocht en zeldzaam geworden.

1056. —— Collection des documents inédits concernant l'histoire de la Belgique. Brux. 1833—35. 3 vol. 8vo. d. veau. f 6,—

1057. —— Précis du régime municipal de la Belgique avant 1794. Brux. 1834. 8vo. br. f 1,50

1058. —— Notice s. une collection de 180 vol. mss. conc. l'hist. de Belgique conserv. à Paris. Brux. 1835. 8vo. br. f 0,50

1059. —— Inventaire des archives de la Belgique. (Chambre des comptes.) Préc. d'une notice historique. Brux. 1837—51. 3 vol. fol. br. f 30,—

1060. —— Lettre s. le projet d'une collection de documents conc. les anc. Assemblées Nationales de la Belgique. Brux. 1841. 8vo. br. f 1,25

1061. —— Rapport s. les documents conc. l'hist. de la Belgique conserv. dans les archives de l'anc. Chambre des Comptes à Lille. Brux. 8vo. br. f 1,50

1062. —— Lettre s. l. documens conc. les anc. Assemblées Nationales de Belgique qui existent à La Haye. Brux. 1843. 8vo. br. f 0,75

1063. —— Notices sur quelques collections d'état de la Maison des Princes. (Brux. 1853). 8vo. br. f 0,60

1064. —— Relation des troubles de Gand sous Charles V, suivie de 330 documents inédits sur ces événements. Brux. 1846. 4to. br. Uitverkocht. f 7,50

1065. —— Rapport sur les documents conc. l'histoire de la Belgique qui existent à Dijon. Brux. 1843. 8vo. br. f 2,—

1066. **Gachard, L. P.,** Rapport sur la situation des archives du royaume, etc. Brux. 1846. 8vo. br. f 0,75

1067. —— Notice s. un MS. de la Bibliothèque Roy. de la Haye cont. des lettres de Don Juan d'Autriche, etc. Brux. 1847. 8vo. br. f 1,—

1068. —— Correspondance de Guillaume-le-Taciturne, prince d'Orange publ. pour la 1re fois. Brux. 1847—66. 6 vol. 8vo. br. (f 27,—). f 15,—

1069. —— Idem. Exemplaire sur papier fort, comme il n'en existe que très peu d'exempl. f 30,—

1070. —— Correspondance de Philippe II, sur les affaires des Pays-Bas, publiée d'après les originaux conservés dans les archives de Simancas, préc. d'une notice histor. et descript. Brux. 1848—62. Tom. I—IV. 4to. br. f 32,—

1071. —— Inventaires des cartes et plans, manuscrits et gravés, qui sont conservés aux archives générales du royaume. Brux. 1848. fol. br. f 6,—

1072. —— Actes des États-Généraux (des Pays-Bas) de 1600. Recueillis et mis en ordre. Brux. 1849. 4to. carton. (f 12,—). f 8,—

1073. —— Sur les négociations secrètes en 1579. (Brux. 1853). 8vo. br. f 0,50

1074. —— Sur la confession manuscrite de Balth. Gérard. (1854). Av. facsim. 8vo. br. f 0,75

1075. —— Retraite et mort de Charles V au monastère de Yuste. Lettres inédites, avec introduction et notices. Brux. 1855. 3 vol. 8vo. br. f 8,50

1076. —— Relations des ambassadeurs vénitiens sur Charles V et Philippe II. Brux. 1855. 8vo. br. f 2,50

1077. —— Analectes historiques. 14e—17e série. Brux. 1871. 8vo. br. f 8,—

Tiré à 50 exemplaires seulement.

1078. —— Table chronologique des documents que contiennent les 17 séries des Analectes historiques. Brux. 1871. 8vo. br. f 1,50

1079. —— Correspondance de Charles V et d'Adrien VI. Brux. 1859. 8vo. d. veau. f 2,50

1080. —— Actes des États-Généraux des Pays-Bas. 1576—1585. Notice chronologiq. et analytiq. Brux. 1861, 66. Tome I et II. (seuls vol. publiés). 8vo. br. f 8,—

1081. —— Don Carlos et Philippe II. Brux. 1863. 2 tom. 8vo. br. (f 6,—). f 4,50

1082. **Gachard, L. P.,** Une visite aux Archives et à la Bibliothèque Royale de Munich. Brux. 1864. 8vo. br. f 1,50

1083. —— Actes des États-Généraux (des Pays-Bas) de 1632, recueillis et mis en ordre. Brux. 1853. 2 vol. 4to. cart. f 12,—

1084. —— Notice des manuscrits conc l'histoire de la Belgique, qui existent à la Bibliothèque Imp. à Vienne. Brux. 1864. 8vo. br. f 1,40

1085. —— Trois années de l'histoire de Charles V (1543—46) d'après les dépêches de l'ambass. vénitien, Bern. Navagero. Brux. 1865. 8vo. br. f 1,40

1086. —— Rapport sur l'administration des Archives Générales du royaume dep. 1831, et sur la situation de cet établissement. Brux. 1866. 8vo. br. f 3,—

1087. —— Correspondance de Marguerite d'Autriche avec Philippe II. Tome I. (1559—61). Brux. 1867. 4to. br. Seul vol. publié. f 8,—

1088. —— La Belgique sous Philippe V. Brux. 1867. fol. br. f 5,—

1089. —— Les archives farnésiennes à Naples. Brux. 1869. 8vo. br. f 1,—

1090. —— La bibliothèque des Princes Corsini à Rome. Brux. 1869. 8vo. br. f 1,—

1091. **Gagern, von,** Mein Antheil an der Politik. Stuttg. 1823—30. 4 vol. 8vo. d. veau. f 2,—

I. Unter Napoleons Herrschaft; II. Nach Napoleons Fall, Der Congress zu Wien; III. Der Bundestag; IV. Briefe des Freiherrn v. Stein an von Gagern, 1813—31.

1092. —— Die Resultate der Sittengeschichte. Stuttg. 1835, 36. 3 vol. 8vo. d. veau. f 1,50

I. Die Fürsten oder die Natur der Monarchie; II. Aristokratie; III. Demokratie.

1093. **Gerdes, D.,** Specimen Italiae reformatae. L. B. 1765. 4to. vél. Un peu taché. Rare. f 6,—

1094. **Goevic, E., et H. G. Jansen,** Dictionnaire histor. et raisonné Franç.-Holl. de marine et de l'art militaire. La Haye, 1844. roy. in-8vo. cart. f 2,50

1095. **(Gueudeville, de,)** L'esprit des cours de l'Europe, ou l'on voit tout ce qui s'y passe de plus important sur la politique, 1700—1704. La Haye, 1700—1704. 10 vol. Av. cartes. 12mo. veau. f 4,50

1096. **Haag, Eug. et Em.,** La France protestante ou vie des protestants Français qui se sont fait un nom dans l'histoire. Ouvrage précédé d'une notice histor. sur le protestantisme en France. Paris, 1846—58. 10 vol. 8vo. cart. f 100,—

Geheel uitverkocht en zeldzaam.

1097. **Happart, G.,** Dictionary of the Favorlang dialect of the Formosan language. Translated from the transactions of the Batavian Liter. Society by W. H. Medhurst. Bat., Parapattan. 1840. pet. in-8vo. cart. f 8,50

Happart was van 1649—56 predikant op Formosa. Deze vertaling van zijn woordenboek is uiterst zeldzaam.

1098. **Hedericus, B.,** Lexicon manuale Graeco-Latinum et Lat.-Gr. Castig., emend. G. Pinzger. Recogn. F. Passow. Lips. 1825—27. 3 vol. 8vo. d. veau. f 3,50

1099. **Histoire** et fabrication de la porcelaine chinoise. Ouvrage trad. du Chinois par S. Julien. Accomp. de notes etc. par A. Salvétat, et augmenté d'un mémoire sur la porcelaine du Japon, trad. du Japonais par J. Hoffmann. Paris, 1856. Av. carte et 14 pl. facs. roy. in-8vo. br. f 6,—

1100. **Hoey, van,** Lettres et négotiations. Lond. 1743. pet. in-8vo. cart. f 1,50

Van Hoey was Gezant van de Vereen. Nederlanden bij het Fransche Hof. Behalve brieven aan Fagel, geschreven van 1741—43, bevat dit werkje de Instructie hem door de Staten gegeven.

1101. **Holbein, H.,** Todtentanz in 53 getreu nach den Holzschnitten lithogr. Blättern. Herausg. v. J. Schlotthauer. Münch. 1832. Av. 53 belles pl. pet. in-8vo. br. (f 6,—). f 3,—

1102. **Homeijer, C. G.,** Der Richtsteig Landrechts nebst Cautela und Premis. Berl. 1857. 8vo. br. (f 4,90). f 2,50

1103. **Horch, L.,** De periculis paciscendi, quae in bello libertatis causa a Batavis gesto ante inducias MDCIX initas facta sunt. Regim. 1832. 8vo. br. f 1,—

1104. **Hornius, G.,** Kerkel. en wereldl. historie, tot 1666. Waeraen is by gevoegt de kerkel. en wereldl. historie van 1666—96 door B. Becker en M. Leydekker. Amst. 1746. kl. 8vo. hrn. bd. f 1,25

1105. **Iconomos, C.,** Étude sur Smyrne. Trad. du Grec par B. F. Slaars. Smyrne, 1868. roy. in-8vo. br. f 1,50

1106. **Instructiones, Secretissimae,** (tres) Gallo-Britanno-Batavae Friderico V datae. Cum Appendicula cippus ad tumulum unionis erectico. H. C. 1626, 27. 4 pts. 1 vol. 4to. cart. f 2,50

1107. **Jacobi, A. F. E.,** Geschichte der siebenj. Verwirrungen u. d. Revolution in den Niederlanden. Mit Urkunden. Halle, 1789. 2 vol. 8vo. br. f 2,50

1108. **Jansonius,** Mundus furiosus, sive narratio rerum à mense Aprili 1596 ad autumnum 1597 tota Europa gestarum. Col. 1597. pet. in-8vo. vél. f 1,50

1109. **Jansonius**, Mercurius Gallo-Belgicus s. res in Gallio et Belgio, Ungaria, Germania etc. gestae, 1588—98. Colon. 1614, 15. 4 tom. 2 vol. pet. in-8vo. vél. f 5,—

1110. **Jonghe, B. de**, Desolata Batavia Dominicana, s. descriptio brevis omnium conventuum et monasteriorum s. Ord. Praedicatorum quae olim exstiterunt in Belgio Confoed. Gand. 1717. Av. pl. pet. in-8vo. veau. f 6,—

1111. —— Belgium Dominicanum s. historia Germaniae Infer. sacri ordinis FF. Praedicatorum. Brux. 1719. Av. pl. des abbayes par Harrewyn. 4to. veau. f 6,—

1112. **Kessel, P. N. de**, Armorial luxembourgeois ou description des armoiries des familles nobles du Luxembourg ancien et moderne, précédé de la Liste des membres de l'état-noble de ce pays aux Assemblées Générales de 1616, 1770, 1816, etc. Arlon, 1868. 8vo. br. f 2,50

1113. **Kinker, J.**, Mijne minderjaarige zangster. Utr. 1786. 8vo. Zeldzaam. f 1,25

1114. **Koning, A. de**, Berigt aangaande de belegering en het ontzet van Gorinchem in 1814. Dordr. 1814. 8vo. br. f 0,75

1115. **Kriegk, G. L.**, Deutsches Bürgerthum im Mittelalter. Nach urkundl. Forschungen und mit besonderer Beziehung auf Frankfurt a./M. Fft. 1868—71. 2 vol. 8vo. br. (f 9,50). f 4,—

1116. **Laboureur, J. le**, Histoire du mareschal de Guebriant, contenant le récit de ce qui s'est passé en Allemagne dans les guerres des couronnes de France et de Suède. Par. 1657. — Id., Histoire généalogique de la maison des Budes. Par. 1656. Av. armoiries. 2 tom. 1 vol. fol. veau. f 16,—

1117. **Laetus introitus.** Die blyde incomst den hertochdommen van Brabandt, in voirtyden by hueren Landsheeren verleent, ende van keyser Carolo V ende by Philips II ghesworen. Anno 1549. Met summarien enz. duer Joris Vivien. Cuelen, 1577. 4to. vél. f 5,—

1118. **Lehrs, K.**, De Aristarchi studiis Homericis. Lipsiae, 1865. 8vo. br. (f 4,60). f 2,—

1119. **Le Roy, A.**, L'université de Liége depuis sa fondation. Liége, 1869. roy. in-8vo. br. f 7,—

In dit werk wordt zeer uitvoerig gehandeld over de Luiksche Hoogeschool en hare hoogleeraren in het tijdvak van 1817—1830. Men treft er onder anderen zeer belangrijke en uitvoerige biographiën aan van P. van Limburg Brouwer, J. Kinker, Warnkoenig, van Rees, enz.

1120. **Lettres** sur les matières du temps. Amst. 1688—90. 3 tom. 1 vol. 4to. veau. f 15,—

Hoogst zeldzaam. De schrijver is J. Tronchin du Breuil, die in 1690 en later onder den titel: Recueil de nouvelles bij C. Jourdan te Amsterdam de Gazette d'Amsterdam uitgaf. De Lettres sur les matières du temps kunnen dus als de voorlooper van de Gazette d'Amsterdam beschouwd worden. De 11 eerste brieven verschenen 10 Febr.—15 Oct. 1688 zonder naam v. uitg., de 12e—15e in 1688 en de 1e—17e van 1689 bij P. Savouret, de 8e—16e bij de Wed. P. Savouret, en de 24 brieven van 1690 bij H. Desbordes.

1121. **Lewysohn, L.,** Die Zoologie des Talmuds. Eine Darstellung der rabbin. Zoologie. Fft. 1858. 8vo. br. (f 8,90). f 2,50

1122. **Llorenté, J. A.,** Portrait politique des papes. Par. 1822. 2 vol. 8vo. br. f 1,25

1123. **Long, Is. le,** Historische beschrijving van de reformatie der stadt Amsterdam. Amst. 1729. M. 70 pl. fol. ld. bd. f 3,25

De plaat voorstellende de op de Botermarkt te bouwen kerk, die aan vele exx. ontbreekt, is hier gerestaureerd.

1124. **Madvig, I. N.,** Adversaria critica ad scriptores Graecos et Latinos. Hauniae, 1871—73. 2 vol. 8vo. br. (f 15,—). f 8,50

I. De arte coniecturali. Emendationes Graecae; II. Emendationes Latinae.

1125. **Massillon, L. C.,** Manifeste et démonstration sincère et véritable de l'usurpation du thonlieu, entreprise par les seigneurs gagiers d'Eisden, ou Asple sur la Rivière de Moeuse au mesme lieu. Avec les chartes et munimeuts justific. Liège, 1675. Av. armoir. 4to. veau. f 5,—

Hoogst belangrijk voor de geschiedenis van de vaart op de rivier de Maas, en voor die van den handel der stad Luik in het bijzonder. Onder de documenten vele zeer belangrijke stukken voor de geschiedenis van het Land van Luik in het algemeen. Voir DE THEUX, Bibliogr. liégeoise, p. 129.

1126. **(Metternich, de,)** Lettres historiques, politiques et critiques sur les événements qui se sont passés depuis 1778. Lond. 1787—92. 16 vol. 8vo. veau. f 5,—

1127. **Miraeus, A.,** Origines coenobiorum Benedictinorum in Belgio. Antv. 1606. pet. in-8vo. vél. f 1,50

1128. **Moll, W.,** Johannes Brugman en het godsdienstig leven onzer vaderen in de vijftiende eeuw. Amst. 1854. 2 dln. M. pl. 8vo. (f 7,60). f 2,50

1129. **Moréri, L.,** Le grand dictionnaire historique, ou le mélange curieux de l'histoire sacrée et profane. 18e éd. Amst. 1740. 8 vol. fol. veau. f 12,—

Deze beste uitgave van Moréri's beroemd werk, bevat zelfs meer dan de in 1759 te Parijs verschenen laatste druk.

1130. **Müller, J. von,** Die Geschichten Schweizerischer Eidgenossenschaft. (Von des Volkes Ursprung bis auf die Erklärung des Schwabenkriegs). Leipz. 1825, 26. 5 vol. 8vo. cart. f 5,—

1131. **Muller Massis, D. G. G.,** De Justini Febronii libro: De statu ecclesiae et legitima Romani Pontificis potestate, s. de Johanno Honthemis strenuo libertatis ecclesiasticae vindice. Traj. ad Rh. 1863. 8vo. br. f 1,25

1132. **Münster, S.,** Cosmographia, das ist: Beschreibung der gantsen Welt, darinnen aller Monarchien, Keyserthumben, Königsreichen u. s. w. Beschaffenheit. Dessgleichen aller deren Regenten, Keysern, Königen, Genealogien u. Stammbäumen. Basel, Heinricpetri. 1628. Av. pl. xylogr. fol. peau de truie. f 17,—

Op blz. 1602—10 eene beschrijving van den Nederlandsch-Indischen archipel; op blz. 1687—1752: "Von der newen Welt, so jetzt America genannt wird". Fraai ex., behoudens eenige wormsteekjes.

1133. **Newes, Good,** from Alsasia, and the Palatinate, the 7 of June. Extract of letters, send from Elsas, Hagenau and Frankefort ... Marching ... unter count Mansfield, towards the landtgraue of Darmestads country ... Likewise the proceedings in the Low-Countries etc. Lond. 1622. 4to. cart. f 5,—

Hoogst zeldzaam stuk, dat zelfs in de verzamelingen der HH. Muller en Meulman ontbrak.

1134. **Nicéron,** Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres dans la république des lettres. Avec un catalogue raisonné de leurs ouvrages. Par. 1727—45. 43 tom. 44 vol. pet. in-8vo. dont 43 veau. f 60,—

Kompleet ex. van dit belangrijke werk, waaraan gewoonlijk de laatste deelen ontbreken.

1135. **Noble, le,** Histoire de l'établissement de la republique de Hollande. Par. 1692. 2 vol. Av. portr. pet. in-8vo. cart. f 1,50

1136. **'Okelly d'Aghrim, P.,** Essai historique sur l'Irlande contenant l'origine de toutes les familles nobles de ce pays. Brux. 1837. Av. 13 tableaux généalog. 8vo. br. f 2,50

1137. **Opmeer, P.,** Historia martyrum Batavicorum. Colon. 1625. 8vo. vél. f 2,50

1138. **Oratores Attici**, ex recensione Imm. Bekkeri. Berol. 1823, 24. 5 tom. 3 vol. 8vo. d. mar. f 8,—

1139. **Otto, F. G.**, Commentarii critici in codices Bibliothecae Academicae Gissensis Graecos et Latinos. Cum appendice var. lectt. et quorundam carminum Latin. medii aevi. Gissae, 1842. Av. 2 pl. 4to. br. (f 13,—). f 5,—

1140. **d'Outremannus, P.**, Constantinopolis Belgica, s. de rebus gestis a Balduino et Henrico Impp. Constantinopol. Acc. De excidio Graecorum. Tornaci, 1643. 4to. vél. f 6,—

1141. **Placaten** ende ordonnancien op 't stuck van de wildernissen; in ordre ghestelt deur P. Merula. 's Grav. 1605. fol. h. ld. f 2,50

1142. **Poetae lyrici Graeci.** Tertiis curis recensuit Th. Bergk. Lipsiae, 1866, 67. 3 vol. gr. in-8vo. br. (f 13,30). f 7,50

I. Pindari carmina; II. Poetae elegiaci et iambographi; III. Poetae Melici.

1143. **Potter, H.**, Reize door de oostelijke departement. v. h. kon. Holland in 1808. — Dez., Reize door een gedeelte v. Zuid-Holland in 1807 en 1808. Haarl. en Amst. 1808, 9. 3 dln. Met pl. 8vo. f 1,50

1144. **Quetelet, A.**, Sciences mathématiques et physiques au commencement du XIXe siècle. Brux. 1867. roy. in-8vo. br. f 5,—

1145. **Raddius, J.**, Plantarum Brasiliensium nova genera et species novae, vel minus cognitae. Florent. 1825. Av. 84 pl. gr. in-fol. br. f 10,—

1146. **Ranke, L. von**, Geschichte Wallensteins. Leipz. 1872. 8vo. br. f 2,50

1147. **Redenaar, De**, of uitpluizer van staatkundige, geleerde en galante onderwerpen dezes tijds. Amst. 5 Aug. 1743—20 Jan. 1744. 25 nrs. 8vo. h. led. bd. f 2,50

Van n°. 7 (16 Sept. 1743) is de titel eenvoudig: De Redenaar.

1148. **Rouck, Th. de**, Den Nederlandtschen Herauld ofte tractaet van wapenen en politycken adel. Amst. 1645. 2 dln. M. pl. 1 hrn. bd. fol. f 3,50

1149. **Sanskrit-Texte** mit Vocabular. Für Anfänger. Breslau, 1867. 8vo. br. f 0,80

1150. **Schoonebeek, A.**, Afbeeldingen der dragten van alle geestelijke orders, nevens een korte aanteekening van haar begin enz. Amst. 1688. Met 90 fraaie platen. kl. 8vo. led. bd. f 3,50

1151. **Schutte, J. F. von**, Lehrbuch der Deutschen Reichs- u. Rechtsgeschichte. Stuttg. 1873. gr. in-8vo. d. mar. (f 7,40). f 3,50

1152. **Scriptores** rerum Brunsvicensium illustrat. inservientes, antiqui omnes et religionis reformatione priores. Omnia magno studio conquisita, quaedam nunc primum ex mss. eruta, cura G. G. Leibnitii. Hanov. 1707—11. 3 vol. fol. veau. f 12,—

1153. **Seibertz, J. S.,** Die Statutar- u. Gewohnheitrechte des Herzogthums Westfälen, aus den Quellen geschichtlich u. practisch dargestellt. Arnsberg, 1839. 8vo. d. veau. f 2,25

1154. **Sepulveda, J. G.,** Opera, cum edita, tum inedita, accur. Regia historiae Academia. Matr. 1780. 4 tom. 2 vol. gr. in-4to. d. veau. f 25,—

De blz. 1—244 van het 3e deel bevatten onder den titel: „De rebus Hispanorum gestis ad novum orbem mexicumque" een belangrijk verhaal van de ontdekking en inbezitneming van Amerika door de Spanjaarden. De schrijver, bijgenaamd de *Spaansche Titus Livius* was geschiedschrijver van Karel V en leermeester van Filips II, en zijn werk is zóó zeldzaam dat het zelfs in de rijke verzameling van C. van Hulthem ontbrak. De weinige exemplaren die hiervan in de Nederlanden voorkomen, werden door de la Serna Santander voor eenige vrienden uit Spanje medegebracht.

1155. **Sidney, A.,** Discourses concerning government. To which are added memoirs of his life. Lond. 1751. Av. portr. fol. veau. f 5,—

1156. **Siri, V.,** Mercure, contenant l'histoire générale de l'Europe de 1640—1655. Trad. de l'Italien p. Requier. Par. 1756—59. 18 tom. 9 vol. pet. in-8vo. veau. f 7,50

1157. **(Slatius, H.,)** Den gepredestineerden dief, ofte 't samenspreekinge tusschen een predikant der Calvinus-gesinde, ende een dief. Z. pl. 1732. kl. 8vo. cart. f 1,—

1158. **Stenzler, A. F.,** Elementarbuch der Sanskrit-Sprache. (Grammatik, Text, Wörterbuch). Bresl. 1868. roy. in-8vo. br. (f 1,90). f 1,25

1159. **Stockmeijer, I.,** u. **B. Reber,** Beiträge zur Basler Buchdruckergeschichte. Basel, 1840. Av. pl. xylogr. dans le texte. roy. in-8vo. br. f 2,50

Hierin afbeeldingen der drukkersmerken van de voornaamste Baseler boekdrukkers.

1160. **(Stuart, M.,)** Nieuwe Nederlandsche jaarboeken. 's Grav. 1814. N°. I—III Jan.—Mrt. 1814. 1 dl. 304 blz. 8vo. cart. f 1,50

Deze voortzetting van de Nederl. jaarboeken bevat eene omstandige geschiedenis van de maanden Nov. en Dec. 1813. Niet meer verschenen.

1161. **Surius, Fl.,** Commentarius brevis rerum in orbe gestarum, 1500—1574. Nunc verò pro continuatione adjecta est Historia

Mich. ab Isselt, 1566—1586. Cum indice copios. Coloniae, 1602. 8vo. veau. f 2,50

Ondanks zijn algemeenen titel handelt dit werk inzonderheid over de troublen in de Nederlanden gedurende de 16e eeuw.

1162. **Teuffel, W. S.**, Geschichte der Römischen Literatur. Leipz. 1872. 8vo. d. mar. (f 7,60). f 3,50

1163. **Thorn, W.**, Memoir of the war in India, from its commencement in 1803, to its termination in 1806, with histor. sketches, topogr. descriptions and statist. observations. Lond. 1818. Av. pl. et cartes. 8vo. d. veau. f 7,50

1164. **Thuanus restitutus**, s. sylloge locorum variorum, in historia Thuani desideratorum. Item. Fr. Guicciardini Paralipomena quae in ipsius Historiis non leguntur. Amst. 1663. 12mo. cart. f 1,50

1165. **Uebersicht, Geograph.-Statist.**, der Holländischen Besitzungen in Ost- u. Westindien. Rostock, 1796. 8vo. cart. f 1,50

1166. **Vaines, Dom de**, Dictionnaire de diplomatique, cont. les règles principales pour servir à déchiffrer les anciens titres, diplômes etc. Par. 1774. 2 vol. Av. 34 pl. 8vo. veau. f 12,—

1167. **Vermakelijkheden, Godgeleerde, historische, philosoph., natuur- genees- en aardrijksk., poetische en regtsgeleerde.** Uit de beste uitlandsche schrijvers bijeengebragt (d. M. Schagen). Amst. 1733—43. 9 dln. M. pl. 8vo. h. l. b. f 4,50

1168. **Villeroy, de**, Mémoires d'état. Amst. 1725. 7 vol. 12mo. veau. f 4,—

De Villeroy was lid van den Raad van State en Secretaris onder Karel IX, Hendrik III en IV en Lodewijk XIII. Zeer fraai ex.

1169. **Virgilius Maro, P.**, varietate lectionis et perp. ad. notat. ill. a C. G. Heyne. Ed. 4a cur. G. Ph. E. Wagner. Lips. 1830—41. 5 vol. 8vo. d. veau. (f 25,—). f 12,—

1170. **Vives, J. L.**, Opera omnia, distributa et ordinata in argumentorum classes praecipuas a Gr. Majansio. Item vita Vivis scripta ab eodem Majansio. Valentiae, 1782. 8 tom. Av. portr. 7 vol. gr. in-4to. d. veau. f 30,—

Beste uitgave der werken van dezen uitstekenden geleerde.

1171. **Vos, C. M.**, De leer der vier uitersten. Eene bijdrage tot de kennis van het godsdienstig geloof onzer vaderen in de vijftiende eeuw. Amst. 1866. gr. in-8vo. br. f 1,25

1172. **Waerschouwinge, Een christelicke**, voor alle menschen, hoe sy der werelt de sonden, de lust des vleeschs, sullē

schouwen ende myden enz. d. A. VER. S. Z. pl. 1577. kl. 8vo. cart. Een weinig bevlekt. f 5,—

De Voorrede vangt aan met de woorden: »A. VER. S. een medeghenoot des gemeente J. C., die om die belijdenisse der waerheyt ben veriaecht, veruolcht, berooft, ende na mijn leven gestaen" enz. Aan het einde eenige geestelijke liederen, waarvan het laatste is geteekend met de spreuk: Slecht en recht bewaert my Heere.

1173. **Weiss,** Principes philosophiques politiques et moraux. Par. 1789. 3 vol. Av. portr. pet. in-8vo. d. veau. f 1,50

1174. **Wessenberg, J. H. von,** Die grossen Kirchenversammlungen des 15n u. 16n Jahrh. in Beziehung auf Kirchenverbesserung geschichtlich u. krit. dargestelt. Const. 1845. 4 vol. 8vo. br. f 7,50

1175. **Wilken, F.,** Geschichte der Kreuzzüge nach morgenländischen u. abendländischen Berichten. Leipz. 1807—32. 7 tom. 9 vol. roy. in-8vo. br. (f 34,—). f 17,50

1176. **Winckelmann, J.,** Werke. Stuttg. 1847. 2 vol. Av. portr., facs. et 68 planches. roy. in-8vo. (f 20,—). f 12,—

1177. **Wolff, E. Bekker Wed., en A. Deken,** Werken. 's Grav. 1782—1800. 38 dln. h. ld. f 12,50

Historie v. Willem Leevend. 8 dln.; Historie v. Cornelia Wildschut. 6 dln.; Gesch. v. Henry. 2 dln.; Schouwtooneel v. jongelieden. 4 dln.; Sara Burgerhart. 2 dln.; Brieven over versch. onderwerpen. 3 dln.; Adèle en Theodoor. 3 dln.; Over het genoegen; Brieven van A. Blankaart. 3 dln.; Proeve over den mensch; Economische liedjes. 3 dln.; Lier-, veld- en mengelzangen; Fabelen.

Zeer fraaie verzameling der voornaamste werken dezer begaafde vrouwen.

1178. **(Wolters, M. J.,)** Notice histor. sur l'ancien comté impérial de Reckheim dans la province de Limbourg. Gand, 1848. Av. 15 pl. 8vo. br. f 4,—

1179. —— Codex diplomaticus Lossensis, ou recueil et analyse de chartes de l'ancien comté de Looz. Gand, 1849. Av. 2 pl. de sceaux. 8vo. br. f 3,—

1180. (——) Notice histor. sur l'ancienne abbaye d'Averboden. Gand, 1849. 8vo. br. f 1,50

1181. (——) Notice histor. sur l'ancienne abbaye de Herckenrode, dans la province de Limbourg. Gand, 1849. 8vo. br. f 1,50

1182. (——) Notice histor. sur l'ancienne chapitre de chanoinesses nobles de Munsterbilsen, dans la province de Limbourg. Gand, 1849. 8vo. br. f 1,50

1183. **Wolters, (M. J.,)** Notice histor. sur l'ancienne Grande Commanderie des Chevaliers de l'Ordre Teutonique dite des Vieux-Joncs. Gand, 1849. 8vo. br. f 1,50

1184. (——) Notice histor. sur l'ancien comté de Hornes et sur les anciennes seigneuries de Weert, Wersem, Ghoor et Kessenich. Gand, 1850. Av. carte et 10 planches. 8vo. br. f 3,—

1185. (——) Notice historique sur l'ancien chapitre impérial de chanoinesses à Thorn dans la province de Limbourg. Gand, 1850. 8vo. br. f 3,—

1186. **Wright, Th.,** Queen Elizabeth and her times. A series of orig. letters from the inedited private correspondence of Lord Burghley, the Earl of Leycester etc. Lond. 1838. 2 vol. Av. portr. 8vo. cart. f 12,—

Dit belangrijke werk bevat ook eenige brieven betr. de zending van Leycester naar Nederland, benevens vele andere hoogst belangrijke stukken betreffende de geschiedenis der onlusten in de Nederlanden gedurende de 16e ceuw.

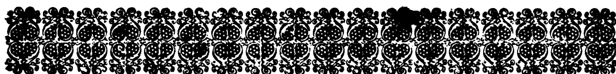
1187. **Zimmermann, W.,** Allgemeine Geschichte des grossen Bauern-Krieges. Stuttg. 1854. 3 vol. 8vo. br. (f 6,50). f 3,50

1188. **Zoepfl, H.,** Alterthümer d. Deutschen Reichs und Rechts. Studien, Urkunden u. s. w. zur Erläuterung d. Deutschen Rechtsgeschichte u. des prakt. Rechts. Leipz. 1860, 61. 3 vol. 8vo. (f 13,40). f 5,—

I, II. Alterthümer d. Deutschen Reichs u. Rechts; III. Die Rulands-Säule. M. 20 houtsn. de verschillende beelden van Ruland, die nog in Duitsche steden bestaan, of vroeger bestonden voorstellende.

1189. **Zuingli, H.,** Us' legen vnd gründ der schluszreden oder Artiklē ... vff deu XIX tag Jenners im 1523 jar Ussgangen. Zür. Chr. Frotchower (. 1523). 4to. vél. De titel gerestaureerd. f 7,50

Zeer fraai exemplaar van een zeldzaam voorkomend werk, bevattende eene uitlegging van de samenspraak door den schrijver gehouden, 19 Jan. 1523. In de voorrede zegt deze dat hij dit boek heeft geschreven om zich te verdedigen tegen de aanvallen op zijne gevoelens door zekeren vicaris Jan Faber. Dit ex. nu draagt op den titel de eigenhandige naamteekening van een Jan Faber in HS. van de 16e eeuw. Zou dit dezelfde kunnen zijn? in dit geval zouden eenige aanteekeningen in HS. hier en daar in het boek misschien eene dubbele waarde kunnen hebben.

BIJDRAGEN TOT DE BIBLIOGRAPHIE ONZER STAD- EN LANDRECHTEN VAN 1550 TOT 1795,

DOOR

Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTPHAAS.

Meer en meer begint de vroegere rechtstoestand van ons vaderland belang in te boezemen en zoekt men de bronnen bijeen, die tot eene juiste kennis kunnen leiden. Hoogst moeielijk zijn die echter volledig bijeen te brengen, want voor een groot gedeelte zijn de oudere bronnen nog in archieven verscholen, en zelfs toen men later — in de 16^{e}, 17^{e} en 18^{e} eeuw, de stad- en landrechten ging herzien, bewerken en op openbaar gezag uitgeven, toen ook de bepalingen der algemeene, gewestelijke en stedelijke wetgeving gedrukt werden, werd de menigte dier verordeningen zoo groot, dat men thans nog nauwelijks hopen mag die volledig bijeen te brengen. Gelukkig zijn de algemeene verordeningen der Staten-Generaal en die der Provinciale Staten van Holland, Zeeland, Utrecht, Gelderland en Vriesland in de Placaatboeken grootendeels opgenomen, ook die van enkele steden zooals van Utrecht, Amsterdam, Haarlem, Rotterdam zijn in verzamelingen bijeen gebracht, van sommige streken, van Holland vooral, bezitten wij de keuren en costumen in zich opvolgende bundels verzameld, van

vele streken en plaatsen hebben wij slechts de landrechten en stadrechten in meer of min talrijke uitgaven. Ik stel mij voor enkele bijdragen te leveren tot de bibliographie van die verschillende bronnen voor de kennis van het recht dat in onze republiek gegolden heeft, overtuigd dat men eerst die bronnen uitwendig en in hun opvolging juist moet kennen om hun inhoud te bewerken. Ik zal daartoe de verschillende provinciën afzonderlijk bespreken, en van de daartoe behoorende steden en landen opgeven wat mij er van bekend is, in de hoop dat zij die daartoe in staat zijn het gegevene zullen aanvullen. Volkomen toch ben ik mij bewust zeer onvolledig te zijn en hoe kan dit anders? Het betreft hier een nog geheel onbearbeid gebied, dat ik voor het eerst moet betreden, maar juist de mededeeling van wat men weet, is het beste middel om bekend te worden met wat ons ontbreekt. Daartoe roep ik dan ook ieders hulp in, en doe dat met te meer vertrouwen omdat ik mij voorstel later, zoo men mij wil helpen, eene volledige bibliographie van onze rechtsbronnen te geven. Daarom heb ik mij ook vooralsnog alleen bepaald tot eigenlijke rechtsbronnen, en de daarover verschenen literatuur weggelaten, ik vreesde anders te uitvoerig te worden, de leemte in mijne kennis er van ware dan ook nog te groot, om nu reeds iets belangrijks te kunnen geven.

Ik begin dan met de

PROVINCIE UTRECHT.

Groot Placaatboek vervattende alle de Placaten, ordonnantien en edicten der Edelmogende Heeren Sta-

ten 's lands van Utrecht; mitsgaders van de Ed. groot Achtb. Heeren Borgemeesteren en Vroedschap der stad Utrecht tot het jaar 1728 ingesloten, — door Johan van de Water. Te Utrecht by Jacob van Poolsum. 1729. 3 deelen in-folio.

De beide eerste deelen bevatten de Placaten enz. der Staten of het Staten-Placaatboek, het laatste deel die der regering van de stad (Stads-Placaatboek). Hier behoort bij:

Generale inhoud — begrepen in ses Registers op het groot Utrechts Placaatboek. 't Utrecht by Jacob van Poolsum. 1733. 8o.

Enkele malen treft men nog verzamelingen aan van de Placaten enz. der Staten 's lands van Utrecht, gedrukt met bijzondere titels in 4°., aangelegd door particulieren vóór de uitgaaf van het Placaatboek en uit den aard der zaak meer of min volledig.

Ook de latere placaten enz. zijn als vervolg op het Placaatboek dikwijls bijeen verzameld en gebonden. Deze verzamelingen hebben nog niet alle waarde verloren voor de geschiedenis, ook nà de uitgaaf van:

Vervolg op Mr. Johan van de Waters Groot Plakkaatboek 's lands van Utrecht. Van den vroegsten tijd af tot het jaar 1805, uitgegeven door Mr. C. W. Moorrees en Dr. P. I. Vermeulen. Utrecht, 1865. 2 deelen in folio.

STAD UTRECHT.

Placaten ende ordonnantien, midsgaders Publicatien, Waerschouwingen, en extracten uyt de Resolutien van de Ed. Vroedschap der stad Utrecht, als mede van de Steden Amersfoort, Wijck, en Montfoort. Tot Utrecht, Gedruckt bij Willem van Paddenburgh, Ordinaris Drucker der Ed. Mog. Heeren Staten 's Lands van Utrecht. Anno 1680. 4to.

Dit is de algemeene titel van deze verzameling van met eigen titels voorziene Publicatien, Ordonnantien enz. allege-

drukt bij Amelis en Willem van Paddenburg in de jaren 1643 tot 1679. Zij bevat volgens het vooraan gedrukt Register 114 stukken, loopende van 1550 tot 1679 en daarachter de Ordonnantie der stadt Amersfoort van 1544, gedrukt te Utrecht in 1647, de Forme van Procederen der stad Amersfoort van 1653, gedrukt 1679, daarna de noch op den titel noch op het register vermelde: Ordonnantie der Stadt Rhenen geordonneert ende gestatueert by der Keyserl. Mayesteyt in 't jaer ons Heeren MDXLVII na het origineel geschreven op wit Francijn. Tot Utrecht gedruckt bij Will. v. Padd. 1680, 87 bl. 4to. Ordonnantie van de magistraet der Stad Rhenen op het schoonhouden van de straten. Gedruckt bij Will. v. Padd. 1683. Dan weder: Proceduren voortaen te houden voor den Gerechte der Stadt Wijck, tot Utrecht 1679; eindelijk: Ordonnantie der stede Montfoort, gearresteert bij de Ed. Mog. Heeren Staten 's Lands van Utrecht, op 't stuk van policien, justitie, ende andere saecken al-daer occurrerende den xxiiij October 1665. Tot Utrecht gedruckt by Amelis van Padd. anno 1665.

Tweede deel van de Placcaten ende Ordonnantien, mitsgaders publicatien, waarschouwinge, en extracten uyt de Resolutien van de Ed. Vroedschap der Stad Utrecht. Tot Utrecht, Gedrukt bij Jacob van Poolsum 1712 met Privilegie. 4to.

Deze verzameling bevat volgens Register 46 stukken van 1675 tot 1712, allen gedrukt bij Jacob van Poolsum en met eigen titels voorzien. In mijn exemplaar is daarenboven bijgevoegd: Costuymen ende Usantien, vergaderd bij den Schout, Borgemeesteren ende Regeerders der stad Utrecht, dewelke volgens den inhoud van de Missive van sijn Excellentie den Hartoge van Alba Capitein Generael etc. gelevert zijn aen den President van den Raade van den Hove van Utrecht in dato den 3 February 1570. Tot Utr. Gedr. bij Jacob van Poolsum 1718. Dit belangrijk stuk bevat een voorbericht „aan den Leser" en XCVI artikelen 14 bl. ongep. 4to. Daarenboven volgen nog 30 stukken van 1712 tot 15 April 1723.

Wellicht bestaan exemplaren die nog meer bevatten, maar de geheele verzameling is zeldzaam.

Deze verzameling werd vervangen door het 3e deel

van het Groot Utrechtsch Placaatboek van Van de Water in 1729 uitgegeven, hetwelk de verordeningen enz. der Vroedschap van Utrecht bevatte tot 1728 en daarenboven ook de ordonnantien van Amersfoort, Rhenen, Wijck en Montfoort op bl. 1069—1120.

Costumen, | usantien, Policyen ende styl van | procederen der Stadt, Jurisdictie ende vrijheyt van | Utrecht, geapprobeert, ende ghedecreteert by | de K. M. als erf-heer der Stadt, Steden | ende Landen van Utrecht. In den iare ons Heeren MCCCCC | ende L. | Met een tafel oft index om lichtelyck alle de Rubriken ende artikelen te moghen vinden. — Ghedruct tot Antwerpen | bij Willem Silvius drucker der Con. Majesteyt. MDLXIIII. Ende men vintse te coope tot Utrecht bij Joh. Mateeussche boeckvercooper voor S. Mertens toren, aan den Heylighen Gheest. kl. 4°.

Oorspronkelijke druk, achter den titel: Extract uit het Privilegie van 14 Sept. 1563 aan Silvius verleend. Later herhaaldelijk herdrukt.

AMERSFOORT.

Ordonnantie | der stadt Amersfoort, ge | maect by der K. M. int iaer ons | heren MDXLIIII (een oningevuld wapenschild) Gheprent tot Utrecht by my Jan Henrickzoon | gezworen boeckprenter onder S. Mar | tens toorn in den gulden Bibel | int iaer 1554. 4°.

Achter den titel het keizerlijk wapen tusschen twee zuilen met onderschrift: Plus oultre, daaronder Extract uit het Privilegie gegeven den 23 April 1554 aan Jan van Schoonrewoerdt boecprenter T utrecht. Achter aan: Hier na volcht dye tafele van desen iegenwoordigen boecke. Aan het einde het rijkswapen en twee zuilen, en daar tusschen weder plus oultre op een band. Het is de oorspronkelijke druk.

nagedrukt bij Amelis Janssz. van Paddenburg te Utrecht in 1643.

Forme van procederen, die men voortaan sal houden voor den Gerechte der stad Amersfoort. 't Amersfoort gedrukt bij Johannes Clerk. anno. 1739. 4°.

Nieuwe uitgaaf van de Forma van proceduren, in 1653 vastgesteld en bij Will. van Paddenburg te Utrecht reeds in 1679 gedrukt, doch met enkele kleine veranderingen, zooals een en ander ook in het Groot Utrechtsch Plakaatboek gevonden wordt, en vermeerderd met een: Ordre-beraamt aangaande de curatelen over de dezolate boedels, den 23 Februarij 1739 vastgesteld.

IJSSELSTEIN.

Handvesten der stad ende Baronnye van IJsselsteyn den tweeden druk. Met eenige Bijvoegselen. Tot IJsselsteyn gedrukt bij Joannes Kannewet 1710. 174 bl. 4°.

Den eersten druk zag ik niet. Deze bevat de ordonnantie van Willem III van 1 Junij 1675 en de ampliatie van denzelfden datum, eene ordonnantie van 8 Maart 1669, eene ordre van 17 Junij 1670, eene van 5 Aug. 1682, eene van 13 Oct. 1696 en een publicatie van 24 Aug. 1699. Achteraan Index.

Eeniger mate behooren hier nog:

Ordonnantie totten ophef van eenige middelen tot verdiepinghe ende verwijdinge van den IJssel, ende het onderhoudt van dien, streckende tot verbeteringe van de navigatie ende negotie tot IJsselsteijn, in 's Gravenhage bij de Erfgen. van wijlen Hillebrandt Jacobsz. van Wouw. anno 1667.

Echt-reglement van Sijne Hoogheydt, over de Graafschappen ende Steden van Buyren, Leerdam, ende de Baronnie van IJsselsteyn, mitsgaders de Dorpen ende Heerlyckheden daaronder ressorterende. In 's Gravenhage, bij Jacobus Scheltus. anno 1686.

GELDERLAND.

Groot Gelders Placaetboeck, inhoudende de Placaeten

ende Ordonnantien — sedert den jaere 1543 tot den jaere 1700 uytgegeven, — uytgegeven door W. van Loon. Het eerste deel. Tot Nymegen, gedruckt bij Suerus van Goor. 1701. — Het tweede deel van 't Groot Gelders Placaetboeck — Appendix van oude Landt en Dyck-brieven, Overkomsten, Verbonden en Generale Landt-rechten — uytgegeven door W. van Loon. Tot Nymegen — 1703. — Het derde deel van het Groot Gelders Placaetboek — van den jare 1699 tot den jare 1740 — uitgegeven door Henrik Cannegieter. Tot Arnhem gedrukt by Hendrik van Goor. 1740. in-folio.

Hierbij behoort:

Registers der stucken, begrepen in alle delen des Groot Gelderschen Placaet-boecks. Tot Arnhem, gedrukt bij Hendrik van Goor, 1740. 8°.

Zeer vele stukken die in dit Placaatboek voorkomen zijn ook afzonderlijk in 4°. gedrukt.

Synodale Ordonnantien ende Resolutien tot nut, dienst en gerief der kercken, onder de Chr. Synodus van 't Hertoghdom Gelre en Graaf-schap Zutphen gehoorende, na ordre van Hoogh-gemelde Christelycke Synode uytgegeven door Johannes Smetius J. F., Predicant tot Nymegen. Tot Nymegen, Bij Abraham van Wesel, CIↃ IↃCXCIX. 4°.

Ampliatie van het Reglement van den 24 April 1736 (Gr. Geld. Plac. III p. 542.) — Tot Arnhem bij, de Wed. van Hendrik van Goor. 1754. 8 bl. 4°.

Reglement op de manier van procederen in momboirs saaken. Tot Arnhem, bij de Wed. van Hendrik van Goor. 1742. 19 bl. 4°.

Ampliatie van d'Ordonnantie op de revisien. 't Arnhem, bij de Wed. van Hendrik van Goor. 1750. 16 bl. 4°.

Ampliatie van het Reglement van den 24 April 1736.— Tot Arnhem, bij de Wed. van Hendrik van Goor. 1754. 8 bl. 4o.

Ampliatie van het Reglement op de appellen aan den Hove Provintiaal, in den jaare 1638 gearresteert. (Placaatb. II. p. 560) te Arnhem, bij de Wed. Hendrik van Goor. 1761. 24 bl. in 4o.

Reglement op de testament-maakinge van Man en Vrouw, die van buiten in de Provintie van Gelderland komen en sig aldaar met 'er woon neersetten. Tot Arnhem, bij de Wed. Hendr. van Goor. 1745. 8 bl. 4°.

Placaat op de jaght binnen den Furstendomb Gelre en Graefschap Zutphen, door zijn Hoogheyt gearresteert den 22 Sept. 1750. t' Arnhem, bij de Wed. van Hendr. van Goor. 1750. 24 bl. 4°.

Ordre en Reglement waarna de regeeringe des Furstendoms Gelre ende graafschaps Zutphen in 't toekomende sal werden beleijt, door syne doorlugtigste Hoogheyt den heere erfstadhouder geformeert en bij missive van den 14 October 1750 aan de Heeren Staaten — overgesonden, enz. 't Arnhem, bij de Wed. H. van Goor. 1750. 46 bl. 4°.

Reglement of Ordonnantie op 't beleggen van armenpenningen door diaconen of armen-meesters ten platten lande, voor de quartieren van Zutphen en Veluwen. 't Arnhem, bij de Wed. van Hendr. van Goor. 1750. 14 bl. 4°.

Ampliatie van 't placaat op de Jagt enz. 't Arnhem, bij de Wed. van Hendr. van Goor. 1751. 15 bl. 4°.

Overigens zijn van alle sints 1741 tot 1803 uitgegeven Reglementen en Placaten registers verschenen, het eerste loopende van 1741 tot 1788, het tweede na de revolutie beginnende den 6 febr. 1795, en loopende tot Junij 1803 — slechts voor het tijdvak van 1788 tot

1795 is mij geen register bekend. Naar deze registers aangelegd zijn gewoonlijk de verzamelingen bestemd om als vervolg op het Gr. Placaatb. te dienen. Zulke verzamelingen treft men van tijd tot tijd aan en het is daarom overbodig de overige verschillende zoo talrijke stukken nader afzonderlijk hier op te geven.

ZUTPHEN (*graafschap.*)

Reformatie | der landlrech- | ten, gebruycken | und gewoonthey | den der | Graefschap Zutphen. Salus populi, suprema lex esto. Ghedrukt tot Arnhem, bij Jan Janssen. anno MDCIV. 4°. ongepag. (Eerste druk).

Herdrukt: tot Arnhem, bij Jacob van Biesen. 1655. Ongep. 4°.

Ordonnantien en Statuten niet in het Gr. Geld. Placaatb.: Ordonnantie op 't stuk van monopolie over de brandewynen en gebrande wateren binnen de graafschap Zutphen, so in de steden als ten platten lande verkogt en geconsumeert wordende. te Zutphen gedr. bij de Wed. van J. van der Spyck. (1752.)

Ordonnantie op de introductie van verpondingen op aangegravene en aangemaakte landen uyt gemeene heyden, velden, broek of veenlanden binnen de Graefschap Zutphen, sedert den jaare 1710. te Zutphen, by de wed. J. van der Spyck (1752.)

Reglement op de manier van procedeeren, mitsgaders het houden van een goed prothocol binnen de graafschap Zutphen. Te Arnhem, by de Wed. Hendrik van Goor. 1773.

(Bij dit reglement van 25 Nov. 1772 verviel dat van 1738 Gr. Geld. Placaatb. III. p. 594.)

ZUTPHEN (*stad.*)

Er bestaan van dit stadrecht twee verschillende drukken met het jaar 1638; de eene, die mij de oorspronkelijke voorkomt:

Stadt-rechten | *van* | Zvtphen, | vlijtigh geexamineert ende gecol | lationeert nae de authentycke copie | berustende onder de *Archivis* der | voornoemde stadt. (Wapen van Zutphen) *tot Arnhem*, Bij Jacob van Biesen, Boeck-drucker | ord. van den Ed. Hove van Gelderlant. 1638. (De geheele titel in een rand gevat) 46 bl. 4°. aan het einde nog eens: *Tot Arnhem*, bij Jacob van Biesen, Drucker ordinaris van den Ed. Hove van Gelderlandt, anno 1638.

De andere druk:

Stadt-rechten | *van* | Zutphen, | vlijtigh geexamineert ende | gecollationeert nae de authen- | tycque Copie, berustende onder de | *Archivis* der voornoemde stadt. (Drukkers-ornament) Tot Arnhem, | Bij Jacob van Biesen, Ord.-Drucker van den Ed. Hove van Gelderlant, 1638, alles in een rand gevat. 45 bl. 4°. Op bl. 45 verso de Ordo titulorum met: eynde zonder onderschrift.

Beide zijn schijnbaar met dezelfde letter gedrukt, maar de bladzijden verschillen geheel, ook hier en daar de spelling.

Een nieuwe druk verscheen onder den titel:

Gereformeerde stadt-reght van Zutphen. gedruckt by Joan van der Spyck, ordin. drucker der graefschap ende stadt Zutphen a° 1708. 76 bl. 4°.

VELUWE.

Gereformiert | landtrecht | van Velvwen | und | Velvwenzoom | Gedruct int Jaer CIↃ IↃ XCIIII. z. pl. ongep. 4°.

Gereformiert | landtrecht van Velvwen und Velvwenzoom. Ghedruckt tot Arnhem, Bij Jan Janssen. Anno 1604. ongep. 4°.

Geheel gewijzigde inhoud.

Gereformiert lantrecht van Veluwen und Velvwenzoom. Met de veranderongh opt capittel van appellatien ende claronghen aen Engellander-holt

gevallen. *Voor die tweede reyze* Ghedruckt tot Arnhem, Bij Jan Janssen anno 1621. ongep. 4^{0}.

In dezen druk is alleen Cap. XXIII veranderd.

Van deze uitgaaf van het Veluwsche landrecht liggen e exemplaren voor mij, ieder van een anderen druk. Bij vergelijking blijkt dat deze drie exemplaren, of-oon schijnbaar met dezelfde letter gedrukt, werkelijk emaal op nieuw gezet zijn. De regels toch zijn telkens ers afgedeeld, hier en daar is verschil in spelling. Als voorbeeld neem ik slechts de drie eerste regels n bl. 1.

a: Wy Ridderschap en-
de steden des Furstendombs Gelre ende graefschaps
Zutphen representerende die Staten des Landts
| doente weten: Al-

b: Wy Ridderschap
ende steden des Furstentombs Gelre ende graefschaps
Zutphen:
representirende die staten des Landts | doen te
weten: Also Ridder-

c: Wij Ridderschap en-
de steden des Furstendombs Gelre ende
Graefschaps Zutphen: representirende die Staten
des Landts.

Ook de titel verschilt

in *a*: Veluwen und Velvwenzoom,
in *b*: Veluwen und Vel^{u}wensoom,
in *c*: Veluwen und Vel^{u}wen-zoom.
in *a*: met de veranderongh opt Capittel,
in *b*: mit de veranderongh opt Capittel van
in *c*: met de veranderongh op 't Capittel

n de rand waarin de titel gevat is, is eene andere, n de drie afdrukken. Mij schijnt *a* de oudste afdruk e zijn, *c* de jongste.

Gereformiert Landtrecht van Veluwen und Velu
zoom. Met de veranderongh op 't capittel
appellatien ende clarongen aen Engellander
gevallen. Tot Arnhem, by de Wed. de Haas,
druckst. van den Wel-Ed. Hove van Gelder
1715. 102 bl. in 4o.

Herdruk van de uitgaaf van 1621.

Intusschen waren veranderingen gemaakt in den
houd door de Staten, te vinden Geld. Placaatb.
314, 297, 547. III 265. Ordonnanie (sic) op
testament-maakinge in 't Qaurtier (sic) van Velu
over allodiale ongereede goederen. Tot Arnhem. By
Wed. de Haes, anno 1711. 4°. 8 bladz.

Wijders (*niet in het Placaatboek opgenomen*):

Generale ordonnantie ende conditie, waarop bin
den Quartiere van Veluwen aen den meest d
voor biedende ofte hoochst mynende, sullen word
verpacht ofte gecollecteert de Gemeene Middelen
Imposten, die ten behoeve van de gemeyne saec
gheheven worden. Tot Arnhem, Gedruckt bij Jac
van Biesen 1668, weder in 1671 en in 16
uitgegeven. 4°.

Bevat tevens de ordonnantie waarnaar geheven zal word
de impost: op de wynen, op den ghebranden wyn, op d
Azyn, op de binnen gebrouwen ende uytheemsche bier
op het ghemael, op het bestiael, op het sout, op de hoor
beesten ende bezaeyde lauden, consumptie van de zeep, v
de paerden, van de gouden laeckenen, van de woll
laeckenen, vyftichsten ende vyff-en-twintighsten penningh
alle onroerende goederen ende collaterale successien. — Ordo
nantie op — het recht van 't kleyne zegel.

Ordonnantie en reglement tegens d'ongeregeltheden
der dienst-boden in den Quartiere van Veluwe
Z. tit. 8 bl. 4°. Achteraan: Tot Arnhem, by de We
de Haas. 1711.

Ordonnantie of reglement op voorvallende brand

den ampte en veste Nijkerk. tot Arnhem, by de Wed. Hendrik van Goor. 1747. 15 bl. 4⁰.

Placaat en ordonnantie op het subject van het heffen der generale middelen, mitsgaders het hooft en heerdsteede gelt in den Quartier van Veluwen. Tot Arnhem, by de Wed. van H. van Goor. 1749. 29 bl. 4⁰. Instructie waarna de collecteurs enz. 11 bl. 4⁰.

Ordonnantie, waarna 't heerstede-geld in den Quartiere van Veluwe — voortaan sal worden geheven. Arnhem enz. 1751. 19 bl. 4⁰.

Ordonnantie, waarna het capitale sout-gelt in den Quartiere van Veluwen zal worden geheeven. 't Arnhem enz. 1751. 14 bl. 4⁰.

Bestiaal ordonnantie. Na dewelke binnen den Quartiere vân Veluwen den impost geheeve ende geinnet zal worden. Tot Arnhem enz. 1751. 12 bl. 4⁰.

Ordonnantie waarna in den Quartiere van Veluwe het passage-gelt — sal worden geheven. Tot Arnhem enz. 1751. 20 bl. 4⁰.

Ordonnantie waarnae den impost op de wijnen — geheeve en gevordert zal worden. Tot Arnhem enz. (1752) 35 bl. in-4⁰.

ARNHEM.

Ordinantie van Richter, Burghermeesteren, Schepens ende Raet der Stadt Arnhem: Beroerende de maniere van procederen, in civile ende criminele saken aldaer voor-vallende. Tot Arnhem, By Jan Janssen, Boeckverkooper. 1617. 4⁰.

Ordinantie — voor-vallende. Met eenighe veranderonghe, Ampliatie en Bijvoechselen zedert den Jare 1617 ghedaen. Tot Arnhem, by Jan Jacobsz. Boeckvercooper, Anno 1642. ongep. 4⁰.

Herdruk: Tot Arnhem, by Jacob van Biesen, Ordin.

Drucker van de Ed. Achtbare Heeren Magist deser Stadt Arnhem, 1676. ongep: 4°.

Ordonnantie houdende vrystelling van testamentmak en intrekking van het statuut van 8 Juni 15 Zonder titel. 4°. 8 bladz. Achter aan: Gedruckt Steven van der Wolde, ord.-stadtsdrucker, 16

Ordonnantie en reglement op de maaten en gewig binnen den stad Arnhem als meede voor den swooren stads yker. Tot A., by de Wed. va van Goor. (1753.) 4°.

Reglement op 't luyden van de poortklok der st Arnhem. (Z. tit.) Achteraan: te A., gedrukt Wilhelmus Heggers, 1721. 4°.

Ordonnantie, waernae desolate boedels in de st ende schependom van Arnhem sullen gereddet w den. Te Arnhem, gedruckt by de Wed. van J Jacobsz. 1681. 4°.

Ordonnantie op het slachten en verkoopen van h vleesch in deser stadts Vlees-huys. Tot A., by Stev van der Wolde. Anno 1683. 4°.

Ordonnantie waernae een yder sich in tydt van br binnen de stadt van Arnhem sal hebben te reg leren. Te Arnhem. enz. 1683. 4°.

Ordonnantie op de wacht dezer stadt Arnhem (va 5 Mei 1702) gedrukt te A. enz. 1712.

Reglement over de regering van de stadt Arnhe Tot A., by Anthony Smiths, boekverkooper. 170

Ordonnantie (op den afslag van den visch). Gedru 't A.bij Hendrik van Goor, 1735. 4°. Zonder ti

Instructie voor den Onderscholtis der stadt Arnhe ende desselfs Provoosten. Zond. titel. Achteraa Tot A. by de Wed. van Joh. Frid. Hagen, ann 1681. 4°.

Lyste ende ordonnantie der stadt Arnhem waarr

de pachter het veer ende brugh gelt over den Rhijn ontvangen sal. Z tit. Achteraan: gedrukt tot A. by Daniel Hagen, 1718.

Zonder twijfel bestaan er nog talrijke zulke afzonderlijk gedrukte Ordonnantien, mij zijn zij echter onbekend.

HARDERWIJK.

Gereformeerde willekeuren ende stadt-rechten van Harderwyck. 't Harderwyck, by de erven van Jan Kampen, 1734. 227 bl. 4°.

ELBURG.

Stadrechten van Elburg. 174? 4°.

Van deze stadrechten bezit ik geen exemplaar en kan dus den titel niet juist opgeven.

NIJMEGEN.

Ghereformierde dyck-rechten van 't Ryck van Nymegen, Over- ende Neder-Betouwe, sampt Maes ende Waehl, by de staete des Furstendoms Gelre ende graefschaps Zutphen geapprobeert ende bestediget op eenen Landtdagh tot Arnhem den xxiiij Aug. MDCXL. Tot Arnhem. Gedruckt by Jacob van Biesen 1652. 20 bl. 4°.

Hetz., tweede druk. Dezelfde titel met de bijvoeging: Ende op eenen landtdagh tot Zutphen den 12 May 1657 gheredresseert ende geamplieert. Tot Nymegen. By Nicolaes van Hervelt. Anno CIↃ IↃC LVIII. 4°. 46 bl.

Gereformeerde landt-rechten ende gewoonten van het ryck van Nymegen, van de ampten van tusschen Maes ende Wael, Over- ende Neder-Betuwen, mitsgaders van de heerlykheden ende gerighten daer onder ressorterende. Tot Arnhem, by Elisabeth van Biesen genaemt de Haes anno 1686. 207 bl. in 4°.

Ordre of reglement, door de Heeren Dyckgraaven in 't Quartier van Nymegen ingestelt, waarnae zig een yder die het aangaat in tyd van yskaringe en

watersnoot zal hebben te reguleeren. Z. t. 5 bl. 4°. van 1750 achteraan: te Nymegen by A. van Goor. 1764.

Landbrief des Circuls van der Ooy met desselfs ampliatie nevens een Deductie over het dyckregt des gemelten Circuls, met authentique stukken bevestigt door Mr. Joh. Mich. Roukens. Te Nymegen, Gedrukt by Henrik Heymans 1750. 38 en 87 bl. 4°.

Verordeningen niet in het Geldersch Placaatboek te vinden:

Placcaet ende ordonnantie van Ridderschap ende Steden der Quartiers van Nymegen over de betalinge ende invorderinge van de gemeyne landts middelen, ende verpondinge, met den aenkleven van dien, ende tot voorkominge en wegneminge van verscheydene abusen ende misbruyken daer over voor desen voorgevallen. Tot Nymegen. Uyt de drukkerye van Johannes Eelbrecht. Z. j. 12 ongep. bl. (van 1684).

Ampliatie der ordonnantie enz. 5 bl. 4°. (van 1687).

Resolutie van 1690. 6 bl. 4°. Achteraan: Tot Nymegen by Abrah. van Wesel 1696. (over de verponding).

Ordonnantie ende Quartiers Resolutie van den 20 Augusti 1690 om landeryen voor achterstedige verpondingen, ampts en dorps lasten wederom aan den eygenaar te brengen. Tot Nymegen by Abrah. van Wesel. 1698.

Reglement om met de militie te mogen executeren door den alingen Quartiere van Nymegen, na 't exempel van andere Provintien, Districten of Quartieren. Te Nijmegen, by Henrik Heymans. Z. j. (van 1692.)

Ordonnantie van Ridderschap en Steden des Quartiers van Nijmegen, waerna in 't toekomende de verpondinge in 't selve Quartier sal geinnet worden. Tot Nijmegen, bij Abr. van Wesel. 1697. 20 bl. 4°.

Ampliatie der Ordonnantie tot beter invorderinge der verpondinge. Tot Nijmegen, by Abr. van Wesel. 1701. 4 bl. 4⁰.

Ordonnantie van Ridd. en St. des Quart. v. Nym. waar naa in 't toekomende de verpondinge — zal worden geinnet. Te Nijmegen, by Henrik Heymans. 1752. 30 bl. 4⁰.

Omtrent de uit-settingen van de lasten in de respective ampten des Quartiers van Nymegen zie men nog de ordonnantie van 1691 (afzonderlijk gedrukt te Arnhem en te Nymegen 1692) in het Gr. Geld. Placaatb. II. p. 583. Hiermede hangt samen:

Ordre ende reglement waer nae sich voor het toecomende sullen hebben te reguleren de Amptluyden, de Heeren in de Heerlijckheyden, derselver Richteren, Schouten, Buyr-meesteren ende andere, sich aenmatigende ofte gebruyckende het Recht om eenige uytsettinge of omslagen op de gronden of morgentalen in den alingen Quartiere van Nymegen te doen (van 1684, gedrukt, zoo als achter aan staat) Tot Nymegen, uyt de druckerye van Johannes Eelbracht. 14 bl. 4⁰.

Reglement op d' uytsettinge der lasten in den Ampte van Neder-Betuwe door hare Kon. Hoogheyd gearresteert den 8 Jannarij 1752. 't Arnhem bij de Wed. van Hendr. van Goor, 1752, ongepag. 4⁰. ook: 's Gravenhage bij Jacobus Scheltus, 1752.

Reglement op den omslag van het middel genaamt 't Klokkenslag, en d' invordering van dien in den Ampte van Neder-Betuwe, door haare Koninklijke Hoogheid gearresteert den 31 Dec. 1753. 't Arnhem by de wed. van Hendr. van Goor. 1754. 4⁰.

TIEL.

Rechten, constuymen ende gewoonten der stadt Tyel. Tot Tyel, Bij Gosuinus van Duyn, Boeck verkooper,

15

anno 1660. 116 bl. 4o. Tweede deel van Stadtrechten van Tiel, behelsende de maniere van procederen ende rechtvorderinghen. Tot Tyel. Gedruckt by Gosuinus van Duyn, Boeck-verkooper. Anno 1659. 46 bl. 4⁰.

Hierbij behoort als bl. 47—48 een verbeterblad voor het eerste deel, bl. 41—42, daar op bl. 41 onderaan een regel was weg gevallen en de tekst daardoor in verwarring gekomen. De beide laatste regels op bl. 41 moeten luiden: verlaten ende daer van renuntiereren, niet gehouden syn tot dit inbrengen ende confereren van 't ghenotene. Er staat nu alleen: verlaten, ende daer van renuntiereren van 't ghenotene. Vreemd dat men de drukfout renuntiereren voor renuntieren ook op het verbeterblad behield. Somtijds vindt men het verbeterblad over het oorspronkelijk blad heen geplakt.

Land-regt van Thielre- en Bommelre-Weerden, mitsgaders Herwaarden, voorts de Heerlijkheden en Gerigten daar onder resorterende, als ook 't Ampt van Beest en Renoy. Te Arnhem, by Wilh. Heggers enz. 1721. 200 bl. 4⁰.

Dispositie by testament of uyterste wille in de stadt en schependom van Tiel ende den Gerigte van Zandwyck. Tot Tiel by Jan Leeuwen, Boekverkooper, anno 1699. 4⁰.

BOMMEL.

Stat-regt van Zalt-Bommel. Te Arnhem bij Wilh. Heggers, Ordinaris Drukker van den WelEd. Hove van Gelderland. 1722. 204 bl. 4⁰.

EEN AUTOGRAFEN-VERZAMELAAR DER 17e EEUW.

(*Vervolg van blz.* 72. — Slot).

Bijlagen. — N°. 23.

Mijn Heer, en hoog waerde Vriendt,

Te huijs komende van Amsteldam vinde ick de ingeslotene van den Heere Halewijn aan mij. Hier uyt kan UEd. sien, dat het boek van oude kerkelike saken siet op die van 't Stigt en bisdom van Uittregt; waer nae UEd. reikhalst. Tot Amsteldam hebbe ick visite gegeven aen den Heer Professor Limborg; we ontfingen en bejegenden malkander met veel minlikheit. Met die man soude ick konnen verkeeren. Hij liet mij al sijn papieren sien; behalven de brieven van sijn eygen correspondentie, sag ick daer alles van sijn grootvader S. Episcopius; oneyndige brieven van Utenbogaert en andere aen hem geschreven, veele mss. van Arminii handt, van Vorstius etc. en veele andere van die tijdt, en belijdenis. Voor de rest, wasser niets anders, van de Reformateurs, of beroemde mannen van de verleden of deese eeuw. Bij niemant wete ick oyt sulke curieuse aenteikeningen gevonden te hebben van 't schrikjaer 72, of 't geen de barbarise mishandeling van 't doorlugtig paer Broederen raekt. Daer was geen tijdt om d. Brandt te spreken, die nae 't seggen van de Hr. Limburg veele fraeije dingen van sijn Vader en Broeder besat. Oock

versekerde mij dien Heer, dat de Heer van Welland veele brieven van Reformateurs en andere vermaerde mannen hadde, die hij altemael uit het cabinet van de Borgermeester Posser was deelagtig geworden. Dit doet me te meer verlangen, dat UEd. een reysje naar Uittregt mogte doen, om te sien watter te vinden of te halen was. Ick hope dien dominé content zal zijn, en haest in handen krijgen, 't geen daer hij in sijnen vorigen van gewaegde. Nog schiet me te binnen, dat de Hr. Limborg mij jammerlik klaegde, hoe seer de papieren van den Hr. Hartsoeker vernielt waren; die had men eerst in tobben met water geweekt, en tot pap gemaekt, en doen Maeswaert in laten drijven. Dageliks verneme ick sulk vernielen van geleerde mannen haer naergelaten letter-schat. Dit zijn schreden tot de oude Barbaries. Vaert wel, leeft vrolik in Godt, en gesegent, Mijn heer en Vriendt, dit wert UEd. van herten gewenscht, door deszelfs

dienst schuldigste en overbodigste dienaer,

Dordregt
den 14 Mei 1698.

D. Flud van Giffen.

Bijlagen. — N°. 24.

Mijnheer,

UEd. zal hier uit sien, dat sijnen laesten mij wel is toegekomen; en met eenen mijn dankbaer gemoet voor den ijver, die UEd. allesins betoont, om mijn brief-schat te verrijken. Niets deed' ik liever, als het selve ontrent UEd. oock te konnen werkstellig maken. Mijn ijver daer toe is groot; dogh goetgunstige gelegentheden ontbreken.

De Familie van Regenmorter is oudt en aensienlik,

en 't deselve geensins te vergen, om te willen scheyden, van sulke oude en treffelike bewijsen haerer agtbaerheit. Die 't dede, soude bij mij voor een ontaarde en bastaard-telg heen gaen.

Het mss. bij den Hr. van Arkel draegt een keurlike titul. Daer is een koopman tot Middelburg in Zeelandt eertijdts geweest met dese naem Matth. Balth. Moucheron; of deese, of een ander van deselve naem mag daer van den autheur zijn. Ick hebbe hier af kennisse gegeven aen den Hr. en Mr. Joh. de Wit, die met mij begeerig is, om 't selve eens te sien, en seer sou wenschen, dat UEd. de goedheid had, om den Hr. besitter te bewegen, dat die het herwaerts eens oversond, dat bequaemlik van den Briel direct op Dordregt kan geschieden.

Van Alkmaer hebbe ick niet nader. Sende UEd. het briefje dat van daer voor desen ontfing, dat UEd. bij sig mag behouden. Antwoorde daer aenstonds breed op: doende beloften van gouden bergen, en van waskaerssen, die de trotste masten, mogten braveeren.

Laten dog uwe rariteiten het ligt zien, besonderlik daer UEd. van gewaegt. Geen weerdiger of bequamer subject, zoude UEd. ergens konnen vinden, om se aen op te dragen, als den Heere Fiscael de Hartog: Hij zal 'er seer mede op sijn schik zijn, en door bewogen werden, om alles aen UEd. mede te deelen, waer over hij te seggen heeft. Van den Hr. Limborg hebbe ick een seer beleefde brief ontvangen. Schrijft onder anderen dat d. Brandt oock niets van de Reformateurs besit, maer toesegt, soo ras sijn papieren uit den Hage krijgt, mij een portie van andere te zullen senden. Se wijsen mij nogmaels naer den Heer van Wellandt, dat mijn verlangen seer vermeerdert (gelijk UEd. ligt kan denken) dat UEd. eens een Uittregts reysje dede. Maer wat zal ik seggen, we zijn beyde even slaafs verbon-

den aen onse tijdt en beroep. De Hr. Burgemr. Bleyswijk van Delf is dese week hier bij mij geweest, mij bekent maekende, van den vermaerden Heer Leubnitz van Hanover, schrijven te hebben, dat die alleenlik herwaerts een reys dese somer voorgenomen heeft, om mijn letterschat te zien, en besonder alle die geschreven boeken, die ick uit het cabinet van Viglius Zuichemy hebbe.

Mij is geseit, dat tot Rotterdam een gerefugieerde Franse juffrouw woont, die een descendent, of naemage van Andreas Rivet is, en veele MSS. van hem, of brieven aen hem geschreven onder haer heeft, dog kan agter haer naem niet komen. Zal het soeken bij andere gerefugieerde te vernemen, of konde UEd. het tot Rotterdam uitvinden, 't was nog beter. Soo belaste ik steedts UEd., die het selve regt op mij heeft; en passere bij desen op nieuw obligatie, dat ik van herten ben,

Mijn Heer, UEd. allerverpligste
en ootmoedigen dienaer

D. Flud van Giffen.

Dordr. den 30 Mei, 1698.

Bijlagen. — N°. 25.

Dordr. den 6 Junij 1698.

Mijn Heer,

Op den ontvang van UEd. aengename laetste hebbe ik aenstonts, en naer Alkmaer aen mijn correspondent aldaer, en nae den Hage aen den Heere Fiscael geschreven. Van de eerste tot nog toe geen antwoort; van de laatste is de ingeslotene gekomen. Wat hier op nu bij UEd. te doen staet verdient overleg. Voor mij ick soude

het durven wagen, om het voornemen werkstellig te maken: hoewel anders van oordeel ben, diergelike saken voor af niet te vragen, maer met de slag te waerschouwen, wanneer het niet herroepen kan werden, en 't is een sake, die tot yemants eere strekt. Indien UEd. voortvaert in sijn opset, zal het UEd. geen onaengename stoffe tot de voorreden (nae mijn gering oordeel) verschaffen, om breeder in den lof van dien Heer uit te weijen, wiens nederigheit in dese weigering waerlik wert bespeurt; en UEd. soude konnen seggen, evenwel hem hier in niet te konnen gehoorsamen, eensdeels wegens de sugt, die soo sterk in UEd. is, om aen de werelt bekent te maken, wat hoogagting UEd. voor hem heeft; anderdeels, om dat UEd. geen man weet in de Republijk (indien ikse soo nog noemen mag) wien dese stoffe meer betreft, wegens de stantplaetse, die de aenbiddelike voorsienigheit hem in dese werelt heeft aangewesen. Vergeeftme de vrijheit, Mijn Vriendt, dien ick neme. UEd. weet duysentmael beter wat gedaen moet werden, als ick. Vertrouwde vrienden doen wel yets aen malkanderen, dat geenen vreemden of onbekenden past. Je hebt het selve regt op mij; hoe meer UEd. dat ontrent mij doet, hoe meer UEd. verpligten zult,

Mijn Heer, UEd.
seer verpligten, en ootmoedigen dienaer
D. Flud v. Giffen.

P.S. Uit desen antwoort van den Heere de Hartoge, sie ick dat de Hr. Prof. Limborg sig tot Rotterdam bevint. Indien Sijn E. nog daer mogte zijn, en UEd. occasie hadde, bidde ick mijn hertelike gebiedenis aen Sijn E. met bekentmaking, dat ick eergisteren aen Sijn E. van hier op Amsteldā hebbe geschreven, met een ingeslotenen van den Hr. en Mr. Johan de Witt aen Sijn E.

Bijlagen. — N°. 26.

Mijn Heer, en seer Waerde Vriendt,

UEd. overtuigt mij al wederom met sijn goetheit, en getrouwe voorsorge tot voortzetting van mijne liefhebberij; waer van ick nu versch een nieuwe preuve hebbe gesien in het toesenden van het MSS. de libris deperditis. Ben en UEd. en deszelfs Neef den Heer van Arkel ten hoogsten dankbaer; wenschende nae gelegentheit, om het ergens in wederom te konnen vergelden. Bij gelegentheit dat een soon van de Heer Vander Waeijen, mij en passant, de visite gaf, hebbe ick hem gevraegt, of hij oock kennis hadde van een mss. van Worperius Thaborita; antwoorde: te meenen dat sijn vader dat onder hem hadde, voornemens om het te laten drukken: heeft aangenomen bij sijn 't huis komste daer nae te vernemen, en mij daer van berigt te doen.

Voor weinige weeken hadde ik d'eer, de Heer Fiscaal de Hartoge, in geselschap van eenige Heeren van de Rekeninge, aen mijn huis te sien; onder andere, was UEd. ook tusschen dien Heer en mij, het onderwerp van onse discoursen; en beliefde deselve mij toe te seggen, indien de tijdt het eenigsins toeliet, in 't doorpasseren van Rotterdam, UEd. te willen aenspreken; doch twijffele groteliks of het wel geschiet zij, om dat daer af niets hebbe gehoort. Het is tegenwoordig een schralen oogst voor mij, in 't vergaderen van brieven, dog hope op beter. Blijve in haast,

Mijn Heer, UEd. ootmoedige en verpligsten dienaar

D. Flud v. Giffen.

Dordr. den 25 julij, 1698.

Bijlagen. — N°. 27.

Mijn Heer, en Seer geëerde Vriendt,

Met beroering mijns gemoets las ick in uwen laesten, de gevaerlike krankheit, daer Godts genade UEd. uit geredt heeft. Zoo zoude men konnen heenen gaen, sonder yets van malkanders siekte te weten. Latenwe dog de ware wijsheit meer en meer hier uit leeren, die bestaet in onse dagen te leeren tellen: onse herten van de werelt los te maken, en op het eeuwige te setten.

UEd. voornemen, om den Heere en Mr. de Wit het boek op te dragen, heeft mijn volkomen toestemming. Uit het ingesloten siet UEd. de titels van dien man. Ick mag UEd. in het uitterste vertrouwen wel seggen, dat het hem seer aangenaem zal wesen.

Hope dat bij tijdts gelegenheid uit Polen en van den Pater dominicaen yets komen zal. De nieuws gekozen Bisschop van Antwerpen is een oudt onnosel man. Men heeft in deese electie gevolgt de mode van Romen in een Paus te kiesen. De Pretendenten tot het Bisdom waren soo veele en considerable Personen, en door sulke kragtige recommendatien ondersteunt, dat het aen 't Spaense Hof verlegenheit baerde, en dit expedient dede aenvaerden. Mijne Neve de Marquis van Montauban heeft me geschreven dat UEd. van hem een opmerkelik geschreven boek heeft, dat hij mij schenkt: wenschte wel te weten, wat het was. Ben verblijde dat het in uwe handen is. Ick verwondere mij geensins over de Franeker Professor; die meent sijn uijl een valk te wesen. Hij is altijt seer wijs, als hij wat heeft, dat hij meent raer te wesen. Hij heeft noijt rare MSS. gesien. Dog ick twijffele groteliks of hij 'er wel eens eygenaer van is, en of het niet de Provincie toekomt, en behoort tot de publike archiven. Hij is quansuijs

Historischrijver van 't Landt, en trekt een tractement van 600 guldens, zonder yets daer voor te doen. Dog dit zij onder ons. Ick weet dat men in de Provincie van Frieslant daer seer op schrolt. Ick ben versekert, dat het exemplaer, 't welck UEd. in handen heeft, soo goet is als het zijne. De eerste en oudste saken, daer het UEd. het meest om te doen is, zijn immers duidelik en klaer geschreven. Uit het getuigenis, dat Suffridus Petri daer van geeft, ziet immers UEd. klaerlik, dat het niet anders wesen kan.

De Heer Nuremberg heeft wederom een gevaarlik overval gehadt, de yicht in de mage, en is nog niet herstelt.

Ick bidde UEd. draegt wat sorge voor uwe gesontheit; snijt wat af die slaafsche besigheden, en neemt wat uitspanninge, de soete lente-tijdt breekt nu door. Nae UEd. van herten, alle heyl nae ziele en lighaem te hebben toegewenscht, blijve ick,

Mijn Heer en seer geëerde Vriendt
UEds. seer verpligte en dienstvaerdigste dienaer,
D. FLUD VAN GIFFEN.

Dordregt den
5 Mei, 1700.

De bijgevoegde opgaaf der titels van Mr. Johan de Wit, waarvan in deze brief sprake is, luidt:

Wel-Edele, gestrenge Heere, den Heere en Mr. Johan de Wit, Heere van Zuyd en Noord Linschoten, Snelre-waarde, Hekendorp, en IJsselveere etc. Geheimschrijver der stadt Dordregt.

CATALOGUS

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

1190. **Adriani, G.,** Istoria de' suoi tempi. (1536—74). Venetia, 1587. 4to. vél. f 7,50
Ook belangrijk voor de Nederl. geschiedenis van dat tijdvak.

1191. **Agincourt, Seroux d',** Histoire de l'art par les monuments, depuis sa décadence au IVe siècle jusqu'à son renouvellement au XVIe. Par. 1823. 6 vol. Av. 325 planches. très grand in-fol. dem. mar. rouge. f 125,—
Dit fraai uitgevoerde werk bevat afbeeldingen van gebouwen, kleederdrachten, schilderijen, miniaturen, handschriften, zegels enz. Het is een onschatbare bron voor de kennis der middeleeuwen.

1192. **d'Albano, L.,** Le couvent du dragon vert. Comédie japonaise, adoptée à la scène française. Nice, 1872. pet. in-8vo. br. f 4,—
Slechts ten getale van 100 exx. gedrukt.

1193. **Alcandre, Le grand, frustré,** ou les derniers efforts de l'amour et de la vertu. Réimpression textuelle faite sur l'édition de Cologne, 1696, avec une notice bibliographe par P. L(acroix). San-Remo, 1874. pet. in-8vo. br. f 5,—
Slechts 100 exx. gedrukt.

1194. **Alting, H.,** Levensbeschrijving van Jkhr. Abel Koenders van Helpen; waarbij de vertaler gevoegt heeft eene geslachtlijst der Koenders enz. Verhaal der hervorming van stad en lande, enz. Gron. 1775. gr. 8vo. Zeer zeldzaam. f 2,—

1195. **Amarakocha** ou Vocabulaire d'Amarasinha, publié en Sanskrit avec une traduction française des notes, et un index par A. Loiseleur Deslongchamps. Par. 1839—45. 2 vol. gr. in-8vo. br. f 9,—

1196. **Amériquaine, La jeune,** et les contes marins. Par Madame de ***. La Haye, 1740. 5 vol. pet. in-8vo. br. f 3,—

1197. **Aranda, E.,** Relation de la captivité du Sieur Aranda, jadis esclave à Alger; ou se trouvent plusieurs particularités de l'Affrique, dignes de remarque. Leyde, (à la sphère) 1671. 3 pts. Av. pl. 1 vol. 12mo. veau. f 5,—

Het 3e stukje komt zeer zelden voor. E. d'Aranda was auditeur-militair van West-Vlaanderen.

1198. **Archives** ou correspondance inédite de la Maison d'Orange-Nassau. Publié par G. GROEN VAN PRINSTERER. 1e Série. 1552—84. Av. la réimpression du tome I, le supplement et la table. Leide, 1835—47. 11 vol. — Idem. 2e Série. 1584—1688. Av. table. Utr. 1857—62. 6 vol. — En tout 17 vol. gr. in-8vo. br. (f 92,—) f 70,—

Geheel komplect ex. van dit hoogstbelangrijk werk. Vele deelen der 1e serie zijn geheel uitverkocht

1199. **Backer, Louis de,** Histoire de la littérature néerlandaise, depuis les temps les plus reculés jusqu'à Vondel. Louvain, 1872. gr. in-8vo. br. f 2,—

1200. —— Études néerlandaises. Vondel. — La femme dans les poèmes néerlandais. — Nova Zembla. Par. 1873. 8vo. br. f 2,—

1201. **Baudi di Vesme,** Des impositions de la Gaule dans les derniers temps de l'Empire Romain. Par. 1861. 8vo. br. f 0,25

1202. **Benloew, L.,** Aperçu général de la science comparative des langues. Par. 1872. gr. in-8vo. br. f 1,75

Aan het einde 4 uitsl. tabellen, waarop de afstamming der talen is voorgesteld.

1203. **Benoist, E.,** Guichardin, historien et homme d'état Italien au XVIe siècle. Étude sur sa vie et ses oeuvres. Par. 1862. gr. in-8vo. br. f 2,75

Behalve eene uitvoerige beschouwing van de politieke werken en de Historia d'Italia van Guicciardini, bevat. dit werk een aantal brieven, o. a. twee aan zijn broeder uit Valladolid geschreven in 1513, waarin over de voordeelen die de Spaansche koning uit de toen pas ontdekte West-Indiën trok.

1204. **Bernard, F.,** Les évasions célèbres. Par. 1874. Av. 25 vign. s. bois. 8vo. toile doré. f 1,75

1205. **Berzelius, J.,** Jahresbericht über die Fortschritte der physischen Wissenschaften. Tüb. 1822—41. Tome I—XX. — Idem, Jahresbericht über die Fortschritte d. Chemie u. Mineralogie.

Ibid. 1842—51. Tome XXI—XXX. — Sach- u. Namen-Reg. z. Bd. I—XXV. — En tout 31 vol. gr. in-8vo. d. toile. f 50,—

De 30e jaargang werd na Berzelius' dood uitgegeven door L. Svanberg. Fraai exemplaar.

1206. **Bibliographie** des ouvrages relatifs à l'amour, aux femmes, au mariage et des livres facétieux, pantagruéliques, scatologiques, satyriques, etc. par le Comte d'I. 3e éd. entièrement refondue et augm. Turin, 1871. 6 vol. pet. in-8vo. br. (f 36,—) f 27,—

1207. **Blanc, Ch.,** Les peintres des fêtes galantes. Watteau. — Lancret. — Pater. — Boucher. Par. 1854. Av. 6 belles vignettes. pet. in-8vo. br. f 0,60

1208. —— Histoire des peintres de l'École hollandaise. Par. 1860. 2 vol. Av. 500 grav., représ. les portraits et les chefs-d'oeuvres des peintres. gr. in-4to. d. mar. rouge, tr. dor. f 66,—

1209. **Bobadillo, N.,** La Merdeide. Stanze. Gin. 1869. pet. in-8vo. br. f 0,50

Herdruk in 200 exx. van dit uiterst zeldzame gedicht.

1210. **Bontemps, G.,** La galerie des curieux, réimprimée textuellement sur les éditions originales avec une notice bibliogr. Nice, 1873. pet. in-8vo. br. (f 7,50). f 5,—

Herdruk in 100 exx. van deze verzameling van vertellingen in den trant van Boccaccio.

1211. **Brulart, N.,** Choix de lettres inédites, écrites à Louis XIV, à Mazarin, etc. et de celles reçues des mêmes personnages de 1657 à 1692. Avec des sommaires et des notes explicat. de Lacuisine. Dijon, 1859. 2 vol. gr. in-8vo. br. f 4,—

1212. **Brumund, J. F. G.,** Bijdragen tot de kennis van het Hindoeïsme op Java. Bat. 1868. 4to. f 2,50

1213. **Carpentier, J. le,** Histoire généalogique des Païs-Bas ou histoire de Cambray et du Cambrésis. Enrichie des généalogies, armes etc. des comtes, ducs etc. et presque de 4000 familles nobles. Leide, 1664. 2 vol. Av. carte et pl. in-4to. veau. f 45,—

Fraai exemplaar van dit zeldzame werk; slechts de plaat een weinig gerestaureerd.

1214. **Chaignet, A. E.,** Théorie de la déclinaison des noms en Grec et en Latin, d'après les principes de la philologie comparée. Par. 1875. gr. in-8vo. br. f 2,—

1215. **Charlevoix, de,** Histoire et description générale de la Nouvelle France, avec le journal histor. d'un voyage fait dans l'Amérique Septentrionnale. Par. 1744. 6 vol. Av. cart. pet. in-8vo. veau. f 20,—

Fraai exemplaar.

1216. **Chassan,** Essai sur la symbolique du droit, précédé d'une introduction sur la poésie du droit primitif. Par. 1847. gr. in-8vo. br. f 2,50

1217. **Choix** de farces, soties et moralités des 15e et 16e siècles, recueillies sur les manuscrits orig. et publiées par E. Mabille. Nice, 1872. 2 vol. pet. in-8vo. br. (f 20,—) f 15,—

Ten getale van 100 exx. gedrukt.

1218. **Chronique** de Matthieu d'Édesse, 962—1136, avec la continuation de Grégoire le prêtre jusqu'en 1162. Trad. (de l'Arménien) en Français, et accomp. de notes histor. et géograph. p. E. Dulaurier. Par. 1858. gr. in-8vo. br. (f 4,50). f 2,50

1219. **Chroniques** relatives à l'histoire de la Belgique sous la domination des Ducs de Bourgogne. Publiées par Kervyn de Lettenhove. Brux. 1870, 73. 2 vol. gr. in-4to. br. f 15,—

I. (Textes Latins). — Chroniques des religieux des Dunes, Jean Brandon. — Gilles de Roye. — Adrien de But. — II. (Texte Français). — Le livre des trahisons de France. — La geste des Ducs de Bourgogne. — Le Pastoralet.

1220. **Collection** de chroniques etc. publiées par l'Académie Royale de Belgique. Brux. 1863—75. 50 vol. roy. in-8vo. br. (f 145,—) f 95,—

Les vrayes chroniques de Jehan le Bel, publ. p. M. L. Polain. 2 vol. — Oeuvres de G. Chastellain, publ. p. Kervyn de Lettenhove. 8 vol. — Adenès li Rois, Li Roumans de Cléomadès, publ. p. A. v. Hasselt. 2 vol. — Dits et contes de Baudouin de Condé, publ. p. A. Scheler. 3 vol. — Lettres et négociations de Philippe de Commines, publ. p. Kervyn de Lettenhove. 3 vol. — Oeuvres de Froissart, publ. p. Kervyn de Lettenhove et A. Scheler. 27 vol. (Poésies. 3 vol.; Chroniques. Av. glossaire et table. 24 vol.). — Dits de Watriquet de Cousin, publ. p. A. Scheler. — Jehan le Bel, Li ars d'amour, publ. p. J. Petit. 2 vol. — Adenès li Rois, Brieves de Commarchis, publ. p. A. Scheler. — Adenès li Rois, Li Roumans de Berte aus grans piés, publ. p. A. Scheler.

1221. **Collection** des romans de chevalerie, mis en prose française moderne, par A. Delvau. Par. 1870. 4 vol. Av. ill. roy. in-8vo. br. f 11,—

Deze verzameling bevat niet minder dan 36 oude ridderromans.

1222. **Cortet, E.,** Essai sur les fêtes religieuses et les traditions populaires qui s'y rattachent. Par. 1867. 8vo. br. f 1,50

1223. **(Coste, P.,)** Voyage au pays de Bambouc, suivi d'observations intéressantes sur les castes indiennes, sur la Hollande et sur l'Angleterre. Brux. 1789. gr. in-8vo. f 3,—

De 196 bladzijden, die in dit werk over Holland handelen,

reeds in 1774 geschreven, bevatten, behoudens eenige curieuse berichten en dwaze beschuldigingen, een vrij trouwe schildering der zeden, van het bestuur enz. der Nederlanders, en van de handelingen der O. I. Compagnie in den Archipel, in Japan, enz.

1224. **Costumes Belgiques** anciens et modernes, militaires, civils et réligieux (par MADOU). Brux. 1830. Av. 124 belles planches color. gr. in-4to. dem. veau, non rogné. f 60,—

Hoogst zeldzaam, slechts in weinige exx. gedrukt.

1225. **Cujacius, J.,** Opera omnia. Ad Parisiensem Fabrotianam editionem diligentissime exacta auctiora atque emendatioria. Cum Indice copios. Aug. Taur. 1874. 9 vol. roy. in-8vo. br. f 60,—

1226. **Dampier, G.,** Nouveau voyage autour du monde, où l'on décrit en particulier l'Istme de l'Amérique, les isles orientales, Celebes, La Nouvelle Hollande, les Isles de Sumatra etc. Rouen, 1723. 5 vol. Av. pl. et cart. pet. in-8vo. dos de vél. f 6,—

1227. **Danse Macabre, La grande,** des hommes et des femmes. Précédée du dict des trois mors et des trois vifz, du débat du corps et de l'ame, et de la complaincte de l'ame dampnée. Par. (c. 1864). Av. fig. xylogr. 4to. br. f 2,50

Deze herdruk is, wat de tekst betreft, gevolgd naar de uitgave van 1486. De platen zijn afdrukken van de oorspronkelijke houtsneden der uitgave van Garnier, Troyes, 1641.

1228. **Déclamations, Trois,** esquelles l'ivrougne, le putier et le joueur de dez débattent lequel d'eux sera privé de la succession, etc. Réimpression textuelle sur l'édition de 1556, précédée d'une notice bibliogr. San Remo, 1874. pet. in-8vo. br. f 4,50

Hiervan zijn slechts 102 exx. gedrukt.

1229. **Dinaux, A.,** Les sociétés badines, bachiques, chantantes et littéraires; leur histoire et leurs travaux. Ouvrage posthume revu par G. Brunet. Par. 1867. 2 vol. Av. portr. gr. in-8vo. br. f 7,50

1230. **Discours** prononcé par Mad^lle Penette de la Babille, dans la grand salle du palais de Tourne-à-tous-vents. Réimpression textuelle de l'édition de 1736, avec une notice bibliograph. Nice, 1872. Av. frontispice facs. pet. in-8vo. br. f 2,—

Slechts ten getale van 100 exx. gedrukt.

1231. **Dulaurier, Ed.,** Recherches sur la chronologie Arménienne technique et historique. Par. 1859. Tome I. (Chronologie technique). gr. in-4to. br. Seul vol. publié. (f 9,—). f 3,50

1232. **Dumont, A.,** La population de l'Attique, d'après les inscriptions récemment découvertes. Par. 1871. 4to. br. f 1,25

1233. **Dumont, A.,** Inscriptions céramiques de Grèce. Par. 1872. Av. 14 pl. gr. in-8vo. br. (f 10,—) f 7,50

1234. —— Fastes éponymiques d'Athènes. Nouveau mémoire sur la chronologie des Archontes postérieurs à la CXXIIe Olympiade. Par. 1874. gr. in-8vo. br. f 2,50

1235. —— Peintures céramiques de la Grèce propre. Recherches sur les noms d'artistes lus sur les vases de la Gréce. Par. 1874. gr. in-4to. br. f 4,—

1236. **Duplessis, G.,** Les ventes de tableaux, dessins, estampes et objets d'art, 1611—1800. Essai de bibliographie. Par. 1874. gr. in-8vo. br. f 3,—

1237. **L'école** des maris jaloux. Réimpression faite sur l'édition de Neuchâtel, 1698, avec une notice bibliographique. San Remo, 1874. pet. in-8vo. br. f 4,—

In 200 exx. gedrukt.

1238. **Egger, E.,** Mémoires de littérature ancienne. Par. 1862. gr. in-8vo. br. f 2,50

1239. —— Mémoires d'histoire ancienne et de philologie. Par. 1863. gr. in-8vo. br. f 2,50

1240. **Ernst, M. S. P.,** Histoire du Limbourg, suivie de celle des comtés de Daelhem et de Fauquemont, etc. publ. p. E. Lavalleye. Avec Codex diplomaticus. Liége, 1837—52. 7 vol. gr. in-8vo. d. veau. f 15,—

1241. **Favre, P.,** Dictionnaire Malais-Français. Vienne, 1875. 2 vol. roy. in-8vo. br. f 27,50

Dit woordenboek bevat behalve de beteekenis der woorden ook hunne etymologie met verwijzing naar het Arabisch, Persisch, Sanskrit, Chineesch, Javaansch, Soendaneesch en meest alle overige talen van den Indischen Archipel. De schrijver bezocht Indië ten behoeve zijner studie der Maleische taal.

1242. **Gasté, A.,** Étude critique et histor. sur Jean le Houx et le Vau de Vire à la fin du 16e siècle. Par. 1874. gr. in-8vo. br. f 4,—

1243. **Gaubius, H. D.,** Oratio panegyrica in auspicuum seculi tertii Academiae Batavae quae Leidae est. Lugd. Bat. 1775. fol. veau. dor. s. tr. f 1,25

Exemplaar op groot en zwaar papier. In denzelfden band: Carmen seculare ab A. van Royen dictum.

1244. **Gedichte, Mittelniederländische,** herausgeg. von H. A. Keller. Tüb. 1851. 4to. br. f 1,—

BIJDRAGEN TOT DE BIBLIOGRAPHIE ONZER STAD- EN LANDRECHTEN VAN 1550 TOT 1795,

DOOR

Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTPHAAS.

Reeds nu, terwijl ik bezig ben met Holland, zie ik mij in staat gesteld het omtrent Utrecht en Gelderland medegedeelde aan te vullen. Het zijn vooral de aanwijzingen van den op dit gebied zoo wel bekenden conservator aan de Akademische bibliotheek te Leiden, P. A. Tiele, die mij daartoe in staat stellen. Hij ontvange er mijnen oprechten dank voor en dien van allen die in dit onderwerp belang stellen.

PROVINCIE UTRECHT.

Ordonnantie ende instructie op de styl ende manieren van procederen diemen voorts aen sal houden voor den Hove van Utrecht, soo in Civile als Criminele saecken. Utrecht, Coenraet Henricx. z. j. 4°. van 3 April 1583.

STAD UTRECHT.

Costumen, Usantien, Pollitien ende stijl van procederen der Stadt, Jurisdictie ende vrijheyt van Utrecht, gheapprob. ... in den J. 1550.

Aan 't slot: Gheprent tot Aemstelredam .... by mi Willem Jacobzoon ... ende ... te coop binnen der stadt Utrecht ten huyse van Ian van Gelre. Dit schijnt eene oudere dan de reeds ver-

melde, en wel de oorspronkelijke druk te zijn. Aan de keerzijde van den titel en op bl. 3 vindt men het Keizerlijk Privilegie, verleend aan „Ian van Ghelre Goertssoon, burgher ende coopman wonende binnen die stadt van Utrecht .... om by Seruaes van Sassen gheswooren prenter woenende tot Loeven oft eenighen anderen gheswooren prenter residerende binnen desen s. Maj. nederlanden te moghen doen prenten ende vercoopen die nyeuwe ordonnantie" enz. gedagteekend 5 Decembris 1550.

Latere uitgaven bestaan van 1606, 1623, 1631, 1635, 1639, 1641, 1667, 1731 alle te Utrecht gedrukt in 4°. en eene uitgaaf van 1709 in folio, met aanteekeningen door Wm. van der Muelen.

Van de
Costuymen ende usantien vergadert by den Schout, Borgemeesteren, ende Regeerders der stad Utrecht, dewelke volgens den inhoud van de Missive van Syn Excellentie den Hartoge van Alba gelevert zyn aen den President van den Raade van den Hove van Utrecht, in dato den 3 February 1570

is mij geen andere druk bekend dan die van 1718 bij van Poolsum, vroeger reeds vermeld. In het berigt „aan den Leser" wordt gezegd dat den uitgever berigt is „dat zij omtrent den jare 1570, in dese stad gedrukt zijn," en hierbij vindt ik nu eene aanteekening in HS. „dit is zekerlijk waar, want in het hof provinciaal van Utrecht een exemplaar daarvan berust." Deze druk van 1570 is dus nog te zoeken.

IJSSELSTEIJN.

Handt-vesten der Stadt ende Baronnye van Ysselsteyn. Tot Utrecht, Gedruckt by Meinardus van Dreunen. Anno 1675. 138 bl. 4°.

Dit is derhalve de eerste druk.

GELDERLAND.

Waterrecht, waer nae een yder in het Furstendom Gelre en Graefschap Zutphen sich voortaen zal hebben te reguleren. Arnhem wed. de Haas 1715. 24 bl. 4°. met 8 uitslaande kaarten. Nieuwe uitgave: Arnhem, wed. H. van Goor 1767, 28 bl., 9 uitslaande platen. De ordonnantie is van 30 Maart 1715.

Ordonnantie van 't Neder-rycks-Waldt. Tot Arnhem by Iacob van Biesen 1655. Ongep. 4°.

Een later druk met de Ampliatie van 1679.

ZUTPHEN.

Geref. en geampl. Stadt-reght van Z. te Zutphen, 1742. 4°.

VELUWE.

Reglement van desolate boedels in de Veluwen en Veluwen-Zoom. Arnhem, 1708. 4°.

ARNHEM.

Ordonnantie van rechten enz. Arnhem, 1754. 4°.

Deductie van de rechten ende privilegien der vrye stadt Arnhem. Arnhem, 1703. 4°.

ELBURG.

Gereformeerde willekeur der stad Elburg. Tot Harderwyk, by Ian Rampen 1719. 49 bl. 4°.

Hiernaar is de vroegere opgaaf te verbeteren; die dus vervalt.

NIJMEGEN.

Gereformeerde dyck-Rechten enz. Arnhem, 1679. 4°.

Dit is dus een derde druk.

Gereform. landt-rechten enz. Nijmegen, 1765. 4°.

TIEL.

Gereformeerde Dyckrechten van Thielre- ende Bommelerweerden. Arnhem, by J. F. Hagen 1683. 4°.

KUILENBURG.

Stadt en Land-regt des Graefscaps Cuylenborg. Gedrukt in 't Iaer onses Heeren 1680. Z. pl. 142 bl. 4°. en Bladwijzer.

Cuylenborgs Egts-ordre. Gepubliceert den 16 en 29 April 1608. Gedrukt in 't jaer onses Heeren, 1680. Z. pl. 32 bl. 4°. en Blad-wyser.

Het jaartal 1608 is eene drukfout voor 1680.

Ordonnantie op het klyn-zegel des Graefschaps van Cuylenborg (van 1697) met Bladwyser, maar zonder uitgever en jaartal.

Ordonnantie op den Brand der stad Culemborg. Tot Cuilemborg, gedruckt voor Laurens Hammius, 1708. 4°.

Ordonnantie van de Magistraet der stadt Culemborg op de reynigheyt der straten. Gedruckt voor Laurens Hammius, Boeck-vercoper der Stadt Cuylenborch wonende aldaer op de Merckt in den Staten Bybel. Anno 1684. 4°.

Stad en Landrecht mitsgaders ordonnantien en reglementen des graafschaps Cuylenborg. Te Nymegen by Henrik Heymans, Boekverkoper. 1746. 360 bl. 4°.

Ordonnantie op de Accynsen en imposten, in de stad en Graafschappe Culenborg. Tot Culenburg by Laurentius Hammius, Boekverkoper. 1728. 84 bl. 4°.

De latere verordeningen zijn in 4°. afzonderlijk gedrukt en uitgegeven, zij komen soms bijeenverzameld voor. Daaronder treft men aan: Leges scholae Culemburgicae, 1731. — Ordonnantie of Concordaat, gemaakt tusschen de Heeren Gecommitteerden van de Staten 's Lands van Utrecht en van 't Graafschap Cuylenburg, rakende het stellen van Curateurs over desolate en insolvente boedels in den voorsz. Lande en Graafschap voorvallende, den 29 Sept. 1756 gearresteert. — Ordon-

nantie bepalende de meerderjaarigheid van mans- en vrouws-persoonen. 1780. — Dijkbrief van den Hoogen Lekkendijk onder het graafschap Culenborg, gearresteert den 21 Dec. 1774. — Reglement op de veld-politie in het graafschap Culenborg, gearresteert den 30 Nov. 1779.

Ik wil hier ook bijvoegen de land- en stadrechten van het Overkwartier van Roermond. Zij zijn mij in drie uitgaven bekend.

Gelresche rechten des ruremundtschen Quartiers van nieuws oversien ende verbetert door last van haere Doorluchtichste Hoocheden. Tot Ruremundt by Johan Hompes. 1620. 399 bl. kl. fol.

Eerste druk, op last van Albert en Isabella, wier beeldtenissen op den gegraveerden titel staan, uitgegeven.

De tweede druk verscheen te Ruremonde 1665, kl. fol. met een register.

De derde druk, van veele druck-fouten verbetert ende met een — register, te Arnhem bij Joh. Frederich Hagen. 1679. 399 bl. 4°.

Wijders nog:

Reglement wegens de inrigting van het justitieweezen bij de ondergerichten in zijne Koninglijke Majesteits aandeel in het Hertogdom Gelder, de dato Berlijn den 21 Junij 1786. Te Gelder bij F. en C. Bontamps. 73 bl. kl. fol.

Instructie voor de ondergerigten van 4 Dec. 1779. ongep. kl. fol. z. tit. of pl. beginnende: Frederick door de Gratie Gods Koning van Pruissen etc. etc. Alsoo enz.

WASSENAER'S HISTORISCH VERHAEL.
(1621—1632.)

Van bovengenoemd werk bezit het Rotterdamsch Leeskabinet toevallig twee exemplaren, van het vijfde deel, maar aan het eene — dat ik A zal noemen — ontbreekt het voorwerk en blz. 1—3 van den tekst, terwijl de titel opgeplakt is. Aan het andere exemplaar (B) ontbreekt den titel. Het begint dus met den „Toe-eighen-Brieff aan MynHeer Hendrick Frederick, prince van Orangien" (blz. 2—3). Op blz. 4 vangt het Historisch Verhael van April 1623 aan. Maar die blz. 4 komt volstrekt niet overeen met dezelfde blz. van exemplaar A. De inhoud van die blz. van A vindt men bij B op blz. 6.

Dit bragt mij op het denkbeeld, dat ik met twee verschillende drukken van dit deel te doen had, hetgeen bevestigd werd toen ik verder bemerkte, dat A 152 (dubbele) bladzijden telt, terwijl B er 172 heeft.

Voor zoover ik heb kunnen nagaan komt echter de inhoud van beide drukken geheel overeen; eene kleine afwijking in de spelling hier en daar niet medegerekend. Exemplaar A is eenvoudig compresser gedrukt, terwijl voor enkele ingelaschte stukken romeinsche letters zijn gebruikt, hetgeen bij B niet het geval is. Vandaar het verschil in het getal bladzijden.

Ook zag ik dat op de laatste blz. van het zesde deel eene opgaaf voorkomt van *drie* drukfouten in het vijfde deel. De opgegeven blz. slaan op exemplaar B, — zoodat dit de *oorspronkelijke* uitgaaf schijnt te

zijn — maar van die drie fouten vond ik — na eenig zoeken — er twee in A terug, terwijl de andere gecorrigeerd was.

Daar de titel van A *opgeplakt* is, kan ik niet beslissen of hij dáár op zijne plaats is; of hij b. v. níet van het andere exemplaar genomen is, daar beide exemplaren niet bijéén gebonden zijn, en de eene band juist met dat incomplete deel V begint.

Hieruit volgt van zelf de vraag of *beide* drukken door Jod. Hondius zijn bezorgd? Zooals bekend is, komt zijn naam alléén op het vijfde deel voor, zijnde I—IV door J. E. Cloppenburch, en VI—XXI door Jan Jansz. uitgegeven.

Bezitters van het „Historisch Verhael" zullen nu zeker wel eens nazien welke uitgaaf zij van het *vijfde* deel bezitten, — die van 152 of van 172 bladzijden — en mogten zij bij die gelegenheid een anderen uitgeversnaam ontdekken, dan hoop ik dat door tusschenkomst van de „Adversaria" wel eens te vernemen. Misschien is mijne opmerking ook volstrekt niet nieuw en weet een ander zelfs wel eene *verklaring* te geven van het bestaan dier twee drukken van het vijfde deel? D. M. B.

Het komt ons voor dat er, althans van sommige deelen van dit werk, twee verschillende drukken, of misschien slechts gedeeltelijk nieuwe uitgaven bestaan. Het 5e deel van het fraaie en complete ex. der Kon. Bibl. komt overeen met dat hierboven als B beschreven, en we kunnen dus bevestigen dat het ex. B, waaraan den titel ontbreekt, het adres van J. Hondius moet dragen. Vermits de titel van A ingeplakt is, zou het dus kunnen zijn dat die van een ex. B genomen, en voor een ex. A was geplaatst. Dit ex. A zou dan deel kunnen uitmaken van een ex. zooals dat door den heer Asher is beschreven in zijn Bibliographical Essay, blzz. 180, 181, waarvan de 17 eerste deelen het adres van J. Ev. Cloppenburgh, en slechts de 4 laatste dat van J. Jansz. droegen. RED.

HET PAN-POËTICON BATAVUM.

Een fraai exemplaar van dit kabinet van voorname nederlandsche dichteren, verzameld door Arnoud van Halen, onder uytbreyding en aanm. door Lamb. Bidloo, Te Amst. by Andries van Damme, 1720, in-4o. met diens merkteeken op den titel, ligt voor mij; er moet nog eene andere uitgave zijn, waarin de namen der dichters in de voorrede voorkomen.

Dit Pan-poëticon, dat Bidloo in 18 boeken bezong, werd opgericht te Amsterdam, in het begin van het jaar 1700, en aldaar ongeveer tot 1732 voortgezet door Michiel de Roode, die het aan Arnoud de Jongh naliet, in wiens bezit het maar kort bleef, om uit diens nalatenschap over te gaan aan het Leidsche Genootschap „Kunst wordt door arbeid verkregen", dat er, in 1773, eene omschrijving van uitgaf te Leiden; toen waren er ruim 300 stuks bijeen.

De portretten in eene kunstkas geborgen, in verschillende laden, waren geschilderd door Hieronymus van der Mey, Dionys van Nymegen, Hendrik Pothoven, Aart Schouman, N. Verkolje en door Arnoud van Halen zelven. Eene afbeelding dezer kunstkas komt op de frontispice van bovengenoemde uitgave voor; J. de Witt schilderde in 1738 op den binnenkant der deur van het kabinet eene allegorie, voorstellende de Dicht- en Schilderkunst op den Parnassus, welk werk hem door den heer de Roode was opgedragen.

In 1810 schijnen de eigenaars het Pan aan koning Lodewijk te hebben aangeboden. Althans den 29 van zomermaand van dat jaar schreef de secretaris-generaal van Binnenl. zaken, Wenckebach, namens den minister,

aan Mr. Willem Bilderdijk, dat, hij en wijlen de staatsraad Hinlopen over de bekende verzameling van portretten van nederl. dichters, geraadpleegd zijnde, Z.E. zich tot niemand beter dan tot hem kon wenden, ten einde ter kennis van de eigenaars dezer verzameling te brengen, dat Z. M. de aankoop daarvan, heeft gewezen van de hand.

In 1818 is het Pan-poëticon door Jeronimo de Vries aan het huis met de Hoofden te Amsterdam ingezonden om geveild te worden, en is toen voor *f* 605 aangekocht door den Heer Anthonie Kluytenaar, en na diens overlijden door zijne weduwe Anthonia Raidt, andermaal verkocht, in 1849, aan zekeren Samson, voor *f* 725. — Bij deze laatste verkooping vermeldde den Catalogus, onder N°. 237 het *Pan-Poeticon*, bevattende ruim 350 kleine ovale geschilderde portretten, in vergulde lijstjes, met de namen er onder; — en daarbij, in eigen HS. — 2 deelen — Bidloo's Lofdichten van de vermaardste dichters der 17e en 18e eeuw, benevens, mede in keurig HS., de korte levensbeschrijving der hier geportretteerde poeten.

Dr. Wap, die mij deze bijzonderheden mededeelde, onderrichtte mij nog, dat den Heer Swaab, oudheidhandelaar van H. M. de Koningin in de Korte Pooten te 's Gravenhage, einde 1868 door een koopman in antiquiteiten, fragmenten van het bedoelde Pan-poëticon waren aangeboden. Ten gevolge daarvan correspondeerde Dr. Wap met den Heer Kneppelhout, die zich destijds te Parijs bevond, over den aankoop, die echter niet genegen was om er òf voor zich zelf òf voor de Leidsche Maatschappij eigenaar van te worden.

De Heer Swaab zeide later, dat de collectie was uiteengespat, en in Duitschland verstrooid geraakt.

L.

BIBLIOGRAPHISCH NIEUWS.

De *Handelingen en mededeelingen* en de *Levensberichten der afgestorvene leden der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde over het jaar* 1875 bevatten menige bijdrage tot de Nederlandsche bibliographie. In de eerste plaats een uitvoerige geschiedenis van de 's Gravenhaagsche Courant, door Mr. W. P. SAUTYN KLUIT (178 blz.), alweêr eene hoogst belangrijke bijdrage tot de uitwendige geschiedenis der Nederlandsche journalistiek zooals de schrijver er reeds zoo velen leverde. Het zijn thans toch niet minder dan 30 artikelen over de geschiedenis der Nederlandsche couranten in verschillende tijdschriften en dagbladen verspreid, waarmede de heer S. K. onze litteratuur heeft verrijkt, en het was een goed denkbeeld een naauwkeurige opgave dier artikelen achter bovengenoemde geschiedenis der 's Gravenhaagsche Courant af te drukken. Wij mogen ons gelukkig rekenen dat er iemand is, die zich deze zoo lang verwaarloosde literatuur heeft aangetrokken; ieder zal den onvermoeiden ijver erkennen en waardeeren waarmede de S. dit dorre en dikwijls ondankbare gebied weet te bearbeiden en voor de wetenschap belangrijk te maken.

Bij de *Levensberichten* treffen wij aan vrij zorgvuldig bewerkte Lijsten der geschriften van P. A. S. van Limburg Brouwer, H. J. Koenen, A. C. Oudemans en L. S. P. Meyboom. Deze lijsten, ofschoon geen aanspraak makende op den naam van bibliographie, ontleenen haar groote waarde aan de volledigheid der opgaven, daar men hierin niet alleen vermeld vindt de titels der afzonderlijk verschenen geschriften, maar bij de meesten ook die van tijdschriften, ja zelfs van dagbladartikelen.

Van zuiver bibliographischen aard is het laatste stuk in dezen bundel voorkomende, getiteld: *Mr. Johan Rudolph Thorbecke, eene bibliographie, door Dr.* T. C. L. WIJNMALEN [1]. Na eene korte inleiding behandelt de S.: I. de onuitgegeven geschriften van Thorbecke, namelijk die waarvan hier en daar melding wordt gemaakt. II. Afzonderlijk uitgegeven geschriften. III. Anonyme geschriften. IV. Opstellen in tijdschriften, dagbladen. V. Geschriften van anderen, bezorgd door of waarin stukken voorkomen van Thorbecke. De titels zijn allen uitvoerig en zeer naauwkeurig beschreven, terwijl de talrijke bibliographische en letterkundige aanteekeningen bij de titels gevoegd de waarde van dit werk zeer verhoogen [2]. Bij de anonyme geschriften heeft natuurlijk van Doorninck's Bibliotheek van Nederl. anonymen en pseudonymen goede diensten bewezen, maar de aanteekeningen van den heer W. zijn hier van te meer beteekenis omdat zij voor het vaderschap dier geschriften meerendeels nieuwe bewijzen bevatten. Onder de tijdschriften-artt. vinden wij niet vermeld uit den *Konst- en Letterbode* 1838, n°. 1, eene boekaankondiging van Onderzoek en phantasie van J. Geel, geteekend T. Na de lezing behoeft men er niet aan te twijfelen dat zij door Thorbecke geschreven werd; ook de heer Beets deelt dit gevoelen in het voorbericht van zijne Camera obscura. Overigens zal het moeijelijk zijn deze bibliographie aan te vullen; zij is met zooveel zorg en zaakkennis zamengesteld, dat zij als model voor dergelijken arbeid kan dienen.

---

[1] Dit is onder dien titel ook afzonderlijk uitgegeven, bij E. J. Brill te Leiden.

[2] De S. noemt de eerste uitgave van Th's Aanteekening op de Grondwet, 1839, zeldzaam; dit is niet het geval, zij komt nog dikwijls voor.

Niet minder goed bewerkt is de „Bibliographische Proeve" van Mr. J. I. VAN DOORNINCK, getiteld: *Van der Capellen tot den Pol*, voorkomende in de Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel, IIe deel, 2e afl. Zooals bekend is was Johan Derk van der Capellen, Heer van de Poll een stout strijder voor de regten van het volk, een warm vriend van den nieuwen staat in Noord-Amerika, een bestrijder van de talrijke misbruiken die in de tweede helft der vorige eeuw zich meer en meer in het staats- en provinciaal bestuur hier te lande vertoonden. Zijn werken en streven gaf aanleiding tot een tal van geschriften hetzij door hem zelven in het licht gegeven, hetzij van anderen door zijne geschriften of handelingen uitgelokt. De heer van Doorninck geeft ons thans eene bibliographisch met de meeste zorg bewerkte lijst van al die geschriften, ten getale van 115, in chronologische volgorde, en met eene menigte belangrijke aanteekeningen, zooals wij van den zamensteller van de Bibliotheek van Nederl. anonymen en pseudonymen mogen verwachten. Bij iederen titel is de bibliotheek of verzameling gevoegd waar de verschillende geschriften te vinden zijn. De bibliographie krijgt daardoor eene dubbele waarde omdat daaruit blijkt dat de stukjes door den schrijver zijn gezien.

Van Dr. A. VAN DER LINDE ontvingen wij: Schaakbibliotheek (1850—1875). Utrecht, G. A. van Hoften, 1875, kl. 8°. 89 blz. Dit boekje is als het ware een Index op de vele bibliographische werken [1] over het

---

[1] Wij laten hier volgen een opgave van al de werken van Dr. A. v. d. Linde over het Schaakspel:

De Schaakpartijen van Giachino Greco. Nijmegen, Blomhert. 1865. 8°.

schaakspel reeds door den kundigen schrijver geleverd. Het bevat in alphabetische orde de verkorte titels, elk op één regel, van niet minder dan 2209 geschriften over dit onderwerp, hetzij gedrukt, hetzij in handschrift aanwezig. 't Geeft dus een duidelijk overzigt van deze uitgebreide literatuur. Bij het meerendeel der titels wordt verwezen naar het groote werk van den schrijver Geschichte u. Litteratur des Schachspiels, terwijl talrijke verwijzingen het gebruik er van gemakkelijk maken [2]. In 1844 gaf E. M. Oettinger te Leipzig eene *Bibliotheca shahiludii* uit, waarin 269 titels „eine vollständige Literatür des Schachspiels" genoemd worden; door de wetenschappelijke beoefening en zeldzame energie van Dr. van der Linde is dit getal thans bijna vertiendubbeld. Een Appendix bevat een dergelijk bibliographisch overzigt van het Damspel met 113 titels.

Studiën. Theologie, Bibliographie, Schaakspel. Utr. van Hoften. 1868. 8°.

Schachliteratur. Bibliographische Skizze. (Haag), 1870. 8°.

Der Roch. Zur wissenschaftliche Entscheidung einer herald. Streitfrage. Berlin, Mitscher u. Röstell. 1870. 8°.

Das Schachspiel des XVI. Jahrhunderts. Nach unedirten Quellen bearbeitet. Berlin, Springer. 1873. roy. 8°.

Skak pat Island. (Kjöbenh. 1874.) 8°.

Geschichte u. Litteratur d. Schachspiels. Berlin, Springer. 1874. 2 Bde. 8°.

De Schaakwerld. Eerste jaarg. Wijk bij Duurstede, v. Tusschenbroek. 1875. 8°.

Het Schaakspel in Nederland. Utrecht, v. Hoften. 1875. 8°.

De Kerkvaders der Schaakgemeente. Uit het Latijn, Spaansch, Italiaansch, Fransch, Engelsch en Duitsch vertaald en systematiesch bewerkt. Utrecht, v. Tusschenbroek. 1875. 8°.

Leerboek van het Schaakspel. Utrecht, v. Hoften. 1875. 8°.

[2] In de Schaakbibliotheek vinden wij niet: Bibliotheca Scaccariana. Catalogue d'ouvrages sur le jeu des échecs que désire acheter la maison Trübner et C°. à Londres. (Dec. 1861). kl. 8°. Het is eene lijst van omstreeks 700 Nos.

Tot de biblographische bijdragen mag ook gerekend worden de *Lijst van boeken over het notariaat*, *bijeenverzameld door* J. P. J. W. KORNDÖRFFER. *Overgedrukt uit het Tijdschrift Regt en Wet*, 2 en 77 blz. roy. 8o. De heer Korndörffer, adjunct-bibliothekaris bij de Kon. Militaire Academie te Breda heeft deze lijst in verschillende afl. van genoemd tijdschrift medegedeeld, om haar tot grondslag te doen strekken van eene volledige bibliographie die hij voornemens is over dit onderwerp zamen te stellen. Zooals zij daar ligt bevat zij reeds, in alphabetische orde, niet minder dan 724 titels van boeken in alle landen verschenen, uitsluitend over het Notariaat, van de vroegste tijden tot heden. De zamensteller heeft zich namelijk bepaald tot die werken die het woord notariaat op den titel voeren en dus voorloopig niet opgenomen de werken over onderwerpen als zegel-, registratie-, successie-regt, enz., welke den notaris bij de uitoefening van zijn ambt onmisbaar zijn. De titels zijn met veel zorg beschreven voor zooveel de schrijver de boeken zelve of goede bronnen kon raadplegen; de prijs, ook bij de nieuwere boeken, is niet vermeld. Dit laatste is wel geen gebrek, maar de bijvoeging is altijd wenschelijk, wanneer het getal bladz. niet wordt medegedeeld, omdat zij dikwijls een goed denkbeeld van den omvang van het beschreven boek geven. Hoe het zij, de heer K. heeft reeds een nuttig werk geleverd dat door notarissen en boekhandelaars met veel vrucht kan geraadpleegd worden. Wij hopen in het belang der bibliographie eerlang zijn groot werk over dit onderwerp te zien verschijnen.

Dr. C. EKAMA schonk ons het 3e stuk van zijn Catalogus van boeken, pamfletten enz. over de geschiedenis van Haarlem, van de omstreken, van eenige voorname

inwoners en van het huis Brederode. (Zie Bibl. Adv. II, blz. 27, 130.) Dit stuk bevat een supplement, waarmede het aantal titels tot 1552 is gestegen; voorts eenige addenda en corrigenda, en eindelijk een naam- en zaak-register op het geheele werk. Dit zaak-register is vooral van veel beteekenis, daar het duidelijk aanwijst welke titels in den catalogus hetzelfde onderwerp behandelen. Enkele verwijzingen waren hierbij wenschelijk geweest, b. v. bij *Boekdrukkunst* naar *Costerlegende*, en omgekeerd. Wij verheugen ons in de voltooijing van dit belangrijke werk waarmede de schrijver niet alleen Haarlem's inwoners maar ook de bibliographische wereld daarbuiten ten zeerste heeft verpligt.

Vroeger (zie Bibl. Adv. I, blz. 179) maakten wij melding van de verschijning der „Geschiedkundige Nasporingen" van C. Sepp, waarin tal van bibliographische bijzonderheden worden medegedeeld; wij moeten thans onze lezers opmerkzaam maken op de uitgave van het 3e deel dezer Nasporingen. Niet minder dan de vorigen bevat dit deel rijke bijdragen voor de bibliographie. Wij laten hier den inhoud volgen: I. Theologische ana's. II. Antonius Coccanus, Bellerive, een moderaat theoloog. III. Guy de Brès. IV. Eene reis- en plaatsbeschrijving door Antonius Sepp. V. Johannes Stinstra. VI. A. W. van Beijerland. Ook dit deel wordt besloten door een alphabetisch naamregister.

Eerst bij het ter perse leggen van dit No. ontvangen wij uit Batavia het 37e deel der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van kunsten en wetenschappen, welk deel bevat de *Proeve eener Nederlandsch-*

Indische bibliographie (1659—1870), door **Mr. J. A. VAN DER CHIJS**, Batavia, Bruining & Wijt, 1875, roy. 8o. Wij hopen later op dit belangrijk werk terug te komen; voorloopig zij vermeld, dat hierover reeds vrij uitvoerige beschouwingen geleverd werden in het Algemeen Dagblad van Ned. Indië van 9, 16 en 25 Juni 1875, en een meer kritisch verslag van Dr. T. C. L. Wijnmalen, in de Bijdragen uitgegeven door het Kon. Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van N.-Indië. 3e volgr., Xe deel, 2e en 3e stuk.

Met een enkel woord zij ten slotte vermeld de verschijning van de *Bibliographie Spadoise et des eaux minérales du pays de Liége*, *par* ALBIEN BODY, Bruxelles, Olivier, 1875, roy. 8o. Het is een afzonderlijke afdruk op 100 exx. van artt. vroeger verschenen in de *Bibliophile Belge.* Deze uitgave vult voor Spa aan het belangrijke werk van de Theux, Bibliographie Liégeoise in 1867 bij denzelfden uitgever verschenen. Het werk bevat in de eerste plaats eene bibliographie van al de werken over Spa geschreven, in chronologische orde van het jaar 1555 tot 1875. Als *Annexes* volgen daarop : 1°. *a.* Enumération des pièces concernant la révolution Liégeoise, *b.* des délibérations des corps constitués à Spa, 1785—1799; — 2°. Ouvrages dans lesquels il est accidentellement question de Spa, 1541—1872; — 3°. Ouvrages indiqués faussement pour avoir été imprimés à Spa. Ceux imprimés à Spa, mais étrangers à l'histoire ou aux affaires de Spa. Ceux écrits par des Spadois avant 1830; — 4°. Nomenclature des cartes et des plans, ainsi que la liste des vues de Spa; — 5°. Morceaux de musique à l'occasion de Spa. Het werk eindigt met een supplement en errata, en eene Table des auteurs.

Dec. 1875.

CATALOGUS ·

VAN BOEKEN, VOORHANDEN IN HET MAGAZIJN VAN

MARTINUS NIJHOFF

TE 'S GRAVENHAGE,

EN VOOR DE BIJGESTELDE PRIJZEN TE BEKOMEN.

1245. **Adam, M.,** Vitae theologorum, j-ctorum, philosophorum, etc. Frft. 1706. fol. vél. cdé. f 3,—

1246. **Bast, J. de,** Recherches histor. et littéraires sur la langue Celtique, Gauloise et Tudesque. Gand, 1815, 16. 2 tom. 1 vol. 4to. d. veau. f 3,50

1247. **Bertram, J. F.,** Historia critica Johannis à Lasco, das ist, Gründl. Bericht v. J. à Lasco's merkwürdigem Leben, eigentlichem Lehr-Begriff u. s. w. Aurich, 1733. 4to. vél. f 3,50

Zelden voorkomend geschrift over dezen beroemden godgeleerde; ook belangrijk voor de kennis van den toestand der kerk in Oost-Friesland.

1248. **Bommel.** — Authent. resolutien, acten enz. wegens de magistraet d. stadt Salt-Bommel, aenwijsende wat voor ende by de belegeringh, mitsgaders by het overgaen van de selve stadt Bommel gepasseert is. 's Grav. 1673. 4to. f 1,50

1249. **Bosworth, J.,** Elements of Anglo-Saxon grammar. London, 1823. Av. facs. gr. in-8vo. d. veau. f 4,25

1250. **(Bouckaert, J.,)** De Nederlaagh van Hannibal. Treurspel. Amst. 1658. — De ballingschap van Scipio Afrikanus. Treurspel. Amst. 1658. — 2 dln. 1 h. ld. bd. fol. f 2,50

Fraai, onafgesneden exemplaar.

1251. **Brandeler, P. van den,** Inventaris van het Archief der gemeente Dordrecht. Dordr. 1862—69. 3 dln. 4 st. 8vo. f 2,50

1252. —— De oudste voorregtsbrief der stad Dordrecht. Utr. 1867. 8vo. f 0,50

1253. **Brederode, G. Az.,** Boertigh, amoreus, en aendachtigh, liedtboeck. Amst. 1677. 8vo. f 3,25

Het portret van B. op den titel. Zeldzaam.

1254. **Chastel de la Howardries, P. du,** Généalogie de la famille du Chastel de la Howardries, 1200—1872. Tournai, 1872. Av. un écu d'armoiries et deux portraits. roy. in-8vo. f 7,50

Van dit belangrijke werk werden slechts 50 exx. gedrukt.

1255. **Collection** des constitutions, chartes et lois fondamentales des peuples de l'Europe et des deux Amériques; avec des précis histor. et une table p. P. A. Dufau, J. B. Duvergier et J. Guadet. Paris, 1823. 6 vol. 8vo. d. veau. f 7,50

1256. **Collin de Plancy, J.,** Dictionnaire infernal. Répertoire universel des êtres, des livres, des faits etc., qui tiennent aux apparitions, à la magie, aux démons etc. 4e éd. Brux. 1845. roy. in-8vo. d. veau. f 2,25

1257. **Compte-rendu** du Congrès des sciences géographiques, cosmographiques et commerciales, tenu à Anvers en 1871. Anvers, 1872. 2 vol. roy. in-8vo. f 10,—

1258 **(Courtilz, de,)** La guerre d'Espagne, de Bavière et de Flandre, ou mémoires du marquis D... Col. 1708. 2 vol. Av. portr. et plans de bataille. pet. in-8vo. veau. f 2,50

1259. **Crocius, P.,** Gross Martyrbuch und Kirchen-Historien, darinnen herrliche glaubens-bekantnussen, u. s. w., bis 1597. Jetzo auffs' neu ubersehen, geändert und verbessert. Hanau, 1617. fol. peau de truie; avec fermoirs. De randen der eerste bladen hebben een weinig geleden. f 12,—

Vertaling van het beroemde Martelaarsboek van Crispin, met een groot aantal bijvoegselen en vermeerderingen, ook belangrijk voor de geschiedenis der Nederlandsche martelaren.

1260. **Crowe, J. A., et G. B. Cavalcaselle,** Les anciens peintres flamands, leur vie et leurs oeuvres. Trad. de l'Anglais p. N. Delepierre, annoté et augm. de documents inédits par A. Pinchart et Ch. Ruelens. Brux. 1862—65. 2 tom. et Complément 3 vol. gr. in-8vo. (f 7,50). f 5,—

1261. **Demmin, A.,** Guide de l'amateur de faiences et porcelaines, terres cuites, poteries etc. 4e éd. Paris, 1874. 3 vol. Av. portr. et une quantité de figures, monogrammes etc. f 13,—

1262. **Der ystorien bloeme.** De legenden der apostelen, in dietsche dichtmaat, uitg. d. A. C. Oudemans Sr. Amst. 1857. 8vo. f 1,—

1263. **Dow, A.,** Dissertation s. l. moeurs, le langage, etc. des Indous, suivie d'une exposition du gouvernement et de l'état actuel de l'Hindostan. Trad. de l'Anglais par B(ergier). Paris, 1780. *pet. in-8vo.* veau. f 1,50

1264. **(Dreux du Radier,)** Récréations historiques, critiques etc. avec l'histoire des fous. La Haye, 1768. 2 vol. 8vo. vél. f 3,50

1265. **Duplessis, G.,** Les ventes de tableaux, dessins, estampes et objets d'art, 1611—1800. Essai de bibliographie. Paris, 1874. 8vo. f 3,—

1266. **Duyfje, Kirrend,** of gebondene zugtjes van een met God verbonden harte. Uit het Hoogd. vert. Z. pl. e. j. (c. 1720). langw.-16to. hrn. bd. f 3,50

1267. **Dijk, P. van,** Nieuwe onderwijzinge in het Bastert Engels, of Neeger Engels. Amst. z. j. (c. 1750). kl. 8vo. Zeer zeldzaam. f 2,50

1268. **Emilio, P.,** La sacra impresa, e guerra di Terra Santa, l'acquisto, e la perdita di Gierusalemme, ecc. Trad. dalla Lat. da F. Rachio. Torino, 1590. 8vo. vél. f 3,—

1269. **Essenius, S.,** De privilegiis in genere, praesertim de iis, quae ad Academiam spectant Gelro-Zutphanicam. Harderv. 1777. 4to. f 1,25

1270. **Gallée, J. H.,** Bijdrage tot de geschiedenis der dramatische vertooningen in de Nederlanden, gedurende de middeleeuwen. Haarl. 1873. 8vo. linn. bd. f 1,25

1271. **Geschiedzangen, Nederlandsche,** 863—1609, naar tijdsorde gerangschikt en toegelicht door J. v. Vloten. Amst. 1864. 2 dln. 8vo. (f 5—). f 2,50

1272. **Gombauld, J. Ogier de,** Epigrammes inédites. Publiées, avec une note bibliograph. de P. Blanchemain. San Remo, 1874. pet. in-8vo. br. f 0,60

Slechts 50 exx. gedrukt.

1273. **Goncourt, E. de,** Catalogue raisonné de l'oeuvre d'Antoine Watteau. Paris, 1875. Av. portr. 8vo. (f 6,60). f 4,50

1274. **—— E. et J. de,** L'art du dix-huitième siècle. Paris, 1873, 74. 2 vol. 8vo. f 11,—

Bevat studiën over: Watteau, Greuze, Gravelot, Cochin, Eisen, Moreau e. a.

1275. **'s Gravenhage.** — Echte en naauwkeurige naamlijst van alle welke zich in den huwelijken staate zullen begeeven, alsm. der overleedenen, *met omschrijving der ziektens*, kwaalen, enz. ter secretary aangegeven in 's Gravenhage. 's Grav. Gaillard. 1808. 12 Nos. 4to. f 3,—

Zeer zeldzaam. Hierin komt ook voor de opgave der te 's Gravenhage verkochte huizen, enz. in dat jaar.

1276. **'s Gravenhage.** — Naamlyst der duizend leeden der Begravenis Societeit: *wij zorgen voor levende en dooden*, opgerigt te 's Gravenhage, 1774, en andere naamlysten betrekk. dezelfde Societeit, met het Reglement. 's Grav. 1798. 4to. f 2,—

1277. **Gravenhorst, J. L. C.**, Ichneumonologia Europaea. Vratisl. 1829. 3 vol. Av. pl. 8vo. (f 30,—). f 12,—

1278. **Guigard, J.**, Armorial du bibliophile. Paris, 1870—73. 2 tom. 1 vol. Av. plus de 1500 écussons d'armoiries. roy. in-8vo. br. f 13,—

1279. **Hafis.** — Der Diwan des grossen lyrischen Dichters Hafis im Persischen Original herausgegeben, ins Deutsche metrisch übersetzt und mit Anmerkungen versehen von V. von Rosenzweig-Schwannau. Wien, 1858—64. 3 vol. gr. in-8vo. br. (f 25,—). f 9,—

1280. **Hagen, H.**, Catalogus codicum Bernensium. (Bibliotheca Bongarsiana). Bernae, 1874, 75. 2 vol. Av. portr. gr. in-8vo. br. f 11,70

1281. **Heemskerk, J. van**, Batavische Arcadia. 's Grav. 1756. M. pl. gr. 8vo. h. ld. bd. f 1,50

Laatste, en meest volledige uitgave.

1282. **Hellwald, F. von**, Geschichte des Holländischen Theaters. Rott. 1874. roy. 8vo. (f 2,75). f 2,—

Het eenige werk over dit onderwerp in zijn geheelen omvang.

1283. **Hillebrand, K.**, Dino Compagni. Étude historique et littéraire sur l'époque de Dante. Paris, 1862. gr. in-8vo. br. f 2,50

1284. **Histoire des peintres** de toutes les écoles, depuis la renaissance jusqu'à nos jours, par Ch. Blanc e. a. Paris, 1859—75. 12 vol. Av. pl. gr. in-4to. d. mar. vert, tr. dor. f 360,—

Dit hoogstbelangrijke en prachtig uitgevoerde werk bevat vele houtgravures, portretten en afbeeldingen der voornaamste schilderstukken der meesters van alle scholen. De verdeeling is als volgt:

École française, p. Ch. Blanc. 3 dln. M. 700 grav.

École bolonaise, p. Ch. Blanc et H. Delaborde. M. 80 grav.

École vénitienne, par Ch. Blanc. M. 180 grav.

École espagnole, p. Ch. Blanc, P. Manz, Bürger (Thoré), Viardot et P. Lefort. M. 150 grav.

École ombrienne et romaine, p. Ch. Blanc. M. 180 grav.

École flamande, p. Ch. Blanc, P. Mants, A. Michiels, Th. Silvestre et A. Wouters. M. 300 grav.

École hollandaise, p. Ch. Blanc. 2 dln. M. 500 grav.

École allemande, p. Ch. Blanc, P. Mants et A. Demmin. M. 240 grav.

École anglaise par W. Bürger (Thoré). M. 134 grav.

1285. **Ides, E. Ysbr.**, Driejaarige reize naar China, van Moskou af, over Sibirien, Tartarijen enz. Nu eerst in 't Neerduitsch vertaalt en met aanteek. verrijkt. Amst. 1710. M. kt. en fraaie uitsl. platen. 4to. hrn. bd. f 3,50

1286. **l'Interest** de l'église au regard de l'âge des sufficances, et qualités requises en ceux qui sont employés pour son service. S. l. (en Hollande), 1663. 8vo. vélin. f 3.50
L'epistre dédicatoire (54 pp.) est adressée aux ministres et anciens des Églises Walones, recueillies en diuers lieux des Provinces-Unies des Païs-bas.

1287. **Ittersum, F. A. S. A. van**, Verslag betrekkelijk het oud archief der stad Kampen. Zwolle, 1859. 8vo. linn. f 1,—

1288. **Jablonski, P. E.**, Opuscula, quibus lingua et antiquitas Aegyptiorum, etc. illustrantur. Ed. et animadv. adj. J. G. te Water. L. B. 1804. 4 vol. 8vo. cart. f 5,—

1289. **Jésuites, Les**, de la maison-professe de Paris en belle humeur. Réimpression textuelle faite sur l'édition de 1796. San Remo, 1874. 12mo. br. f 4,—
Slechts 200 exx. gedrukt.

1290. **Joly, H.**, L'instinct, ses rapports avec la vie et avec l'intelligence. 2e éd. revue et augm. Paris, 1873. gr. in-8vo. br. f 1,50

1291. **Journael** ofte maent-register van 't geene gepasseert is in 1672 en 1673. En vers burlesques par L. C. N. *dit* Kees Knol. 's Grav. 1674. 4to. f 1,50
Hollandsch gedicht met vele fransche invoegselen.

1292. **Journal für technische u. ökonomische Chemie**, herausg. von O. L. Erdmann. Leipz. 1828—33. 18 tom. Av. Table. — **Journal** f. pract. Chemie, herausg. v. O. L. Erdmann, F. W. Schweigger-Seidel u. G. Werther. Ibid., 1834—69. 108 tom. Av. table. — Idem, **Neue Folge.** Herausg. v. H. Kolbe. Ibid., 1870—73. Tome I—VIII. — En tout 138 vol. Av. pl. gr. in-8vo. dont 132 d. veau. f 225,—
Fraai exemplaar van deze geheel komplecte serie.

1293 **(Kate Hz., L. ten,)** Gemeenschap tussen de Gottische spraeke en de Nederduytsche. Amst. 1710. 4to. h. hrn. bd. f 2,50
Hierin een lijst van gelijkluidende woorden, een overzigt der Gottische spraakkunst enz.

1294. **Kemper, J. de Bosch**, Handleiding tot de kennis van het Nederl. staatsregt en staatsbestuur. Amst. 1860—71. 4 dln. 5 stn. gr. 8vo. (f 39.50). f 26,—
I. De wetenschap d. zamenleving. 2 stn.; II. Staatk. geschiedenis v. Nederland tot 1830; III. Nederl. staatsregt en staatsbestuur; IV. Letterk. aanteekeningen.

1295. **Kervyn de Volkaertsbeke, Ph.**, Histoire généalogique et héraldiqne de quelques familles de Flandre. Gand, 1874. très grand in-fol. d. mar. f 66,—

Dit fraai uitgevoerde werk bevat de genealogiën, met in goud en kleuren gedrukte stamboomen en wapenafbeeldingen, der volgende familien: Borluut. Met 10 pl., 214 wapens; Helias d'Huddeghem. M. 2 pl., 23 wapens; della Faille. M. 5 pl., 69 wapens; de Neve. M. 3 pl., 70 wapens; Kervyn. M. 7 pl., 125 wapens. Slechts 100 exx. gedrukt.

1296. **Kiliaen, C.**, Etymologicum Teutonicae linguae s. dictionarium Teuton.-Lat. 4a edit. opera L. Potteri. Amstelr. 1620. 8vo. d. veau. Een weinig met water; de titel en het laatste blad opgeplakt. f 3,50

1297. **Knapp, J. F.**, Regenten- u. Volks-Geschichte der Länder Cleve, Mark, Jülich, Berg u. Ravensberg, 768—1815. Elberf. 1831—36. 3 vol. 8vo. cart. (f 13,30). f 3,50

1298. **Knoop, W. J.**, Quatre-Bras en Waterloo. Schiedam, 1865. 8vo. f 0,60

1299. **Kremer, C. J.**, Geschichte des Rheinischen Franziens bis in das Jahr 843. Herausg. von A. Lamay. Mannh. 1778. Av. carte. 4to. d. mar. f 2,50

1300. **Krockow von Wickerode, C.**, Reisen u. Jagden in Nord-Ost-Afrika, 1864, 65. Berlin, 1867. 2 vol. Av. pl. chromolith. et grav. roy. in-8vo. (f 7,80). f 3,—

1301. **Labadisten. — Th. Couperus**, Kort verhael van een reys tot besoekinge ende aenspreke aen de nasaten en navolgers van J. Labadie. Leeuw. 1675. — Avondt-discours rakende J. de Labadie. Amst. 1669. — Ernstige waerschouwinge aan alle Gereform. geloovigen. Amst. 1669. — Zedig versoeck aan Anna Maria v. Schurman, over seker boekje, genoemt Kenteekenen van de wedergeborte. Utr. 1670. — Walten, Portrait v. J. Koelman. 's Grav. 1689. — 5 st. 4to. 1 hrn. bd. f 12,—

Belangrijke en zeldzame verzameling. In het 1e stukje o. a.; Lange ryghvyter, waer aan opgesamelt zijn alle de versjes voor en tegen Jean de Labadie.

1302. —— **J. Koelman**, Historisch verhaal nopens der Labadisten scheuring en veelerley dwalingen, met de wederlegginge derzelver. 2e dr. vermeerdert door H. Janssonius. Leeuw. 1770. 8vo. cart. f 3,50

1303. **Laboulaye, E.**, Les chansons populaires des peuples Slaves. Paris, 1864. gr. in-8vo. br. f 0,60

1304. **Lavater, L.,** De spectris, lemuribus et magnis atque insolitis fragoribus etc., quae obitum hominum, magnas clades, mutationesque imperiorum praecedunt. L. B. 1687. Av. pl. 12mo. vél. f 1,25

1305. **Leeuwen, S. van,** Batavia illustrata; ofte verhandelinge van den oorspronk enz. v. Oud Batavien, mitsgaders van den adel en regeringe van Hollandt. 's Grav. 1685. fol. rb. bd. Gr. pap. f 3,50

1306. **(Lichtenstein, Le prince J. W.,)** Mélanges militaires. Leopoldberg près de Vienne, 1795, 96. 5 vol. pet. in-8vo. d. veau. f 3,50

Contient: Mémoires sur les campagnes en Hongrie p. de Bussy-Rabutin; Journal de la guerre de 7 ans. 3 vol.; Journal de la guerre de 7 mois en 1778, et de celle de 7 jours aux Pays-Bas en 1784.

1307. **Liedt-boecxken, Een geestelijk,** inhoudende vele stichtel. liedekens, getogen uyt den O.- en N. Testament, door Soetjen Gerrits. Hoorn, 1632. 16to. hrn. bd. f 6,—

Fraai exemplaar van dit zeldzame boekske; achter het register eenige liedjes d. Menno Symons e. a.

1308. **Liedt-boecxken, Een nieu gheestelijck,** uyt den Ouden ende Nieuwen Testamente gemaeckt, van Vrou Gerrits van Medenblick. Hoorn, 1621. 16to. hrn. bd. f 5,—

Zeer fraai exemplaar.

1309. **Lydsaamheid, De,** en het gelove der heiligen, onder so vele vervolgingen, die Gods kerke moet uitstaan, en wel meest in Vrankryk. Uit het Fransch vertaalt. Gedrukt in 't Dal Josaphats, (Amst.) 1689. M. frontisp. 4to. hrn. bd. f 2,50

1310. **Magny, E. de,** Nobiliaire de Normandie. Paris, 1862. 2 vol. Av. une grande quantité de blasons. roy. in-8vo. (f 22,—). f 8,—

1311. **Maistre** Pierre Pathelin. Paris, 1870. Av. pl. xylogr. pet. in-8vo. br. f 3,50

Facsimile van den uiterst zeldzamen druk door Pierre Levet te Parijs, omstreeks 1489 uitgegeven.

1312. **Marlowe's** Faust; die älteste dramat. Bearbeitung der Faustsage. Uebers., mit Anmerk. u. Einl. v. A. v. d. Velde. Breslau, 1870. 8vo. (f 1,30). f 0,60

1313. **Marolles, M. de,** Tableaux du Temple des muses; tirez du cabinet de M. Favereau. Amst. 1676. 4to. d. veau. f 7,50

Deze uitgave bevat 58 fraai gegrav. platen, gecopieerd naar de platen v. Bloemaert, die in de oorspronkelijke uitgave (Paris, 1655) voorkomen.

1335. **Peeters, J.,** Thooneel der steden ende sterekten van 't Vereenight Nederlandt met d'aengrensende plaetsen. Antw. (1674). M. 98 fraaie platen, gegrav. door G. Bouttats. 4to. obl. hrn. bd. f 6,—

Naar de nummering te oordeelen ontbreken er 4 pl. De nommers 65, 79, 96 en 97 komen dubbel voor, en de nommers 61, 62, 76, 87, 88, 91, 94 en 98 ontbreken.

1336. **Perrot, G.,** Essai sur le droit public d'Athènes. Paris, 1869. gr. in-8vo. br. f 3,—

1337. **Perugini, G.,** Album ou collection complète et histor. des costumes de la Cour de Rome, des ordres monastiques, religieuses etc. Paris, 1862. Av. 80 pl. col. 4to. br. (f 10,—). f 5,—

1338. **Petit de Julleville, L.,** L'école d'Athènes au quatrième siècle après Jésus-Christ. Paris, 1868. gr. in-8vo. br. f 1,50

1339. **Pfau, Th. Ph.,** Histoire de la campagne des Prussiens en Hollande, en 1787. Trad. de l'Allemand. Berlin, 1790. Av. 15 cartes. 4to. d. veau. f 2,50

1340. **Plass, H. G.,** Die Tyrannis in ihren beiden Perioden, bei den alten Griechen. Leipz. 1859. 2 tom. 1 vol. 8vo. (f 2,95). f 1,25

1341. **Porbeck, H. P. B. von,** Krit. Geschichte d. Operationen der Englisch-combin. Armee z. Vertheidigung von Holland in 1794 u. 1795. Brschwg. 1802. 2 vol. pet. in-8vo. d. veau. f 1.50

Zooals aan het meerendeel der exx. ontbreken ook hier de kaarten.

1342, **Post, P.,** Ouvrages d'architecture, dans lesquels on voit les réprésentations de plusieurs édifices considérables. Leide, 1715. Av. pl. gr. in-fol. d. veau. f 12,—

Bevat: La maison du prince Jean Maurice. 6 pl. La Salle d'Orange. 12 pl.; La maison Swanenburg. 8 pl.; La maison Ryndorp. 5 pl.; l'Hôtel de ville de Maestricht. 11 pl.; La maison du poids de Gouda. 7 pl.; La maison de Vredenburg. 4 pl. Nog is bijgevoegd een fraai portret van Maurits v. Nassau, d. G. Flink.

1343. **Postel, G.,** Les très-merveilleuses victoires des femmes du Nouveau-Monde etc. Avec une notice biograph. et bibliogr. p. G. Brunet. Turin, 1869. 8vo. br. f 6,—

Van dezen herdruk van een werkje waarvan slechts enkele exx. der oorspronkelijke uitgave bekend zijn, werden slechts 100 exx. getrokken.

1344. **Potgieter, E. J.,** Liedekens van Bontekoe. Amst. 1840. M. pl. 8vo. cart. f 1,25

Oorspronkelijke uitgave; geheel uitverkocht en zeldzaam.

1345. **(Pré, du?)** Le moine sécularisé. Réimpression textuelle de l'édition de 1675 augm. d'une notice bibliographique par P. L. Jacob (Paul Lacroix). San Remo, 1874. 12mo. br. f 4,50

Van deze nieuwe uitgave eener heftige satyre op het kloosterleven werden slechts 200 exx. gedrukt.

1346. **Puce, La,** de Mme. Desroches. Publiée par D. Jouaust. Paris, 1868. pet. in-8vo. br. (f 3,50). f 2,—

Herdruk der verzameling van gedichten door Pasquier, du Haslay e. a. over dit onderwerp, in 1610 te Parijs verschenen. Slechts in 332 exx. gedrukt.

1347. **Rask, E.,** Grammar of the Anglo-Saxon tongue, with a praxis. New ed., transl. from the Danish by B. Thorpe. Copenh. 1830. 8vo. d. veau. f 3,—

1348. **Recueil** général des anciennes lois françaises, depuis 420 jusqu' en 1789, contenant la notice des principaux monumens des Mérovingiens, etc. et le texte des ordonnances, édits, etc. Avec notes, table chronol., et table générale analyt. p. Jourdan, Decrusy et Isambert. Paris, (1820—30). 29 tom. 30 vol. gr. in-8vo. br. (f 70,—). f 30,—

13449. **Rodenburgh, Th.,** Eglentiers poëten borstweringh. Amst. 1619. 4to. hrn. bd. f 3,—

Zie over dezen dichter het belangrijke artikel van A. C. Loffelt in „de Gids" voor Juli 1875, en de daarop gevolgde stukken van J. van Vloten, in de Ned. Spectator 1875, N°. 25 en 28.

1350.* **Rodt, Em. von,** Die Feldzüge Karls des Kühnen, Herzogs von Burgund, und seiner Erben. Schaffh. 1843. 2 vol. Av. cartes et plans. 8vo. br. (f 12,70). f 4,50

1351. **Roorda van Eysinga, P. P.,** Nederduitsch-Maleisch en Maleisch-Nederd. woordenboek. Bat. 1824, 25. 2 dln. 8vo. h. bd. Zeldzaam. f 10,—

1352. **Roquefort, J. B. B.,** Glossaire de la langue Romane. Av. Supplément. Paris, 1808—20. 3 vol. 8vo. d. veau.* f 35,—

Het werk, en vooral het supplement, is hoogst zeldzaam.

1353. **Rossignol, J. P.,** Des artistes homériques, ou histoire crit. des artistes, qui figurent dans l'Iliade et dans l'Odyssée. Paris, 1861. gr. in-8vo. br. f 1,50

1354. **Sadi's** Rosengarten. Aus dem Persischen durch Ph. Wolff. Stuttg. 1841. pet. in-8vo. (f 2,20). f 1,—

1355. **Sainte-Beuve, C. A.,** Notice s. M. Littré, sa vie, — ses travaux. Paris, 1863. roy. in-8vo. [handschrift.]

1356. **Sanderus, A.,** Bibliotheca Belgica manuscripta, sive elenchus univ. codicum Mss. in Belgii coenobijs, ecclesijs, urbium, ac priv. hom. bibliothecis latentium. Insulis, 1641, 44. 2 tom. 1 vol. 4to. vél. f 10,—

Fraai exemplaar van dit zelden voorkomende werk.

1357. **Sartorius, J.,** Adagiorum chiliades tres, in Batavicum sermonem propicè ac eleganter convers. et brevi ac persp. interpret. illustr. Antv. 1561. pet. in-8vo. veau anc. fig. f 6,—

Eerste, zeer zeldzame uitgave.

1358. **Schneidawind, F. J. A.,** Der Krieg Oesterreich's gegen Frankreich, dessen Alliirte und den Rheinbund in 1809, oder ausführl. Geschichte d. Feldzüge in Deutschland, Italien, Polen u. *Holland*, u. s. w. Schaffh. 1845. 3 vol. 8vo. (f 8,75). f 3,50

1359. **(Schonck, E. J. B.,)** De vermakelijke slaa-tuintjes. Ad fidem veterum membranarum sedulo castigati. curis Eibesii. Traj. ad Rh. 1775. 8vo. f 2,50

Bekend is het dat in dit boekje op geestige wijze de met noten overladene uitgaven der classici worden geparodieerd; de volksliedjes hierin voorkomende zijn getrokken uit een blauwboekje van dien tijd.

1360. **Schulze, E.,** Gothisches Glossar. Mit einer Vorrede von Jacob Grimm. Magdeb. (1847). 4to. d. mar. (f 13,65). f 5,50

1361. **Sirks, J. L.,** Vergilius als dichter, wijze en toovenaar. Gron. 1874. 8vo. f 0,60

1362. **Sotheby, S. Leigh,** Principia typographica: the block-books, or xylographic delineations of scripture history, issued in Holland, Flanders and Germany during the fifteenth century, exemplified in connection with the origin of printing, with notices on the paper-marks of the period. London, 1858. 3 vol. Av. 120 pl. facsim., dont plusieurs en couleur. gr. in-4to. d. mar. non rogné. (165,—). f 90,—

Dit belangrijke en fraai uitgevoerde werk, waarvan slechts 215 exx. in den handel werden gebracht, is verdeeld: I. Holland a. the Low-Countries; II. Germany; III. Papermarks.

1363. **Spaen, W. A. van,** Historie der Heeren van Amstel, van IJsselstein en van Mynden. 's Hage, 1807. Met pl. 8vo. f 1,50

1364. **Spieghel, H. L.,** Hart-spieghel. Met Byspraax almanak. Amst. 1614. 12mo. hrn. bd. f 3,50

De Byspraax almanak, die in dit ex. vóór de Hartspieghel gebonden is, bevat een spreekwoord voor elken dag des jaars, en en 30-tal „Oude duentiens". Zeer zeldzaam.

1365. **Spinoza, B. de,** Opera quae supersunt omnia. Ex edit. princ. edid. et praef. est C. H. Bruder. Lips. 1843. 3 vol. pet. in-8vo. br. Uitverkocht. f 5,—

1366. **Starter, J. J.,** Friesche lusthof, beplant met verscheyden stichtelyke minneliedekens enz. Met inleiding en aantt. van J. van Vloten. Utr. 1864. M. portr. 8vo. h. mar. (f 5,10). f 3,—

1367. **Steele, R.,** Reflexions sur l'mportance de Dunkerque. Trad. de l'Anglais. Londres, 1715. Av. cart. pet. in-8vo. vél. f 1,50

1368. **Stein d'Altenstein, Is. de,** Armorial du Royaume de Belgique. Av. 1e—4e Supplément. Brux. 1845. Av. 225 pl. coloriées, représentant 885 écus d'armoiries. 2 vol. gr. in-4to. d. mar. rouge; le 4e Suppl. (II. Pl. XXXV—XLV) dans une enveloppe. f 90,—

Fraai, en geheel kompleet exemplaar.

1369. **Stevin, S.,** Wisconstige gedachtenissen. Leyden, 1605, 08. 2 dln. M. houtsn. fol. rb. bd. f 7,50

Fraai exemplaar der volledige werken van S. Stevin.

1370. **Stoppelaar, J. H. de,** Inventaris van het Oud Archief d. stad Middelburg. 1217—1581. Middelb. 1873, 74. Afl. 1—5. (tot 1576). 8vo. (f 7,50.) f 4,50

1371. **Sully, Max. de Béthune, duc de,** Mémoires. Av. Supplément. Londres, 1778. 10 vol. pet. in-8vo. cart. f 3,50

1372. **Taal- en letterbode.** Onder redactie van E. Verwijs en P. J. Cosijn. Haarl. 1869—74. 5 jaargangen of dln. 8vo. (f 18,—). f 9,—

1373. **Tables, Les,** de bronze de Malaga et de Salpesa, trad. et annotées par E. Laboulaye. Paris, 1856. gr. in-8vo. br. f 1,—

1374. **Tabula itineraria** Peutingeriana, primum aeri incisa et edita a F. C. de Scheyb, 1753. Denuo collata, emendata et C. Mannerti introductione instructa. Lipsiae, 1824. Av. 12 cartes géogr. facs. fol. br. f 12,—

1375. **Theiner, A.,** Das Seligkeits-Dogma d. Römisch-Katholische Kirche geschichtlich dargestellt. Breslau, 1847. 8vo. (f 5,50.) f 1,75

1376. **Thorn, W.,** Memoir of the war in India, from 1803 to 1806. London, 1818. Av. 7 cartes. 4to. d. veau. f 8,—

1377. **Tour du monde, Le.** Nouveau Journal des voyages, publié sous la direction de Ed. Charton. Paris, 1860—75. 29 vol. Avec des milliers de gravures, par les meilleurs artistes. gr. in-4to. 27 vol. sont reliés d. mar. dor. s. tr., les autres br. (f 250,—). f 135,—

Zeer fraai exemplaar van dit schoon geïllustreerde tijdschrift.

1378. **Valerius, A.,** Nederlandtsche gedenck-clanck, kortelijk openbarende de voornaemste geschiedenissen van de 17 Nederl. Provintien tot 1625. Verciert met platen, ende stichtel. rijmen ende liedekens. Haarlem, 1626. M. 8 fraaie platen door B. van Bremden, en met de muziek. 4to. obl. hrn. bd. f 18,—

Fraai exemplaar van dit zeer gezochte en zeldzaam voorkomende werk.

1379. **Varlope, La petite,** en vers burlesques. Réimprimés sur l'édition la plus complète. (Chalon, 1755) et augm. d'une notice bibliogr. par M. P. L(acroix). Gen. 1869. pet. in-8vo. br. f 2,—

Slechts 100 exx. gedrukt.

1380. **Verhandeling, Nieuwe en nauwk.,** van den tabak. Waarin deszelfs oorsprong, soorten, voortkweeking, enz. Amst. 1785. gr. 8vo. f 1,25

1381. **Vigne, F. de,** Vade-mecum du peintre, ou recueil de costumes du moyen-âge, pour servir à l'histoire de la Belgique et pays circonvoisins. Gand, 1844. 2 tom. Av. 195 planches gravées. 1 vol. gr. in-4to. d. veau. f 36,—

Door de degelijke bewerking behoudt dit werk steeds zijn waarde. Zeer zeldzaam.

1382. **Villiers,** Lettres sur les affaires du théâtre en 1665, suivie d'une notice sur Molière et ses premières comédies, par Jean Donneau. Précéd. d'une notice bibliogr. par le bibliophile Jacob (P. Lacroix.) San Remo, 1875. 12mo. br. f 1,50

Van dezen herdruk der twee eenigst overgebleven tooneelcritieken, uit den tijd van Molière, werden slechts 104 exx. vervaardigd.

1383. **Voorlooper, De,** wegens de ontdeckinge van diversche inende uytheemsche landverraders ende landtverraderessen, in Hollandt ende West-Vrieslandt, enz. door Arend Tollenaer. 's Grav. 1674. 4to. f 2,50

1384. **Vranck, Fr.,** Wederlegghinghe van een seker boecxken, uytgegheven by Fr. Verhaer, ghenaemt onpartijdighe verklaringhe d. oorsaken van de Nederl. oorloghe, enz. Breda, 1618. kl. 8vo. hrn. bd. f 3,50

Fraai ex. van dit zeldzaam geschrift, gericht tegen het werk van Fr. Van der Haer, De initiis tumultuum Belgicorum.

1385. **Wachter, J. G.,** Glossarium Germanicum, contin. origines et antiquit. totius linguae Germaniae. Lipz. 1737. 2 tom. 1 vol. fol. veau. f 15,—

1886. **Water, W. te,** Het hoog adelijk, en adelryk Zeelant. Lysten der ridderschappe en edelen, met verklaeringen en aentt. opgeheldert. Middelb. 1761. M. 2 wapenktn., waarop 140 wapens. 8vo. cart. f 2,25

1887. **Weldenbach, A. J.,** Calendarium histor.-christianum medii et novi aevi. Chronol. u. histor. Tabellen zur Berechnung der Urkundendaten u. s. w. Regensburg, 1855. 4to. obl. d. mar. (f 6,—). f 3,50

1888. **Weil, G.,** Geschichte der islamitischen Völker von Mohammed bis zur Zeit des Sultan Selim. Stuttg. 1866. 8vo. (f 4,70). f 2,50

1889. **Weiland, P., en G. N. Landré,** Woordenboek der Nederduitsche synonimen. 's Grav. 1821. 3 dln. 8vo. h. ld. f 3,50

Dit is het eenige werk waarin de Nederl. synonimen uitsluitend behandeld worden. Zeldzaam.

1890. **Westergaard, N. L.,** Ueber den ältesten Zeitraum d. Indischen Geschichte. Ueber Buddha's Todesjahr. Zwei Abhandl. Breslau, 1862. 8vo. (f 1,75). f 0,75

1891. **Wigersz, C.,** — Copien of wtschriften vant eygene inhouden aller schriftelycke onderhandelinghen die in ... 1592, by den Synodus van N.-Holl. met en teghens C. Wighers aanghevangen ... ende in ... 1597, haeren eynde becomen hebben enz. Alcm. 1597. kl. 8vo. h. bd. f 2,50

1892. **Wijngaert** van Sinte Franciscus, vol schoonre historien, legenden, ende deuchdelycke leeringhen enz. Thantw. H. Eckert van Homberch, 1518. fol. h. bd. f 12,—

De titel, en de randen van sommige bladen aan het einde gerestaureerd, en een weinig met water.

1893. **Witten, G.,** Lof vande herderinne Roseline, haer toe-geschreven van den herder Thiter. — Id., Hemelschen minne-brief. — Id., Het Houweliick van de herderinne Roseliine ende den herder Thiter. Leyd. 1650. 2 stn. 1 dl. 4to. h. bd. f 1,50

1894. **Wilsenius, A.,** Cort begryp van de dwalinghen der Roomsche Kercke, met de wederlegginghe derselver. Wt het Fransch ... d. A. Wilsenius. Leyd. 1644. kl. 8vo. h. bd. f 1,50

De vertaler was leeraar bij de Hervormde gemeente te St.-Anna-ter Mude.

1895. **Winckler, E.,** Geschichte der Botanik. Frft. 1854. 8vo. (f 3,90). f 1,25

1396. **Witsen, N.,** Noord- en Oost-Tartarije, ofte bondigh ontwerp van eenige dier landen en volken, zo als voormaels bekent zyn geweest, enz. Amst. 1692. M. ktn. fol. h. ld. bd. f 75,—

Hoogst zeldzame, eerste druk van dit zeer belangrijke werk, waarvan slechts één kompleet ex. bekend is, berustende in de Keizerl. Bibliotheek te St.-Petersburg. Aan dit, het 2e bekende, ex. ontbreekt: de gegrav. titel, de brief van den Czaar in facs. en 17 pl., terwijl de tekst van het 2e deel slechts loopt tot bladz. 552; bladz. 553 is bijgeschreven. Overigens fraai en onafgesneden exemplaar.

1397. **Wolf, J. W.,** Nederlandsche volksoverleveringen. Verzameld en met aantt. voorzien. Gron. 1844—46. 3 stn. gr. 8vo. f 1,50

Niet verder verscheuen.

1398. **Word, Franck van,** Chronica, tijtboeck en gheschietbibel van aenbegin tot in 1536. Waer in beyde Godt ende des werelts loop, handel, enz. gesien eñ begrepen wort. Van alle Roomsche keysers, pausen enz. Van de gebruycken ende misbruycken der Roomscher kercken. Z. pl. 1563. 3 dln. 1 oud led. bd. met koperen beslag. fol. f 3,50

1399. **Worm, O.,** Danicorum monumentorum ll. VI. Hafn. 1643. — Id., De aureo Christiani V cornu. Hafn. 1641. — Id., Fasti Danici, Univers. temp. computandi rat. antiq. in Dania et vicin. regionib. observat. Hafn. 1643. 3 tom. 2 vol. Av. pl. fol. veau. f 7,50

1400. **Wraak-toneel, Het goddelijcke,** vertoon. vele heymelicke moorden, voorgevallen in verscheiden huwelycken en vryagien enz. Rott. 1668. 2 dln. M. pl. 12mo. h. bd. f 2,50

1401. **Wurstisen, Chr.,** Bassler Chronick. Darin alles, was sich in Oberen Teutschē Landen, nicht nur in der Statt und Bistumbe Basel, von ihrem Vrsprung her, nach Ordnung der Zeiten, biss in das gegenwirtige MDLXXX Jar, gedenckwirdigs zugetragen, sonder auch der Eydtgenossenschaft, Burgund u. s. w. Historische sachen: Sampt vieler Herrschafften und Geschlechtern Wapen und Stam̄bäumen. Basel, S. Henricpetri. (1580). Av. un carte pliée et un grand nombre de grav. xylogr. dans le texte. fol. 8vo. dos de vél. f 25,—

Een kompleet ex. van dit belangrijke werk, dat behalve tal van wapenafbeeldingen, vele fraaie portretten enz. in houtsnede bevat, komt zeldzaam voor. Het werk is inzonderheid belangrijk voor de geschiedenis van het verblijf van David Joris te Basel.

1402. **Zetterstedt, J. W.,** Diptera Scandinaviae disposita et descripta. Lund, 1842—60. 14 vol. 8vo. br. (f 70,—). f 45,—

